

OPERA OMNIA

SANCTI THOMAE AQUINATIS

-----oOo-----

Textum electronicum praeparavit et indexavit
Ricardo M. Rom n, S. R. E. Presbyterus
Bonis Auris, MCMXCVIII

|*I_AD_COR._1-7
SUPER I AD COR. I - VII L. 2

|+P Prologus

Prooemium

Non abscondam a vobis sacramenta Dei, etc., Sap. VI, 24.

Sacramenti nomen dupliciter accipi consuevit. Nam quandoque sacramentum dicitur quodcumque secretum, et praecipue de rebus sacris; quandoque sacramentum dicitur sacrae rei signum, ita quod et eius imaginem gerat, et causa existat, secundum quod nos dicimus septem sacramenta ecclesiae, scilicet baptismus, confirmatio, eucharistia, poenitentia, extrema unctio, ordo et matrimonium.

In qua quidem significatione sacramenti etiam prima significatio continetur; nam in his ecclesiae sacramentis, divina virtus secretius operatur salutem, ut Augustinus dicit.

Haec igitur sacramenta Dei praelatus, seu doctor ecclesiae, fidelibus Christi non debet abscondere sed manifestare, propter tria.

Primo quidem, quia hoc pertinet ad honorem Dei, secundum illud Tob. XII, 7: sacramentum regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est.

Secundo, quia hoc pertinet ad salutem hominum, qui per horum ignorantiam in desperationem labi possent, sicut de quibusdam dicitur Sap. II, 22 quod nescierunt sacramenta Dei, nec speraverunt mercedem iustitiae, quia per sacramenta homines purificantur, ut sint praeparati ad recipiendum mercedem iustitiae.

Tertio quia hoc pertinet ad debitum officium praelati vel doctoris, secundum illud Eph. III, 8: mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, illuminare omnes quae sit dispensatio sacramenti absconditi a saeculis in Deo.

Sic ergo praedicta verba demonstrant nobis materiam huius epistolae, in qua apostolus agit de sacramentis ecclesiae.

Cum enim in epistola ad Romanos gratiam Dei commendasset, quae in sacramentis ecclesiae operatur: hic, scilicet in prima epistola ad Corinthios, de ipsis ecclesiae sacramentis agit; in secunda vero de ministris sacramentorum.

Videamus ergo primo textum.

|+1 Capitulus 1

|#1 Lectio 1

Dividitur ergo haec epistola in partes duas.

In prima parte ponit epistolarem salutationem; in secunda prosequitur suam intentionem, ibi gratias ago Deo meo.

Circa primum tria facit.

Primo ponit personas salutantes; secundo, personas salutatas ecclesiae Dei, etc.; tertio bona salutifera optat, ibi gratia vobis et pax.

Circa primum duo facit.

Primo ponit personam principalem quam describit ex nomine, dicens Paulus, de quo quidem nomine satis dictum est in epistola ad Romanos. Hic autem sufficiat dicere quod hoc nomen praemittit in signum humilitatis; nam Paulus idem est quod modicus, quod ad humilitatem pertinet. I reg. XV, 17: cum esses parvulus in oculis tuis,

caput in tribubus Israel factus es. Matth. XI, 25: abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.

Consequenter describit eam a dignitate.

Et primo ponit modum adipiscendae dignitatis, cum dicit vocatus, secundum illud Hebr. V, 4: nemo sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron.

Secundo ponit ipsam dignitatem, dicens apostolus Iesu Christi, quae quidem est prima dignitas in ecclesia, et interpretatur missus, quia fuerunt missi a Deo, ut vice eius fungerentur in terris. Unde dicitur Ic. VI, 13, quod elegit duodecim, quos et apostolos nominavit, et infra XII, 28: Deus posuit in ecclesia quosdam, primum quidem apostolos, etc..

Tertio ponit originem sive causam huius dignitatis, cum dicit per voluntatem Dei.

Quod est intelligendum de voluntate beneplaciti, ex qua perficiuntur illi qui multipliciter praesunt ecclesiis. Eccli. X, 4: in manibus Dei potestas terrae, et utilem rectorem in tempore suscitabit super illam.

Et de praedicta voluntate sub figura nobis dicitur, iob XXXVII, 12, quod lustrant cuncta per circuitum quocumque voluntas gubernantis perduxerit.

Dimittit autem Deus aliquos praefici propter subditorum peccata, secundum illud iob XXXIV, 30: regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Talis autem rector non dicitur esse secundum voluntatem Dei, sed secundum eius indignationem, secundum illud Osee XIII, 11: dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea.

Secundo ponit personam adiunctam, cum dicit et sosthenes frater, quem sibi salutando adiungit, quia ad apostolum detulerat contentiones et alios Corinthiorum defectus, ne hoc videretur ex odio fecisse; et ideo nominat eum fratrem, ut ostendat quod ex zelo charitatis hoc fecerat. Prov. IX, 8: argue sapientem, et diliget te.

Deinde ponit personas salutatas, cum dicit ecclesiae Dei quae est Corinthi.

Et, primo, ponit principales personas, quas describit tripliciter. Primo quidem ex loco, cum dicit ecclesiae Dei quae est Corinthi, id est, fidelibus Christi Corinthi congregatis.

Ps. XXXIV, 18: confitebor tibi in ecclesia magna. Secundo ex munere gratiae, cum dicit sanctificatis in Christo Iesu, id est, in fide, passione et sacramento Christi Iesu.

Infra VI, 11: sed abluti estis, sed sanctificati estis. Hebr. Cap. Ult.: Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Tertio ponit originem gratiae, cum dicit vocatis sanctis; quia scilicet ad sanctitatem per gratiam vocationis pervenerunt. Rom. VIII, 30: quos praedestinavit, hos et vocavit. I Petr. II, 9: de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

Secundo ponit personas secundarias, fideles scilicet, quae non erant in ipsa civitate sed habitabant in dioecesi civitatis vel districtu. Unde subdit vobis, inquam, qui estis Corinthi scribo, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Iesu Christi, scilicet per veram fidei confessionem. Ioel. II, 32: omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit. Et hoc in omni loco ipsorum, id est eorum iurisdictioni subiecto, et nostro, quia per hoc quod subiiciebantur episcopo civitatis, non eximebantur a potestate apostoli, quinimo magis erant ipsi apostolo subiecti, quam his quibus ipse eos subiecerat. Ps. Cii, 22: in omni loco dominationis eius, benedic, anima mea, Domino.

Ultimo autem in salutatione ponit bona salutifera quae eis optat, quorum primum est gratia, per quam iustificamur a peccatis, Rom. III, 24: iustificati gratis per gratiam ipsius; ultimum autem est pax, quae perficitur in felicitate aeterna. Ps. Cxlvii, 14: qui posuit fines tuos pacem. Is. XXXII, 18: sedebit populus meus in pulchritudine pacis.

Per haec autem duo, omnia alia includit.

Unde dicit gratia et pax.

Causam eorum ostendit, subdens a Deo patre nostro, secundum illud Iac. I, 17: omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum.

Addit autem et Domino Iesu Christo, per quem, ut dicitur II Petr. I, 4, maxima et pretiosa promissa donavit nobis Deus. Io. I, 17: gratia et veritas per Iesum Christum facta est.

Quod autem dicit a Deo patre nostro. Potest intelligi de tota trinitate, a qua creati sumus et in filios adoptati. Additur autem et Domino Iesu Christo, non quia sit persona alia vel hypostasis praeter tres personas, sed propter aliam naturam.

Vel quod dicitur Deo patre nostro, per quamdam appropriationem accipitur pro persona patris, sicut Io. XX, 17: ascendo ad patrem meum, Deum meum et Deum vestrum.

In hoc autem quod subdit et Domino Iesu Christo, manifestatur persona filii.

Tacetur autem de spiritu sancto, quia est nexus patris et filii, et intellectus ex ambobus, vel quia est donum utriusque, intelligitur in donis, de quibus dicit gratia et pax, quae per spiritum sanctum dantur. Infra XII, 11: haec omnia operatur unus atque idem spiritus.

Deinde cum dicit gratias ago Deo meo, incipit epistolarem tractatum. Et primo gratias agit de bonis eorum, ut correctionem suorum defectuum tolerabilius ferant; secundo ponit eorum instructionem, ibi obsecro vos autem, fratres.

Circa primum duo facit.

Primo gratias agit de bonis quae iam acceperant; secundo de bonis quae in futurum expectabant, ibi expectantibus revelationem.

Circa primum duo facit.

Primo ponit gratiarum actionem, cum dicit gratias ago Deo meo, qui scilicet etsi sit Deus omnium per creationem et gubernationem, tamen est eius et cuiuslibet iusti per fidem et devotionem. Ps. Cxvii, 28: Deus meus es tu, et confitebor tibi.

Ostendit etiam quando gratias agit, cum dicit semper, quia haec gratiarum actio ex charitatis affectu procedit, qui in eius corde assiduus erat. Prov. XVII, 17: omni tempore diligit qui amicus est. Et quamvis omni tempore eos diligeret, et pro eorum bonis gratias ageret actualiter, tamen etiam pro eis gratias agebat omnibus horis quas habebat orationi deputatas.

Ostendit etiam pro quibus gratias agit, cum dicit pro vobis, de quorum scilicet bonis propter charitatis unionem gaudebat, sicut de suis. III Io. 4: maiorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.

Secundo ostendit materiam gratiarum actionis, et primo in generali, cum dicit in gratia Dei, id est, per gratiam Dei, quae data est vobis in Christo Iesu, id est per Christum Iesum. Io. I, 16: de plenitudine eius omnes nos accepimus gratiam pro gratia.

Secundo in speciali, ubi primo ostendit gratiae abundantiam cum dicit quia in omnibus, scilicet quae pertinent ad salutem, divites, id est abundantes, facti estis in illo, id est per Christum, secundum illud II Cor. VIII, 9: propter vos egenus factus est, ut illius inopia divites essetis.

Et exponit in quibus sint divites facti, cum dicit in omni verbo, vel quia omnibus generibus linguarum loquebantur, vel quia in verbo doctrinae abundabant. Verbum autem non proferretur ordinate, nisi ex scientia procederet, et ideo subdit in omni scientia, id est, intelligentia omnium Scripturarum, et universaliter omnium quae pertinent ad salutem.

Sap. X, 10: dedit illi scientiam sanctorum.

Hoc autem quod dicit apostolus referendum est ad eos qui erant in ecclesia perfectiores, in quibus etiam alii minores has divitias possidebant, sicut Augustinus dicit super ioannem: si amas unitatem cui haeres, habes quicquid in illa alter habet: tolle invidiam, et tuum est quod alius habet; quos enim cupiditas et invidia separat, charitas iungit.

Secundo ostendit rectitudinem, dicens sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis; non esset rectum verbum doctrinae, neque recta scientia, si a testimonio Christi discordaret, vel si etiam Christi testimonium non firmiter per fidem cordibus inhaereret; quia, ut dicitur Iac. I, 6: qui haesitat similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur.

Testimonium autem Christi dicit, vel quia de ipso prophetae praenuntiaverunt, secundum illud Act. X, 43: huic omnes prophetae testimonium perhibent; vel quia ipse Christus testimonium perhibuit, secundum illud io. VIII, 14: si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum; vel etiam quia apostolus in sua praedicatione Christo testimonium dedit. Act. XXII, 18: non recipient testimonium tuum de me.

Tertio tangit gratiae perfectionem, cum dicit ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, quia scilicet in diversis personis omnes gratias gratis datas habebant. Ad divinam enim providentiam pertinet, ut absque defectu necessaria largiatur. Ps. XXXIII, 10: nihil deest timentibus eum; et iterum: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

Deinde ponit bona in futurum expectanda.

Et circa hoc tria facit.

Primo ponit futuri boni expectationem, dicens vobis, inquam, non solum habentibus gratiam in praesenti, sed etiam expectantibus, in futurum, revelationem Domini nostri Iesu Christi, qua scilicet sanctis suis revelabitur, non solum per gloriam humanitatis, secundum illud Is. XXXIII, 17: regem in decore suo videbunt, sed etiam per gloriam divinitatis, secundum illud Is. XL, 5: revelabitur gloria Domini; quae quidem revelatio homines beatos facit. I Io. III, 2: cum autem apparuerit, similes ei erimus: et videbimus eum sicuti est. Et in hoc vita aeterna consistit, secundum illud Io. XVII, 3: haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum.

Sicut autem illi quibus Christus revelatur, sunt beati in re, ita illi qui hoc expectant, sunt beati in spe. Is. XXX, 18: beati omnes qui expectant eum. Et ideo de ipsa expectatione gratias agit.

Secundo ostendit quod haec expectatio non est vana ex auxilio divinae gratiae.

Unde subdit: qui, scilicet Christus, qui spem dedit vobis huiusmodi revelationis, etiam confirmabit vos in gratia accepta.

I Petr. Cap. Ult.: modicum passus ipse perficiet, confirmabit solidabitque. Et hoc usque in finem, scilicet vitae vestrae. Matth. X, 22: qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Non autem ut sitis sine peccato: quia, si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est, ut dicitur I Io. I, 8, sed ut sitis sine crimine, id est, sine peccato mortali. I Tim. III, 10: ministrent nullum crimen habentes. Et hoc, inquam, erit in die adventus Domini nostri Iesu Christi, quia scilicet qui sine crimine invenitur in die mortis, sine crimine perveniet ad diem iudicii, secundum illud Eccle. XI, 3: si ceciderit lignum ad Austrum, sive ad

Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Nisi autem sine crimine nunc inveniatur, frustra illam revelationem expectaret.

Tertio rationem suae promissionis assignat, dicens quod Deus vos confirmabit, quod debetis sperare, quia Deus est fidelis (Deut. XXXII, 4: Deus fidelis et absque ulla iniquitate), per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi Domini nostri, ut scilicet habeatis societatem ad Christum, et in praesenti per similitudinem gratiae, secundum illud I Io. I, 7: si in luce ambulamus, sicut et ipse in luce est, societatem habemus cum eo ad invicem, et in futuro per participationem gloriae, Rom. VIII, 17: si compatimur, ut et simul glorificemur.

Non autem videretur esse fidelis Deus, si nos vocaret ad societatem filii et nobis denegaret, quantum in ipso est, ea, per quae pervenire ad eum possemus. Unde iosue I, 5 dicit: non te deseram, neque derelinquam.

|#2 Lectio 2

Praemissa salutatione et gratiarum actione, hic incipit eos instruere.

Et primo ponitur instructio de his quae ad omnes communiter pertinent, scilicet de his quae pertinent ad ecclesiastica sacramenta.

Secundo instruit eos de his quae ad quosdam pertinebant, XVI cap. De collectis autem quae fiunt in sanctos, etc..

In sacramentis autem tria sunt consideranda.

Primo quidem ipsum sacramentum, sicut baptismus; secundo id quod est res significata et contenta, scilicet gratia; tertio id quod est res significata et non contenta, scilicet gloria resurrectionis.

Primo ergo agit de ipsis sacramentis; secundo de ipsis gratiis, XII cap.

De spiritualibus autem nolo vos, etc., tertio, de gloria resurrectionis, infra XV notum autem vobis facio.

Circa primum tria facit.

Primo determinat ea quae pertinent ad sacramentum baptismi; secundo ea quae pertinent ad sacramentum matrimonii, V cap., ibi omnino auditur inter vos, etc.; tertio ea quae pertinent ad sacramentum eucharistiae, VIII cap., ibi de his autem quae idolis sacrificantur.

Dominus autem, Matth. Cap. Ult., discipulis praeceptum dedit de doctrina simul et baptismo, dicens euntes docete omnes gentes, baptizantes, etc.. Et ideo apostolus in prima parte simul cum baptismo agit de doctrina.

Est autem sciendum quod inter Corinthios fideles erat quaedam dissensio propter baptistas et doctores; illi enim qui erant instructi contemnebant alios, quasi qui meliorem doctrinam acceperint, et meliorem baptismum.

Unde circa primum duo facit.

Primo removet contentionem; secundo contentionis causam quae erat in hoc, quod gloriabantur de quibusdam, et alios Christi ministros contemnebant, infra III capite et ego, fratres, non potui vobis loqui.

Circa primum tria facit.

Primo proponit admonitionem; secundo admonitionis necessitatem ostendit, ibi significatum est enim mihi, etc.; tertio rationem admonitionis assignat, ibi divisus est Christus? etc..

Circa primum duo consideranda sunt.

Primum quidem quod eos inducit ad admonitionem servandam. Uno modo per propriam humilitatem, cum dicit obsecro autem vos, etc.. Prov. XVIII, 23: cum obsecrationibus loquitur pauper. Alio modo per fraternam charitatem, cum dicit fratres, quia scilicet ex affectu fraternae charitatis hoc dicebat.

Prov. XVIII, 19: frater qui iuvatur a fratre, quasi civitas firma. Tertio per reverentiam Christi, cum dicit per nomen Domini nostri Iesu Christi, quod est ab omnibus honorandum, et cui oportet omnes esse subiectos. Phil. II, 10: in nomine Iesu omne genu flectatur.

Secundo considerandum est quod inducit eos ad tria.

Primo quidem ad concordiam, cum dicit ut id ipsum dicatis omnes, id est, omnes eandem fidem confiteamini, et eandem sententiam proferatis de his quae sunt communiter agenda. Rom. XV, 6: ut unanimes uno ore honorificetis Deum.

Secundo prohibet vitium contrarium virtuti, cum dicit et non sint in vobis schismata, quia unitas ecclesiastica dividi non debet, in cuius signum milites de tunica inconsutili, Io. XIX, 24 dixerunt: non scindamus eam, sed sortiamur de ea cuius sit. Sunt autem proprie schismata, quando, vel propter diversam fidei confessionem, vel propter diversas sententias de agendis, homines unius collegii in diversas separantur partes. Is. XXII, 9: scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatae sunt.

Tertio inducit eos ad id per quod possunt schismata vitare, scilicet ad perfectionem. Est enim divisionis causa, dum unusquisque partiale bonum quaerit, praetermisso perfecto bono, quod est bonum totius. Et ideo dicit sitis autem perfecti in eodem sensu, scilicet quo iudicatur de agendis, et in eadem scientia, qua iudicatur de cognoscendis, quasi dicat: per haec perfecti esse poteritis, si in unitate persistatis. Col. III, 14: super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

Matth. V, 48: estote perfecti sicut pater vester caelestis perfectus est.

Deinde, cum dicit significatum est mihi, ostendit necessitatem praedictae admonitionis, quia scilicet contentionis vitio laborabant, quasi dicat: ideo necesse est vos ad hoc inducere, quia significatum est mihi, fratres mei, ab his qui sunt cloes, id est, in quadam villa Corinthiorum iurisdictioni subiecta, vel cloes potest esse nomen matronae,

in cuius domo erant multi fideles congregati, quia contentiones sunt inter vos, contra id quod dicitur Prov. XX, 3: honor est homini qui separat se a contentionibus.

Et modum contentionis exponit, subdens hoc autem dico, id est, contentionem nomino, quod unusquisque vestrum nominat se ab eo a quo est baptizatus et instructus, et dicit: ego quidem sum Pauli, quia erat a Paulo baptizatus et instructus; alius ego autem Apollo, qui scilicet Corinthiis praedicaverat, ut habetur Act. XIX, 1; alius ego vero cephae, scilicet Petri, cui dictum est Io. I, 42: tu vocaberis cephas, quod interpretatur Petrus. Quod quidem ideo dicebant, quod putabant a meliori baptista meliorem baptismum dari, quasi virtus baptistae in baptizatis operaretur. Et de hoc pseudoapostoli gloriabantur, secundum illud Ps. XLVIII, 12: vocaverunt nomina sua in terris suis. Alius autem dicit ego autem sum Christi, qui solus benedixit, quia solius Christi virtus operatur in baptismo Christi. Io. I, 33: super quem videris spiritum descendere et manere, ipse est qui baptizat. Et ideo baptizati a solo Christo denominantur christiani, non autem a Paulo Paulini. Is. IV, 1: tantummodo invocetur nomen tuum super nos.

Ad huius autem erroris vitiationem, dicuntur Graeci hac forma in baptizando uti baptizetur servus Christi Nicolaus in nomine patris, et filii, et spiritus sancti, ut detur intelligi quod homo non baptizat interius, sed baptizatur a Christo. Quia tamen etiam homo baptizat ministerio, ut membrum et minister Christi, ideo ecclesia utitur hac forma in baptizando ego te baptizo in nomine patris, et filii, et spiritus sancti, quod quidem est expressius secundum formam a Christo traditam, qui dixit discipulis: docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti, etc., ubi ipsos apostolos dicit baptizantes, secundum quem modum sacramenti minister dicit: ego te baptizo.

Deinde cum dicit divisus est Christus? etc., ponit rationem praedictae admonitionis, quare inter eos scissurae et contentiones esse non debebant, et primo ex parte baptismi; secundo ex parte doctrinae, ibi non in sapientia verbi, etc..

Circa primum tria facit.

Primo ponit inconueniens quod ex praedicta contentione sequitur; secundo manifestat quare illud inconueniens sequatur, ibi numquid Paulus crucifixus est, etc.; tertio excludit quamdam falsam suspicionem, ibi gratias ago Deo meo, etc..

Dicit ergo primo: dixi quod unusquisque vestrum dicit ego sum Pauli, ego Apollo, et ex hoc sequitur quod Christus est divisus. Nec refert utrum interrogative vel remissive legatur.

Hoc autem potest intelligi, uno modo, quasi diceret: per hoc quod inter vos contenditur, Christus est divisus a vobis, qui non nisi in pace habitat, secundum illud Ps. Lxxv, 3: in pace factus est locus eius.

Is. LIX, 2: iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum.

Sed melius aliter hoc potest intelligi, ut sit sensus: per hoc quod creditis baptismum esse meliorem, qui a meliori baptista datur, sequitur quod Christus, qui principaliter et interius baptizat, sit divisus, id est, differens in sua virtute et effectu, secundum differentiam ministrorum: quod patet esse falsum per id quod dicitur Eph. IV, 5: unus Dominus, una fides, unum baptisma.

Sed adhuc melius hoc intelligitur quod apostolus dicit: ex hoc quod ea quae sunt propria Christi aliis attribuitis, quodammodo Christum dividitis, plures christos facientes, contra id quod dicitur Matth. XXIII, 10: Magister vester unus est Christus. Is. XLV, 22: convertimini ad me, et salvi eritis, omnes fines terrae, quia ego Dominus, et non est alius.

Est autem sciendum quod Christus in sacramento baptismi duplicem habet virtutem sibi propriam. Unam quidem divinam, qua simul cum patre et spiritu sancto interius mundat a peccato, et hoc nulli creaturae potuit communicari.

Alia autem est propria virtus secundum humanam naturam, quae est potestas excellentiae in sacramentis, et consistit in quatuor.

Quorum unum est, quod ipse sacramenta instituit; secundum est quod potuit effectum sacramentorum sine sacramento conferre; tertium est quod meritum passionis eius operatur in baptismo et aliis sacramentis; quartum est quod ad invocationem nominis eius sacramenta conferuntur. Hanc autem potestatem excellentiae, et maxime quantum ad ultimum, conferre potuit ministris baptismi, ut scilicet eorum nominibus consecraretur baptismus, sed noluit, ne schisma ex hoc in ecclesia fieret, dum tot reputarentur baptismi, quot essent baptistae.

Et hoc est quod, secundum expositionem Augustini, iohannes baptista de Christo nescisse fatetur, utrum scilicet hanc potestatem sibi retineret.

Deinde, cum dicit numquid Paulus, etc., ostendit praedictum inconueniens sequi ex eorum errore quod diversum baptisma esse aestimabant secundum differentiam baptistarum; hoc enim esset, si a baptistis baptismus efficaciam haberet, quod quidem solius est Christi.

Hoc autem ostendit dupliciter.

Primo quidem ex parte passionis Christi, in cuius virtute baptismus operatur, secundum illud Rom. VI, 3: quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et ideo dicit numquid Paulus crucifixus est pro vobis? quasi dicat: numquid passio Pauli causa est nostrae salutis, ut secundum ipsum baptismus habeat virtutem salvandi? quasi dicat: non. Hoc enim proprium est Christo, ut sua passione et morte nostram salutem operatus fuerit.

Io. XI, 50: expedit ut unus homo moriatur pro populo, et non tota gens pereat. II Cor. V, 14: unus pro omnibus mortuus est.

Sed contra videtur esse quod apostolus dicit Col. I, 24: gaudeo in passionibus meis pro vobis, et adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia.

Sed dicendum quod passio Christi fuit nobis salutifera non solum per modum exempli, secundum illud I Petr. II, 21: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius, sed etiam per modum meriti, et per modum efficaciae, in quantum eius sanguine redempti et iustificati sumus, secundum illud Hebr. Cap. Ultimo: ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Sed passio aliorum nobis est salutifera solum per modum exempli, secundum illud II Cor. I, 6: sive tribulamur, pro vestra exhortatione et salute.

Secundo ostendit idem ex virtute nominis Christi, qui in baptismo invocatur.

Unde subdit aut in nomine Pauli baptizati estis? quasi dicat: non. Ut enim dicitur Act. IV, 12, non est aliud nomen datum hominibus, per quod oporteat nos salvos fieri.

Unde et Is. XXVI, 8 dicitur: nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animae.

Sed videtur quod in nomine Christi homines non baptizantur. Dicit enim Matth. Cap. Ult.: docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti.

Dicendum est autem quod in primitiva ecclesia, quia nomen Christi multum erat odiosum, ut venerabile redderetur, apostoli in nomine Christi baptizabant ex speciali ordinatione spiritus sancti. Unde dicitur act. VIII, 12, quod in nomine Christi baptizati sunt viri et mulieres. Et tamen, ut Ambrosius dicit in nomine Christi tota trinitas intelligitur.

Christus enim interpretatur unctus, in quo intelligitur non solum ille qui ungitur, qui est filius Dei, sed etiam ipsa unctio, quae est spiritus sanctus, et ipse ungens, qui est pater, secundum Ps. XLIV, 8: unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae prae consortibus tuis.

Nunc autem quia nomen Christi iam est magnum in gentibus ab ortu solis usque ad occasum, ut dicitur Mal. I, 11, ecclesia utitur forma prius instituta a Christo, baptizans in nomine patris, et filii, et spiritus sancti. Et tamen quicumque in hac forma baptizantur, in nomine eius, qui est vere filius Dei, baptizantur, secundum illud I Io. Cap. Ult.: ut simus in vero filio eius, Iesu Christo. Baptizantur etiam omnes fideles in nomine Christi, id est, fide et confessione nominis Christi, secundum illud Ioe. II, 32: omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Unde baptizati a Christo christiani nominantur, quia, ut dicitur Gal. III, 27: quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Sic ergo, si solius Christi passio, si solius Christi nomen virtutem confert baptismo ad salvandum, verum est proprium esse Christo, ut ex eo baptismus habeat sanctificandi virtutem.

Unde qui hoc aliis attribuit, dividit Christum in plures.

Deinde, cum dicit gratias ago Deo meo, excludit quamdam suspensionem.

Quia ibi dixerat: numquid enim Paulus crucifixus est pro vobis? posset aliquis credere quod et si non auctoritate, ministerio tamen plures baptizaverit.

Et circa hoc tria facit.

Primo gratias agit de hoc quod paucos baptizavit; secundo, quibusdam paucis nominatis, quosdam alios addit, ibi baptizavi autem; tertio assignat rationem quare non multos baptizaverit, ibi non enim misit me Deus.

Dicit ergo primo gratias ago Deo meo, quod neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum, de quo Act. XVIII, 8: Crispus archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua, et caium, ad quem scribitur tertia canonica iohannis.

Et quia gratiarum actio locum non habet, nisi in beneficiis perceptis, consequenter apostolus ostendit qualiter de hoc gratias agat, cum subdit ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis. Est enim optabile sanctis viris, ne ex bonis quae ipsi faciunt, alii sumant occasionem erroris sui, sive peccati.

Et quia Corinthii in eum errorem devenerant, ut se a suis baptistis nominarent, dicentes ego sum Pauli et Apollo, ac si in eorum nominibus essent baptizati, ideo gratias agit de hoc quod de suo ministerio talis error consecutus non fuerit. Et ideo signanter dicit se baptizasse illos qui ab hoc errore immunes erant.

Deinde, cum dicit baptizavi autem, etc., ponit quosdam alios a se baptizatos, ne in eius verbis aliquid veritatis minus appareret.

Unde dicit baptizavi et domum, id est familiam, stephanae, scilicet cuiusdam matronae.

Et quia circa particularia facta memoria hominum labilis est, subdit caeterum nescio, id est in memoria non habeo, si quem alium baptizaverim, in propria persona.

Deinde, cum dicit non enim misit, etc., assignat rationem quare paucos baptizaverit, dicens non enim misit me Deus baptizare, sed evangelizare.

Contra quod videtur esse quod dicitur Matth. Cap. Ult.: euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti.

Sed dicendum est quod Christus apostolos misit ad utrumque, ita tamen quod ipsi per seipsos praedicarent, secundum quod ipsi dicebant Act. VI, 2: non est aequum relinquere nos verbum Dei, et ministrare mensis.

Baptizarent autem per inferiores ministros, et hoc ideo quia in baptismo nihil operatur industria vel virtus baptizantis: nam indifferens est utrum per maiorem vel minorem ministrum detur baptismus, sed in praedicatione evangelii multum operatur sapientia et virtus praedicantis, et ideo praedicationis officium per seipsos apostoli tamquam maiores ministri exercebant, sicut et de ipso Christo dicitur Io. IV, 2 quod ipse non baptizabat, sed discipuli eius, qui tamen de seipso dicit Lc. IV, 43: quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum. Is. Lxi, 1: ad annuntiandum mansuetis misit me.

#3 Lectio 3

Postquam apostolus improbavit Corinthiorum contentionem, ratione sumpta ex parte baptismi, hic excludit eorum contentionem, ratione sumpta ex parte doctrinae.

Quidam enim eorum gloriabantur de doctrina pseudo-apostolorum, qui ornatis verbis et humanae sapientiae rationibus veritatem fidei corrumpebant. Et ideo apostolus primo ostendit hunc modum convenientem non esse doctrinae fidei; secundo ostendit hoc modo docendi se usum apud eos non fuisse, II cap., ibi et ego, cum venissem ad etc..

Circa primum duo facit.

Primo proponit quod intendit; secundo manifestat propositum, ibi ut non evacuetur.

Dicit ergo primo: dixi quod misit me Christus evangelizare, non tamen ita quod ego in sapientia verbi evangelizem, id est, in sapientia mundana, quae verbosos facit, in quantum per eam multis vanis rationibus homines utuntur. Eccle. VI, 11: ubi verba sunt plurima, multam in disputando habentia vanitatem. Prov. XIV, 23: ubi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas. Vel sapientiam verbi nominat rhetoricam, quae docet ornate loqui, ex quo alliciuntur interdum homines ad assentiendum erroribus et falsitatibus. Unde Rom. XVI, 18: per dulces sermones seducunt corda innocentium. Et de meretrice dicitur Prov. II, 16, in figura haereticae doctrinae: ut eruaris a muliere aliena et extranea, quae mollit sermones suos.

Sed contra dicitur Is. XXXIII, 19: populum impudentem non videbis, scilicet in catholica ecclesia, et populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere disertitudinem linguae eius, in quo nulla est sapientia.

Sed quia in Graeco ponitur logos, quod rationem et sermonem significat, posset convenientius intelligi sapientia verbi, id est humanae rationis, quia illa quae sunt fidei, humanam rationem excedunt, secundum illud eccli. III, 25: plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi.

Sed contra hoc videtur esse quod multi doctores ecclesiae in doctrina fidei sapientia et rationibus humanis et ornatu verborum sunt usi.

Dicit enim Hieronymus in epistola ad magnum oratorem urbis Romae, quod omnes doctores fidei in ornatu philosophiae doctrinis atque scientiis suos referserunt libros, ut nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem saeculi, an scientiam Scripturarum.

Et Augustinus dicit in quarto de doctrina christiana: sunt viri ecclesiastici qui divina eloquia non solum sapienter, sed etiam suaviter tractaverunt.

Dicendum est ergo quod aliud est docere in sapientia verbi quocumque modo intelligatur, et aliud uti sapientia verbi in docendo.

Ille in sapientia verbi docet qui sapientiam verbi accipit pro principali radice suae doctrinae, ita scilicet quod ea solum approbet, quae verbi sapientiam continent: reprobet autem ea quae sapientiam verbi non habent, et hoc fidei est corruptivum. Utitur autem sapientia verbi, qui suppositis verae fidei fundamentis, si qua vera in doctrinis Philosophorum inveniatur, in obsequium fidei assumit.

Unde Augustinus dicit in secundo de doctrina christiana, quod si qua Philosophi dixerunt fidei nostrae accommodata, non solum formidanda non sunt, sed ab eis tamquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum vindicanda. Et in IV de doctrina christiana dicit: cum posita sit in medio facultas eloquii, quae ad persuadendum seu prava seu recta valent pluribus, cur non bonorum studio comparetur ut militet veritati, si eam mali in usum iniquitatis et erroris usurpant.

Deinde, cum dicit ut non evacuetur crux Christi, probat quod dixerat, et primo quidem ex parte materiae, secundo ex parte ipsorum docentium, ibi videte enim vocationem vestram, etc..

Circa primum tria facit.

Primo ostendit modum docendi qui est in sapientia verbi, non esse congruum fidei christianae; secundo probat quod supposuerat, ibi verbum enim crucis; tertio probationem manifestat, ibi quoniam Iudaei signa petunt.

Circa primum considerandum est, quod etiam in philosophicis doctrinis non est idem modus conveniens cuiuslibet doctrinae.

Unde sermones secundum materiam sunt accipiendi, ut dicitur in primo ethicorum.

Tunc autem maxime modus aliquis docendi est materiae incongruus, quando per talem modum destruitur id quod est principale in materia illa, puta si quis in rebus intellectualibus velit metaphoricis demonstrationibus uti, quae non transcendunt res imaginatas, ad quas non oportet intelligentem adduci, ut boetius ostendit in libro de trinitate.

Principale autem in doctrina fidei christianae est salus per crucem Christi facta.

Unde, cap. II, 2, dicit non iudicavi me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum et hunc crucifixum. Qui autem principaliter innititur in docendo sapientiam verbi, quantum in se est, evacuat crucem Christi. Ergo docere in sapientia verbi non est modus conveniens fidei christianae. Hoc est ergo quod dicit ut non evacuetur crux Christi, id est, ne si in sapientia verbi praedicare voluero, tollatur fides de virtute crucis Christi. Gal. V, 11: ergo evacuatum est scandalum crucis. Ps. Cxxxvi, 7: qui dicunt, exinanite usque ad fundamentum in ea.

Deinde, cum dicit verbum crucis, etc., probat quod per doctrinam, quae est in sapientia verbi, crux Christi evacuetur.

Et circa hoc duo facit primo inducit probationem; secundo assignat causam dictorum, ibi scriptum est enim, etc.. Dicit ergo primo: ideo dixi quod si per sapientiam verbi doctrina fidei proponeretur, evacuetur crux Christi, verbum enim crucis, id est Annuntiatio crucis Christi, stultitia est, id est stultum aliquid videtur, pereuntibus quidem, id est, infidelibus qui se secundum mundum existimant sapientes, eo quod praedicatio crucis Christi aliquid continet, quod secundum humanam sapientiam impossibile videtur, puta quod Deus moriatur, quod omnipotens violentorum manibus subiiciatur. Continet etiam quaedam quae prudentiae huius mundi contraria videntur, puta quod aliquis non refugiat confusiones, cum possit, et aliqua huiusmodi. Et ideo Paulo huiusmodi annuntianti dixit festus, ut legitur Act. XXVI, 24: insanis, Paule, multae litterae ad insaniam te adducunt. Et ipse Paulus dicit infra IV, 10: nos stulti propter Christum.

Et ne credatur revera verbum crucis stultitiam continere, subdit his autem qui salvi fiunt, id est nobis, scilicet Christi fidelibus qui ab eo salvamur, secundum illud matth. I, 21: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum, virtus Dei est, quia ipsi in cruce Christi mortem Dei cognoscunt, qua diabolus vicit et mundum. Apoc. V, 5: ecce vicit leo de tribu Iuda. Item virtutem quam in seipsis experiuntur, dum simul cum Christo vitiis et concupiscentiis moriuntur, secundum illud Gal. V, 24: qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

Unde in Ps. Cix, 2 dicitur virgam virtutis tuae emittit Dominus ex sion.

Lc. VI, 19: virtus de illo exibat et sanabat omnes.

Deinde cum dicit scriptum est enim, ostendit praedictorum causam, et ponit primo quare verbum crucis sit hominibus stultitia; secundo ostendit quare ista stultitia sit virtus Dei his, qui salvantur, ibi nam quia in Dei sapientia, etc..

Circa primum duo facit.

Primo inducit auctoritatem praenuntiantem quod quaeritur; secundo ostendit hoc esse impletum, ibi ubi sapiens? circa primum considerandum quod id quod est in se bonum, non potest alicui stultum videri, nisi propter defectum sapientiae.

Haec est ergo causa quare verbum crucis quod est salutiferum credentibus, quibusdam videtur stultitia, quia sunt ipsi sapientia privati. Et hoc est quod dicit scriptum est enim: perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium probabo.

Potest autem hoc sumi ex duobus locis.

Nam in Abdia dicitur: perdam sapientiam de idumaea, et prudentiam de monte esau. Expressius autem habetur Is. XXIX, 14: peribit sapientia a sapientibus, et intellectus prudentium eius abscondetur.

Differunt autem sapientia et prudentia.

Nam sapientia est cognitio divinarum rerum; unde pertinet ad contemplationem, iob XXVIII, 28: timor Dei ipsa est sapientia; prudentia vero proprie est cognitio rerum humanarum, unde dicitur Prov. X, 23: sapientia est viro prudentia, quia scilicet scientia humanarum rerum prudentia dicitur. Unde et Philosophus VI ethicorum dicit quod prudentia est recta ratio agibilium, et sic prudentia ad rationem pertinet.

Est autem considerandum quod homines quantumcumque mali non totaliter donis Dei privantur, nec in eis dona Dei reprobantur, sed in eis reprobatur et perditur quod ex eorum malitia procedit. Et ideo non dicit simpliciter perdam sapientiam, quia omnis sapientia a Domino Deo est, ut dicitur Is. XXIX, 14 ss., sed perdam sapientiam sapientium, id est, quam sapientes huius mundi adinvenerunt sibi contra veram sapientiam Dei, quia, ut dicitur Iac. III, 15, non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Similiter non dicit reprobabo prudentiam, nam veram prudentiam sapientia Dei docet, sed dicit prudentiam prudentium, id est, quam illi qui se prudentes aestimant in rebus mundanis prudentiam reputant ut scilicet bonis huius mundi inhaereant. Vel quia, ut dicitur Rom. VIII, 6, prudentia carnis mors est.

Et sic propter defectum sapientiae reputant impossibile Deum hominem fieri, mortem pati secundum humanam naturam; propter defectum autem prudentiae reputant inconveniens fuisse quod homo sustineret crucem, confusione contempta, ut dicitur Hebr. XII, 2.

Deinde cum dicit ubi sapiens, etc., ostendit esse impletum quod de reprobatione humanae sapientiae et prudentiae fuerat probatum. Et primo ponit medium sub interrogatione; secundo conclusionem infert, ibi nonne stultam Deus fecit sapientiam huius mundi, etc..

Dicit ergo primo ubi sapiens? quasi diceret: non invenitur in congregatione fidelium qui salvatur. Per sapientem intelligit illum qui secretas naturae causas scrutatur.

Is. XIX, 11: quomodo dicetis Pharaoni: filius sapientium ego? et hoc refertur ad gentiles, qui huius mundi sapientiae studebant.

Ubi Scriba? id est peritus in lege, et hoc refertur ad Iudaeos; quasi diceret: non est in coetu fidelium. Io. VII, 48: numquid ex principibus aliquis credidit in eum? ubi inquisitor huius saeculi? qui scilicet per prudentiam exquirat quae sit convenientia vitae humanae in rebus huius saeculi; quasi dicat: non invenitur inter fideles, et hoc refertur ad utrosque, scilicet Iudaeos et gentiles. Baruch III, 23: filii Agar, qui exquisierunt prudentiam quae de terra est. Videtur autem apostolus hanc interrogationem sumere ab eo, quod dicitur Is. XXXIII, 18: ubi est litteratus? pro quo ponit sapientem.

Ubi est verba legis ponderans? pro quo ponit Scribam. Ubi est doctor parvulorum? pro quo ponit inquisitorem huius saeculi, quia parvuli maxime solent instrui de his, quae pertinent ad disciplinam moralis vitae.

Deinde cum dicit nonne stultam fecit, etc., infert conclusionem sub interrogatione, quasi dicat: cum illi qui sapientes mundi reputantur a via salutis defecerint, nonne Deus sapientiam huius mundi fecit stultam? id est, demonstravit esse stultam, dum illi qui hac sapientia pollebant tam stulti inventi sunt ut viam salutis non acciperent.

Ier. X, 14 et LI, 17: stultus factus est omnis homo a scientia sua. Is. XLVII, 10: sapientia tua et scientia tua haec decepit te.

Potest autem et aliter intelligi quod dictum est, ac si diceret: perdam sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo, id est eligam eam in primis meis praedicatoribus, secundum illud Prov. XXX, 1: visio quam locutus est vir cum quo est Deus; et infra: stultissimus sum virorum, et sapientia hominum non est mecum.

Ubi sapiens? quasi dicat: inter praedicatores fidei non invenitur. Matth. XI, 25: abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Nonne Deus stultam fecit, id est demonstravit, sapientiam huius mundi? faciendo quod ipsis impossibile reputabatur, scilicet dictum esse hominem mortuum resurgere, et alia huiusmodi. Deinde cum dicit nam quia in Dei sapientia, etc., assignat rationem quare per praedicationis stultitiam salventur fideles.

Et hoc est quod dictum est, quod verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est, virtus vero salvationis credentibus; nam placuit Deo per stultitiam praedicationis, id est per praedicationem, quam humana sapientia stultam reputat, salvos facere credentes; et hoc ideo, quia mundus, id est mundani, non cognoverunt Deum per sapientiam ex rebus mundi acceptam, et hoc in Dei sapientia.

Divina enim sapientia faciens mundum, sua iudicia in rebus mundi instruit, secundum illud Eccli. I, 10: effudit illam super omnia opera sua; ita quod ipsae creaturae, per sapientiam Dei factae, se habent ad Dei sapientiam, cuius iudicia gerunt, sicut verba hominis ad sapientiam eius quam significant.

Et sicut discipulus pervenit ad cognoscendum Magistri sapientiam per verba quae ab ipso audit, ita homo poterat ad cognoscendum Dei sapientiam per creaturas ab ipso factas inspiciendo pervenire, secundum illud rom. I, 20: invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Sed homo propter sui cordis vanitatem a rectitudine divinae cognitionis deviavit. Unde dicitur Io. I, 10: in mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. Et ideo Deus per quaedam alia ad sui cognitionem salutiferam fideles adduxit, quae in ipsis rationibus creaturarum non inveniuntur, propter quod a mundanis hominibus, qui solas humanarum rerum considerant rationes, reputantur stulta. Et huiusmodi sunt fidei documenta. Et est simile, sicut si aliquis Magister considerans sensum suum ab auditoribus non accipi, per verba quae protulit, studet aliis verbis uti, per quae possit manifestare quae habet in corde.

Deinde cum dicit quoniam et Iudaei, etc., manifestat probationem praemissorum, et primo quantum ad id, quod dixerat: verbum crucis pereuntibus stultitia est.

Secundo quantum ad id quod dixerat: his qui salvi fiunt, virtus Dei est ipsis autem vocatis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit pereuntium differens studium et intentionem; secundo ex hoc rationem assignat eius quod dixerat, ibi nos autem praedicamus Christum.

Pereuntium autem, id est infidelium, quidam erant Iudaei, quidam gentiles. Dicit ergo: dictum est quod verbum crucis pereuntibus est stultitia, et hoc ideo quoniam Iudaei signa petunt. Erant enim Iudaei consueti divinitus instrui, secundum illud deut. VIII, 5: erudivit eum et docuit. Quae quidem doctrina cum esset a Deo per multa mirabilia manifestata, secundum illud Ps. Lxxvii, 12: fecit mirabilia in terra Aegypti, et ideo ab afferentibus quaecumque doctrinam signa quaerebant, secundum illud matth. XII, 38: Magister, volumus a te signum aliquod videre. Et in Ps. Lxxiii, 9 dicitur: signa nostra non vidimus.

Sed Graeci sapientiam quaerunt, utpote in studio sapientiae exercitati, sapientiam dico quae per rationes rerum mundanarum accipitur, de qua dicitur Ier. IX, 23: non gloriatur sapiens in sapientia. Per Graecos autem omnes gentiles dat intelligere qui a Graecis mundanam sapientiam acceperunt. Quaerebant igitur sapientiam, volentes omnem doctrinam eis propositam secundum regulam humanae sapientiae iudicare.

Deinde concludit quare verbum crucis sit eis stultitia, dicens nos autem praedicamus Christum crucifixum, secundum illud infra cap. XI, 26: mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Iudaeis scandalum, quia scilicet desiderabant virtutem miracula facientem et videbant infirmitatem crucem patientem; nam, ut dicitur II Cor. Cap. Ultimo: crucifixus est ex infirmitate.

Gentibus autem stultitiam, quia contra rationem humanae sapientiae videtur quod Deus moriatur et quod homo iustus et sapiens se voluntarie turpissimae morti exponat.

Deinde, cum dicit ipsis autem vocatis, manifestat quod dixerat: his autem qui salvi fiunt, virtus Dei est. Et primo manifestat hoc; secundo rationem assignat; ibi quia quod stultum, etc..

Dicit ergo primo: dictum est quod praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis scandalum et gentibus stultitiam, sed praedicamus Christum Dei virtutem et Dei sapientiam ipsis vocatis Iudaeis et Graecis, id est his qui ex Iudaeis et gentibus ad fidem Christi vocati sunt, qui in cruce Christi recognoscunt Dei virtutem, per quam et Daemones superantur et peccata remittuntur et homines salvantur. Ps. XX, 14: exaltare, Domine, in virtute tua.

Et hoc dicit contra scandalum Iudaeorum, qui de infirmitate Christi scandalizabantur et recognoscunt in cruce Dei sapientiam, in quantum per crucem convenientissimo modo humanum genus liberat. Sap. IX, 19: per sapientiam sanati sunt quicumque placuerunt tibi a principio.

Dicitur autem Dei virtus et Dei sapientia per quamdam appropriationem. Virtus quidem, in quantum per eum pater omnia operatur, Io. I, 3: omnia per ipsum facta sunt, sapientia vero, in quantum ipsum verbum, quod est filius, nihil est aliud quam sapientia genita vel concepta. Eccli. XXIV, 5: ego ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam.

Non autem sic est intelligendum, quod Deus pater sit fortis et sapiens virtute aut sapientia genita, quia, ut Augustinus probat VI de trinitate, sequeretur, quod pater haberet esse a filio, quia hoc est Deo esse, quod fortem et sapientem esse.

Deinde cum dicit quia quod stultum est Dei, assignat rationem eius quod dixerat, dicens quomodo id, quod est infirmum et stultum possit esse virtus vel sapientia Dei, quia quod stultum est Dei sapientius est hominibus, quasi dicat: iam aliquod divinum videtur esse stultum, non quia deficiat a sapientia, sed quia superexcedit sapientiam humanam. Homines enim quidam consueverunt stultum reputare quod eorum sensum excedit. Eccli. III, 25: plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi. Et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, quia scilicet non dicitur aliquid infirmum in Deo per defectum virtutis, sed per excessum humanae virtutis, sicut etiam dicitur invisibilis, in quantum excedit sensum humanum. Sap. XII, 17: virtutem ostendis tu qui non crederis esse in virtute consummatus.

Quamvis hoc possit referri ad incarnationis mysterium: quia id quod reputatur stultum et infirmum in Deo ex parte naturae assumptae, transcendit omnem sapientiam et virtutem.

Ex. XV, 11: quis similis tui in fortibus, Domine?

#4 Lectio 4

Supra ostendit apostolus quod modus docendi, qui est in sapientia verbi, non convenit doctrinae christianae, ratione materiae quae est ipsa crux Christi, hic ostendit quod praedictus docendi modus non convenit doctrinae christianae, ratione doctorum, secundum illud Prov. XXVI, 7: in derisum est in ore stulti parabola; et eccli. XX, 22: ex ore fatui reprobabitur parabola.

Quia igitur primi doctores fidei non fuerunt sapientes sapientia carnali, non erat eis conveniens ut in sapientia verbi docerent.

Circa hoc ergo duo facit.

Primo ostendit quomodo primi doctores fidei non fuerunt sapientes sapientia carnali et in rebus humanis defectum patiebantur; secundo ostendit quomodo talis defectus est in eis per Christum suppletus, ibi ex ipso autem vos estis.

Circa primum tria facit.

Primo excludit a fidei primis doctoribus excellentiam saecularem; secundo astruit eorum subiectionem quantum ad saeculum, ibi sed quae stulta sunt mundi; tertio rationem assignat, ibi ut non gloriatur.

Dicit ergo primo: dictum est quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, et hoc considerare potestis in ipsa vestra conversione.

Videte enim, id est diligenter considerate, vocationem vestram, quomodo scilicet vocati estis: non enim per vos ipsos accessistis, sed ab eo vocati estis. Rom. VIII, 30: quos praedestinavit, hos et vocavit.

I Petr. II, 9: de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

Inducit autem eos ut considerent modum suae vocationis, quantum ad eos per quos vocati sunt, sicut Is. LI, 2 dicitur: attendite ad Abraham patrem vestrum, et ad Saram quae genuit vos.

A quibus vocationis ministris primo excludit sapientiam, cum dicit quia non multi, eorum per quos vocati estis, sapientes secundum carnem, id est in carnali sapientia et terrena. Iac. III, 15: non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Baruch III, 23: filii Agar exquisierunt sapientiam, quae de terra est. Dicit non multi, quia aliqui pauci erant etiam in sapientia mundana instructi, sicut ipse, et ut barnabas, vel Moyses in veteri testamento, de quo dicitur Act. VII, 22, quod eruditus erat Moyses in omni sapientia Aegyptiorum.

Secundo excludit saecularem potentiam, cum dicit non multi potentes, scilicet secundum saeculum. Unde et Io. VII, 48 dicitur: numquid aliquis ex principibus credidit in eum? et Bar. III, 16 dicitur: ubi sunt principes gentium? exterminati sunt, et ad inferos descenderunt.

Tertio excludit excellentiam generis, cum dicit non multi nobiles. Et aliqui inter eos nobiles fuerunt, sicut ipse Paulus, qui in civitate Romana se natum dicit, Act. XXII, 25, et Rom. Cap. Ult. De quibusdam dicit qui sunt nobiles in apostolis.

Deinde, cum dicit sed quae stulta sunt, etc., ponit e converso eorum abiectioem quantum ad mundum, et primo defectum contrarium sapientiae, cum dicit quae stulta sunt mundi, id est, eos qui secundum mundum stulti videbantur, elegit Deus ad praedicationis officium, scilicet piscatores illiteratos, secundum illud Act. IV, 13: comperto quod homines essent sine litteris et idiotae, admirabantur. Is. XXXIII, 18: ubi est litteratus, ubi verba legis ponderans? et hoc ut confundat sapientes, id est eos qui de sapientia mundi confidunt, dum ipsi non cognoverunt quae sunt simplicibus revelata.

Matth. XI, 25: abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.

Is. XIX, 12: ubi sunt nunc sapientes tui? annuntient tibi.

Secundo ponit defectum contrarium potentiae, dicens et infirma mundi, id est homines impotentes secundum mundum, puta rusticos et plebeios, elegit Deus ad praedicationis officium. In cuius figura dicitur III Reg. XX, 14: ego tradens eos in manu tua per pedisequos principum provinciarum; et Prov. IX, 3 dicitur quod sapientia misit ancillas ut vocarent ad arcem. In utrisque autem primorum praedicatorum infirmitas designatur.

Et hoc ideo ut confundat fortia, id est potentes huius mundi. Is. II, 17: incurvabitur omnis sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum.

Tertio ponit defectum contrarium nobilitati, in quo possunt tria considerari.

Primo quidem claritas generis, quam ipsum nomen nobilitatis designat. Et contra hoc dicit et ignobilia mundi, id est qui secundum mundum sunt ignobiles. Infra IV, 10: vos nobiles, nos autem ignobiles.

Secundo, circa nobilitatem considerantur honor et reverentia quae talibus exhibentur, et contra hoc dicit et contemptibilia, id est homines contemptibiles in hoc mundo elegit Deus ad praedicationis officium, secundum illud Ps. Lxxviii, 4: facti sumus opprobrium vicinis nostris, et his qui in circuitu nostro sunt.

Tertio, in nobilitate consideratur magna opinio quam homines de eis habent. Et contra hoc dicit et ea quae non sunt, id est quae non videntur esse in saeculo, elegit Deus ad praedicationis officium. Iob XXX, 2: quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo, et vita ipsa putabantur indigni. Et hoc ideo ut destrueret ea quae sunt, id est eos qui in hoc mundo aliquid esse videntur. Is. XXIII, 9: Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriae, et ad ignominiam deduceret universos inclytos terrae.

Deinde assignat causam dictorum dicens: ideo non elegit in saeculo excellentes sed abiectos, ut non gloriatur omnis caro, etc., id est ut nullus pro quacumque carnis excellentia gloriatur per comparisonem ad Dominum. Ier. IX, 23: non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua et non gloriatur dives in divitiis suis.

Ex hoc enim quod Deus mundum suae fidei subiecit, non per sublimes in mundo, sive in saeculo, sed per abiectos, non potest gloriari homo quod per aliquam carnalem excellentiam salvatus sit mundus. Videretur autem non esse a Deo excellentia mundana, si Deus ea non uteretur ad suum obsequium.

Et ideo in principio quidem paucos, postremo vero plures saeculariter excellentes Deus elegit ad praedicationis officium. Unde in Glossa dicitur, quod nisi fideliter praecederet piscator, non humiliter sequeretur orator. Et etiam ad gloriam Dei pertinet, dum per abiectos sublimes in saeculo ad se trahit.

Deinde cum dicit ex ipso autem vos estis, ne praedicatorum fidei tamquam non excellentes, sed abiecti in saeculo contemnerentur, ostendit quomodo Deus praedictum defectum in eis supplet. Et circa hoc tria facit.

Primo ostendit cui sit attribuenda salus mundi, quae praedicatorum ministerio facta est, dicens: dictum est quod vocati estis non per excellentes sed per abiectos in saeculo, ex quo patet quod vestra conversio non est homini attribuenda sed Deo. Et hoc est quod dicit ex ipso autem, id est ex virtute Dei, vocati estis in Christo Iesu, id est ei iuncti et incorporati per gratiam. Eph. II, 10: ipsius enim factura sumus, creati in Christo Iesu in operibus bonis.

Deinde ostendit quomodo Deus praedictos defectus in praedicatoribus suis supplet per Christum. Et primo quantum ad defectum sapientiae, cum dicit qui, scilicet Christus, factus est nobis praedicantibus fidem, et, per nos, omnibus fidelibus, sapientia, quia ei inhaerendo, qui est Dei sapientia, et participando ipsum per gratiam, sapientes facti sumus. Et hoc a Deo, qui nobis Christum dedit et nos ad ipsum traxit, secundum illud Io. VI, 44: nemo potest venire ad me, nisi pater, qui me misit, traxerit eum. Deut. IV, 6: haec est vestra sapientia et intellectus coram populis.

Secundo quantum ad defectum potentiae, dicit et iustitia, quae propter sui fortitudinem thoraci comparatur Sap. V, 19: induet pro thorace iustitiam. Dicitur autem Christus nobis factus iustitia, in quantum per eius fidem iustificamur, secundum illud Rom. III, 22: iustitia autem Dei per fidem Christi Iesu.

Tertio quantum ad defectum nobilitatis subdit et sanctificatio, et redemptio. Sanctificamur enim per Christum, in quantum per eum Deo coniungimur, in quo consistit vera nobilitas, secundum illud I Reg. II, 30: quicumque honorificaverit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

Unde dicitur Hebr. Cap. Ult.: Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Factus est autem nobis redemptio, in quantum per ipsum redempti sumus de servitute peccati, in quo vere ignobilitas consistit. Unde in Ps. XXX, 6 dicitur: redemisti me, Deus veritatis.

Tertio assignat dicatorum causam, cum dicit ut quemadmodum scriptum est, Ier. IX, 23 s., qui autem gloriatur, in Domino gloriatur; ubi nostra littera habet: in hoc gloriatur scire et nosse me.

Dicit enim: si salus hominis non provenit ex aliqua excellentia humana, sed ex sola virtute divina, non debetur homini gloria, sed Deo, secundum illud Ps. Cxiii, 1: non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Eccli. Cap. Ult.: danti mihi sapientiam, dabo gloriam.

|+2 Capitulus 2

|#1 Lectio 1

Postquam apostolus ostendit quis sit conveniens modus doctrinae christianae, hic ostendit se illum modum observasse.

Et circa hoc tria facit: primo ostendit se non fuisse usum apud eos aliqua excellentia saeculari; secundo ostendit apud quos excellentia spirituali utatur, ibi sapientiam autem loquimur inter perfectos, etc., tertio rationem assignat, ibi quae etiam loquimur, etc..

Circa primum tria facit.

Primo dicit quod non ostendit apud eos excellentiam saecularis sapientiae; secundo quod non praetendit excellentiam potentiae saecularis, ibi et ego in infirmitate; tertio non praetendit excellentiam eloquentiae, ibi et sermo meus.

Circa primum duo facit.

Primo proponit quod intendit; secundo rationem assignat, ibi non enim iudicavi.

Dicit ergo primo: quia dictum est quod Christus misit me evangelizare non in sapientia verbi, et quod non sunt multi sapientes, et ego, fratres, quamvis sapientiam saecularem habeam, secundum illud II Cor. XI, 6: et si imperitus sermone, sed non scientia, cum venissem ad vos, convertendos ad Christum, ut habetur Act. XVIII, 1, veni annuntians vobis testimonium Christi, secundum illud Act. IV, 33: virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, et hoc non in sublimitate sermonis aut sapientiae.

Attenditur autem sublimitas sapientiae in consideratione aliquorum sublimium et elevatorum supra rationem et sensum hominum.

Eccli. XXIV, 7: ego in altissimis habitavi.

Sublimitas autem sermonis potest referri vel ad verba significantia sapientiae conceptiones, secundum illud Eccli. Cap. Ult.: verba sapientium quasi stimuli, et quasi clavi in altum defixi, vel ad modum ratiocinandi per aliquas subtiles vias. Nam in Graeco habetur logos, quod et verbum et rationem significat, ut Hieronymus dicit. Hoc autem dicit apostolus, quia fidem Christi per huiusmodi sublimitates sermonis aut sapientiae confirmare volebat.

I Reg. II, 3: nolite multiplicare sublimia.

Deinde huius rationem assignat, dicens non enim iudicavi me scire aliquid, nisi Christum Iesum. Non enim ad hoc opus erat ut sapientiam ostentaret sed ut demonstraret virtutem, secundum illud II Cor. IV, 5: non enim praedicamus nosmetipsos, sed Iesum Christum. Et ideo solum utebatur his quae ad demonstrandam virtutem Christi pertinebant, existimans se ac si nihil sciret quam Iesum Christum. Ier. IX, 24: in hoc gloriatur qui gloriatur, scire et nosse me.

In Christo autem Iesu, ut dicitur Col. II, 3, sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei absconditi, et quantum ad plenitudinem deitatis et quantum ad plenitudinem sapientiae et gratiae, et etiam quantum ad profundas incarnationis rationes, quae tamen apostolus eis non annuntiavit sed solum ea quae erant manifestiora et inferiora in Christo Iesu. Et ideo subdit et hunc crucifixum, quasi dicat: sic vobis me exhibui ac si nihil aliud scirem quam crucem Christi. Unde Gal. Cap. Ult. Dicit: mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.

Quia igitur per sapientiam verbi evacuatur crux Christi, ut dictum est ideo ipse apostolus non venerat in sublimitate sermonis aut sapientiae.

Deinde cum dicit et ego in infirmitate, etc., ostendit quod non praetenderit apud eos potentiam, sed potius contrarium et foris et intus.

Unde quantum ad id quod foris est dicit et ego fui apud vos in infirmitate, id est tribulationes apud vos patiens. Gal. IV, 11: scitis quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis iam pridem. Ps. XV, 4: multiplicatae sunt infirmitates eorum.

Quantum vero ad id quod intus est, dicit et timore, scilicet de malis imminentibus, et tremore, in quantum scilicet timor interior redundat ad corpus. II Cor. VII, 5: foris pugnae, intus timores.

Deinde cum dicit et sermo meus, ostendit quod non praetenderit apud eos excellentiam eloquentiae: et circa hoc tria facit.

Primo excludit indebitum modum praedicandi, dicens et sermo meus, quo scilicet privatim et singulariter aliquos instruebam, Eph. IV, 29: omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus est ad aedificationem fidei; et praedicatio mea, qua scilicet publice docebam, non fuit in verbis persuasibilibus humanae sapientiae, id est per rhetoricam, quae componit ad persuadendum. Ut scilicet supra dixit quod non fuit intentionis quod sua praedicatio niteretur philosophicis rationibus, ita nunc dicit non fuisse suae intentionis niti rhetoricis

persuasionibus. Is. XXXIII, 19: populum impudentem non videbis, populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere desertitudinem linguae eius, in quo nulla est sapientia.

Secundo ostendit debitum modum quo usus fuit in praedicando, dicens: sermo meus fuit in ostensione spiritus et virtutis, quod quidem potest intelligi dupliciter. Uno modo quantum ad hoc quod credentibus praedicationi eius dabatur spiritus sanctus, secundum illud Act. X, 44: adhuc loquente Petro verba haec, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Similiter etiam suam praedicationem confirmabat, faciendo virtutes, id est miracula, secundum illud marc.Cap. Ultimo: sermonem confirmante sequentibus signis. Unde Gal. III, 5: qui tribuit vobis spiritum, et operatur in vobis.

Alio modo potest intelligi quantum ad hoc quod ipse per spiritum loquebatur, quod sublimitas et affluentia doctrinae ostendit. II reg. XXIII, 2: spiritus Domini locutus est per me. Et II Cor. IV, 13: habentes eundem spiritum fidei credimus, propter quod et loquimur.

Confirmat etiam suam praedicationem, ostendendo in sua conversatione multa opera virtuosa. I Thess. II, 10: vos enim testes estis, et Deus, quam sancte et iuste sine querela vobis qui credidistis, affuimus.

Tertio assignat rationem dictorum, dicens ut fides vestra non sit in sapientia hominum, id est non innitatur sapientiae humanae, quae plerumque decipit homines, secundum illud Is. XLVII, 10: sapientia tua et scientia tua haec decepit te. Sed in virtute Dei, ut scilicet virtuti divinae fides innitatur, et sic non possit deficere. Rom. I, 16: non erubesco evangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti.

Deinde cum dicit sapientiam loquimur, etc., ostendit apud quos excellentia spiritualis sapientiae utatur. Et primo proponit quod intendit; secundo manifestat propositum, ibi sapientiam vero.

Dicit ergo: apud vos solum Christum crucifixum praedicavi, sapientiam autem, id est profundam doctrinam, loquimur inter perfectos.

Dicuntur autem aliqui perfecti dupliciter: uno modo, secundum intellectum; alio modo secundum voluntatem. Haec enim inter potentias animae sunt propria hominis, et ideo secundum eas oportet hominis perfectionem considerari. Dicuntur autem perfecti intellectu illi, quorum mens elevata est super omnia carnalia et sensibilia, qui spiritualia et intelligibilia capere possunt, de quibus dicitur hebr. V, 14: perfectorum est solidus cibus, eorum qui per consuetudinem exercitatos habent sensus ad discretionem mali et boni. Perfecti autem secundum voluntatem sunt, quorum voluntas super omnia temporalia elevata soli Deo inhaeret et eius praeceptis. Unde Matth. V, 48, praepositis dilectionis mandatis, subditur: estote perfecti sicut et pater vester caelestis perfectus est. Quia igitur doctrina fidei ad hoc ordinatur, ut fides per dilectionem operetur, ut habetur Gal. V, 6, necesse est eum qui in doctrina fidei instruitur, non solum secundum intellectum bene disponi ad capiendum et credendum sed etiam secundum voluntatem et affectum bene disponi ad diligendum et operandum.

Deinde cum dicit sapientiam vero, etc., exponit qualis sit sapientia de qua mentionem fecit. Et primo ponit expositionem; secundo rationem expositionis confirmat, ibi quam nemo principum, etc..

Circa primum duo facit.

Primo exponit qualis sit ista sapientia per comparisonem ad infideles; secundo, per comparisonem ad fideles, ibi sed loquimur Dei sapientiam, etc..

Dicit ergo primo: dictum est quod sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam vero dico, non huius saeculi, id est de rebus saecularibus, vel quae est per rationes humanas; neque eam principum huius saeculi.

Et sic separat eam a sapientia mundana, et quantum ad modum et materiam inquirendi, et quantum ad auctores, qui sunt principes huius saeculi; quod potest intelligi de triplici genere principum, secundum triplicem sapientiam humanam.

Primo possunt dici principes huius saeculi reges et potentes saeculares, secundum illud Ps. II, 2: principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum eius. A quibus principibus venit sapientia humanarum legum, per quas res huius mundi in vita humana dispensantur. Secundo possunt dici principes Daemones. Io. XIV, 30: venit princeps mundi huius, et in me non habet quicquam, etc.. Et ab his principibus venit sapientia culturae Daemonum, scilicet necromantia, et magicae artes, et huiusmodi. Tertio possunt intelligi principes huius saeculi Philosophi, qui quasi principes se exhibuerunt hominibus in docendo, de quibus dicitur Is. XIX, 11: stulti principes thaneos, sapientes consilarii Pharaonis. Et ab his principibus processit tota humana philosophia.

Horum autem principum homines destruantur per mortem et per amissionem potestatis et auctoritatis: Daemones vero non per mortem, sed per amissionem potestatis et auctoritatis, secundum illud Io. XII, 31: nunc princeps huius mundi eicietur foras; de hominibus autem dicitur Bar. III, 16: ubi sunt principes gentium? et postea subdit: exterminati sunt et ad inferos descenderunt. Sicut ipsi non sunt stabiles, ita et eorum sapientia non potest esse firma: et ideo non ei innitendum est.

Deinde cum dicit sed loquimur, etc., exponit qualis sit sapientia per comparisonem ad fideles.

Et primo describit eam quantum ad materiam vel auctoritatem, cum dicit sed loquimur Dei sapientiam, id est quae est Deus et a Deo. Quamvis enim omnis sapientia a Deo sit, ut dicitur Eccli. I, 1, tamen speciali quodam modo haec sapientia, quae est de Deo, est etiam a Deo per revelationem, secundum illud Sap. IX, 17: sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam et miseris spiritum tuum de altissimis? secundo ostendit qualitatem eius, dicens in mysterio, quae abscondita est; haec enim sapientia abscondita est ab hominibus,

inquantum hominis intellectum excedit, secundum illud Eccli. III, 25: plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi. Unde dicitur iob XXVIII, 21: abscondita est ab oculis omnium viventium.

Et quia modus docendi et doctrinae debet esse conveniens, ideo dicitur quod loquitur eam in mysterio, id est in aliquo occulto, vel verbo vel signo. Infra XIV, 2: spiritus loquitur mysteria.

Tertio ostendit fructum huius sapientiae, dicens quam Deus praedestinavit, id est praeparavit, in gloriam nostram, id est praedicatorum fidei, quibus ex praedicatione tam altae sapientiae gloria magna debetur, et apud Deum, et apud homines. Prov. III, 35: gloriam sapientes possidebunt.

Et quod dicit in gloriam nostram, exponendum est omnium fidelium, quorum gloria haec est ut in plena luce cognoscant ea quae nunc in mysterio praedicantur, secundum illud io. XVII, 3: haec est vita aeterna ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Iesum Christum.

#2 Lectio 2

Posita expositione de sapientia quam apostolus loquitur inter perfectos, hic rationem assignat expositionis praedictae, et primo quantum ad hoc, quod eam descripserat per comparisonem ad infideles; secundo, quantum ad hoc quod eam descripserat per comparisonem ad fideles, ibi nobis autem revelavit Deus.

Circa primum duo facit.

Primo proponit quod intendit; secundo probat propositum, ibi si enim cognovissent.

Dicit ergo primo: dictum est quod sapientia quam loquimur non est principum huius saeculi, haec enim sapientia est, quam nemo principum huius saeculi cognovit, quod verum est, de quibuscumque principibus intelligatur.

Saeculares enim principes hanc sapientiam non cognoverunt, quia excedit rationem humani regiminis. Iob XII, 24: qui immutat cor principum populi terrae, et decipit eos, ut frustra incedant per invium. Philosophi etiam eam non cognoverunt, quia excedit rationem humanam. Unde dicitur bar. III, 23: exquisitores prudentiae et scientiae viam sapientiae nescierunt. Daemones etiam eam non cognoscunt, quia excedit omnem creatam sapientiam. Unde dicitur iob XXVIII, 21: volucres caeli quoque latent. Perditio et mors dixerunt: auribus nostris audivimus famam eius.

Deinde cum dicit si enim cognovissent, etc., probat quod dixerat, et primo quidem probat per signum quod non cognoverunt principes Dei sapientiam, secundum quod est in se abscondita.

Secundo probat per auctoritatem, quod non cognoverunt eam, secundum quod praeparata est in gloriam nostram, ibi sicut scriptum est.

Dicit ergo primo: recte dico, quod principes huius saeculi Dei sapientiam non cognoverunt, si enim cognovissent Dei sapientiam, cognovissent utique Christum esse Deum, qui in hac sapientia continetur, quo cognito, numquam crucifixissent Deum gloriae, id est, ipsum Christum Dominum dantem gloriam suis, secundum illud Ps. XXIII, 10: Dominus virtutum ipse est rex gloriae; et Hebr. II, 10: qui multos filios in gloriam adduxerat.

Cum enim creaturae rationali sit naturaliter appetibilis gloria, non potest in voluntatem humanam cadere, quod auctorem gloriae interimat.

Quod autem principes crucifixerunt Iesum Christum, certum est, si intelligatur de principibus qui potestatem habent inter homines.

Dicitur enim in Ps. II, 2: astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum eius, quod Act. IV, 27 exponitur de Herode et Pilato, et principibus Iudaeorum qui consenserunt in mortem Christi. Sed etiam Daemones operati sunt in mortem Christi, persuadendo, secundum illud Io. XIII, 2: cum diabolus iam misisset in cor ut eum traderet, etc.. Sed et Pharisei, et Scribae in lege periti, qui studium sapientiae dabant, operati sunt ad mortem Christi instigando et approbando.

Sed circa hoc duplex oritur dubitatio, quarum prima est de hoc quod dicit Deum gloriae crucifixum. Non enim divinitas Christi aliquid pati potuit, secundum quam dicitur Christus Dominus gloriae.

Sed dicendum quod Christus est una persona et hypostasis in utraque natura consistens, divina scilicet et humana. Unde potest utriusque naturae nomine designari, et quocumque nomine significetur, potest praedicari de eo id quod est utriusque naturae, quia utriusque non supponitur nisi una hypostasis.

Et per hunc modum possumus dicere quod homo creavit stellas, et quod Dominus gloriae est crucifixus, et tamen non creavit stellas secundum quod homo, sed secundum quod Deus, nec est crucifixus secundum quod est Deus, sed inquantum homo.

Unde ex hoc verbo destruitur error Nestorii, qui dixerat unam naturam esse in Christo, Dei et hominis, quia secundum hoc nullo modo posset verificari quod Dominus gloriae sit crucifixus.

Secunda dubitatio est de hoc quod videtur supponere, quod principes Iudaeorum vel Daemones non cognoverunt Christum esse Deum. Et quidem, quantum ad principes Iudaeorum, videtur hoc astrui per hoc quod dicit Petrus, Act. III, 17: scio quia per ignorantiam hoc feceritis, sicut et principes vestri.

Videtur autem esse contrarium quod dicitur Matth. XXI, 38: agricolae videntes filium, dixerunt intra se: hic est haeres, venite, occidamus eum; quod exponens chrysostomus dicit: manifeste Dominus probat his verbis Iudaeorum principes non per ignorantiam, sed per invidiam Dei filium crucifixisse.

Solvitur in Glossa quod sciebant, principes Iudaeorum, eum esse qui promissus erat in lege, non tamen mysterium eius quod filius Dei erat, neque sciebant sacramentum incarnationis et redemptionis.

Sed contra hoc esse videtur quod chrysostomus dicit quod cognoverunt eum esse filium Dei.

Dicendum est ergo quod principes Iudaeorum pro certo sciebant eum esse Christum promissum in lege, quod populus ignorabat.

Ipsum autem esse verum filium Dei non pro certo sciebant, sed aliquantulum coniecturabant; sed haec coniecturalis cognitio obscurabatur in eis ex invidia et ex cupiditate propriae gloriae, quam per excellentiam Christi minui videbant.

Similiter etiam videtur esse de Daemonibus dubitatio.

Dicitur enim Mc. I, 23 ss. Et Lc. IV, 34, quod Daemonium clamavit, dicens: scio quod sis sanctus Dei. Et ne hoc praesumptioni Daemonum ascribatur, qui se iactabant scire quod nesciebant, eorum notitia quam habebant de Christo per ipsos evangelistas asseritur.

In marco quidem sic scribitur: non sinebat ea loqui, scilicet Daemonia, quoniam sciebant eum Christum esse. Et Lucas dicit: increpans non sinebat ea loqui quia sciebant eum esse Christum.

Et ad hoc respondetur in libro de quaestionibus novi et veteris testamenti, quod Daemonia sciebant ipsum esse, qui per legem fuit reprobatus, quia omnia signa videbant in eo quae dixerunt prophetae, mysterium autem divinitatis eius ignorabant.

Sed contra hoc videtur esse quod Athanasius dicit, quod Daemonia dicebant Christum esse sanctum Dei, quasi singulariter sanctum: ipse enim naturaliter est sanctus cuius participatione omnes alii sancti vocantur.

Dicendum est autem quod, sicut chrysostomus dicit, non habebant adventus Dei firmam et certam notitiam, sed quasdam coniecturas.

Unde Augustinus dicit in IX de civitate Dei quod innotuit Daemonibus, non per id quod est vita aeterna, sed per quaedam temporalia sua virtute effecta.

Deinde cum dicit sed sicut scriptum est, probat per auctoritatem quod principes huius saeculi Dei sapientiam non cognoverunt, quantum ad hoc quod praedestinata est in gloriam fidelium, dicens: sed sicut scriptum est Is. LXIV, 4, ubi littera nostra habet: oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti his qui diligunt te.

Ostenditur autem illa gloria visionis aperte ab hominibus ignorari dupliciter.

Primo quidem quod non subiacet humanis sensibus, a quibus omnis humana cognitio initium sumit. Et ponit duos sensus. Primo visionis quae deservit inventioni, cum dicit quod oculus non vidit, iob XXVIII, 7: semitam eius ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis. Et hoc ideo, quia non est aliquid coloratum et visibile. Secundo ponit sensum auditus, qui deservit disciplinae, dicens nec auris audivit, scilicet ipsam gloriam, quia non est sonus aut vox sensibilis. Io. V, 37: neque speciem eius vidistis, neque vocem eius audistis.

Deinde excludit notitiam eius intellectualem, cum dicit neque in cor hominis ascendit. Quod quidem potest intelligi: uno modo ut ascendere in cor hominis dicatur quidquid quocumque modo cognoscitur ab homine, secundum illud Ier. II, 50: ierusalem ascendat super cor vestrum: et sic oporteat, quod cor hominis accipiatur pro corde hominis carnalis, secundum illud quod dicitur infra III, 3: cum sint inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? est ergo sensus quod illa gloria non solum sensu non percipitur, sed nec corde hominis carnalis, secundum illud Io. XIV, 17: quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum.

Alio modo potest exponi secundum quod proprie dicitur in cor hominis ascendere id quod ab inferiori pervenit ad hominis intellectum, puta a sensibilibus, de quibus prius fecerat mentionem.

Res enim sunt in intellectu secundum modum eius; res igitur inferiores sunt in intellectu altiori modo quam in seipsis. Et ideo quando ab intellectu capiuntur, quodammodo in cor ascendunt. Unde dicitur Is. LXV, 17: non erunt in memoria priora, nec ascendent super Cor. Illa vero quae sunt in intellectu superiora, altiori modo sunt in seipsis quam in intellectu. Et ideo quando ab intellectu capiuntur, quodammodo descendunt. Iac. I, 17: omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum.

Quia igitur illius gloriae notitia non accipitur a sensibilibus, sed ex revelatione divina, ideo signanter dicit nec in cor hominis ascendit, sed descendit, id scilicet quod praeparavit Deus, id est, praedestinavit, diligentibus se, quia essentielle praemium aeternae gloriae charitati debetur, secundum illud io. XIV, 21: si quis diligit me diligetur a patre meo, et ego diligam eum et manifestabo ei meipsum, in quo perfectio aeternae gloriae consistit; et iob XXXVI, 33: annuntiat de ea, id est de luce gloriae, amico suo quod possessio eius sit. Caeterae autem virtutes accipiunt efficaciam merendi vitam aeternam, in quantum informantur charitate.

Deinde cum dicit nobis autem, etc., probat praedictam expositionem de sapientia divina per comparisonem ad fideles.

Et primo proponit quod intendit; secundo probat propositum, ibi spiritus enim.

Dicit ergo primo: dictum est quod sapientiam Dei nemo principum huius saeculi cognovit, nobis autem Deus revelavit per spiritum suum, quem scilicet nobis misit, secundum illud Io. XIV, 26: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, iob XXXII, 8: inspiratio omnipotentis dat intelligentiam.

Quia enim spiritus sanctus est spiritus veritatis, utpote a filio procedens, qui est veritas patris, his quibus mittitur inspirat veritatem, sicut et filius a patre missus notificat patrem, secundum illud Matth. XI, 27: nemo novit patrem nisi filius, et cui voluerit filius revelare.

Deinde cum dicit spiritus enim, probat quod dixerat, scilicet quod per spiritum sanctum sit sapientia fidelibus revelata.

Et primo ostendit quod spiritus sanctus ad hoc sit efficax; secundo probat quod hoc in discipulis Christi fecerat, ibi nos autem.

Circa primum duo facit.

Primo proponit quod intendit; secundo manifestat propositum, ibi quis enim scit hominum, etc..

Dicit ergo primo: dictum est quod per spiritum sanctum revelavit nobis Deus suam sapientiam, et hoc fieri potuit: spiritus enim sanctus omnia scrutatur. Quod non est sic intelligendum, quasi inquirendo quomodo fiant, sed quia perfecte et etiam intima quarumlibet rerum novit, sicut homo quod aliquando diligenter scrutatur. Unde dicitur Sap. VII, 22 s. Quod spiritus intelligentiae sanctus est, omnia prospiciens, et qui capiat omnes spiritus intelligibiles, mundos, subtiles, et non solum res creatas, sed etiam profunda Dei perfecte cognoscit. Dicuntur autem profunda ea quae in ipso latent, et non ea quae de ipso per creaturas cognoscuntur, quae quasi superficie tenus videntur esse, secundum illud Sap. XIII, 5: a magnitudine speciei et creaturae cognoscibiliter poterit creator eorum videri.

Deinde, cum dicit quis enim scit hominum, probat quod dixerat de spiritu Dei per similitudinem humani spiritus, dicens quis enim scit hominum ea quae sunt hominis, id est, ea quae latent in corde, nisi spiritus hominis, qui in eo est, id est, intellectus? et ideo quae interius latent, videri non possunt.

Signanter autem dicit quis hominum, ne ab horum cognitione etiam Deus videatur excludi; dicitur enim Ier. XVII, 9: pravum est cor hominis, et quis cognoscet illud? ego Deus probans corda et scrutans renes, quia scilicet secretorum cordis solus Deus est cognitor.

Manifesta autem est ratio quare homo ea quae in corde alterius latent scire non potest, quia cognitio hominis a sensu accipitur, et ideo ea quae sunt in corde alterius, homo cognoscere non potest, nisi quatenus per signa sensibilia manifestantur, secundum illud I Reg. XVI, 7: homo videt quae foris patent, Deus autem intuetur cor.

Sed nec Angelus bonus, nec malus ea quae in corde hominis latent scire potest, nisi in quantum per aliquos effectus manifestantur, cuius ratio accipi potest ex ipso verbo apostoli, qui dicit ea ratione spiritum hominis cognoscere quae in corde hominis latent quia in ipso homine est; Angelus autem, neque bonus neque malus, illabitur menti humanae, ut in ipso corde hominis sit et intrinsecus operetur, sed hoc solius Dei proprium est.

Unde solus Deus est conscius secretorum cordis hominis, secundum illud Iob XVI, 20: ecce in caelo testis meus, et in excelsis conscius meus.

Secundo similitudinem adaptat ad spiritum Dei, dicens ita et quae Dei sunt, id est, quae in ipso Deo latent, nemo cognoscit, nisi spiritus Dei, secundum illud Iob XXXVI, 26: ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.

Sed sicut ea quae sunt in corde unius hominis alteri manifestantur per sensibilia signa, ita ea quae sunt Dei possunt esse nota homini per sensibiles effectus, secundum illud Sap. XIII, 5: a magnitudine speciei et creaturae, etc.. Sed spiritus sanctus, qui est in ipso Deo, utpote patri et filio consubstantialis, secreta divinitatis per seipsum videt, secundum illud Sap. VII, 22: est enim in illa, scilicet Dei sapientia, et spiritus intelligentiae sanctus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens.

Deinde, cum dicit nos autem, etc., ostendit quomodo cognitio spiritus sancti percipiatur, dicens: licet nullus hominum per se possit scire quae sunt Dei, nos autem, spiritu sancto scilicet repleti, non accepimus spiritum huius mundi, sed spiritum qui a Deo est.

Nomine autem spiritus vis quaedam vitalis et cognitiva et motiva intelligitur. Spiritus ergo huius mundi potest dici sapientia huius mundi, et amor mundi, quo impellitur homo ad agendum ea quae mundi sunt; hunc autem spiritum sancti apostoli non receperunt, mundum abiicientes et contemnentes, sed receperunt spiritum sanctum, quo corda eorum illuminata sunt et inflammata ad amorem Dei, secundum illud Io. XIV, 26: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, etc., et Num. XIV, 24: servum meum caleb, qui plenus est alio spiritu, et secutus est me, introducam in terram hanc.

Spiritus autem huius mundi errare facit, secundum illud Is. XIX, 3: dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus eius, et consilium eius praecipitabo. Ex divino autem spiritu eius consecuti sumus, ut sciamus quae a Deo data sunt nobis, ut sciamus de rebus divinis quantum unicuique Deus donavit: quia, sicut dicitur Eph. IV, 7, unicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi.

Vel potest intelligi spiritum Dei donatum sanctis, ut dona spiritualia cognoscant, quae, non habentes, eundem spiritum ignorant, secundum illud Apoc. II, 17: vincenti dabo manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

Ex hoc autem accipi potest, quod sicut nemo novit patrem nisi filius, et cui voluerit filius revelare, ut dicitur Matth. XI, 27: ita nemo novit quae sunt Dei patris et filii, nisi spiritus sanctus et qui ipsum acceperunt: et hoc ideo, quia sicut filius consubstantialis est patri, ita spiritus sanctus patri et filio.

|#3 Lectio 3

Dixerat supra apostolus sapientiam loquimur inter perfectos. Postquam ergo manifestavit qualis sit haec sapientia, quia mundanis hominibus incognita, cognita autem sanctis, hic manifestat qua ratione hanc sapientiam

sancti inter perfectos loquuntur. Et primo proponit quod intendit; secundo assignat rationem, ibi animalis autem homo, etc..

Circa primum, primo proponit revelatorum manifestationem, dicens: dictum est quod spiritum Dei accepimus, ut sciamus quae a Deo donata sunt nobis, quae scilicet nobis per spiritum revelata sunt, loquimur.

Sunt enim eis revelata ad utilitatem. Unde et Act. II, 4: repleti sunt omnes spiritu sancto, et coeperunt loqui.

Secundo tangit modum enarrandi, excludens modum inconvenientem, dicens non in doctis humanae sapientiae verbis, id est, non nitimur ad probandam nostram doctrinam per verba composita ex humana sapientia, sive quantum ad ornatum verborum, sive quantum ad subtilitatem rationum. Is. XXXIII, 19: populum alti sermonis non videbis.

Astruit enim modum convenientem, cum dicit sed in doctrina spiritus, id est, prout spiritus sanctus nos loquentes interius docet, et auditorum corda ad capiendum illustrat.

Io. XVI, 13: cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Tertio determinat auditores, dicens spiritualibus spiritualia comparantes, quasi dicat: recta comparatione spiritualia documenta tradimus spiritualibus viris, quibus sunt convenientia.

II Tim. II, 2: haec commenda fidelibus viris, qui idonei erunt et alios docere.

Eisdem autem hic nominat spirituales, quos supra perfectos, quia per spiritum sanctum homines perficiuntur in virtute, secundum illud Ps. XXXII, 6: spiritu oris eius omnis virtus eorum.

Deinde, cum dicit animalis, etc., assignat rationem dictorum, et primo ostendit quare spiritualia non sunt tradenda animalibus hominibus; secundo quare sunt tradenda spiritualibus, ibi spiritualis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit rationem; secundo manifestat eam, ibi stultitia enim, etc..

Ratio ergo talis est: nulli sunt tradenda documenta quae capere non potest, sed homines animales non possunt capere spiritualia documenta; ergo non sunt eis tradenda.

Hoc est ergo quod dicit animalis homo, etc.. Et ideo recta ratione non possunt tradi eis.

Ubi primo considerandum est quis homo dicatur animalis. Est ergo considerandum quod anima est forma corporis.

Unde propriae animae intelliguntur illae vires quae sunt actus corporalium organorum, scilicet vires sensitivae. Dicuntur ergo homines animales qui huiusmodi vires sequuntur, inter quas est vis apprehensiva, et appetitiva, et ideo potest dici homo dupliciter animalis. Uno modo quantum ad vim apprehensivam, et hic dicitur animalis sensu, qui, sicut dicitur in Glossa, de Deo iuxta corporum phantasiam vel legis litteram, vel rationem philosophicam iudicat, quae secundum vires sensitivas accipiuntur.

Alio modo dicitur quis animalis quantum ad vim appetitivam, qui scilicet afficitur solum ad ea quae sunt secundum appetitum sensitivum, et talis dicitur animalis vita, qui, sicut dicitur in Glossa, sequitur dissolutam lasciviam animae suae, quam intra naturalis ordinis metas spiritus rector non continet.

Unde dicitur in canonica Iudae 19: hi sunt qui segregant semetipsos, animales spiritum non habentes.

Secundo autem videndum quare tales non possunt percipere ea quae sunt spiritus Dei: quod quidem manifestum est, et quantum ad animale sensum, et quantum ad animale vitam. Ea enim de quibus spiritus sanctus illustrat mentem, sunt supra sensum et rationem humanam, secundum illud Eccli. III, 25: plura supra sensum hominis ostensa sunt tibi, et ideo ab eo capi non possunt, qui soli cognitioni sensitivae innititur. Spiritus etiam sanctus accendit affectum ad diligendum spiritualia bona, sensibilibus bonis contemptis, et ideo ille qui est animalis vitae, non potest capere huiusmodi spiritualia bona, quia Philosophus dicit in IV ethic.

Quod qualis unusquisque est, talis finis videtur ei. Prov. XVIII, 2: non recipit stultus verba prudentiae, nisi ei dixeris quae versantur in corde eius. Eccli. XXII, 9: cum dormiente loquitur, qui narrat sapientiam stulto.

Deinde, cum dicit stultitia enim, etc., manifestat quod dixerat per signum; cum enim aliquis aliqua sapienter dicta reprobatur quasi stulta, signum est quod ea non capiat. Quia igitur animalis homo ea quae sunt spiritus Dei reputat stulta, ex hoc manifestatur quod ea non capit. Et hoc est quod dicit stultitia enim est illi, scilicet animali.

Iudicat enim esse stulta quae secundum spiritum Dei aguntur. Eccli. X, 3: in via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos aestimat.

Quod autem homini animali quae secundum spiritum sunt videantur stulta, non procedit ex rectitudine sensus: sicut sapientes aliqua iudicant esse stulta quae stultis videntur sapientia propter defectum intellectus; quia homo sensui deditus non potest intelligere ea quae supra sensum sunt, et homo carnalibus affectus non intelligit esse bonum, nisi quod est delectabile secundum carnem.

Et hoc est quod sequitur et non potest intelligere, Ps. Lxxxi, 5: nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulans.

Quare autem non possit intelligere, ostendit subdens quia spiritualiter examinatur, id est, spiritualium examinatio fit spiritualiter. Numquam enim inferior potest examinare et iudicare ea quae sunt superioris, sicut sensus non potest examinare ea quae sunt intellectus. Et similiter, neque sensus, neque ratio humana potest iudicare ea quae sunt spiritus Dei. Et ita relinquatur quod huiusmodi solo spiritu sancto examinantur, secundum illud Ps. XVII, 31: eloquia Domini igne examinata, probata scilicet a spiritu sancto.

Quia ergo animalis homo caret spiritu sancto, non potest spiritualia examinare, et per consequens nec ea intelligere.

Deinde, cum dicit spiritualis autem iudicat omnia, etc., assignat rationem quare spiritualibus spiritualia tradantur, et primo ponit rationem; secundo manifestat causam, ibi quis enim novit.

Assignat autem talem rationem: illi tradenda sunt spiritualia qui potest iudicare, secundum illud iob XII, 11: auris verba diiudicat; sed spiritualis est huiusmodi, ergo ei spiritualia sunt tradenda. Et hoc est quod dicit spiritualis autem diiudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur.

Ubi primo videndum est quis homo dicatur spiritualis. Est autem notandum quod spiritus nominare consuevimus substantias incorporeas; quia igitur aliqua pars animae est quae non est alicuius organi corporei actus, scilicet pars intellectiva comprehendens intellectum et voluntatem, huiusmodi pars animae spiritus hominis dicitur, quae tamen a spiritu Dei et illuminatur secundum intellectum, et inflammatur secundum affectum et voluntatem.

Dupliciter ergo dicitur homo spiritualis.

Uno modo ex parte intellectus, spiritu Dei illustrante. Et secundum hoc in Glossa dicitur quod homo spiritualis est, qui, spiritui Dei subiectus, certissime ac fideliter spiritualia cognoscit. Alio modo ex parte voluntatis, spiritu Dei inflammante: et hoc modo dicitur in Glossa quod spiritualis vita est, qua spiritum Dei habens rectorem animam regit, id est animales vires. Gal. Cap. Ult.: vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi, etc..

Secundo considerandum est quare spiritualis diiudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur.

Ubi notandum est quod in omnibus ille qui recte se habet, rectum iudicium habet circa singula. Ille autem qui in se rectitudinis defectum patitur, deficit etiam in iudicando: vigilans enim recte iudicat et se vigilare et alium dormire; sed dormiens non habet rectum iudicium de se, nec de vigilante.

Unde non sunt res tales quales videntur dormienti, sed quales videntur vigilanti.

Et eadem ratio est de sano et infirmo circa iudicium saporum, et de debili et forti circa iudicium ponderum, et virtuoso et vitioso circa agibilia. Unde et Philosophus dicit in V ethicorum quod virtuosus est regula et mensura omnium humanorum, quia scilicet in rebus humanis talia sunt singularia, qualia virtuosus iudicat ea esse. Et secundum hunc modum apostolus hic dicit quod spiritualis iudicat omnia, quia scilicet homo habens intellectum illustratum et affectum ordinatum per spiritum sanctum, de singulis quae pertinent ad salutem, rectum iudicium habet.

Ille autem qui non est spiritualis habet etiam intellectum obscuratum et affectum inordinatum circa spiritualia bona, et ideo ab homine non spirituali, spiritualis homo iudicari non potest, sicut nec vigilans a dormiente.

Quantum ergo ad primum horum dicitur Sap. III, 8 quod iudicabunt iusti nationes.

Quantum ad secundum dicitur infra IV, 3: mihi pro minimo est, ut a vobis iudicer, aut ab humano die.

Deinde cum dicit quis enim novit, etc., manifestat rationem inductam. Et primo inducit auctoritatem; secundo adaptat ad propositum, ibi nos autem, etc..

Est autem considerandum quod ad hoc quod aliquis possit de aliquo homine iudicare, duo requiruntur. Primo ut iudicans cognoscat ea quae sunt iudicati, quia, ut dicitur I ethic.: unusquisque bene iudicat quae cognoscit, et horum est optimus iudex. Ex quo patet quod sensum, id est sapientiam Dei omnia iudicantem, nullus possit diiudicare.

Ideo dicit quis enim novit sensum Domini? quasi dicat: nullus: quia sapientia Dei excedit omnem cupiditatem hominis. Eccli. I, 3: sapientiam Dei praecedentem omnia quis investigavit? Sap. IX, 17: sensum autem tuum quis scire poterit, nisi tu dederis sapientiam? secundo requiritur quod iudicans sit superior iudicato. Unde Dominus habet iudicium de servo, Magister de discipulo. Ex quo etiam patet quod nullus potest sensum Dei iudicare.

Propter quod sequitur aut quis instruxit eum? quasi dicat: nullus. Non enim habet scientiam ab aliquo acceptam, sed potius fontem omnis scientiae. Iob XXVI, 3: cui dedisti consilium? forsitan ei qui non habet sapientiam? videntur autem verba haec assumpta ex eo quod dicitur Is. XL, 13: quis adiuvit spiritum Domini, aut quis consiliarius eius fuit et ostendit illi? cum quo iniit consilium et instruxit eum? deinde adaptat quod dixerat ad propositum, dicens nos autem, scilicet spirituales viri, sensum Christi habemus, id est, recipimus in nobis sapientiam Christi ad iudicandum.

Eccli. XVII, 6: creavit illis scientiam spiritus, sensu adimplevit corda illorum.

Lc. Cap. Ult. Dicitur quod aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas, et ita, quia sensus Christi diiudicari non potest, conveniens est quod spiritualis, qui sensum Christi habet, a nemine iudicetur.

|+3 Capitulus 3

|#1 Lectio 1

Supra apostolus ostenderat contentionem et divisionem Corinthiorum, qui propter ministros Christi, a quibus baptizati et docti erant, ad invicem disceptabant; hic incipit eorum iudicium quod habebant de ministris improbare, ex quo iudicio contentiones in eis procedebant.

Et circa hoc duo facit.

Primo improbat eorum iudicium quantum ad hoc quod quibusdam ministrorum, de quibus gloriabantur, plus attribuebant quam deberent; secundo, quantum ad hoc quod alios Christi ministros contemnebant, IV cap., ibi sic nos existimet homo.

Circa primum duo facit.

Primo ostendit detrimentum quod patiebantur propter contentiones ex perverso iudicio provenientes; secundo improbat eorum perversum iudicium, ibi quid igitur est Apollo? circa primum duo facit.

Primo ponit detrimentum quod hactenus passi erant propter eorum defectum; secundo ostendit quod adhuc idem patiuntur, ibi sed nec nunc quidem.

Circa primum tria facit.

Primo ponit detrimentum quod hactenus passi erant propter eorum defectum.

Dixerat enim supra quod apostoli quidem spiritualia documenta spiritualibus tradebant, quae animales homines percipere non poterant: quod eis adaptat, dicens et ego, fratres, qui scilicet inter alios apostolos spiritualibus spiritualia loquor, non potui, scilicet convenienter, vobis loqui quasi spiritualibus, ut scilicet traderem vobis spiritualia documenta, sed quasi carnalibus, scilicet locutus sum vobis. Eisdem enim carnales dicit quos supra animales, quibus oportet tradi ea quae sunt infirmitati eorum accommoda.

Is. XXVIII, 9: quem docebit scientiam, et quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus, id est, carnali conversatione et sensu.

Secundo adhibet similitudinem, dicens tamquam parvulis in Christo, id est, parum adhuc introductis in perfectam doctrinam fidei, quae spiritualibus debetur. Hebr. V, 13: omnis qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiae; parvulus enim est: perfectorum autem est solidus cibus.

Tertio rationem assignat, ne credatur ex invidia eis spiritualem doctrinam subtraxisse, contra quod dicitur Sap. VII, 13: quam sine fictione didici, et sine invidia communico.

Unde subditur nondum enim poteratis, quasi dicat: non subtraxi vobis escam propter meam invidiam, sed propter vestram impotentiam, quia verba spiritualia nondum bene poteratis capere, secundum illud Io. XVI, 12: adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.

Deinde, cum dicit sed nec nunc quidem potestis, ostendit quod adhuc idem detrimentum patiuntur.

Et primo quidem ponit impotentiam cui adhuc subiacebant, dicens sed nec nunc quidem potestis, quasi dicat: quod a principio perfectam doctrinam capere non poteratis, non mirum fuit, quia hoc nescire vestrae novitati competeat, secundum illud I petr. II, 2: sicut modo geniti infantes lac concupiscite.

Sed hoc videtur esse culpabile, quod post tantum tempus in quo proficere debuistis, eandem impotentiam retinetis, secundum illud Hebr. V, 12: cum deberetis Magistri esse propter tempus, rursus indigetis doceri, quae sunt elementa sermonum Dei.

Secundo assignat praedictae impotentiae rationem, dicens adhuc enim carnales estis, scilicet vita et sensu. Et ideo ea quae sunt spiritus capere non potestis, sed sapitis ea quae sunt carnis, secundum illud Rom. VIII, 5: qui secundum carnem sunt, quae carnis sunt sapiunt.

Tertio ponit rationem probationis inductae, dicens cum enim inter vos sit zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? ubi considerandum est quod recte coniungit zelum et contentionem, quia zelus, id est invidia, est contentionis materia. Invidus enim tristatur de bono alterius, quod ille nititur promovere, et ex hoc sequitur contentio. Unde Iac. III, 16: ubi zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum.

Et similiter e converso charitas, per quam quis diligit bonum alterius, est materia pacis.

Secundo considerandum est quod zelus et contentio non habent locum nisi in carnalibus hominibus, quia ipsi circa bona corporalia afficiuntur, quae simul a pluribus integre possideri non possunt. Et ideo, propter hoc quod aliquis aliquod bonum corporale possidet, alius impeditur a plena possessione illius, et ex hoc sequitur invidia, et per consequens contentio. Sed spiritualia bona, quibus spirituales afficiuntur, simul a pluribus possideri possunt, et ideo bonum unius non est alterius impedimentum, et propter hoc in talibus nec invidia, nec contentio locum habet. Unde Sap. VII, 13: sine invidia communico.

Tertio considerandum est quare homines carnales dicit secundum hominem ambulare, cum tamen homo ex spiritu et carne componatur, quia naturae humanae consonum est, ut spiritus cognitionem a sensibus carnis accipiat. Unde consequenter affectus rationis humanae secundum ea quae sunt carnis movetur, nisi spiritus hominis per spiritum Dei supra hominem elevetur. Unde dicitur Eccli. XXXIV, 6: sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur, nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio.

Est ergo sensus secundum hominem, id est, secundum naturam humanam sibi a Dei spiritu derelictam, sicut et in Ps. IV, 3 dicitur: filii hominum, usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem et quaeritis mendacium? quarto manifestat probationem inductam, dicens cum enim quis, id est, aliquis vestrum, dicat: ego quidem sum Pauli, quia a Paulo baptizatus et doctus, alius autem: ego Apollo (genitivi casus), per quod denotatur in vobis esse zelus et contentio, nonne homines estis, scilicet carnales et non spirituales, utpote zelum et contentionem habentes pro rebus humanis? qualis enim homo est, talibus rebus afficitur et per affectum inhaeret, secundum illud Osee IX, 10: facti sunt abominabiles, sicut ea quae dilexerunt.

Deinde, cum dicit quid igitur est Apollo? improbat eorum iudicium, quantum ad hoc quod plus ministris attribuebant quam deberent. Et primo ostendit veritatem; secundo excludit errorem, ibi nemo vos seducat; tertio infert conclusionem intentam, ibi itaque nemo gloriatur in hominibus.

Circa primum duo facit.

Primo ostendit conditionem ministrorum; secundo agit de eorum mercede, ibi unusquisque propriam mercedem.

Circa primum tria facit.

Primo ponit ministrorum conditionem; secundo ponit similitudinem, ibi ego plantavi, Apollo rigavit; tertio ostendit intentum, ibi itaque neque qui plantat.

Circa conditionem autem ministrorum duo tangit. Primo quod non sunt Domini, sed ministri, dicens: vos de Paulo et Apollo gloriimini, igitur quaero a vobis: quid est Apollo, et quid Paulus? id est, cuius dignitatis vel potestatis, ut digne de eis gloriari possitis? et respondet: ministri eius, scilicet Dei sunt. Quasi dicat: quod agunt in baptismo et in doctrina, non principaliter agunt sicut Domini, sed sicut ministri eius, secundum illud Is. Lxi, 6: ministri Dei, dicetur vobis.

Posset autem alicui videri magnum esse, ministrum Dei esse, et gloriandum esse in hominibus de ministeriis Dei. Et vere esset, si sine hominibus non pateret accessus ad Deum, sicut illi qui solent gloriari de ministris regis, sine quibus non patet aditus ad regem. Sed hoc hic locum non habet, quia fideles Christi per fidem habent accessum ad Deum, secundum illud Rom. V, 2: per quem accessum habemus ad Deum per fidem et gratiam istam, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae filiorum Dei. Ideo signanter addit cui credidistis, quasi dicat: per fidem iam estis coniuncti Deo, non hominibus. Unde supra II, 5 dictum est: ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Et ideo primo de Deo est vobis gaudendum, quam de hominibus.

Contingit autem quod ministri hominum, vel dominorum, vel artificum primo habeant a seipsis aliquam dignitatem, vel virtutem, ex qua idonei ad ministerium fiunt, sed hoc non est de ministris Dei. Et ideo, secundo, ostendit quod tota dignitas et virtus ministrorum est a Deo, dicens et unicuique sicut Deus divisit, quasi dicat: in tantum aliquis, et unusquisque nostrum habet de virtute ministrandi, in quantum ei Deus dedit, unde nec sic nobis est gloriandum. II Cor. III, 5 s.: sufficientia nostra a Deo, qui idoneos nos fecit ministros novi testamenti.

Deinde, cum dicit ego plantavi, ponit similitudinem ministrorum ex similitudine agricolarum, ubi duplex differentia operationum intelligitur. Una, operationis unius ministri ad operationem alterius. Et quantum ad hoc dicit ego plantavi, id est, in praedicatione ad modum plantantis me habui, quia scilicet primo vobis praedicavi fidem, Is. LI, 16: posui verba mea in ore tuo, ut plantes caelos; Apollo rigavit, id est, ad modum rigantis se habuit, qui aquam plantis exhibet ad hoc ut nutriantur et crescant. Et similiter legitur Act. XVIII, 1 s. Quod, cum Paulus multos Corinthiorum convertisset, supervenit Apollo, qui multum contulit his qui crediderunt, publice ostendens per Scripturam esse Iesum Christum. Eccli. XXIV, 42 dicitur: rigabo hortum meum plantationum.

Secunda differentia est operationis ministrorum, qui exterius operantur plantando et rigando, ad operationem Dei, qui interius operatur. Unde subdit sed Deus incrementum dedit, interius scilicet operando.

II Cor. IX, 10: augebit incrementa frugum iustitiae vestrae. Sic etiam in rebus corporalibus plantantes et rigantes exterius operantur, sed Deus operatur interius per operationem naturae ad incrementa plantarum.

Deinde cum dicit itaque neque qui plantat, neque qui rigat, etc., infert ex praemissis duas conclusiones, quarum prima infertur secundum comparisonem ministrorum ad Deum, dicens: ex quo Paulus plantavit, et Apollo rigavit, non sunt nisi ministri Dei, et non habent aliquid nisi a Deo, et non operantur nisi exterius, Deo interius operante. Itaque neque qui plantat est aliquid, scilicet principaliter et magnum de quo sit gloriandum, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus.

Ipsa enim per se est aliquid principale et magnum, de quo est gloriandum. Actio enim non attribuitur instrumento, cui comparatur minister, sed principali agenti. Unde Is. XL, 17 dicitur: omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo.

Secundam conclusionem infert pertinentem ad comparisonem ministrorum ad invicem, dicens qui plantat autem, et qui rigat, cum sint ministri Dei, et nihil nisi a Deo habentes, et solum exterius operantes, unum sunt, ex conditione naturae et ministerii ratione: quare scilicet non potest unus alteri praeferi, nisi secundum donum Dei, et ita quantum in seipsis est, unum sunt.

Et quia, consequenter, in intentione ministrandi Deo unum sunt per concordiam voluntatis, ideo stultum est de his qui unum sunt, dissentire. Ps. Cxxxii, 1: ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum. Rom. XII, 5: multi unum corpus sumus in Christo.

#2 Lectio 2

Supra apostolus ostendit qualis sit conditio ministrorum, hic agit de remuneratione eorum. Et primo ponit de mercede bonorum ministrorum; secundo agit de punitione malorum, ibi nescitis quia templum Dei estis, etc..

Circa primum tria facit.

Primo promittit ministris mercedem propriam; secundo assignat rationem, ibi Dei enim sumus; tertio agit de diversitate mercedis, ibi secundum gratiam Dei.

Dicit ergo primo: dictum est, quod neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, non tamen inutiliter plantat vel rigat, sed unusquisque suam propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Quamvis enim qui

incrementum dat, sit Deus, et ipse solus interius operetur, exterius tamen laborantibus mercedem tribuit, secundum illud Ier. XXXI, 16: quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrymis; quia merces est operi tuo. Quae quidem merces est ipse Deus, secundum illud Gen. XV, 1: ego protector tuus sum, et merces tua multa nimis.

Pro qua mercede laborantes mercenarii laudantur, secundum illud Lc. XV, 17: quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus? alioquin si pro alia mercede in opere Dei aliquis laboret, laudandus non est, secundum illud Io. X, 12: mercenarius autem, cuius non sunt oves propriae, videt lupum venientem, et fugit.

Haec autem merces et communis est omnibus, et propria singulorum: communis quidem, quia idem est quod omnes videbunt, et quo omnes fruuntur, scilicet Deus, secundum illud iob XXII, 26: super omnipotentem deliciis affluens, et levabis ad Deum faciem tuam; Is. XXVIII, 5: in illa die erit Dominus exercituum corona gloriae et sertum exultationis populo suo. Et ideo matth. XX, 9 s. Omnibus laborantibus in vinea datur unus denarius.

Propria vero merces erit singulorum: quia unus alio clarius videbit, et plenius fruatur secundum determinatam sibi mensuram. Unde et Dan. XII, 3 illi qui docti sunt, comparantur splendori firmamenti, qui ad iustitiam erudiunt plurimos quasi stellae. Hinc est quod Io. XIV, 2 dicitur: in domo patris mei mansiones multae sunt, propter quod etiam hic dicitur unusquisque propriam mercedem accipiet.

Ostendit autem secundum quid attendatur mensura propriae mercedis, cum subdit secundum suum laborem. Unde et in Ps. Cxxvii, 2 dicitur: labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es et bene tibi erit.

Non tamen propter hoc designatur aequalitas secundum quantitatem laboris ad mercedem, quia, ut dicitur II Cor. IV, 17: quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operabitur in nobis.

Sed aequalitatem designat proportionis, ut scilicet ubi est potior labor, ibi sit potior merces.

Potest autem intelligi labor esse potior tripliciter. Primo quidem secundum formam charitatis, cui respondet merces essentialis praemii, scilicet fruitionis et visionis divinae. Unde dicitur Io. XIV, 21: qui diligit me, diligetur a patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Unde qui ex maiori charitate laborat, licet minorem laborem patiat, plus de praemio essentiali accipiet.

Secundo ex specie operis; sicut enim in rebus humanis ille magis praemiatur qui in digniori opere laborat, sicut architector quam artifex manualis, licet minus laboret corporaliter: ita etiam in rebus divinis ille qui in nobiliori opere occupatur, maius praemium accipiet quantum ad aliquam praerogativam praemii accidentalis, licet forte minus corporaliter laboret. Unde aureola datur doctoribus, virginibus et martyribus.

Tertio ex quantitate laboris, quod quidem contingit dupliciter. Nam quandoque maior labor maiorem mercedem meretur, praecipue quantum ad remissionem poenae, puta quod diutius ieiunat vel longius peregrinatur, et etiam quantum ad gaudium quod percipiet de maiori labore. Unde Sap. X, 17 dicitur: reddidit, Deus scilicet, iustis mercedem laborum suorum. Quandoque vero est maior labor ex defectu voluntatis. In his enim quae propria voluntate facimus, minorem laborem sentimus. Et talis magnitudo laboris non augebit, sed minuet mercedem. Unde dicitur Is. XL, 31: assument pennas ut aquilae, current et non laborabunt, volabunt et non deficient; et ibi praemittitur: deficient pueri et laborabunt.

Deinde, cum dicit Dei enim sumus, assignat rationem eius quod dixerat.

Et primo ponit rationem; secundo adhibet similitudinem, ibi Dei agricultura estis.

Dicit ergo primo: recte quilibet nostrum mercedem accipiet, Dei enim sumus adiutores, scilicet secundum nostros labores.

Contra quod videtur esse quod dicitur iob XXVI, 2: cuius adiutor es, numquid imbecillis? et Is. XL, 13: quis adiuvit spiritum Domini? dicendum est autem, quod dupliciter aliquis alium adiuvat. Uno modo augendo eius virtutem, et sic nullus potest esse Dei adiutor.

Unde et post praemissa verba iob subditur: et sustentas brachium eius qui non est fortis. Alio modo obsequendo operationi alterius, sicut si minister dicatur Domini adiutor, in quantum exequitur opus eius aut ministerium artificis, et hoc modo ministri Dei sunt eius adiutores, secundum illud II Cor. VI, 1: adiuvantes autem exhortamur.

Sicut ergo ministri hominum exequentes eorum opera, mercedem ab eis accipiunt secundum suum laborem, ita et minister Dei.

Secundo adhibet similitudinem simplicis operis, scilicet agriculturae et aedificationis.

Populus quidem fidelis ager est a Deo cultus, in quantum per operationem divinam fructum boni operis Deo acceptum producit, secundum illud Rom. VII, 4: sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, ut fructificetis Deo, et Io. XV, 1 dicitur: pater meus agricola est.

Et hoc est quod primo dicitur Dei agricultura estis, id est, quasi ager a Deo cultus, et fructum ferens eius opere, et populus fidelis est quasi domus a Deo aedificata, in quantum scilicet Deus in eis habitat, secundum illud Eph. II, 22: et vos coaedificamini in habitaculum Dei.

Et ideo secundo dicitur Dei aedificatio estis, id est aedificium a Deo constructum, secundum illud Ps. Cxxvi, 1: nisi Dominus aedificaverit domum, etc.. Sic igitur ministri Dei sunt adiutores, in quantum laborant in agricultura et aedificatione fidelis populi.

Deinde, cum dicit secundum gratiam Dei, etc., agit de diversitate mercedis, et quia merces distinguitur secundum distinctionem laboris, ut dictum est, ideo primo agit de diversitate laboris; secundo de diversitate mercedis, ibi si quis supraedificat.

Circa primum duo facit.

Primo ponit distinctionem laborum; secundo subiungit admonitionem, ibi unusquisque autem videat, etc..

Circa primum duo facit. Primo, relicta similitudine agriculturae quam supra prosecutus fuerat, sub similitudine aedificationis suum proprium laborem describit, dicens secundum gratiam Dei quae data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui.

Ubi considerandum est quod architectus dicitur principalis artifex, et maxime aedificii, ad quem pertinet comprehendere summam dispositionem totius operis, quae perficitur per operationem manualium artificum.

Et ideo dicitur sapiens in aedificio, quia simpliciter sapiens est qui summam causam cognoscit, scilicet Deum, et alios secundum Deum ordinat. Ita sapiens in aedificio dicitur qui principalem causam aedificii, scilicet finem, considerat, et ordinat inferioribus artificibus quid sit propter finem agendum.

Manifestum est autem quod tota structura aedificii ex fundamento dependet, et ideo ad sapientem architectum pertinet idoneum fundamentum collocare. Ipse autem Paulus fundamentum spiritualis aedificii collocavit Corinthiis, unde supra dixit: ego plantavi.

Sicut enim se habet fundamentum in aedificio, sic plantatio in plantis.

Per utrumque enim significatur spiritualiter prima praedicatio fidei. Unde et ipse dicit Rom. XV, 20: sic autem praedicavi evangelium, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum aedificarem, et ideo se comparat sapienti architecto.

Hoc autem non suae virtuti attribuit, sed gratiae Dei. Et hoc est quod dicit secundum gratiam Dei quae data est mihi, qui scilicet me aptum et idoneum ad hoc ministerium fecit.

Infra XV, 10: abundantius omnibus laboravi, non autem ego, sed gratia Dei mecum.

Secundo describit laborem aliorum, dicens alius autem, id est, quicumque inter vos laborat, supraedificat, fundamento a me posito.

Quod quidem potest ad duo referri. Uno quidem modo in quantum aliquis supraedificat fidei in seipso fundatae profectum charitatis et bonorum operum. I Petr. II, 5: et ipsi tamquam lapides vivi supraedificamini.

Alio modo ad doctrinam, per quam quis fundatam fidem in aliis perfectius manifestat.

Unde Ier. I, 10 dicitur: ut aedifices et plantes.

Et secundum hoc idem significat haec supraedificatio, quod supra rigatio.

Deinde, cum dicit unusquisque autem, etc., subiungit monitionem, dicens: dictum est quod ad alios pertinet supraedificare, unusquisque autem videat, id est, diligenter attendat, quomodo supraedificet, id est, qualem doctrinam fidei fundatam in aliis superaddat, vel qualia opera fidei in se fundatae habeat. Prov. IV, 25: oculi tui videant recta, et palpebrae tuae praecedant gressus tuos.

Secundo respondet tacite quaestioni, quare scilicet admoneat alios de supraedificatione et non de fundatione, vel potius assignat rationem quare dixerit quod ad alios pertinet supraedificare, dicens fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, scilicet a me, quod est Iesus Christus, qui habitat in cordibus vestris per fidem, ut dicitur Eph. III, 17. Et de fundamento dicitur Is. XXVIII, 16: ecce ego mittam in fundamentis sion lapidem angularem, probatum, pretiosum, id est, in fundamento fundatum.

Sed contra videtur esse quod dicitur Apoc. XXI, 14: murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina apostolorum. Non ergo solus Christus est fundamentum.

Dicendum est autem, quod duplex est fundamentum.

Unum quidem quod per se habet soliditatem, sicut rupes aliqua supra quam aedificium construitur, et huic fundamento Christus comparatur. Ipse enim est petra de qua dicitur Matth. VII, 25: fundata enim erat supra firmam petram. Aliud est fundamentum, quod habet soliditatem non ex se, sed ex alio solido subiecto, sicut lapides qui primo supponuntur petrae solidae. Et hoc modo dicuntur apostoli esse fundamentum ecclesiae, quia ipsi primo supraedificati sunt Christo per fidem et charitatem. Unde dicitur Eph. II, 20: supraedificati supra fundamentum apostolorum.

Deinde cum dicit si quis supraedificat, etc., agit de mercedis differentia quantum ad hoc, quod quidam eam accipiunt sine detrimento, quidam cum detrimento.

Et circa hoc tria facit.

Primo docet quod diversitas operationum manifestatur ex retributione; secundo ostendit quando manifestatur, ibi dies enim Domini; tertio ostendit quomodo manifestatur, ibi si cuius opus, etc..

Circa primum considerandum est quod apostolus intendens ostendere diversitatem supraedificationis, sex ponit, videlicet tria contra tria. Ex una quidem parte aurum, argentum, et lapides pretiosos; et ex alia parte lignum, foenum et stipulam, quorum tria, scilicet aurum, argentum, et lapides pretiosi habent quamdam inclytam claritatem simul et inconsumptibilitatem et pretiositatem.

Alia vero tria obscura sunt, et facile ab igne consumuntur, et vilia sunt. Unde per aurum, argentum et lapides pretiosos intelligitur aliquid praeclarum et stabile; per lignum vero, foenum et stipulam aliquid materiale et transitorium.

Dictum est autem supra quod superaedificatio potest intelligi, et quantum ad opera quae unusquisque superaedificat fidei fundamento, et quantum ad doctrinam quam aliquis doctor vel praedicator superaedificat in fundamento fidei ab apostolis fundatae.

Unde ista diversitas quam hic apostolus tangit, ad utramque superaedificationem referri potest.

Quidam ergo referentes haec ad superaedificationem operum, dixerunt quod per aurum, et argentum, et lapides pretiosos intelliguntur bona, quae quis fidei superaddit.

Sed per lignum, foenum, et stipulam debent intelligi peccata mortalia quae quis facit post fidem susceptam. Sed ista expositio penitus stare non potest.

Primo quidem quia peccata mortalia sunt opera mortua, secundum illud Hebr. IX, 14: mundabit conscientias nostras ab operibus mortuis. In hoc autem aedificio nihil aedificatur nisi vivum, secundum illud I Petr. II, 5: et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini.

Unde qui cum fide habet peccata mortalia, non superaedificat, sed magis destruit vel violat, contra quem dicitur infra: si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.

Secundo, quia peccata mortalia magis comparantur ferro, vel plumbo, vel lapidi, tum propter gravitatem, tum quia etiam non renovantur per ignem, sed semper in eo manent in quo sunt: peccata vero venialia comparantur ligno, foeno et stipulae, tum propter levitatem, tum etiam quia ab eis aliquis de facili expurgatur per ignem.

Tertio, quia secundum hanc expositionem videtur sequi, quod ille qui moritur in peccato mortali, dummodo fidem retineat, finaliter salutem consequatur, licet primo aliquas poenas sustineat. Sic enim sequitur: si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

Quod quidem contrariatur manifeste sententiae apostoli qua dicitur infra VI, 9 s.: neque fornicarii, neque idolis servientes, etc.

Regnum Dei possidebunt; et Gal. V, 21: qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Non est autem alicui salus nisi in regno Dei.

Nam qui ab eo excluduntur, mittuntur in ignem aeternum, ut dicitur Matth. XXV, 41.

Quarto quia fides non potest dici fundamentum, nisi quia per eam Christus habitat in nobis, cum supra dictum sit quod fundamentum est ipse Christus Iesus. Non enim habitat Christus in nobis per fidem informem, alioquin habitaret in Daemonibus, de quibus scriptum est Iac. II, 19: et Daemones credunt et contremiscunt. Unde quod dicitur Eph. III, 17, habitare Christum per fidem in cordibus nostris, oportet intelligi de fide per charitatem formata, cum scriptum sit I Io. IV, 16: qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo. Haec est fides quae per dilectionem operatur, ut dicitur infra XIII, 4: charitas non agit perperam. Unde manifestum est quod illi qui operantur peccata mortalia, non habent fidem formatam, et ita non habent fundamentum.

Oportet ergo intelligere quod tam ille qui superaedificat fundamento aurum, argentum, lapides pretiosos, quam etiam ille qui superaedificat lignum, foenum, stipulam, vitet peccata mortalia.

Ad horum ergo distinctionem intelligendum est, quod actus humani ex obiectis speciem habent.

Duplex est autem obiectum humani actus, scilicet res spiritualis et res corporalis, quae quidem obiecta differunt tripliciter. Primo quidem quantum ad hoc quod res spirituales sunt perpetuae, res autem corporales sunt transitoriae. Unde II Cor. IV, 18: quae videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna. Secundo, quantum ad hoc quod res spirituales in seipsis claritatem habent, secundum illud Sap. VI, 13: clara est et quae numquam marcescit sapientia. Res corporales obscuritatem habent ex materia.

Unde dicitur Sap. II, 5: umbrae transitus est tempus nostrum. Tertio, quantum ad hoc quod res spirituales sunt pretiosiores et nobiliores rebus corporalibus; unde Prov. III, 15 dicitur de sapientia: pretiosior est cunctis opibus; et Sap. VII, 9: omne aurum in comparisonem illius, arena est exigua, et tamquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius.

Et ideo opera quibus homo innititur rebus spiritualibus et divinis comparantur auro, argento et lapidi pretioso, quae sunt solida, clara et pretiosa. Ita tamen quod per aurum designentur ea quibus homo tendit in ipsum Deum per contemplationem et amorem; unde dicitur Cant. V, 11: caput eius aurum optimum. Caput enim Christi est Deus, ut dicitur I Cor. XI, 3. De quo auro dicitur Apoc. III, 18: suadeo tibi emere a me aurum ignitum, id est sapientiam cum charitate. Per argentum significantur actus, quibus homo adhaeret spiritualibus credendis, et amandis, et contemplandis; unde in Glossa refertur argentum ad dilectionem proximi, propter quod et in Psalmo LXVII, 14 pennae columbae describuntur deargentatae, cuius superior pars, id est, posteriora describuntur esse in pallore auri. Sed per lapides pretiosos designantur opera diversarum virtutum, quibus anima humana ornatur; unde dicitur Eccli. L, 10: quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso. Vel etiam mandata legis Dei, secundum illud Ps. Cxviii, 127: dilexi mandata tua super aurum et topazion.

Opera vero humana quibus homo intendit rebus corporalibus procurandis, comparantur stipulae, quae vilia sunt, namque fulgent et facile comburuntur; habent tamen quosdam gradus, prout quaedam sunt aliis stabiliora, quaedam vero facilius consumptibilia; nam ipsi homines inter creaturas carnales et digniores sunt, et per successionem conservantur.

Unde comparantur lignis, secundum illud iudic. IX, 8: ierunt ligna sylvarum ut eligerent super se regem. Caro autem hominis facilius corrumpitur per infirmitatem et mortem; unde comparatur foeno, secundum illud Is. XL,

6: omnis caro foenum. Ea vero quae pertinent ad gloriam huius mundi facillime transeunt, unde stipulae comparantur; unde in Ps. Lxxxii, 14 sequitur: pone illos ut rotam et ut stipulam ante faciem venti.

Sic ergo supraaedificare aurum, et argentum et lapides pretiosos, est supraaedificare fidei fundamento ea quae pertinent ad contemplationem sapientiae divinorum, et amorem Dei, et devotionem sanctorum, et obsequium proximorum, et ad exercitium virtutum.

Superaedificare vero lignum, foenum et stipulam, est superaddere fidei fundamento ea quae pertinent ad dispositionem humanarum rerum, et ad curam carnis, et ad exteriorem gloriam.

Sciendum tamen quod contingit aliquem hominem id intendere tripliciter.

Uno modo ita quod in his finem constituat; et cum hoc sit peccatum mortale, per hoc homo non supraaedificat sed, everso fundamento, aliud fundamentum collocat. Nam finis est fundamentum in rebus appetibilibus quae quaeruntur propter finem.

Alio modo aliquis intendit uti praedictis rebus totaliter ordinans eas in Dei gloriam; et quia opera specificantur ex fine intento, hoc iam non erit aedificare lignum, foenum et stipulam, sed aurum, argentum et lapides pretiosos.

Tertio modo aliquis licet in his finem non constituat, nec vellet propter ista contra Deum facere, afficitur tamen istis magis quam deberet, ita quod per haec retardatur ab his quae Dei sunt, quod est peccare venialiter: et hoc proprie est supraaedificare lignum, foenum, stipulam, non quia ipsa supraaedificentur proprie loquendo, sed quia opera ad temporalium curam pertinentia habent venialia adiuncta propter vehementiorem affectum ad ipsa, quae quidem affectio, secundum quod magis et minus inhaeret, ligno, foeno et stipulae comparatur. Et dupliciter potest distingui.

Uno modo secundum permanentiam rerum spiritualium, ut prius dictum est, alio modo secundum vehementiam adhaesionis.

Sciendum tamen quod et illi qui spiritualibus rebus intendunt, non omnino possunt absolvi a cura rerum temporalium, nec etiam qui in charitate rebus temporalibus intendunt, sunt omnino a rebus spiritualibus vacui, sed studio diversificantur. Nam quidam studium vitae suae ordinant ad spiritualia, temporalibus vero non intendunt, nisi in quantum requirit necessitas corporalis vitae. Quidam vero studium vitae suae applicant ad temporalia procuranda, utuntur tamen spiritualibus rebus ad directionem vitae suae. Primi igitur supraaedificant aurum, argentum et lapides pretiosos; secundi vero supraaedificant foenum, lignum et stipulam.

Ex quo patet, quod illi qui supraaedificant aurum, argentum et lapides pretiosos, habent aliquid de peccatis venialibus, sed non in quantitate notabili, propter hoc quod modicum attingunt de cura temporalium rerum. Illi etiam qui supraaedificant lignum, foenum, stipulam, habent aliquid stabile, pretiosum et praeclarum, sed in minori quantitate, scilicet in quantum diriguntur per bona spiritualia.

Potest autem et haec diversitas referri ad supraaedificationem doctrinae. Nam illi qui fidei ab apostolis fundatae per suam doctrinam supraaedificant solidam veritatem et claram, sive manifestam, et ad ornamentum ecclesiae pertinentem, supraaedificant aurum, argentum, lapides pretiosos. Unde Prov. X, 20: argentum electum labia iusti. Illi vero qui fidei ab apostolis fundatae superaddunt in doctrina sua aliqua inutilia, et quae non sunt manifesta, nec veritatis ratione firmantur, sed sunt vana et inania, supraaedificant lignum, foenum, stipulam. Unde dicitur Ier. XXIII, 28: qui habet somnium, narret somnium, et qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere. Quid paleis ad triticum? qui vero falsitatem doceret, non supraaedificaret, sed magis subverteret fundamentum.

Dicit ergo si quis supraaedificat, vel operando, vel docendo, super fundamentum hoc, id est, super fidem formatam in corde, vel super fidem fundatam ab apostolis et praedicatam, aurum, argentum aut lapides pretiosos, id est spiritualia opera vel praeclaram doctrinam, vel lignum, foenum, stipulam, id est corporalia opera, vel frivolam doctrinam, uniuscuiusque opus manifestum erit, scilicet in divino iudicio, quale sit.

Non enim latet per humanam ignorantiam.

Nam quidam videntur supraaedificare aurum, argentum, lapidem pretiosum, qui tamen supraaedificant lignum, foenum, stipulam, in rebus spiritualibus corporalia meditantur, puta lucrum vel favorem humanum; quidam vero videntur supraaedificare lignum, foenum, stipulam, qui tamen aedificant aurum, argentum et lapidem pretiosum, quia in administratione temporalium nihil nisi spiritualia cogitant. Unde et sophon. I, 12 dicitur: scrutabor ierusalem in lucernis, et Lc. XII, 2: nihil opertum quod non reveletur.

Deinde, cum dicit dies enim Domini, ostendit quando haec manifestatur.

Et primo ponit tempus manifestationis, cum dicit dies enim Domini declarabit. Circa quod sciendum est quod tunc dicitur esse tempus et dies alicuius rei, quando est in optimo statu et maximo sui posse. Unde eccle. III, 1 dicitur: omnia tempus habent.

Quando ergo homo suam voluntatem implet, etiam contra Deum, tunc est dies hominis.

Unde dicitur Ier. XVII, 16: diem hominis non desideravi, tu scis. Dies vero Domini dicitur quando voluntas Domini completur de hominibus, qui per eius iustitiam vel praemiabuntur vel damnabuntur, secundum illud Ps. Lxxiv, 3: cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

Unde secundum triplex Dei iudicium tripliciter potest intelligi dies Domini.

Erit nempe quoddam iudicium generale omnium, secundum illud Matth. XII, 41: viri Ninivite surgent in iudicio. Et secundum hoc dies Domini dicitur novissimus dies iudicii, de quo II Thess. II, 2: non terreamini quasi

instet dies Domini. Et secundum hoc intelligitur dies Domini declarabit, quia in die iudicii manifestabitur differentia humanorum meritorum. Rom. II, 16: in die quando iudicabit Dominus occulta hominum.

Aliud autem est particulare iudicium quod fit de unoquoque in morte ipsius, de quo habetur Lc. XVI, 23: mortuus est dives, et sepultus est in inferno, mortuus est autem mendicus, et portatus est ab Angelis in sinum Abrahae. Et secundum hoc dies Domini potest intelligi dies mortis, secundum illud I Thess. V, 2: dies Domini sicut fur in nocte veniet. Sic ergo dies Domini declarabit, quia in morte uniuscuiusque eius merita patent.

Unde dicitur Prov. XI, 7: mortuo homine impio, nulla erit ultra spes; et eiusdem XIV, 32: sperat autem iustus in morte sua.

Tertium autem est iudicium in hac vita, inquantum Deus per tribulationes huius vitae interdum homines probat. Unde dicitur infra XI, 32: cum iudicamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

Et secundum hoc dicitur dies Domini, dies temporalis tribulationis, de quo dicitur sophon. I, 14: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies ergo Domini declarabit, quia in tempore tribulationis affectus hominis probatur. Eccli. XXVII, 6: vasa figuli probat fornax, et homines iustos tentatio tribulationis.

Secundo ostendit per quod fiet ista declaratio, quia per ignem, unde sequitur quia in igne revelabitur, scilicet dies Domini.

Nam dies iudicii revelabitur in igne, qui praecedet faciem iudicis, exurens faciem mundi, et involvens reprobos, et iustos purgans: de quo dicitur in Ps. Xcvi, 3: ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos eius. Dies autem Domini, qui est dies mortis, revelabitur in igne Purgatorii, per quem purgabitur si quid in elementis invenietur purgandum, de quo potest intelligi quod dicitur iob XXIII, 10: probabit me quasi aurum quod per ignem transit. Dies vero qui est dies tribulationis divino iudicio permissae, revelabitur in igne tribulationis, de quo dicitur Eccli. II, 5: in igne probatur aurum et argentum, homines vero acceptabiles in camino tribulationis.

Tertio ponit effectum manifestationis, cum subdit et uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit, quia scilicet per quemlibet ignium praedictorum probantur merita hominis vel demerita: unde in Ps. XVI, 3 dicitur: igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.

In his tribus quae hic apostolus ponit, primum est conclusio duorum sequentium.

Si enim dies Domini revelatur in igne, et ignis probat quale sit uniuscuiusque opus, consequens est quod dies Domini declaret differentiam operum humanorum.

Deinde cum dicit si cuius opus, ostendit modum praedictae manifestationis.

Et primo quantum ad bona opera, cum dicit si cuius, id est, alicuius opus, quod ipse supraedificavit, manserit, scilicet in igne, ille, scilicet qui supraedificavit, mercedem accipiet. Ier. XXXI, 16: est merces operi tuo.

Et Is. XL, 10: ecce merces eius cum eo.

Dicitur autem aliquod opus in igne permanere illaesum dupliciter. Uno modo ex parte ipsius operantis, quia scilicet ille qui hoc facit opus, scilicet bonae doctrinae, vel quodcumque bonorum operum, propter huiusmodi opus non punitur, inquantum scilicet nec torquebitur igne Purgatorii, nec igne qui praecedit faciem iudicis, nec etiam aestuat igne tribulationis. Qui enim non immoderate temporalia dilexit, consequens est quod non nimis doleat de eorum amissione.

Dolor enim causatur ex amore rei quae amittitur.

Unde superfluous amor superfluum generat dolorem.

Alio modo potest intelligi ex parte ipsius operis: quolibet enim praedictorum iudiciorum superveniente homini, permanet et opus bonae doctrinae, vel quodcumque aliud bonum opus. Nam igne tribulationis superveniente, non cessat homo neque a vera doctrina, neque a bono opere virtutis; utrumque autem horum permanet homini quantum ad meritum et in igne Purgatorii et in igne qui praecedit faciem iudicis.

Secundo ostendit diem quantum ad mala opera, dicens si cuius, id est, alicuius, opus arserit, scilicet per aliquem ignium praedictorum, detrimentum patietur, scilicet qui hoc operatus est, non tamen usque ad damnationem. Unde subdit: ipse autem salvus erit, scilicet salute aeterna, secundum illud Is. XLV, 17: salvatus est Israel in Domino salute aeterna. Sic tamen quasi per ignem, quem scilicet prius sustinuit, vel in hac vita, vel in fine huius vitae, vel in fine mundi. Unde dicitur in Ps. Lxv, 12: transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium. Et Is. XLIII, 2 s.: cum transieris per ignem, non combureris, et flamma non comburet te, quia ego Dominus Deus salvator tuus.

Dicitur autem opus alicuius ardere dupliciter. Uno modo ex parte operantis, inquantum scilicet aliquis affligitur igne tribulationis propter immoderatum affectum quo superflue terrena diligit, et punitur igne Purgatorii, vel igne qui praecedet faciem iudicis propter peccata venialia, quae circa curam temporalium commisit, sive etiam per frivola et vana quae docuit.

Alio modo ardet opus in igne ex parte ipsius operis, quia scilicet tribulatione superveniente, homo non potest vacare nec doctrinae vanae, nec terrenis operibus, secundum illud Ps. Cxlv, 4: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Nec etiam igne Purgatorii vel praecedente faciem iudicis remanebit ei aliquid praedictorum vel ad remedium vel ad meritum. Et similiter dupliciter patitur detrimentum, vel inquantum ipse punitur, vel inquantum perdit id quod fecit, et quantum ad hoc dicitur Eccli. XIV, 20 s.: omne opus corruptibile in fine

deficiet, et qui operatur illud ibit cum illo, et omne opus electum in fine iustificabitur, et qui operatur illud honorificabitur in illo.

Quorum primum pertinet ad eum qui superaedificat lignum, foenum et stipulam, quod est opus in igne ardens; secundum autem pertinet ad eum qui superaedificat aurum, argentum et lapides pretiosos, quod est opus manens in igne absque detrimento.

#3 Lectio 3

Supra ostendit apostolus, quae sit merces bene laborantium, hic agit de poena male laborantium sive destruendum.

Et circa hoc duo facit.

Primo demonstrat poenam; secundo excludit errorem contrarium, ibi nemo vos seducat.

Ostendit autem poenam operantium ad destructionem, prosequens similitudinem aedificii spiritualis, et circa hoc tria facit.

Primo ostendit dignitatem spiritualis aedificii; secundo determinat poenam destruendum, ibi si quis; tertio assignat rationem poenae, ibi templum enim Dei, etc..

Dicit ergo primo: dictum est quod ille qui superaedificat, mercedem salutis accipiet, vel sine detrimento vel cum detrimento; sed ut possitis agnoscere, quae sit poena male in vobis laborantium, oportet vos vestram dignitatem agnoscere; quam primo ponit, dicens: an vos nescitis quia, vos fideles Christi, estis templum Dei? eph. II, 21 s.: in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, in quo et vos coaedificamini in habitaculum Dei.

Secundo probat quod fideles sint templum Dei.

Est enim de ratione templi quod sit habitaculum Dei, secundum illud Ps. X, 5: Deus in templo sancto suo. Unde omne illud in quo Deus habitat, potest dici templum. Habitat autem Deus principaliter in seipso, quia ipse solus se comprehendit. Unde et ipse Deus templum Dei dicitur Apoc. XXI, 22: Dominus Deus omnipotens templum illius est.

Habitat etiam Deus in domo sacrata per spiritualem cultum, qui in ea sibi exhibetur; et ideo domus sacrata dicitur templum, secundum illud Ps. V, 8: adorabo ad templum sanctum tuum, etc.. Habitat etiam Deus in hominibus per fidem, quae per dilectionem operatur, secundum illud Eph. III, 17: habitare Christum per fidem in cordibus vestris.

Unde et ad probandum quod fideles sint templum Dei, subiungit quod inhabitantur a Deo, cum dicit et spiritus Dei habitat in vobis. Et Rom. VIII, 11 dictum est: spiritus, qui suscitavit Iesum Christum habitabit in vobis.

Ez. XXXVI, 27: spiritum meum ponam in medio vestri.

Ex quo patet quod spiritus sanctus est Deus, per cuius inhabitationem fideles dicuntur templum Dei. Sola enim inhabitatio Dei templum Dei facit, ut dictum est.

Est autem considerandum quod Deus est in omnibus creaturis, in quibus est per essentiam, potentiam et praesentiam, implens omnia bonitatibus suis, secundum illud Ier. XXIII, 24: caelum et terram ego impleo.

Sed spiritualiter dicitur Deus inhabitare tamquam in familiari domo in sanctis, quorum mens capax est Dei per cognitionem et amorem, etiam si ipsi in actu non cognoscant et diligant, dummodo habeant per gratiam habitum fidei et charitatis, sicut patet de pueris baptizatis. Et cognitio sine dilectione non sufficit ad inhabitationem Dei, secundum illud I Io. IV, 16: qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. Inde est quod multi cognoscunt Deum, vel per naturalem cognitionem, vel per fidem informem, quos tamen non inhabitat spiritus Dei.

Deinde cum dicit si quis autem templum, etc., subiungit poenam male operantium secundum convenientiam praedictorum, dicens si quis autem, etc..

Violatur autem templum Dei dupliciter.

Uno modo per falsam doctrinam, quae non superaedificatur fundamento, sed magis subruit fundamentum et destruit aedificium.

Unde dicitur Ez. XIII, 19 de falsis prophetis: violabant me ac populum meum propter pugillum hordei et fragmentum panis. Alio modo violat aliquis templum Dei per peccatum mortale, per quod aliquis vel seipsum corrumpit vel alium, opere vel exemplo. Unde dicitur malac. II, 11: contaminavit Iudas sanctificationem Domini quam dilexit.

Sic autem dignum est, ut disperdatur ille a Deo per damnationem aeternam qui violat spirituale templum Dei, vel qualitercumque polluit. Unde dicitur malac. II, 12: disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, Magistrum et discipulum. Et in Ps. XI, 4: disperdet Dominus universa labia dolosa, etc..

Deinde cum dicit templum Dei, etc., assignat rationem eius quod dixerat de sanctitate templi.

Qui enim aliquam rem sacram violat, sacrilegium committit, unde dignum est ut disperdatur.

Templum enim Dei sanctum est quod estis vos, sicut supra dictum est, et in Ps. Lxiv, 5 dicitur: sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate; et alibi domum tuam, Domine, decet sanctitudo.

Et quidem in materiali templo est quaedam sacramentalis sanctitas, prout templum divino cultui dedicatur, sed in fidelibus Christi est sanctitas gratiae, quam consecuti sunt per baptismum, secundum illud infra IV, 11: abluti estis, sanctificati estis.

Deinde cum dicit nemo vos seducat, excludit errorem contrarium. Et primo monet fideles ut sibi caveant a seductione errorum; secundo docet modum cavendi, ibi si quis inter vos; tertio assignat rationem, ibi sapientia enim huius mundi, etc..

Circa primum sciendum quod quidam dixerunt quod Deus neque punit, neque remunerat hominum facta; ex quorum persona dicitur sophon. I, 12: qui dicunt in cordibus suis: non faciet bene Dominus, et non faciet male. Et Thren. III, 37 s.: quis est iste qui dixit, ut fieret, Domino non iubente? ex ore altissimi non egredietur bonum neque malum. Ad hunc ergo errorem excludendum dicit nemo vos seducat, asserens scilicet quod ille qui templum Dei violat, non disperdatur a Deo, sicut Eph. V, 6 dicitur: nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiae.

Deinde cum dicit si quis inter vos, etc., docet modum cavendi huiusmodi seductionem.

Ubi sciendum est quod quidam dixerunt Deum non punire peccata hominum, innitentes rationibus humanae sapientiae, puta quod Deus non cognoscat singularia, quae fiunt hic, ex quorum persona dicitur iob XXII, 14: circa cardines caeli perambulat, nec nostra considerat. Ad hoc ergo vitandum dicit si quis inter vos videtur esse sapiens in hoc saeculo, id est, sapientia saeculari, quae in eo quod contrariatur veritati fidei, non est sapientia, licet videatur esse, stultus fiat, abiiciendo istam sapientiam apparentem, ut sit sapiens, scilicet secundum sapientiam divinam, quae est vera sapientia.

Et hoc etiam observandum est non solum in his in quibus saecularis sapientia contrariatur veritati fidei, sed etiam in omnibus in quibus contrariatur honestati morum. Unde Prov. XXX, 1 dicitur: Deo secum morante confortatus est, etc..

Deinde cum dicit sapientia huius mundi, etc., assignat rationem eius quod dixerat.

Et primo ponit rationem. Videbatur enim ineptam monitionem fecisse, ut aliquis fieret stultus, et vere inepta esset si stultitia illa, de qua loquebatur, esset per abnegationem verae sapientiae, sed non est ita. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum.

Dicitur autem sapientia huius mundi, quae principaliter mundo innititur. Nam illa, quae per res huius mundi ad Deum attingit, non est sapientia mundi, sed sapientia Dei, secundum illud Rom. I, 19 s.: Deus enim illis revelavit. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Sapientia ergo mundi, quae sic rebus intendit, ut ad divinam veritatem non pertingat, stultitia est apud Deum, id est, stultitia reputatur secundum divinum iudicium.

Is. XIX, 11: stulti principes thaneos, sapientes consilarii Pharaonis dederunt consilium insipiens.

Secundo probat quod dixerat per duas auctoritates, quarum prima scribitur iob V, 13. Unde dicit scriptum est: comprehendam sapientes in astutia eorum. Comprehendit autem sapientes Dominus in astutia eorum, quia per hoc ipsum quod astute cogitant contra Deum, impedit Deus eorum conatum, et implet suum propositum; sicut per malitiam fratrum ioseph volentium impedire eius principatum, impletum est per divinam ordinationem, quod ioseph in Aegypto venditus principaretur. Unde et ante praemissa verba dicit iob: qui dissipat cogitationes eorum, scilicet malignorum, ne possint implere manus eorum, quod coeperant; quia, ut dicitur Prov. XXI, 30, non est sapientia, non est scientia, non est consilium contra Dominum.

Secunda auctoritas sumitur ex Ps., unde dicit et iterum scriptum est: Dominus novit cogitationes sapientium, id est, secundum sapientiam mundi, quoniam vanae sunt; quia scilicet non pertinent ad finem cognitionis humanae, quae est cognitio veritatis divinae. Unde dicitur Sap. XIII, 1: vani sunt homines, in quibus non subest sapientia Dei.

Deinde cum dicit itaque nemo gloriatur in hominibus, infert conclusionem principaliter intentam, scilicet quod non debeant gloriari de ministris Dei.

Et primo concludit propositum ex praedictis dicens itaque, ex quo ministri nihil sunt, sed laborant pro mercede, nemo gloriatur in hominibus; sicut et in Ps. Cxlv, 2 s. Dicitur: nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Et Ier. XVII, 5: maledictus vir qui confidit in homine, etc..

Secundo rationem assignat ex dignitate fidelium Christi, assignans ordinem fidelium in rebus.

Et primo ponit ordinem rerum ad fideles Christi, dicens omnia vestra sunt, quasi dicat: sicut homo non gloriatur de rebus sibi subiectis, ita et vos gloriari non debetis de rebus huius mundi, quae omnia sunt vobis data a Deo, secundum illud Ps. VIII, 8: omnia subiecisti sub pedibus eius.

Exponit autem, quae omnia, inter quae primo ponit ministros Christi, qui sunt divinitus ordinati ad ministerium fidelium, secundum illud II Cor. IV, 5: nos autem servos vestros per Iesum. Et hoc est, quod dicit sive Paulus, qui plantavit, sive Apollo, qui rigavit, sive cephas, id est, Petrus, qui est universalis pastor ovium Christi, ut dicitur Io. Cap. Ult.. Post haec ponit res exteriores, cum dicit sive mundus, qui est continentia omnium creaturarum, qui quidem est fidelium Christi, eo quod homo per res huius mundi iuvatur, vel quantum ad necessitatem corporalem, vel quantum ad cognitionem Dei, secundum illud Sap. XIII, 5: a magnitudine speciei et creaturae, etc..

Consequenter ponit ea quae pertinent ad ipsam hominis dispositionem, dicens sive vita, sive mors, quia scilicet fidelibus Christi et vita est utilis in qua merentur, et mors per quam ad praemia perveniunt, secundum illud Rom. XIV, 8: sive vivimus, sive morimur, etc.. Et Phil. I, 21: mihi vivere Christus est, et mori lucrum.

Ad haec autem duo reducuntur omnia bona vel mala huius mundi, quia per bona conservatur vita, per mala pervenitur ad mortem.

Ultimo ponit quae pertinent ad statum hominis praesentem vel futurum, dicens sive praesentia, id est, res huius vitae, quibus iuvamur ad merendum; sive futura, quae nobis reservantur ad praemium. Non enim habemus hic civitatem permanentem, sed futuram inquirimus, ut dicitur Hebr. Cap. Ult..

Omnia, inquit, vestra sunt, id est, vestrae utilitati deservientia, secundum illud Rom. VIII, 28: diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

Sic ergo primus ordo est rerum Christi ad fideles; secundus vero fidelium Christi ad Christum, quos ponit subdens vos autem Christi estis, quia scilicet sua morte vos redemit. Rom. XIV, 8: sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. Tertius ordo est Christi, secundum quod homo ad Deum; ideo addit Christus autem, secundum quod homo, Dei est. Unde eum Deum et Dominum in Ps. VII, 2 nominat, dicens: Domine Deus meus, in te speravi, ut nomine Dei tota trinitas intelligatur.

Quia ergo nullus debet gloriari de eo quod infra ipsum est, sed de eo quod est supra ipsum, ideo non debent fideles Christi gloriari de ministris, sed magis ministri de ipsis.

II Cor. VII, 4: multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis. Sed fideles Christi debent gloriari de Christo, secundum illud Gal. Cap. Ult.: mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, sicut Christus de patre, secundum illud Sap. II, 16: gloriatur se patrem habere Deum.

|+4 Capitulus 4

|#1 Lectio 1

Superius redarguit apostolus Corinthios de hoc, quod de quibusdam ministris gloriabantur, hic autem arguit eos quod alios ministros contemnebant.

Et circa hoc duo facit.

Primo arguit eorum culpam; secundo instat ad eorum correctionem, ibi non ut confundam vos.

Circa primum duo facit.

Primo arguit eorum temeritatem, qua male de ministris iudicabant; secundo arguit eorum elationem, qua Christi ministros contemnebant, ibi hoc autem, fratres.

Circa primum duo facit.

Primo ostendit, quid sit de ministris Christi firmiter sentiendum; secundo quod non sit de eis temere iudicandum, ibi hic iam quaeritur inter dispensatores.

Dicit ergo primo: dixi quod nullus vestrum debet gloriari de hominibus, tamen quilibet vestrum debet cognoscere auctoritatem officii nostri, ad quod pertinet quod sumus mediatores inter Christum cui servimus, ad quos pertinet quod dicit sic nos existimet homo ut ministros Christi, Is. Lxi, 6: sacerdotes Dei vocabimini ministri Dei nostri, dicetur vobis, et inter membra eius, quae sunt fideles ecclesiae, quibus dona Christi dispensant, ad quos pertinet quod subditur et dispensatores mysteriorum Dei, id est, secretorum eius, quae quidem sunt spiritualia eius documenta, secundum illud infra XIV, 2: spiritus est, qui loquitur mysteria; vel etiam ecclesiastica sacramenta, in quibus divina virtus secretius operatur salutem.

Unde et in forma consecrationis eucharistiae dicitur: mysterium fidei.

Pertinet ergo ad officium praelatorum ecclesiae, quod in gubernatione subditorum soli Christo servire desiderent, cuius amore oves eius pascunt, secundum illud Io. Cap. Ult.: si diligis me, pasce oves meas. Pertinet etiam ad eos, ut divina populo dispensent, secundum illud infra IX, 17: dispensatio mihi credita est, et secundum hoc sunt mediatores inter Christum et populum, secundum illud Deut. V, 5: ego sequester fui, et medius illo tempore inter Deum et vos.

Haec autem aestimatio de praelatis ecclesiae necessaria est ad salutem fidelium; nisi enim eos recognoscerent ministros Christi, non eis obedirent, tamquam Christo, secundum illud Gal. IV, 14: sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Iesum Christum. Rursum, si eos non cognoscerent dispensatores, recusarent ab eis dona recipere, contra illud quod idem apostolus dicit II Cor. II, 10: quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi donavi.

Deinde cum dicit hic iam quaeritur inter dispensatores, ostendit circa ministros Christi, temere iudicari non debere.

Et circa hoc tria facit.

Primo, ponit quoddam per quod iudicare satagunt de fidelitate ministrorum; secundo, ostendit de hoc iudicio se non curare, sed Deo reservare, ibi mihi autem pro minimo est; tertio, concludit prohibitionem temerarii iudicii, ibi itaque nolite.

Circa primum considerandum est, quod ministrorum et dispensatorum Christi, quidam sunt fideles, quidam infideles. Infideles dispensatores sunt, qui in dispensandis divinis ministeriis non intendunt utilitatem populi, et honorem Christi, et utilitatem membrorum eius, secundum illud Lc. XVI, 11: in iniquo mammona fideles non fuistis.

Fideles autem, qui in omnibus intendunt honorem Dei, et utilitatem membrorum eius, secundum illud Lc. XII, 42: quis, putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? qui autem sunt fideles divino iudicio manifestabuntur in futuro.

Sed Corinthii temere volebant discutere, qui dispensatores essent fideles vel infideles.

Et hoc est quod dicit hic, hoc est, inter vos, iam, id est, praesenti tempore, quaeritur, id est, discutitur, ut quis, id est aliquis, inter dispensatores fidelis inveniatur. Iudicabant enim plures esse infideles, vix aliquem virum putantes esse fidelem, secundum illud Prov. XX, 6: multi viri misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inveniet? deinde cum dicit mihi autem pro minimo est, ostendit se hoc iudicium reputare nihil, et circa hoc tria facit.

Primo ponit, quod non curat circa hoc ab aliis iudicari, dicens mihi autem, qui sum minimus inter dispensatores, pro minimo est, id est, minima bona reputo, ut a vobis iudicer, scilicet esse fidelis, vel infidelis.

Et ne putarent ab apostolo haec dici in eorum contemptum, ac si eorum iudicium despiceret, quasi vilium personarum, subiungit aut ab humano intellectu, qui est dies hominis, secundum illud Io. XI, 9: qui ambulat in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt. Vel ad litteram aut ab humano die, id est, ab intellectu in hoc tempore iudicantibus, quasi dicat: vestrum, vel quorumcumque hominum iudicium parum curo.

Ier. XVII, 16: diem hominis non desideravi, tu scis.

Est autem sciendum, quod de iudicio hominum dupliciter debet curari. Uno modo, quantum ad alios, qui ex eorum bono, vel aedificantur, vel scandalizantur, et sic sancti non pro minimo, sed pro magno habent ab hominibus iudicari, cum Dominus dicat Matth. V, 16: videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est.

Alio modo quantum ad seipsos, et sic non curant multum, quia nec gloriam humanam concupiscunt, secundum illud I Thess. II, 6: neque gloriam ab hominibus quaerentes, neque aliquid a vobis, neque ab aliis. Neque opprobrium hominis timent, secundum illud Is. LI, 7: nolite timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne timeatis. Unde apostolus signanter dicit mihi autem, etc., id est, quantum ad me pertinet, non autem id pro nullo est, sed pro minimo, quia bona temporalia, inter quae bona fama computatur, non sunt nulla bona, sed minima, ut Augustinus dicit in libro de libero arbitrio.

Unde et Sap. VII, 9: omne aurum in comparatione illius arena est exigua.

Secundo ostendit, quod neque seipsum iudicare praesumit, dicens sed neque meipsum iudico.

Videtur autem hoc esse contra id quod infra XI, 31 dicitur: si nosmetipsos diiudicemus, non utique iudicemur. Debet ergo quilibet iudicare seipsum.

Sed sciendum est, quod iudicio discussionis, de quo apostolus hic loquitur, quilibet debet iudicare seipsum, secundum illud Ps. Lxxvi, 7: exercitabar et scopebam spiritum meum, et similiter iudicio condemnationis et reprehensionis in manifestis malis, secundum illud iob XIII, 15: arguam coram eo vias meas; sed iudicio absolutionis non debet aliquis praesumere se iudicare ut innocentem; unde dicitur iob IX, 20: si iustificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentem considero, pravum me comprobabit.

Cuius rationem assignat, dicens nihil mihi conscius sum, id est, non habeo alicuius peccati mortalis conscientiam, secundum illud iob XXVII, 6: neque reprehendit me cor meum in omni vita mea. Sed non in hoc iustificatus sum, id est, non sufficit ad hoc, quod me iustum pronunciem, quia possunt aliqua peccata in me latere, quae ignoro, secundum illud Ps.: delicta quis intelligit? et iob IX, 21 dicitur: et si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.

Tertio concludit cui hoc iudicium reservetur, dicens qui autem iudicat me Dominus est, id est, ad solum Deum pertinet iudicare utrum sim fidelis minister an non; hoc enim pertinet ad intentionem cordis, quam solus Deus ponderare potest, secundum illud Prov. XVI, 2: spirituum ponderator est Dominus. Et Ier. XVII, 9: pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscet illud? ego Dominus probans renes et scrutans corda.

Deinde cum dicit itaque nolite, etc., concludit prohibitionem temerarii iudicii, et circa hoc tria facit.

Primo prohibet praevenire divinum iudicium, dicens: itaque exemplo meo qui neque meipsum iudico, neque ab aliis iudicari curo, sed iudicium meum Deo reservo, nolite ante tempus iudicare, quia, ut dicitur eccle. VIII, 6, omni negotio tempus est et opportunitas.

Quoadusque veniat Dominus, scilicet ad iudicandum, secundum illud Is. III, 14: Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Unde et Dominus dixit Matth. VII, 1: nolite iudicare. Sed hoc intelligendum est de occultis; de manifestis autem iudicare commissum est a Deo hominibus, secundum illud Deut. I, 16: audite illos, et quod iustum est iudicate.

Sunt enim aliqua manifesta non solum per evidentiam facti, sicut notoria, sed et propter confessionem, aut testium probationem.

Occulta vero Deus suo reservat iudicio.

Sunt autem occulta nobis, quae latent in corde, vel etiam in abscondito fiunt, et de his dicitur in Ps. IV, 5: quae dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini.

Unde homo quidem de his est temerarius iudex, sicut iudex delegatus, qui excedit formam mandati iudicii de causa non sibi commissa.

Est ergo temerarium iudicium, quando aliquis de dubiis iudicat. Perversum autem, quando falsum iudicium profert. Et quamvis non sit iudicandum circa personas, puta ut aliquis iudicet malum hominem, qui bonus est, tamen multo gravius est, ut iudicium pervertatur de rebus ipsis, puta si quis diceret virginitatem esse malam, et fornicationem bonam. Contra quod dicitur Is. V, 20: vae qui dicitis bonum malum, et malum bonum.

Secundo describit perfectionem futuri divini iudicii, dicens qui, scilicet Dominus ad iudicandum veniens, illuminabit abscondita tenebrarum, id est faciet esse lucida et manifesta ea quae occulte in tenebris facta sunt. Et manifestabit consilia cordium, id est omnia cordis occulta, secundum illud iob XII, 22: qui revelat occulta de tenebris, et producit in lucem umbram mortis. Et sophon. I, 12: scrutabor ierusalem in lucernis.

Quod quidem est intelligendum tam de bonis, quam de malis, quae non sunt per poenitentiam tecta, secundum illud Ps. XXXI, 1: beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.

Tertio ponit fructum, quem boni reportabunt de divino iudicio, dicens et tunc laus erit unicuique, scilicet bonorum a Deo.

Quae quidem laus vera erit, quia Deus nec decipi, nec decipere potest. Rom. II, 29: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

II Cor. X, 18: non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat.

#2 Lectio 2

Postquam apostolus reprehendit in Corinthiis temeritatem, qua ministros Christi iudicabant, hic arguit eorum elationem, qua ministros Christi contemnebant.

Et circa hoc tria facit.

Primo proponit quod intendit; secundo rationem assignat, ibi quis enim te discernit? tertio eorum contemptum ironice loquens irridet, ibi iam saturati estis.

Circa primum considerandum est, quod apostolus supra volens reprimere contentiones Corinthiorum, quas habebant ratione ministrorum, usus fuerat nominibus bonorum ministrorum Christi, sicut supra I, 12 dixit: unusquisque vestrum dicit: ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero cephae; et supra III, 22 ubi dixit: sive Paulus, sive Apollo, sive cephas, et tamen non gloriabantur de bonis ministris Christi, nec propter eos dissidebant, sed propter pseudo-apostolos, quos nominare noluit, ne videretur ex odio, vel invidia contra eos loqui; sed loco eorum posuerat nomen suum et aliorum bonorum praedicatorum, et hoc est quod dicit haec autem, fratres, scilicet quae dixi de ministris, de quibus gloriamini, et pro quibus contenditis, transfiguravi id est, figuratiter loquens, transtuli, in me et Apollo.

Dicit enim Prov. I, 6: animadvertent parabolam et interpretationem verba sapientium et aenigmata eorum. Et hoc propter vos, id est, vestram utilitatem, II Cor. IV, 15: omnia propter vos; ut in vobis discatis, ne unus vestrum infletur, id est, superbiat, adversus alium proximum suum, pro alio, scilicet pro quocumque ministro Christi, ne supra quam scriptum est, id est, ultra formam vobis in praemissis descriptam. Dicitur enim Sap. IV, 19: dirumpens illos inflatos sine voce.

Deinde cum dicit quis enim te discernit? assignat rationem quare unus non debeat contra alium inflari.

Et primo ponit rationem, dicens quis enim te discernit? quod potest intelligi dupliciter: uno modo sic: quis enim te discernit a massa perditorum? tu teipsum discernere non potes: unde non habes in te unde contra alium superbias. Et de hac discretione dicitur in Ps. XLII, 1: iudica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta. Alio modo potest intelligi quis te discernit, scilicet superiorem faciens proximo tuo? hoc quod tu facere non potes, unde contra eum superbiere non debes. Et de hac discretione dicitur Eccli. XXXIII, 11: in multitudine disciplinae Domini separavit eos, et immutavit vias illorum. Sed inter homines, in quantum sunt fideles Christi, non est discretio, quia, ut dicitur Rom. XII, 5, multi unum corpus sumus in Christo. Et dicit Petrus: nihil discernit inter nos et illos, fide purificans corda eorum.

Secundo excludit quamdam rationem.

Posset enim aliquis discerni a bonis vel a malis, melior eis existens, propter bona quae habet, puta fidem, sapientiam, et huiusmodi.

Sed hoc excludit apostolus, dicens quid autem habes, quod non accepisti? quasi dicat: nihil. Omnia enim bona sunt a Deo, secundum illud Ps. Ciii, 28: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate; et par. XXIX, 14: tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus, dedimus tibi.

Et ex hoc concludit propositum, dicens si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? ille igitur gloriatur quasi non accipiens, qui de seipso gloriatur, et non de Deo, sicut de quibusdam dicitur in Ps. XLVIII, 7: qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur.

Et ad hoc pertinet prima species superbiae, qua scilicet aliquis superbiendo, quod habet, dicit a seipso habere, iuxta illud Ps. XI, 5: labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est? ille autem gloriatur quasi accipiens, qui omnia Deo adscribens, gloriatur de ipso, sicut supra dictum est: qui gloriatur, in Domino gloriatur. Sic autem gloriari non est superbiere, sed humiliari sub Deo, cui homo dat gloriam, secundum illud Eccli. Cap. Ult.: danti mihi sapientiam, dabo gloriam.

Deinde, cum dicit iam saturati estis, irridet eorum superbiam, qui apostolos Christi contemnebant. Et primo in generali, secundo in speciali, ibi nos stulti sumus, etc..

Circa primum duo facit.

Primo irridet in eis quod de se nimis praesumebant; secundo deridet in eis, quod apostolos contemnebant, ibi puto enim quod Deus, etc..

Circa primum duo facit.

Primo irridet eos de praesumptione, qua sibi attribuebant quod non habebant; secundo irridet eos de hoc, quod sibi singulariter attribuebant, quod singulariter non habebant, ibi sine nobis regnatis.

Attribuebant autem sibi abundantiam bonorum, quorum quaedam sunt interiora; et quantum ad hoc dicit iam saturati estis, id est, vobis videtur quod saturati estis, id est, abundanter refecti spirituali dulcedine, de qua dicitur in Ps. XVI, 15: satiabor dum manifestabitur gloria tua. Poterat autem eis secundum veritatem dici, quod iam saturati estis, non plenitudine, sed fastidio, secundum illud Prov. XXVII, 7: anima satiata calcabit favum. Quaedam vero sunt bona exteriora, et quantum ad hoc dicit iam divites facti estis, sicut vobis videtur, scilicet divitiis spiritualibus, de quibus dicitur is. XXXIII, 6: divitiae salutis sapientia et scientia. Simile est, quod dicitur Apoc. III, 17: dicis, quia dives sum, et locuples valde, et nullius egeo.

Sed contra hoc videtur illud quod supra dixit in principio, dicens quia in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia, etc..

Sed dicendum est, quod supra dixit quantum ad bonos, qui inter eos erant; hic autem dicit quantum ad praesumptuosos, qui superbiebant de eo quod non habebant.

Potest et aliter distingui satietas et divitiae, ut saturitas referatur ad usum gratiae, quo quis spiritualibus fruitur; divitiae autem ad ipsos habitus gratiarum.

Secundo cum dicit sine nobis regnatis, irridet eos, quod sibi singulariter attribuebant quod non habebant.

Unde dicit sine nobis regnatis, id est, ita vobis videtur, quod regnum ad vos pertineat, non ad nos. Sic enim erant decepti a pseudo-apostolis, ut crederent se solos habere fidei veritatem, quae in regno Dei consistit, apostolum autem et sequaces eius errare. Contra quos dicitur Is. V, 8: numquid habitabitis vos soli in medio terrae? et ne videatur apostolus ex invidia hoc dicere, subiungit utinam regnetis. Optat enim ut veram fidem habeant, secundum illud Act. XXVI, 29: opto omnes qui audiunt, tales fieri, qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

Et ut eis exempla humilitatis praebeat, subiungit ut et nos regnemus vobiscum, quasi dicat: si aliquam excellentiam habetis, non dedignamur vos sequi, sicut vos dedignamini sequi nos, contra illud quod dicitur Gal. IV, 18: quod bonum est, aemulamini in bono semper.

Et est advertendum, quod apostolus hic quatuor species superbiae tangit, quarum prima est, quando aliquis reputat se non habere a Deo quod habet, quam tangit dicens quid gloriaris quasi non acceperis? et hoc etiam potest reduci ad secundam speciem qua aliquis existimat propriis meritis acceperisse. Tertia species est, qua quis iactat se habere quod non habet, et quantum ad hoc dicit iam saturati estis, iam divites facti estis. Quarta species, quando aliquis, despectis caeteris, singulariter vult videri, et quantum ad hoc pertinet quod dicit sine nobis regnatis.

Deinde, cum dicit puto quod Deus, etc., irridet eos de hoc quod apostolos Christi contemnebant, et primo irrisorie ponit contemptum; secundo causam contemptus, ibi quia spectaculum facti sumus.

Dicit ergo primo: prius dixi, quod sine nobis regnatis, puto enim, id est, vos putare videmini, quod Deus nos apostolos ostendit novissimos, cum tamen infra XII, 28 dicatur, quod Deus in ecclesia posuit primum apostolos. Sic enim impletur quod dicitur Matth. XX, 16: erunt primi novissimi, et novissimi primi.

Et ponit exemplum: tamquam morti destinatos.

Illi enim, qui sunt condemnati ad mortem, novissimi habentur inter homines, utpote quos indignum sit vivere, et tales apostoli reputantur a mundanis hominibus, secundum illud Ps. XLIII, 22: aestimati sumus sicut oves occisionis.

Deinde, cum dicit quia spectaculum, assignat causam contemptus.

Circa quod considerandum est, quod quando aliqui sunt condemnati ad mortem, convocantur homines ad eorum occisionem, quasi ad spectaculum, et hoc maxime fiebat circa eos, qui damnabantur ad bestias. Quia apostoli erant quasi morti destinati, subiungit quia spectaculum facti sumus mundo, quasi totus mundus concurrat ad spectandum nostram occisionem, secundum illud Ps. XLIII, 14: posuisti nos opprobrium vicinis nostris.

Exponit autem quid nomine mundi intelligat, cum subdit et Angelis, et hominibus, scilicet bonis et malis. Concurrerant enim ad eorum spectaculum boni Angeli ad confortandum, mali autem ad impugandum; boni homines ad compatiendum, et exemplum patientiae sumendum, mali homines ad persequendum, et irridendum.

Deinde cum dicit nos stulti, etc., irridet eos in speciali, quod apostolos contemnebant.

Et circa hoc duo facit.

Primo ponit contemptum; secundo causam contemptus, ibi usque in hanc horam, etc..

Circa primum irridet eorum contemptum quantum ad hoc, quod sibi excellentiam, apostolis defectum attribuebant.

Et primo quantum ad perfectionem intellectus.

Et quantum ad hoc dicit nos stulti sumus propter Christum, id est stulti reputamur, quia crucem Christi praedicamus, supra I, 18: verbum crucis pereuntibus stultitia est, et etiam quia propter Christum opprobria et

contentiones sustinemus, secundum illud Sap. V, 4: nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam. Item, ut legitur act. XXVI, 24, festus dixit Paulo: insanis, Paule, multae te litterae ad insaniam adducunt.

Vos, secundum vestram reputationem, estis prudentes in Christo, quia scilicet nec crucem eius publice confiteri audetis, nec persecutionem pro eo sustinetis. Prov. XXVI, 16: sapientior sibi videtur piger septem viris sequentibus sententias.

Secundo quantum ad potestatem actionis, cum dicit nos infirmi, reputamur scilicet in exterioribus, propter afflictiones quas sustinemus. II Cor. XII, 9: libenter gloriabor in infirmitatibus meis. Vos autem, scilicet secundum vestram reputationem, estis fortes, scilicet in rebus corporalibus, quia secure vivitis sine tribulatione. Is. V, 22: vae qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem. Vos nobiles, scilicet estis, secundum vestram aestimationem, id est, honore digni, qui exterius contumelias non patimini. Is. XIX, 11: filius sapientium, ego filius regum antiquorum.

Nos autem ignobiles sumus, secundum vestram et aliorum reputationem, quia contemptibiles habemur. Supra I, 27: quae contemptibilia sunt mundi et ignobilia elegit Deus.

Et tamen secundum rei veritatem est e converso.

Soli enim contemptibiles illi sunt, qui Deum contemnunt, secundum illud I reg. II, 30: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

Deinde, cum dicit usque in hanc horam, etc., assignat causam contemptus.

Et primo ponit pro causa defectum bonorum temporalium; secundo mala quae in eis intelligebantur, ibi maledicimur et benedicimus; tertio concludit intentum, ibi tamquam purgamenta.

Circa primum duo facit.

Primo ponit defectum quem patiebantur in rebus necessariis.

Unde quantum ad ea, quae pertinent ad victum, dicit usque in hanc horam, id est, continue a conversione nostra usque in praesens tempus, esurimus et sitimus.

II Cor. XI, 27: in fame et siti. Quantum vero ad vestitum, subdit et nudi sumus, id est, propter vestimentorum inopiam, quia etiam interdum expoliabantur. Iob XXIV, 7: nudos dimittunt homines vestimenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore.

Sed contra est quod dicitur in Ps. XXXVI, 25: non vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem.

Sed dicendum est, quod ita patiebantur apostoli, quod non derelinquebantur, quia divina providentia moderabatur in eis et abundantiam et inopiam, quantum eis expediebat ad virtutis exercitium. Unde et apostolus Phil. IV, 11 ss.: ubique et in omnibus institutus sum, et saturari, et esurire, et abundare, et penuriam pati; omnia possum in eo, qui me confortat.

Secundo ponit defectum eorum, quae pertinent ad bene esse humanae vitae, quorum primum est reverentia ab hominibus exhibita, contra quod dicit et colaphis caedimur, quod quidem fit magis ad opprobrium, quam ad poenam. Unde de Christo legimus Matth. XXVI, 67 quod expuerunt in faciem suam, et colaphis eum caeciderunt.

Secundo requiritur quies in loco, contra quod dicitur et instabiles sumus, tum quia expellebantur a persecutoribus de loco in locum, secundum illud Matth. X, 23: si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam, tum etiam quia pro executione sui officii discurrebant ubique, secundum illud io. XV, 16: posui vos ut eatis.

Tertio requiritur ministrantium auxilium, contra quod dicitur et laboramus operantes manibus nostris, tum quia aliquando nullus dabat eis unde possent sustentari; tum etiam, quia labore manuum suarum victum acquirebant vel ad vitandum fidelium gravamen, vel ad repellendum pseudo-apostolos, qui propter quaestum praedicabant, ut habetur II Cor. XII, 16 ss.; tum etiam, ut darent otiosis laborandi exemplum, ut habetur II Thess. III, 9. Unde dicit Paulus Act. XX, 34: ad ea quae mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istae.

Deinde, cum dicit maledicimur, etc., ponit mala quae apostoli patiebantur.

Et primo in verbis, cum dicit maledicimur, id est, male de nobis dicunt homines, vel ad detrahendum, vel ad contumelias inferendum, vel etiam mala imprecando. Ier. XV, 10: omnes maledicunt mihi. Et benedicimus, id est, reddimus bonum pro malo, secundum illud I Petr. III, 9: non reddentes maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes.

Secundo in factis, et quantum ad hoc dicit persecutionem patimur, non solum quantum ad hoc, quod fugamur de loco ad locum, quod proprie persecutio dicitur, sed quantum ad hoc quod multipliciter tribulamur, secundum illud Ps. Cxviii, 157: multi qui persequuntur me, et tribulant me. Et sustinemus, in Christo scilicet omnia patienter.

Eccli. I, 29: usque ad tempus sustinebit patiens.

Tertio tangit causam utriusque, cum dicit blasphemamur, id est, blasphemia imponuntur nobis, dum dicimur magi vel malefici, et reputamur Dei inimici, secundum illud io. XVI, 2: venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare Deo; et Rom. III, 8: sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere, faciamus mala, ut veniant bona. Tamen, obsecramus Deum pro his qui nos persequuntur et blasphemant, secundum illud Matth. V, 44: orate pro persequentibus et calumniantibus vos.

Deinde cum dicit tamquam purgamenta, etc., concludit ex omnibus praemissis eorum contemptum, dicens: et propter omnia praedicta facti sumus tamquam purgamenta huius mundi, id est, reputati sumus et a Iudaeis et a

gentilibus, ut per nos mundus inquinetur: et propter nostram occisionem mundus purgetur, et tamquam simus peripsema omnium. Dicitur peripsema quodcumque purgamentum, puta vel pomi, vel ferri, vel cuiuscumque alterius rei. Et hoc, usque adhuc, quia scilicet continue hoc patimur.

Sed quandoque deficiet, secundum illud Sap. V, 3, ubi ex ore impiorum dicitur: hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii. Et postea subditur: quomodo ergo computati sunt inter filios Dei?

#3 Lectio 3

Postquam, apostolus reprehendit Corinthios de hoc quod apostolos temere iudicabant, et praesumptuose contemnebant, hic instat ad eorum correctionem, et primo admonitionis verbo; secundo, exemplo, ibi rogo ergo vos, fratres, etc.; tertio, correctionis flagello, ibi tamquam non venturus sim, etc..

Circa primum tria facit. Primo ponit admonitionis modum, dicens haec, scilicet quae in serie epistolae hucusque vobis dixi, scribo non ut confundam vos, scilicet mala confusione, quae in desperationem mittit, quamvis velim vos confundi confusione, quae peccatum vitat, secundum illud Eccli. IV, 25: est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gratiam et gloriam.

Sed praedicta moneo vos, ut filios.

Eccl. VII, 25: filii tibi sunt? erudi illos, et cura illos a pueritia eorum.

Secundo ostendit debitum admonendi modum, dicens nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres.

Ubi considerandum est quod pater est qui primo generat: paedagogus autem est qui iam natum nutrit et erudit. Gal. III, 24: lex paedagogus noster fuit in Christo. Dicit ergo apostolus se patrem eorum in Christo, quia eis primo evangelium praedicavit.

Unde, assignans rationem eius quod dixerat, subdit nam in Christo Iesu per evangelium vos genui. Est autem generatio processus ad vitam, homo autem vivit in Christo per fidem. Gal. II, 20: quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo filii Dei.

Fides autem, ut dicitur Rom. X, 17, est ex auditu, auditus autem per verbum. Unde verbum Dei est semen, quo apostolus eos genuit in Christo. Unde Iac. I, 18: voluntarie nos genuit verbo veritatis.

Alios autem dicit paedagogos, quia postquam fidem receperant, eos adiuvarunt: ut intelligatur esse eadem comparatio, quantum ad praedicationem evangelii, paedagogi ad patrem, quae supra III, 6 ss. Posita est, rigatoris ad plantatorem, et superaedificatoris ad fundatorem.

Deinde, cum dicit rogo ergo vos, fratres, instat ad corrigendum eos suo exemplo.

Et primo hortatur eos ad imitandum suum exemplum, dicens: ergo ex quo estis filii, cum bonorum filiorum sit imitari patres, rogo vos, imitatores mei estote, scilicet ut non temere iudicetis, sicut nec ego, quia neque meipsum iudicare praesumo, et de vobis humilia sentiatis, et de aliis maiora. Unde non sine causa tali modo loquendi usus est: nos infirmi, vos fortes. II thess. III, 9: ut formam nosmetipsos daremus vobis ad imitandum.

Advertendum est autem quod eosdem, quos supra filios nominavit, nunc nominat fratres. Dixerat autem suos filios in Christo, quia eos non sibi, sed Christo genuerat, et quia ipse genitus erat a Christo, ex consequenti eos habebat ut fratres et filios.

Intantum ergo debebant eum imitari ut patrem, in quantum et ipse Christum imitabatur, qui est omnium principalis pater.

Et per hoc subtrahitur subditis occasio de adhaerendo malis exemplis praelatorum. Unde in hoc subditi solum praelatos imitari debent, in quo ipsi Christum imitantur, qui est infallibilis regula veritatis; unde seipsum apostolis in exemplum posuit. Io. XIII, 15: exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, etc.. Quod quidem exemplum Paulus sequebatur, secundum illud iob XXIII, 11: vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodivi, et non declinavi ab ea.

Secundo removet excusationem ignorantiae, dicens ideo misi ad vos timotheum, qui est filius meus charissimus et fidelis in Domino, secundum illud Phil. II, 20, de timotheo loquens: neminem habeo ita unanimem, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Qui vos commonefaciat vias meas, id est, qui vos doceat meos processus, id est, omnia opera, et moneat vos ad ea sequendum, secundum illud ier. VI, 16: interrogate de semitis antiquis, quae sit via bona, et ambulate in ea. Quae quidem viae sunt in Christo, et ideo non debetis dedignari eas sequi, secundum illud Ps. XXIV, 4: vias tuas, Domine, demonstra mihi. Et non videatur vobis hoc onerosum, quia hoc communiter omnibus impono. Unde subdit sicut ubique in ecclesia doceo.

Col. I, 5 s.: audistis veritatis evangelium, quod pervenit ad vos, sicut et in universo mundo.

Vel hoc quod dicit vias meas, referendum est ad opera, quod vero dicit sicut et ubique, ad documenta. Ad hoc enim missus erat timotheus, ut induceret eos ad imitanda opera, et tenenda apostoli documenta.

Deinde, cum dicit tamquam non venturus sim ad vos, comminatur eis correctionis flagellum.

Et primo ostendit eos esse dignos correctionis flagello, dicens tamquam non venturus sim ad vos, inflati sunt quidam, scilicet vestrum, quasi non timentes per me de sua superbia convinci, et tamen digni sunt flagellis: nam humiles solis verbis corriguntur, superbi flagellis indigent, secundum illud iob XL, 7: respice cunctos superbos, et confunde eos.

Secundo praenuntiat eis suum adventum quo veniet ad iudicandum, ubi primo praenuntiat adventum, dicens veniam autem cito ad vos. Et quia dicitur Prov. XVI, 9: cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus eius, ideo subdit si Dominus voluerit. Iac. IV, 15: si Dominus voluerit, et si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

Secundo praenuntiat eis suam iudiciariam cognitionem, cum dicit et cognoscam, scilicet ordine iudiciario, secundum illud iob XXIX, 16: causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam. Non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem, quasi dicat: non propter haec ex mea examinatione approbabuntur, qui abundant in verbis, sed si abundarent in virtute; quia, ut dicitur Prov. XIV, 23, ubi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.

Tertio rationem assignat, dicens non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute, id est, non ideo aliqui pertinent ad regnum Dei, qui abundant in sermone, secundum illud Matth. VII, 21: non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum, sed qui facit voluntatem patris mei.

Ultimo comminatur eis correctionem, reservans tamen correctionem arbitrio eorum, dicens quid vultis? in virga, scilicet disciplinae, veniam ad vos, scilicet castigandos, an in charitate, id est, ostensione amoris, et in spiritu mansuetudinis ut scilicet nihil durius vobiscum agam? hoc enim pendet ex vobis; nam si vos in via stultitiae permanetis, oportet me ad vos cum virga venire, secundum illud Prov. XXII, 15: stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinae fugabit eam. Si vero vos correxeritis, ostendam vobis charitatem et mansuetudinem, Gal. Cap. Ult.: vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Hoc autem non dicit quin si in virga veniens, non cum charitate veniret, cum scriptum sit prov. XIII, 24: qui parcit virgae, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit, sed quia ille qui castigatur virga, non sentit interdum dulcedinem charitatis, sicut illi quos blande consolatur.

|+5 Capitulus 5

#1 Lectio 1

Postquam apostolus prosecutus est ea, quae pertinent ad baptismi sacramentum, hic incipit prosequi ea quae pertinent ad matrimonium. Et primo arguit peccatum contrarium matrimonio, scilicet fornicationem; secundo agit de ipso matrimonio, VII, ibi de quibus autem scripsistis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit culpam; secundo redarguit eam, ibi non est bona gloriatio, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit culpam cuiusdam fornicarii; secundo culpam aliorum, qui peccatum fornicarii tolerabant, ibi et vos inflati estis, etc..

Circa primum, primo ponit tria, quae pertinent ad culpae gravitatem.

Primo namque ostendit peccatum esse notorium, dicens: non sine causa quaesivi, an velitis quod in virga veniam ad vos. Est enim in vobis aliquid dignum virga disciplinae, quia fornicatio auditur inter vos omnino, secundum publicam formam; contra quod dicitur Eph. V, 3: fornicatio autem nec nominetur in vobis; Is. III, 9: peccatum suum quasi sodoma praedicaverunt, nec absconderunt.

Secundo aggravat peccatum ex comparatione, cum dicit et talis fornicatio, qualis nec inter gentes licita reputatur vel invenitur. Apud gentiles enim simplex fornicatio non reputabatur peccatum. Unde apostoli Act. XV, 20, ad hunc errorem excludendum, gentilibus ad fidem conversis imposuerant, quod abstineant se a fornicatione.

Erat tamen quaedam fornicationis species, quae et apud gentiles illicita habebatur. Et ideo dicit ita ut uxorem patris aliquis habeat, sicut dicitur Gen. XLIX, 4: effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum eius. Hoc autem erat horribile etiam apud gentiles, utpote contrarium naturali rationi existens. Per naturalem enim reverentiam filii ad parentes secundum omnem statum et legem pater et mater a matrimonio excluditur. Ut sic etiam possit intelligi, quod habetur Gen. II, 24: propter hoc relinquet homo patrem et matrem, scilicet in contractu matrimonii, et adhaerebit uxori suae. Sicut autem ibi subditur: vir et mulier erunt duo in carne una. Et ideo uxor patris repellitur a matrimonio: sicut persona patris vel matris, secundum illud Lev. XVIII, 8: turpitudinem uxoris patris tui ne discooperias, turpitudine enim patris tui est.

Deinde, cum dicit vos inflati estis, ponit culpam eorum qui hoc peccatum tolerabant. Et primo reprehendit eorum tolerantiam; secundo supplet quod illi negligebant ibi ego quidem, etc..

Circa primum notat in eis tria vitia.

Primo superbiam, cum dicit et vos inflati estis, scilicet vento superbiae, reputantes vos innocentes ex comparatione peccatoris, sicut, Lc. XVIII, 11, Pharisaeus dicebat: non sum sicut caeteri hominum, velut etiam hic publicanus.

Sap. IV, 19: disrumpam illos inflatos sine voce.

Secundo tangit eorum iniustitiam, cum dicit et non magis luctum habuistis, scilicet patiendo causam peccatoris, sicut Ier. IX, 1 dicitur: quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, ut plorem die ac nocte interfectos filiae populi mei? vera enim iustitia, ut dicit Gregorius, compassionem habet, non dedignationem.

Tertio tangit eorum iudicii negligentiam ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Talis enim compassio viri iusti ad peccatorem vulnerat et liberat, secundum illud Prov. XXIII, 14: tu virga percutis eum, et animam

eius de inferno liberabis. Per hoc etiam alii corriguntur, secundum illud prov. XIX, 25: pestilente flagellato, stultus sapientior erit. Unde Eccle. VIII, 11: quia non profertur cito contra malos sententia, absque ullo timore filii hominum perpetrant mala.

Debet autem ad correctionem aliorum interdum peccator separari, ubi de contagione timetur, secundum illud Prov. XXII, 10: eiice derisorem, et exhibit cum eo iurgium, cessabuntque causae et contumeliae.

Deinde, cum dicit ego quidem absens corpore, etc., supplet eorum negligentiam, sententiam proferens contra peccatorem.

Et circa hoc tria facit.

Primo ponit auctoritatem iudicantis; secundo modum iudicandi, ibi congregatis vobis, etc.; tertio sententiam iudicis, ibi tradere huiusmodi, etc..

Circa primum duo facit. Primo ponit auctoritatem ministri, scilicet sui ipsius.

Videbatur autem contra iudicarium ordinem, ut condemnaret absentem, secundum illud Act. XXV, 16: non est consuetudo Romanis condemnare aliquem, priusquam is qui accusatur, praesentes habeat accusatores; sed hoc apostolus excusat, dicens ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, id est, affectu et sollicitudine mentis, secundum illud Col. II, 5: et si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens et videns ordinem vestrum. Vel praesens spiritu, quia per spiritum cognoscebat ea quae apud ipsos agebantur, ac si praesens esset, sicut et eliseus dixit IV Reg. V, 26: nonne cor meum in praesenti erat, quando reversus est homo de cursu suo? et quia sum spiritu praesens, iam iudicavi, id est, sententiam condemnationis ordinavi in eum, qui sic operatus est.

Secundo ponit auctoritatem principalis Domini, dicens in nomine Domini nostri Iesu Christi, id est, vice et auctoritate, seu cum virtute et invocatione nominis eius, secundum illud Col. III, 17: omne quodcumque facitis verbo aut opere, in nomine Domini nostri Iesu Christi facite.

Deinde, cum dicit congregatis vobis in unum, ostendit modum iudicandi, ubi tria tangit: primo fidelium congregationem, cum dicit congregatis vobis. Ea enim, quae gravia sunt, multorum concordia deliberatione punienda sunt. Unde et antiquitus iudices sedebant in portis, ubi populus congregabatur, secundum illud Deut. XVI, 18: iudices constitues in omnibus portis tuis. Unde dicitur in Ps. Cx, 1: in consilio iustorum et congregatione magna opera Domini. Et Matth. XVIII, 20: ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio.

Secundo adhibet suum assensum, cum dicit et meo spiritu, id est, mea voluntate et auctoritate, secundum illud quod dixerat: praesens autem spiritu.

Tertio adhibet auctoritatem principalis Domini, scilicet Christi, dicens cum virtute Domini nostri Iesu Christi, ex qua iudicium ecclesiae habet robur firmitatis, secundum illud Matth. XVIII, 18: quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis.

Deinde, cum dicit tradere huiusmodi, etc., ponit condemnationis sententiam, circa quam tria ponit. Primo poenam, cum dicit tradere huiusmodi Satanae supple: iudicavi.

Quod potest dupliciter intelligi.

Primo quod, sicut dicitur Matth. X, 8, Dominus dedit apostolis potestatem spirituum immundorum, ut eiicerent eos, et per eandem potestatem poterant imperare spiritibus immundis, ut vexarent corporaliter quos hac poena iudicabant dignos. Mandavit ergo apostolus Corinthiis in eius auctoritate tradere praedictum fornicarium Satanae corporaliter vexandum.

Unde ponit, secundo, huius sententiae effectum, cum dicit in interitum carnis, id est, ad vexationem carnis et afflictionem in qua peccavit, secundum illud Sap. XI, 17: per quae peccat quis, per haec et torquetur.

Tertio ponit fructum, cum dicit ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi, id est, ut salutem consequatur in die mortis, vel in die iudicii, sicut supra tertio expositum est et sic impletur quod ibi subditur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, poenae scilicet temporalis.

Non enim apostolus Satanae tradidit peccatorem, ut eius potestati perpetuo subiaceret, sed ut carnis vexatione ad poenitentiam convertatur, secundum illud Is. XXVIII, 19: sola vexatio intellectum dat auditui. Est autem haec sententia apostoli, quam Dominus servavit iob II, 6, ubi Satanae dixit: ecce in manu tua est, scilicet caro eius, verumtamen animam illius serva, scilicet illaeram.

Alio modo intelligi potest quod dicitur tradere huiusmodi Satanae, scilicet per excommunicationis sententiam, per quam aliquis separatur a communionem fidelium, et a participatione sacramentorum, et privatur ecclesiae suffragiis, quibus homo munitur contra impugnationem Satanae, propter quod de ecclesia dicitur Cant. IV, 9: terribilis ut castrorum acies ordinata, scilicet Daemonibus.

Quod autem subditur in interitum carnis, intelligitur, ut scilicet ab ecclesia separatus, et tentationibus Satanae expositus liberius ruat in peccatum, secundum illud Apoc. Cap. Ult.: qui in sordibus est, sordescat adhuc. Vocat autem peccata mortalia carnis interitum, quia, ut dicitur Gal. Cap. Ult., qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem.

Subdit autem ut spiritus salvus sit, ut scilicet peccatorum turpitudinem cognoscens confundatur et poeniteat, et sic sanetur, secundum illud Ier. XXXI, 19: confusus sum et erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiae meae.

Potest etiam intelligi, ut spiritus eius, scilicet ecclesiae, id est spiritus sanctus ecclesiae salvus sit fidelibus in diem iudicii, ne scilicet perdant eum per contagium peccatoris, quia, ut dicitur Sap. I, 5. Spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum, etc..

#2 Lectio 2

Supra apostolus memoravit duplicem culpam, scilicet Corinthii fornicatoris, et aliorum qui eius peccatum tolerabant, hic utramque culpam redarguit.

Primo culpam tolerantium eius peccatum; secundo culpam fornicatoris, ibi corpus autem non fornicationi, etc..

Circa primum duo facit.

Primo redarguit in Corinthiis negligentiam iudicii; secundo redarguit in eis quaedam alia vitia circa iudicium, VI cap. Audet aliquis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo redarguit eos qui fornicatorem a se non separaverunt; secundo reprobatur falsum intellectum quem ex verbis suis conceperant, ibi scripsi vobis in epistola, etc..

Circa primum duo facit.

Primo reprehendit quod fecerant; secundo ostendit quid faciendum sit, ibi expurgate vetus fermentum, etc..

Circa primum duo facit. Primo reprehendit culpam praeteritam quantum ad suam radicem. Dixerat enim supra quod ex inflatione sequitur in eis incompassio, et ex incompassione correctionis negligentia.

Arguit ergo primo Corinthiorum elationem, dicens non est bona gloriatio vestra, qua scilicet defectibus aliorum gloriimini, quasi vos sitis innocentes.

Debet enim unusquisque in Domino gloriari de bonis sibi divinitus datis, non de aliis, secundum illud Gal. VI, 4: opus autem suum unusquisque probet, et sic in semetipso gloriam habebit, et non in alio. Praecipue autem malum est de malis aliorum gloriari.

Dicitur enim in Ps. LI, 3: quid gloriaris in malitia? secundo assignat rationem eius quod dixerat, dicens an nescitis quod modicum fermentum totam massam corrumpit? quasi dicat: hoc ignorare non potestis.

Est autem sciendum quod in fermento duo possunt considerari. Primo sapor quem tribuit pani, et secundum hoc per fermentum significatur sapientia Dei, per quam omnia quae sunt hominis sapida redduntur, et secundum hoc dicitur Matth. XIII, 33: simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum.

Secundo, in fermento potest considerari corruptio, et secundum hoc per fermentum potest intelligi uno modo peccatum, quia scilicet per unum hominis peccatum omnia opera eius corrupta redduntur, puta per peccatum simulationis, quod comparatur fermento.

Lc. XII, 1: attendite a fermento Pharisaeorum, quod est hypocrisis. Alio modo per fermentum potest intelligi homo peccator, et ad hoc inducitur haec similitudo.

Sicut enim per modicum fermentum tota massa pastae corrumpitur, ita per unum peccatorem tota societas inquinatur.

Unde Eccli. XI, 34: ab una scintilla augetur ignis, et ab uno doloso augetur sanguis. Et hoc quidem contingit, dum per peccatum unius alii provocantur aliquid ad peccandum.

Vel etiam dum peccanti consentiunt, saltem non corrigendo, dum possunt corrigere, secundum illud Rom. I, 32: digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus. Et ideo Corinthiis non erat gloriandum de peccato unius, sed magis cavendum, ne peccato unius omnes inquinarentur ex eius consortio, secundum illud Cant. II, 2: sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, ubi dicit Glossa: non fuit bonus, qui malos tolerare non potuit.

Deinde, cum dicit expurgate vetus fermentum, ostendit quid de caetero sit faciendum. Et primo ponit documentum; secundo rationem assignat, ibi Pascha nostrum, etc..

Dicit ergo primo quia modicum fermentum totam massam corrumpit, ideo expurgate vetus fermentum, id est, expurgate vos, abiiciendo a vobis vetus fermentum, id est fornicarium, qui peccando rediit in vetustatem corruptionis antiquae, secundum illud baruch III, 11: inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis. Quod quidem dicit, quia per separationem unius peccatoris tota societas expurgatur. Unde et, egresso Iuda, Dominus dixit Io. XIII, 31: nunc clarificatus est filius hominis.

Potest etiam per vetus fermentum intelligi antiquus error, secundum illud Is. XXVI, 3: vetus error abiit, vel etiam corruptio originalis peccati, secundum illud Rom. VI, 6: vetus homo noster simul crucifixus est, vel etiam quodcumque peccatum actuale, secundum illud Col. III, 9: expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis: horum enim admonitione homo expurgatur.

Ponit autem consequenter purgationis effectum, dicens ut sitis nova conspersio.

Dicitur autem conspersio commixtio aquae et farinae novae, antequam admisceatur fermentum. Remoto ergo fermento a fidelibus, id est peccatore, vel peccato, remanent sicut nova conspersio, id est, in puritate suae novitatis, secundum illud Ps. Cii, 5: renovabitur ut aquilae iuventus tua; Eph. IV, 23: renovamini spiritu mentis vestrae.

Deinde ponit modum debitum expurgationis cum dicit sicut estis azymi, id est, sine fermento peccati. Dicitur enim ab a, quod est sine, et zyma, quod est fermentum. Unde Dominus Matth. XVI, 6 dicit discipulis cavete a fermento Phariseorum et sadducaeorum.

Deinde, cum dicit etenim Pascha nostrum, assignat rationem eius quod dixerat, scilicet quare fideles debent esse azymi, quae quidem ratio sumitur ex mysterio passionis Christi. Unde primo proponit ipsum mysterium; secundo concludit propositum, ibi itaque epulemur, etc..

Circa primum considerandum est quod inter caetera sacramenta legalia celeberrimum erat agnus paschalis, qui, ut praecipitur Ex. XII, 1 ss., immolabatur ab universa multitudine filiorum Israel in memoriam illius beneficii, quo Angelus percutiens primogenita Aegypti pertransivit domos Iudaeorum, quorum fores linitae essent sanguine agni. Unde nomen Paschae sumitur, secundum quod ibi dicitur est enim phase, id est, transitus Domini, et ultimo virtute huius beneficii transivit populus mare rubrum, ut dicitur Ex. XIV, 15 ss..

Ille enim agnus figura fuit Christi innocentis, de quo dicitur Io. I, 29: ecce agnus Dei. Sicut ergo ille agnus figuralis immolabatur a filiis Israel, ut populus Dei liberaretur ab Angelo percutiente, et ut transirent mare rubrum, liberati de servitute Aegypti, ita Christus est occisus a filiis Israel, per cuius sanguinem populus Dei liberatur a diaboli impugnatione et servitute peccati per baptismum quasi per mare rubrum. Ille autem agnus figuralis Pascha Iudaeorum dicebatur, quia in signum transitus immolabatur. Unde dicitur Matth. XXVI, 17: ubi vis paremus tibi comedere Pascha? id est, agnum paschalem.

Dicit ergo apostolus: ideo debetis esse azymi, etenim, id est, quia, sicut figurale Pascha veteris populi est agnus immolatus, ita Pascha nostrum, id est, novi populi, est Christus immolatus, cuius etiam immolationi convenit nomen Paschae, tum significatione linguae Hebraeae, quod significat transitum, Ex. XII, 11: est enim phase, id est, transitus, tum significatione linguae Graecae, prout nomen Paschae significat passionem. Christus enim per passionem, qua fuit immolatus, transivit ex hoc mundo ad patrem, ut dicitur Io. XIII, 1.

Deinde, cum dicit itaque epulemur, concludit propositum.

Ad cuius evidentiam considerandum est, quod, sicut legitur Ex. XII, 8, agnus paschalis post immolationem manducabatur cum azymis panibus. Sicut ergo agnus figuralis fuit figura nostri Paschae immolati, ita figuralis observantia paschalis debet conformari observantiae novi Paschae. Ergo quia Christus immolatus est Pascha nostrum, itaque epulemur, scilicet manducantes Christum, non solum sacramentaliter, secundum illud Io. VI, 54: nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sed spiritualiter fruendo sapientia eius, secundum illud Eccli. XXIV, 29: qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient, et sic cum gaudio spirituali, secundum illud Ps. XLI, 5: in voce exultationis et confessionis, sonus epulantis.

Deinde determinat modum epulandi secundum conformitatem veritatis ad figuram, dicens non in fermento veteri, neque in fermento malitiae, et nequitiae. Mandabatur enim Ex. XII, 15, quod omne fermentum non inveniretur in domibus manducantium agnum paschalem. Fermentum autem habet et vetustatem et corruptionem.

Unde per remotionem fermenti, primo quidem potest intelligi amotio observantiae praeceptorum veteris legis, quae per passionem Christi est mortificata, secundum illud lev. XXVI, 10: vetera, novis supervenientibus, proicietis. Secundo, per remotionem fermenti potest intelligi remotio corruptionis peccati, sicut supra dictum est, quod modicum fermentum totam corrumpit massam. Et quantum ad hoc subdit neque in fermento malitiae et nequitiae, ut malitia referatur ad perversitatem operis, secundum illud Iac. I, 21: abiicientes omnem immunditiam et abundantiam malitiae. Per nequitiam vero intelligitur fraudulenta machinatio. Prov. XXVI, 25: quando sumpserit vocem suam, non credideris ei, quoniam septem nequitiae sunt in corde eius.

Vel secundum Glossam cum dicit non in fermento veteri, removet vetustatem peccati in communi. Quod autem subdit neque in fermento malitiae et nequitiae, explicat peccatum per partes; ut malitia dicatur peccatum quod committitur in seipsum, nequitia peccatum quod committitur in alium.

Excluso ergo modo indebito epulandi, determinat modum convenientem, subdens sed in azymis sinceritatis et veritatis, id est, sinceritate et veritate, quae significantur per azyma.

Ponitur autem sinceritas contra corruptionem peccati, quod significavit, cum dixit non in fermento malitiae et nequitiae. Nam sincerum dicitur quod est sine corruptione. Unde II Cor. II, 17 dicitur: non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex sinceritate in Christo loquimur. Veritas vero ponitur contra figuras veteris legis, sicut Io. I, 17 dicitur veritas et gratia per Iesum Christum facta est, quia scilicet verum Pascha cum veritate et non cum figuris celebrare debemus. Unde secundum Glossam per sinceritatem intelligitur innocentia a vitiis, seu novitas vitae: per veritatem autem iustitia bonorum operum, vel rectitudo, quae fraudem excludit.

#3 Lectio 3

Induxerat supra apostolus Corinthios ad hoc, quod a seipsis peccatorem separarent, quod quidem praetermiserant propter falsum intellectum cuiusdam verbi, quod continebatur in epistola quadam, quam eis prius miserat. Et ideo pravum sensum, quem ex verbis conceperant, nunc excludit.

Unde circa hoc tria facit.

Primo resumit verbum prioris epistolae; secundo excludit falsum intellectum, ibi: non utique fornicariis; tertio exponit verum intellectum, ibi: nunc autem scripsi vobis.

Dicit ergo primo: dixi vobis in epistola quadam alia, quae in canone non habetur, ne commisceamini fornicariis, id est, non habeatis cum eis societatem, vel communionem, secundum illud Prov. I, 15: fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum a semitis eorum; Eccli. IX, 6: non des fornicariis animam tuam in ullo.

Deinde, cum dicit non utique fornicariis, excludit falsum intellectum praedicti verbi. Et primo proponit quod intendit; secundo concludit propositum, ibi alioquin debueratis, etc..

Circa primum considerandum est, quod in praedicto verbo apostoli dupliciter falsum intellectum conceperant Corinthii. Primo quantum ad hoc, quod intelligebant illud esse dictum de fornicariis infidelibus.

Sed illud excludit apostolus, dicens non utique intendo dicere quod non commisceamini fornicariis huius mundi. Vocat autem infideles nomine mundi, secundum quod dicitur Io. I, 10: mundus eum non cognovit; supra I, 21: non cognovit mundus per sapientiam Deum.

Secundo conceperant falsum intellectum quantum ad hoc, quod putabant prohibuisse apostolum solum de fornicariis, non autem de aliis peccatoribus. Et ideo ad hoc excludendum subdit aut avaris, qui scilicet iniuste detinent aliena. Eph. V, 5: avaritia, quae est idolorum servitus, non habet haereditatem in regno Christi et Dei. Aut rapacibus, qui scilicet violenter diripiunt aliena. Infra eodem: neque rapaces regnum Dei possidebunt.

Aut idolis servientibus, contra quos dicitur Sap. XIV, 27: nefandorum enim idolorum cultura omnis malitiae causa est, initium et finis. Et est sensus: non solum vobis prohibui societatem fornicatorum, sed etiam omnium aliorum peccatorum.

Et est advertendum, quod per fornicationem quis peccat contra seipsum, per avaritiam autem et rapacitatem contra proximum, per idolorum autem culturam contra Deum; et in his, quae ponit, omne peccati genus intelligitur.

Deinde cum dicit alioquin, etc., assignat rationem propositi, dicens alioquin, si scilicet sit intelligendum verbum praedictum de fornicariis huius mundi, debueratis de hoc mundo exisse, quia scilicet totus mundus talibus plenus est. Unde non possetis tales fornicarios vitare, nisi de hoc mundo exeundo. Dicitur enim I Io. V, 19: totus mundus in maligno positus est.

Vel aliter: debueratis de hoc mundo exisse, quasi dicat: a tempore conversionis vestrae debueratis ab infidelibus mundi separari.

Unde non oportet vos super hoc moneri; dicitur enim Io. XV, 16: ego elegi vos de mundo.

Vel aliter: debueratis de hoc mundo exisse, scilicet per mortem. Melius est enim hominibus mori, quam peccatoribus in peccatis consentire. Unde dicitur infra IX, 15: melius est enim mihi mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.

Deinde, cum dicit nunc autem scripsi vobis, exponit eis verum intellectum et primo proponit quod intendit; secundo rationem assignat, ibi: quid enim mihi est?; tertio infert conclusionem intentam, ibi auferte malum, etc..

Dicit ergo primo: nunc autem sic expono, quod olim scripsi vobis: non commisceamini, scilicet fornicariis et aliis peccatoribus. Si is qui, inter vos, frater nominatur, eo modo quo Dominus dicit, math. XXIII, 8: omnes vos fratres estis. Non tamen dicit: si is qui frater est, sed: si is, qui frater nominatur, quia per peccatum mortale aliquis a charitate recedit, quae est spiritualis fraternitatis causa. Unde Hebr. Cap. Ult.

Dicitur charitas fraternitatis maneat in vobis. Nominatur ergo frater propter fidei veritatem, non autem est vere frater, propter charitatis defectum, qui est ex peccato.

Unde subditur aut fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut rapax, aut ebriosus, cum huiusmodi nec cibum sumere, scilicet debetis, secundum illud Io. II Canon.: si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domo vestra, nec ave dixeritis ei; quasi dicat: per hoc quod dixi non debere vos misceri peccatoribus, intellexi de fidelibus qui nominantur fratres, et sunt inter vos.

Non autem per hoc intelligendum est, sicut dicit Augustinus in libro contra parmenianum, et habetur in Glossa hic, quod aliquis extraordinario iudicio debeat a communione aliorum separari, quia frequenter posset errare, sed potius hoc debet fieri secundum ordinem ecclesiae, quando aliquis a communione repellitur, ut convictus, vel sponte confessus. Et ideo signanter dicit si is qui nominatur, ut eam nominationem intelligamus, quae fit per sententiam ecclesiae ordine iudiciario contra aliquem prolatam. Illi autem qui sic a communione pelluntur, sunt vitandi quantum ad mensam, sicut hic dicitur, et quantum ad salutationem, ut dicitur in praedicta auctoritate iohannis, et ulterius quantum ad sacram communionem. Unde in versu dicitur: os, orare, vale, communicio, mensa negatur, scilicet excommunicato.

Sed notandum quod apostolus supra non numeravit nisi peccata mortalia, in signum, quod pro solo peccato mortali debet aliquis excommunicari. Et de aliis quidem quae ponit manifestum est; sed de ebrietate potest esse dubium, quae non semper videtur esse peccatum mortale. Dicit enim Augustinus in sermone de Purgatorio, quod ebrietas, nisi sit frequens, non est peccatum mortale. Quod credo ideo esse, quia ebrietas ex suo genere est peccatum mortale. Quod enim aliquis propter delectationem vini velit perdere usum rationis, exponens se periculo multa alia peccata perpetrandi, videtur esse contrarius charitati. Contingit tamen per accidens ebrietatem non esse peccatum mortale propter ignorantiam vini fortitudinis, vel debilitatis proprii capitis, quae tamen excusatio tollitur per frequentem experientiam: et ideo apostolus signanter non dicit ebrius sed ebriosus.

Addit autem duo peccata his quae supra posuerat, scilicet ebriosum et maledicum. Refertur autem ebrietas ad genus peccati quod committitur contra seipsum, sub quo continetur non solum luxuria, sed etiam gula; maledicus autem refertur ad genus peccati quod committitur contra proximum, cui nocet aliquis non solum facto, sed etiam verbo, mala imprecando, vel male diffamando: quod pertinet ad detractionem, vel mala in faciem dicendo: quod pertinet ad contumeliam, et hoc totum pertinet ad rationem maledici, ut supra dictum est.

Deinde, cum dicit quid enim mihi est, etc., assignat rationem eius quod dixerat. Et circa hoc tria facit. Primo assignat rationem, dicens: dixi hoc esse intelligendum de fratribus, et non de infidelibus.

Quid enim mihi est, id est, quid ad me pertinet, iudicare, id est, sententiam condemnationis ferre, de his qui foris sunt? id est, de infidelibus, qui sunt omnino extra ecclesiam? praelati enim ecclesiarum accipiunt spiritualem potestatem super eos tantum, qui se fidei subdiderunt, secundum illud II Cor. X, 6: in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit vestra obedientia.

Indirecte tamen praelati ecclesiarum habent potestatem super eos qui foris sunt, inquantum propter eorum culpam prohibent fideles, ne illis communicent.

Secundo adhibet similitudinem, dicens nonne de his qui intus sunt vos iudicatis? quasi dicat: eadem auctoritate vos iudicatis, qua et ego. Unde nec vos non iudicatis nisi de vestris, ita et ego. Dicitur Eccli. X, 1: iudex sapiens iudicabit populum suum.

Tertio respondet tacitae dubitationi.

Posset enim videri, quod infideles essent meliores, qui propter peccata praedicta non condemnantur; sed hoc excludit, dicens: ideo nihil mihi de his qui foris sunt iudicare, nam eos qui foris sunt, id est, infideles, iudicabit Deus, scilicet iudicio condemnationis, non examinationis; quia, ut Gregorius dicit in moralibus, infideles damnabuntur sine iudicio discussionis et examinationis. Et quantum ad hoc dicitur Io. III, 18: qui non credit, iam iudicatus est, id est, manifestam in se habet causam condemnationis, et hoc gravius reservatur Dei iudicio, secundum illud Hebr. X, 31: horrendum est incidere in manus Dei viventis.

Deinde, cum dicit auferte malum, etc., infert conclusionem principaliter intentam, dicens: ex quo hoc quod dixi non commisceamini fornicariis, intelligendum est de fidelibus, non de his qui foris sunt. Ergo auferte malum, scilicet hominem, ex vobis ipsis, id est, de vestra societate eiicite, secundum illud Deut. XIII, 5: auferes malum de medio tui.

Est ergo considerandum ex praemissis apostoli verbis, quod non prohibemur communicare infidelibus, qui numquam fidem receperunt propter eorum poenam. Est tamen hoc cavendum aliquibus, scilicet infirmis, propter eorum cautelam, ne seducantur.

Illi vero qui sunt firmi in fide, possunt eis licite communicare, et dare operam conversioni eorum, ut dicitur infra X, 27: si quis infidelium vocat vos ad caenam et vultis ire, omne quod appositum fuerit manducate.

Infidelibus autem qui aliquando fideles fuerunt, vel sacramentum fidei receperunt, sicut haereticis et apostatantibus a fide, subtrahitur omnino communio fidelium, et hoc in eorum poenam, sicut et caeteris peccatoribus qui adhuc subduntur potestati ecclesiae.

|+6 Capitulus 6

|#1 Lectio 1

Supra apostolus reprehenderat Corinthios de negligentia iudicii, hic reprehendit in eis quaedam alia peccata circa iudicia. Et primo quantum ad iudices eorum coram quibus litigabant; secundo quantum ad ipsa iudicia, ibi iam quidem omnino.

Circa primum tria facit.

Primo arguit eos de inordinatione; secundo rationem reprehensionis assignat, ibi an nescitis; tertio remedium adhibet, ibi saecularia igitur iudicia.

Dicit ergo primo: ita negligitis in iudicando vestros, sed tamen praesumptuosi estis subire infidelium iudicia, et hoc est quod dicit audet, id est, praesumit, aliquis vestrum habens negotium, scilicet saeculare, adversus alium, iudicari apud iniquos, id est, subire iudicium infidelium, et non apud sanctos, id est, apud fideles, qui sunt sacramentis fidei sanctificati.

Hoc enim est inordinatum multipliciter.

Primo quidem, quia per hoc derogatur auctoritati fidelium; secundo, quia derogatur dignitati fidelium quantum ad hoc quod infidelium iudicia subeunt; tertio quia per hoc datur occasio infidelibus iudicibus contemnendi fideles, quos dissentire vident; quarto, quia per hoc datur occasio infidelibus iudicibus calumniandi et opprimendi fideles, quos odio habent propter fidem et ritus diversitatem. Et ideo dicitur Deut. I, 15 s.: tuli de tribubus vestris viros sapientes et nobiles, praecepique eis, dicens: audite illos, et quod iustum est iudicate. Et eod. XVII, 15: non poteris alterius gentis facere regem, qui non sit frater tuus.

Sed videtur esse contra id quod dicitur I Petr. II, 13: subditi estote omni humanae creaturae propter Deum, sive regi tamquam praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo Missis: pertinet enim ad auctoritatem principis iudicare de subditis. Est ergo contra ius divinum prohibere quod eius iudicio non stetur, si sit infidelis.

Sed dicendum quod apostolus non prohibet, quin fideles, sub infidelibus principibus constituti, eorum iudicio compareant, si vocentur, hoc enim esset contra subiectionem, quae debetur principibus; sed prohibet quod fideles non eligant voluntarie infidelium iudicium.

Deinde cum dicit an nescitis, etc., assignat rationem contra id, quod illi faciebant, sumptam ex hoc, quod derogabant auctoritati sanctorum. Et primo quantum ad auctoritatem quam habent super res mundanas; secundo quantum ad auctoritatem quam habent ad res supermundanas, id est, super Angelos, ibi an nescitis, quoniam Angelos iudicabimus? dicit ergo primo: inordinatum est iudicium apud infideles, quia fideles habent auctoritatem iudicandi, an nescitis, quia sancti de hoc mundo iudicabunt, id est, de hominibus mundanis huius mundi? quod quidem impletur tripliciter. Primo quidem secundum comparisonem, scilicet secundum quod non solum boni iudicabunt malos, et sancti mundanos; sed etiam secundum quod boni iudicabuntur a melioribus, et mali iudicabunt peiores, secundum illud matth. XII, 41: viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam.

Secundo iudicabunt approbando sententiam iudicis, scilicet Christi, et hoc erit proprie iustorum, secundum illud Ps.: laetabitur iustus cum viderit vindictam. Unde Sap. III, 8 dicitur: iudicabunt sancti nationes.

Tertio modo per sententiae prolationem.

Et hoc erit apostolorum et similium, qui contemptis rebus mundi, solis spiritualibus inhaeserunt. Spiritualis enim iudicat omnia, ut dictum est supra II, 15. Unde et matth. XIX, 28 dicitur: vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Et in Ps. Cxlix, 6 s. Dicitur: gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus.

Intelligitur autem ista prolatio sententiae non vocalis, sed spiritualis, inquantum per superiores sanctos inferiores vel etiam peccatores spirituali quadam illuminatione illuminabuntur, quales poenae, et qualia praemia eis debeantur: sicut etiam nunc homines illuminantur ab Angelis, vel etiam inferiores Angeli a superioribus.

Secundo ex hoc, quod dictum est, argumentatur ad propositum, dicens et si in vobis, id est, per vos, iudicabitur mundus, id est, mundani homines, numquid indigni estis, qui iudicetis de minimis, scilicet de negotiis saecularibus, Lc. XVI, 10: qui in modico iniquus est, et in maiori iniquus erit.

Deinde cum dicit nescitis, etc., argumentatur ad idem ex auctoritate sanctorum super Angelos.

Et primo ponit eam, dicens an nescitis, quoniam nos, scilicet fideles Christi, iudicabimus Angelos? quod quidem potest intelligi de malis Angelis, qui condemnabuntur a sanctis, quorum virtute sunt victi. Unde Dominus, Lc. X, 19, dicit: ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, et super omnem virtutem inimici. Et in Ps. Xc, 13: super aspidem et basiliscum ambulabis.

Potest etiam hoc intelligi de bonis Angelis, quorum plurimi in comparatione quadam inveniuntur Paulo et similibus sibi inferiores.

Unde signanter non dicit: iudicabitis, sed iudicabimus. Quamvis etiam dici possit, quod ex consequenti, si sancti iudicabunt homines bonos et malos, erit iudicium de bonis Angelis, quorum accidentale praemium augetur ex praemio sanctorum per Angelos illuminatorum, et etiam de malis Angelis, quorum poena augetur ex poena hominum per eos seductorum.

Secundo argumentatur ad propositum, dicens quanto magis saecularia, scilicet iudicia, idonei erimus iudicare: qui enim est idoneus ad maiora, multo magis est idoneus ad minora. Unde et Dominus, cui commiserat quinque talenta, postmodum commisit unum, ut habetur Matth. XXV, 28.

Deinde cum dicit saecularia igitur iudicia, adhibet remedium contra culpam eorum. Et primo ponit remedium; secundo exponit, ibi ad verecundiam vestram dico.

Dicit ergo primo: ergo ex quo sancti de hoc mundo iudicabunt, si habueritis inter vos saecularia iudicia, quae tamen habere non debetis, illos qui sunt contemptibiles in ecclesia constituite ad iudicandum, potius scilicet quam iudicemini apud infideles.

Unde et in Ps. Cxl, 5 dicitur: corripiet me iustus in misericordia, et increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Et Eccle. IX, 4 dicitur: melius est canis vivus leone mortuo.

Deinde cum dicit ad verecundiam vestram dico, exponit quo sensu praedicta dixit.

Posset enim aliquis credere, quod ad litteram essent eligendi contemptibiliores ad iudicandum; sed hoc excludit, dicens ad verecundiam vestram dico. Quasi dicat: non hoc dixi ut ita fiat, sed ut vos faciam verecundari, illa scilicet confusione, quae adducit gratiam et gloriam, ut dicitur Eccli. IV, 25.

Contemptibiles enim in ecclesia essent eligendi ad iudicandum, si non invenirentur inter vos sapientes, quod esset vobis verecundum.

Unde subdit sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratrem et fratrem, sed frater cum fratre in iudicio contendit, et hoc apud infideles? potius autem quam hoc faceretis, deberetis constituere contemptibiles, qui sunt in ecclesia, ad iudicandum et supplendum defectum sapientum, qui tamen non est apud vos, secundum illud quod supra primo, dixerat: divites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia.

Vel aliter ab illo loco saecularia, etc.. Dixerat enim, quod sancti idonei sunt ad iudicandum saecularia, et ideo vult ostendere per quos iudicia saecularia debeant exerceri, scilicet per contemptibiles qui sunt in ecclesia. Vocat autem contemptibiles illos, qui sunt sapientes in rebus mundanis, per comparisonem ad illos, qui sunt sapientes

in rebus divinis, quibus est reverentia exhibenda, qui in rebus temporalibus non occupantur, ut solis spiritualibus vacent. Et hoc est quod subditur ad verecundiam vestram dico; secundum aliam litteram: ad reverentiam vestram. Unde et apostoli dixerunt act. VI, 2: non est aequum relinquere nos verbum Dei, et ministrare mensis. Postmodum autem redit ad id quod supra reprehenderat, scilicet quod Corinthii sub infidelibus iudicibus litigabant, dicens sic non est inter vos sapiens quisquam, scilicet in rebus temporalibus, quem supra contemptibilem dixit.

Unde alia non mutantur a prima expositione, quae tamen videtur esse magis litteralis.

#2 Lectio 2

Postquam apostolus reprehendit Corinthios de hoc quod coram infidelibus iudicibus litigabant, hic reprehendit eos quantum ad ipsa iudicia. Et circa hoc duo facit.

Primo ponit in quo peccabant circa iudicia; secundo manifestat quod dixerat, ibi an nescitis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo reprehendit in eis circa iudicia id quod est licitum, sed non expediens; secundo id quod est penitus illicitum, ibi sed et vos, etc..

Circa primum duo facit: primo ponit reprehensionem; secundo removet excusationem, ibi quare non magis, etc..

Dicit ergo primo: dictum est, quod frater cum fratre in iudicio contendit, quod non solum malum est quod apud infideles contenditis, sed iam quidem, post conversionem vestram, omnino delictum est in vobis, id est, ad delictum vobis reputatur, quod iudicia habetis inter vos, inter quos scilicet debet esse pax: quia, ut dicitur II Tim. II, 24, servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes.

Apparet autem ex hoc, ut dicit hic Glossa Augustini, quod peccatum est iudicium habere contra aliquem, sed hoc videtur esse falsum: quia si peccatum est iudicium habere, videtur sequi quod etiam peccatum sit iudices constituere, cum hoc sit occasionem dare iudicium habentibus, cum tamen dicatur Deut. I, 16: audite illos, et quod iustum est iudicate, et postea subditur, quia Dei iudicium est.

Solvitur enim in Glossa quod infirmis permittitur in iudicio sua repetere, non autem perfectis: quibus licet sua repetere, sed non in iudicio.

Est autem sciendum hic, quod aliquid est perfectis illicitum, aliquid autem omnibus.

Perfecti quidem proprium non habent, secundum illud Matth. XIX, 21: si vis perfectus esse, vade et vende omnia quae habes, et da pauperibus, et veni, sequere me; et ideo non licet eis in iudicio repetere quasi propria, cum eis non liceat habere proprium, licet tamen eis in iudicio repetere ea quae sunt communia.

Non enim hoc faciendo peccant, sed magis merentur.

Est enim opus charitatis defendere vel recuperare res pauperum, secundum illud Ps. Lxxxi, 4: eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate.

Sed iudicium adversus aliquem est illicitum omnibus quantum ad tria. Primo quidem quantum ad causam ex qua aliquis iudicium habet, puta ex cupiditate et avaritia.

Unde, Lc. XII, 13, cum quidam de turba Domino dixisset: dic fratri meo ut dividat mecum haereditatem, Dominus dixit: quis me constituit iudicem ad dividendum inter vos? postea subdit: videte et cavete ab omni avaritia.

Secundo quantum ad modum iudicii, quia scilicet cum contentione et detrimento pacis iudicium prosequuntur; ut enim dicitur iac. III, 16, ubi zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum. Et hoc videtur apostolus in eis reprehendere, ut patet ex hoc quod supra dixit: frater cum fratre in iudicio contendit.

Tertio ex perversitate iudicii, puta cum aliquis iniuste et fraudulenter in iudicio procedit, secundum illud Is. X, 2: ut opprimerent pauperem, et vim facerent causae humilium populi mei. Et hoc etiam apostolus in eis reprehendit, ut patet per id quod subdit: sed vos iniuriam facitis.

Quarto propter scandalum quod sequitur.

Unde et Dominus mandat, Matth. V, 40: qui vult tecum in iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium.

Ex charitate vero, sua in iudicio repetere licitum est. Unde Gregorius dicit in moralibus: cum curam rerum nobis necessitas imponit, quidam dum ea repetunt, solummodo sunt tolerandi: quidam vero servata charitate sunt prohibendi, scilicet ne rapientes non sua, semetipsos perdant.

Deinde cum dicit quare non magis, etc., tollit excusationem.

Possent enim dicere: necessitas nos inducit ad iudicia habenda, ut scilicet resistamus iniuriis et fraudibus aliorum; sed hoc excludit, subdens, quantum ad primum, quare non magis iniuriam, scilicet manifestam, accipitis, scilicet patienter sustinendo, secundum illud quod Dominus dicit, Matth. V, 39: si quis te percusserit in maxillam, praebe ei et alteram.

Quantum vero ad secundum subdit quare non magis fraudem patimini, id est, dolosam seductionem, secundum illud Matth. V, 41: si quis te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo. Sed, sicut Augustinus dicit in libro de sermone Domini in monte, haec praecepta Domini non sunt semper observanda in executione operis, sed semper sunt habenda in praeparatione animi, ut scilicet simus parati hoc facere vel sustinere potius, quam aliquid agere contra charitatem fraternam.

Deinde cum dicit sed vos, etc., reprehendit in eis id quod est omnino illicitum.

Et primo arguit in eis manifestam iniustitiam, cum dicit sed vos iniuriam facitis, scilicet manifeste loquendo contra iustitiam aliorum, vel in iudicio, vel extra iudicium.

Eccli. IX, 17: non placeat tibi iniuria iniustorum.

Secundo dolosam deceptionem, cum subdit et fraudatis, Prov. XII, 5: consilia impiorum fraudulenta. Tertio aggravat utrumque, cum subdit et hoc fratribus, id est, fidelibus, ad quos debemus bonum maxime operari, secundum illud Gal. Cap. Ult.: dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes; maxime autem ad domesticos fidei. Et ideo contra quosdam dicitur Ier. IX, 4: omnis frater supplantans, supplantabit, et omnis amicus fraudulenter incedet.

Deinde, cum dicit an nescitis, etc., manifestat quod dixerat. Et primo, quantum ad id quod est omnino illicitum; secundo, quantum ad id quod est licitum, sed non expediens, ibi omnia mihi licent.

Circa primum duo facit.

Primo movet quaestionem; secundo determinat eam, ibi nolite errare, etc..

Dicit ergo primo: dixi quod vos iniuriam facitis, et defraudatis, quod est iniquitatem committere, sed an nescitis quod iniqui regnum Dei non possidebunt? quasi dicat: videmini haec nescire, dum ab iniquitate non receditis, cum tamen in Ps. VI, 9 et Matth. VII, 23 dicatur: discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem.

Deinde, cum dicit nolite errare, etc., determinat veritatem. Et primo ostendit periculum quod imminet iniquis; secundo ostendit quomodo ipsi hoc periculum evaserunt, ut timeant iterum in ipsum incidere, ibi et hoc quidem aliquando fuistis, etc..

Dicit ergo primo: nolite errare, quod signanter dicit, quia circa impunitatem peccatorum aliqui multipliciter errabant, secundum illud Sap. II, 21: et cogitaverunt, et erraverunt. Quidam enim Philosophi erraverunt credentes Deum non habere curam rerum humanarum, secundum illud soph. I, 12: non faciet Dominus bene, et non faciet Dominus male. Quidam vero credentes solam fidem sufficientem esse ad salutem, secundum illud Io. XI, 26: qui credit in me, non morietur in aeternum. Quidam vero credentes per sola Christi sacramenta salvari, propter id quod dicitur Mc. Cap. Ult.: qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, et io. VI, 55: qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam.

Quidam vero propter sola opera misericordiae se impune peccare arbitrantur, propter illud quod dicitur Lc. XI, 41: date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.

Nec intelligunt quod haec omnia sine charitate non prosunt, secundum illud quod dicitur infra XIII, 2 s.: si habuero omnem fidem, et distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Et ideo subdit quod peccata contraria charitati a regno Dei excludunt, in quod sola charitas introducit, dicens neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri (de quibus dicitur hebr.

Ult.: fornicatores et adulteros iudicabit Deus), neque molles, id est, mares muliebria patientes, neque masculorum concubitores, quantum ad agentes in illo vitio, de quibus dicitur Gen. XIII, 13: homines sodomitae pessimi erant et peccatores coram Domino nimis, neque avari, neque fures (de quibus dicitur Zach. V, 3: omnis fur, sicut scriptum est, iudicabitur), neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

Dicitur enim Is. XXXV, 8: via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus.

Et Apoc. XXI, 27: non intrabit in illam aliquid coinquinatum, faciens abominationem.

Et est advertendum quod hic enumerat eadem vitia quae in praecedenti capitulo posuerat.

Addit autem quaedam in genere luxuriae, scilicet adulterium et vitium contra naturam, in genere autem iniustitiae, furtum.

Deinde, cum dicit et haec quidem, etc., ostendit quomodo praedictum periculum evaserunt.

Et primo commemorat statum praeteritum, dicens et quidem aliquando fuistis, scilicet fornicarii et idolis servientes, etc., et ideo specialiter haec vitia commemorat, quia in eis abundaverunt, secundum illud Eph. V, 8: eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino.

Secundo ostendit quomodo ab his intus fuerunt liberati, dicens sed abluti estis, scilicet virtute sanguinis Christi in baptismo, secundum illud Apoc. I, 5: lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Sed sanctificati estis virtute sanguinis Christi per gratiam consecrati, secundum illud Hebr. Cap. Ult.: Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

Sed iustificati estis, ad statum iustitiae et virtutis, secundum illud Rom. VIII, 30: quos vocavit, hos et iustificavit. Subditur autem horum beneficiorum causa. Et primo ex parte humanitatis, Christi, cum dicit in nomine Domini nostri Iesu Christi, id est, in fide et invocatione nominis Christi, secundum illud Act. IV, 12: non est aliud nomen datum sub caelo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Secundo ex parte divinitatis, cum subdit et in spiritu Dei nostri, secundum illud Ez. XXXVII, 5: ecce ego mittam in vos spiritum, et vivetis.

Quia igitur tam potenti virtute liberati estis, ad eadem redire non debetis.

Deinde, cum dicit omnia mihi licent, etc., manifestat id quod dixerat de prohibitione iudicii, ostendens quo sensu id reprehenderit, quia scilicet non reprehendit illud quasi omnino illicitum, sed quasi non expediens et nocivum.

Et circa hoc duo facit.

Primo proponit quod intendit; secundo rationem assignat, ibi esca ventri, etc..

Circa primum duo facit.

Primo proponit quod reprehenderit esse licitum, sed non expediens, dicens omnia mihi licent. Dicuntur autem illa licita quae homo facere non prohibetur; est autem duplex prohibitio, una coactionis, alia praecepti, et secundum hoc quidam intellexerunt illa licere a quibus non prohibetur aliqua necessitate cogente; et ideo, quia arbitrium hominis naturaliter liberum est a coactione, intellexerunt apostolum eo sensu dicere: omnia mihi licent, quia scilicet libero arbitrio hominis subiacent, sive sint bona, sive sint mala, secundum illud Eccli. XV, 18: ante hominem bonum et malum, vita et mors, quodcumque voluerit, dabitur ei.

Sed hic modus loquendi alienus est a Scriptura sacra, in qua dicitur non licere ea quae divina lege prohibentur, secundum illud Matth. XIV, 4: non licet tibi habere uxorem fratris tui. Et ideo quod hic apostolus dicit omnia mihi licent, non potest absolute intelligi, sed ut sit accomoda distributio sub hoc sensu: omnia mihi licent, quae scilicet divina lege non prohibentur.

Et potest hoc ad tria referri, primo quidem ad id quod dixerat de iudiciis, quia scilicet unicuique licet omnia sua iudicio repetere, cum non sit lege divina prohibitum. Alio modo potest referri ad id quod infra VIII, 8 dicturus est de indifferenti usu ciborum, ut sit sensus: licitum est mihi omnes cibos comedere, secundum illud Tit. I, 15: omnia munda mundis. Tertio potest referri ad id quod dicturus est infra IX, 4 ss., de sumptibus accipiendis, ut sit sensus: omnia mihi licent, scilicet accipere ad necessitatem vitae, sicut coapostolis meis.

Subdit autem sed non omnia expediunt.

Dicitur autem illud expedire, quod est sine impedimento finem consequendi.

Contingit autem quod aliquid non totaliter excludit finem, sed impedimentum aliquod affert, sicut matrimonium non excludit hominem a regno Dei, impedimentum tamen affert, quia scilicet, ut infra VII, 34 dicit quae sub viro est mulier, cogitat quomodo placeat viro. Unde, Matth. XIX, 10, discipuli dicunt: si ita est causa hominis cum uxore sua, non expedit nubere. Sic ergo fornicari nec licet, nec expedit, quia totaliter excludit finem, qui est vita aeterna; matrimonium autem est licitum, sed non expediens.

Secundum igitur hunc modum, sua in iudicio repetere, indifferenter omnibus cibis uti, sumptus accipere ab his quibus praedicatur, est quidem licitum, quia non est contra iustitiam, nec aliqua prohibetur lege; non tamen est expediens, vel quia impeditur pax ad proximum, vel infirmis scandalum aliquod generatur, vel aliqua maledicendi occasio praebet; unde Eccli. XXXVII, 31: non omnia omnibus expediunt.

Alio modo potest intelligi non absolute, sed sub conditione, ut sit sensus: dixi quod neque fornicarii, etc., regnum Dei possidebunt, et ideo non licent, quia finem excludunt; sed si omnia licerent mihi, non omnia expediunt, quia per ea praestatur impedimentum vitae humanae. Unde in persona impiorum dicitur Sap. V, 7: lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles.

Secundo ostendit esse nocivum id quod supra reprehendit, dicens omnia mihi licent, ut supra expositum est, sed tamen ego sub nullius redigar potestate, scilicet hominis. Ille enim qui utitur eo quod non expedit, sive licitum, sive illicitum, quodammodo redigitur sub potestate rei alicuius, vel hominis. Rei quidem, quia qui nimis rem aliquam amat, quodammodo servus illius rei efficitur, secundum illud Rom. Cap. Ult.: huiusmodi non Christo Domino serviunt, sed suo ventri. Hominis autem, quia dum aliquis facit quod non expedit, quodammodo subiicitur iudicio aliorum, et specialiter ille qui sua in iudicio repetit, subiicitur potestati iudicis. Infra X, 29: ut quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conscientia? deinde, cum dicit esca ventri, etc., assignat rationem eius quod dixerat.

Et primo quare omnia licent, dicens esca ventri, scilicet debetur, ut scilicet in ventre decocta in nutrimentum totius corporis cedat.

Et venter escis, scilicet recipiendis et decoquendis deservit. Quia igitur ex Dei ordinatione venter est sollicitus ad escas recipiendas, et escae ad hoc deputatae sunt, quod in ventre ponantur, secundum illud Gen. I, 29 s.: ecce dedi vobis omnem escam et cunctis animantibus, ut habeant ad vescendum, non est illicitum quod homo res suas repetat, vel praedicator stipendia accipiat propter necessitatem escarum, vel ut etiam homo omnibus escis utatur.

Secundo ibi Deus autem, etc., assignat rationem quare omnia non expediunt.

Non enim expedit, quod homo patiatur aliquod detrimentum in eo quod numquam corrumpitur, scilicet in regno caelesti, propter id quod corrumpitur; et hoc accidit de esca et de ventre. Cessabit enim post hanc vitam escarum usus et ventris, quia corpora resurgentium conservabuntur absque cibo, Deo id faciente. Et hoc est quod dicit Deus autem destruet, id est, cessare faciet, hunc, scilicet ventrem, non quidem quantum ad essentiam, sed quantum ad effectum, quem nunc habet; et has, scilicet escas, quantum pertinent ad usum hominis, quia in resurrectione homines erunt sicut Angeli in caelo, ut dicitur Matth. XXII, 30.

#3 Lectio 3

Supra apostolus tripliciter reprehendit Corinthios circa iudicia, nunc autem redit ad reprehendendum peccatum fornicarii, cuius supra V, 1 mentionem fecerat, et in cuius iudicio Corinthii negligentes erant; improbat autem fornicationem quatuor rationibus, quarum prima sumitur ex divina ordinatione; secunda ex unione ad Christum, ibi an nescitis quoniam corpora, etc.; tertia ex corporis iniquatione, ibi fugite fornicationem; quarta ex gratiae dignitate, ibi an nescitis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit divinam ordinationem; secundo ordinationis finem, ibi Deus enim, etc..

Circa primum considerandum est quod aliqui argumentum suae lasciviae sumunt ex ordinatione Dei. Qui enim fornicantur, utuntur suo corpore ad usum a Deo institutum. Sed hoc excludit, dicens quod esca est ordinata ad ventrem, et venter ad escas, corpus autem hominis non fornicationi, id est, non est ordinatum ad fornicandum, sed Domino, id est, ad hoc est ordinatum, ut sit Domini nostri Iesu Christi, et Dominus corpori, id est, Dominus Iesus Christus ad hoc datus est hominibus, ut humana corpora suae gloriae conformet, secundum illud Phil. III, 21: reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.

Sed contra hoc videtur esse quod sicut venter ordinatus est a Deo ad usum ciborum; ita quaedam membra humani corporis sunt ordinata a Deo ad usum generationis, quibus fornicatio exercetur.

Sed attendenda est differentia quantum ad duo. Primo quidem quod apostolus supra locutus est de uno corporis membro, scilicet de ventre, hic autem loquitur de toto corpore, quod sicut non est ordinatum ad fornicandum, ita nec ad escas sumendum; sed potius usus escarum est propter corpus, corpus autem propter animam, a qua percipit vitam secundum eius conditionem. Et quia omnia ordinantur in Deum sicut in finem, ideo corpus debet esse subiectum Domino et ei dedicatum.

Et quia supra locutus est de usu escarum in communi absque inordinatione, fornicatio autem est usus inordinatus ex membro fornicatoris.

Unde nec ipsa membra sunt propter fornicationem, sed propter usum generationis ordinata ratione, cui omnia membra corporis deservire debent, sicut etiam venter non propter crapulam et ebrietatem, sed propter convenientem usum ciborum.

Deinde, cum dicit Deus vero, etc., ponit finem ordinationis praedictae.

Et primo ponit quid Deus circa Dominum fecerit, dicens Deus vero et Dominum, scilicet Dominum Iesum Christum, suscitavit a mortuis, a quo ipse Christus petit in Ps. XL, 11: tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me. Deus autem est et pater, et filius, et spiritus sanctus, unde et ipse Christus, qui est filius Dei, se suscitavit, et sua virtute resurrexit, secundum illud Ps. III, 6: ego dormivi, et soporatus sum, et exurrexi, quia Dominus suscepit me; et II Cor. Cap. Ult.: si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.

Secundo ponit quid circa nos facturus sit, dicens quod nos suscitabit Deus per virtutem suam, per quam scilicet Christum suscitavit, secundum illud Rom. VIII, 11: qui suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra.

Et est advertendum, quod supra de escis et ventre loquens, quae pertinent ad usum animalis vitae, dixit eas a Deo destruendas; nunc autem loquens de corpore et Domino, facit mentionem de resurrectione, quia scilicet animali vita cessante natura corporis in melius reformabitur. Unde patet quod non est utendum corpore ad fornicationem, quae impedit futuram incorruptionem, secundum illud Gal. Cap. Ult.: qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem.

Deinde, cum dicit nescitis, etc., ponit secundam rationem, quae sumitur ex affinitate humani corporis ad Christum, quae talis est: membra hominis fornicantis sunt membra meretricis; sed membra hominis sunt membra Christi; ergo per fornicationem fiunt membra Christi membra meretricis, quod est inconveniens.

Circa quod quatuor facit. Primo ponit maiorem, dicens an nescitis quoniam corpora vestra sunt membra Christi? quasi dicat: hoc non debetis nescire, quia quicumque estis regenerati in Christo, membra Christi estis effecti, secundum illud infra XII, 27: vos estis corpus Christi, et membra de membro.

Et hoc non solum quantum ad animas quae ab eo iustificantur, sed etiam quantum ad corpora quae ab eo resuscitantur, ut dictum est.

Secundo ponit conclusionem, dicens tollens ergo membra Christi, id est, iuste subtrahens servitio Christi, cui debent deputari (secundum illud Rom. VI, 13: exhibeatis membra vestra, arma iustitiae, Deo), faciam, scilicet eadem, membra meretricis esse fornicando? absit: hoc enim est horrendum sacrilegium. Unde dicitur Mal. II, 11: contaminavit Iudas sanctificationem Domini quam dilexit, et habuit filiam Dei alieni.

Tertio ponit minorem, dicens an nescitis quia qui adhaeret meretrici, scilicet fornicando, unum corpus efficitur? scilicet per immundam commixtionem.

Et ad hoc probandum, inducit auctoritatem Genesis, dicens: inquit, enim Scriptura, scilicet Gen. II, 24: erunt duo, scilicet vir et mulier, in carne una, id est, per mixtionem carnalem una caro efficiuntur, et sic membra unius fiunt membra alterius. Sunt enim haec verba Adae de viro et uxore loquentis, quae apostolus hic etiam ad fornicationem refert, quia secundum speciem naturae non differunt utriusque actus.

Est autem intelligendum, quod, sicut dicit Philosophus in libro de generatione animalium, in masculo est principium activum generationis, in foemina est passivum. Et sicut in planta, cuius vita principaliter ordinatur ad generationem, semper est unum corpus, in quo utrumque principium unitur; ita in animalibus quae ordinantur ad altiores actus vitae, non semper est unum corpus habens haec duo principia, sed ex duobus fit unum in actu generationis. Quod quidem non est tantum viri, quia, sicut infra cap. VII, 4 dicitur, vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.

Secundo probat minorem, dicens qui autem adhaeret Domino, etc., scilicet per fidem et charitatem, est unus spiritus cum illo, quia scilicet unitur ei unitate spiritali, non corporali. Unde et Rom. VIII, 9 dicitur: si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius; et Io. XVII, 21 s.: ut sint unum in nobis, sicut nos unum sumus,

scilicet per connexionem spiritus: et quia corpus deservit spiritui, consequens est ut etiam corpora nostra, membra eius sint, cui per spiritum unimur, non quidem carnali coniunctione, sed spirituali.

Potest autem ex praemissis duabus rationibus una ratio conflari, ut scilicet quia corpus nostrum non est deputatum fornicationi, sed Domino, hoc scilicet modo quod membra nostra sunt membra Christi, ut postmodum exponit, non faciamus ea membra meretricis fornicando.

Deinde, cum dicit fugite fornicationem, etc., ponit tertiam rationem, quae sumitur ex corporis iniquatione.

Primo ponit conclusionem intentam, dicens fugite fornicationem. Ubi notandum quod caetera vitia vincuntur resistendo, quia quanto magis homo particularia considerat et tractat, tanto minus in eis invenit unde delectetur, sed magis anxietur: sed vitium fornicationis non vincitur resistendo, quia quanto magis ibi homo cogitat particulare, magis incenditur; sed vincitur fugiendo, id est, totaliter vitando cogitationes immundas, et quaslibet occasiones, ut dicitur Zach. II, 6: fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus.

Secundo assignat rationem, dicens omne peccatum aliud quodcumque fecerit homo, etc.. Ad cuius evidentiam sciendum quod quaedam peccata non consummantur in carnali delectatione, sed in sola spirituali, ideo spiritualia vitia dicuntur, sicut superbia, avaritia, acedia; fornicatio autem completur maxime in carnali delectatione, et secundum hoc posset intelligi quod hic dicitur omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est, quia scilicet completur praeter sui corporis delectationem. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat, quia scilicet eius peccatum in carne consummatur.

Sed huic expositioni contrarium videtur esse, quod etiam peccatum gulae consummatur in delectatione corporis.

Ad quod posset dici quod peccatum gulae sub luxuria continetur, inquantum ad ipsam ordinatur, secundum illud Eph. V, 18: nolite inebriari vino, in quo est luxuria.

Sed melius potest dici, quod apostolus non dicit qui fornicatur corpore suo peccat, quod congrueret primae expositioni; sed peccat in corpus suum, id est, contra corpus suum, corrumpendo et inquinando illud praeter usum rationis. Unde et Apoc. III, 4: habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua, id est, corpus; et Apoc. XIX, 4: hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati.

Vel aliter secundum Augustinum, hic in Glossa, qui fornicatur, in corpus suum peccat, quia anima eius totaliter carni in illo actu subiicitur, ita quod non possit aliud ibi cogitare. Unde in Ps. XXXI, 9 dicitur: nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.

Vel aliter: in corpus suum peccat, id est, contra uxorem suam, quae dicitur corpus viri, contra quam non ita directe sunt alia peccata, sicut viri fornicatio. Unde et I thess. IV, 4 dicitur: ut sciat unusquisque vestrum possidere vas suum in sanctificatione, id est, uxorem suam.

Vel secundum Augustinum potest intelligi de fornicatione spirituali, per quam anima adhaeret per amorem mundo, et recedit a Deo, secundum illud Ps. Lxxii, 27: perdes omnes qui fornicantur abs te. Est ergo sensus qui fornicatur, recedens a Deo propter amorem mundi, in corpus suum peccat, id est, per corporalem concupiscentiam.

Omne autem aliud peccatum, puta quod homo committit ex oblivione, vel ex ignorantia, seu negligentia, est extra corpus, id est, corporalem concupiscentiam.

Deinde, cum dicit an nescitis, etc., ponit quartam rationem, quae sumitur ex dignitate gratiae, quae quidem ex duobus consurgit, scilicet ex gratia spiritus sancti, et ex redemptione sanguinis Christi.

Circa hoc igitur tria facit. Primo proponit dignitatem corporis nostri, quam habet ex gratia spiritus sancti, dicens an nescitis, quasi dicat, ignorare non debetis, quoniam membra vestra, scilicet corporalia, templum sunt spiritus sancti? sicut supra III, 16 dictum est: nescitis quia templum Dei estis.

Et huius rationem assignat subdens qui in vobis est. Dicitur autem templum, domus Dei; quia igitur spiritus sanctus Deus est, conveniens est, quod in quocumque est spiritus sanctus, templum Dei dicatur. Est autem spiritus sanctus principaliter quidem in cordibus hominum, in quibus charitas Dei diffunditur per spiritum sanctum, ut dicitur Rom. V, 5. Sed secundario etiam est in membris corporalibus, inquantum exequentur opera charitatis. Unde in Ps. Lxxxiii, 3 dicitur: cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.

Et ne hanc dignitatem sibi ascriberent, subdit quem habetis a Deo, non ex vobis.

Unde Ioel. II, 28: effundam de spiritu meo super omnem carnem; et Act. V, 23: spiritum suum dedit obedientibus sibi.

Secundo ponit dignitatem, quam habent corpora nostra ex redemptione sanguinis Christi, dicens et non estis vestri sed Iesu Christi, secundum illud Rom. XIV, 8: sive vivimus, sive morimur, Domini sumus; II Cor. V, 15: qui vivit, iam non sibi vivat.

Rationem huius assignat, dicens empti estis pretio magno, et ideo servi estis eius, qui vos redemit de servitute peccati. Unde infra VII, 22 dicitur: qui liber vocatus est, servus est Christi; pretio enim empti estis; et in Ps. XXX, 6: redemisti me, Domine Deus veritatis.

Dicitur autem pretium redemptionis magnum, quia non est corruptibile, sed aeternam habens virtutem, cum sit sanguis ipsius Dei aeterni. Unde I Petr. I, 18 s.: redempti estis de vana vestra conversatione, non corruptibilibus auro vel argento, sed sanguine agni immaculati et incontaminati, Iesu Christi.

Tertio infert conclusionem intentam, dicens glorificate ergo et portate Deum in corpore vestro. Quia enim membra vestra sunt templum Dei, in corpore vestro nihil debet apparere, nisi quod ad gloriam Dei pertinet, et

hoc est glorificare Deum in corpore vestro, quia in Ps. XXVIII, 9 dicitur: in templo eius omnes dicent gloriam. Ex. Cap. Ult.

Dicitur: operuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria Domini implevit illud.

Quia vero non estis vestri, sed estis servi Dei, debet corpus vestrum portare Deum, sicut equus vel aliud animal portat Dominum suum.

Unde in Ps. Lxxii, 23 dicitur: ut iumentum factus sum apud te. Portat autem corpus nostrum Dominum, in quantum divino ministerio deputatur. Sic ergo homo debet vitare, ne in corpus suum peccet fornicando, quod est contra gloriam Dei, et contra ministerium quod corpus nostrum debet Deo.

|+7 Capitulus 7

#1 Lectio 1

Postquam apostolus reprehendit fornicarium et sustinentes eum, hic accedit ad tractandum de matrimonio.

Et circa hoc tria facit.

Primo determinat de coniugatis et matrimonio iunctis; secundo, de virginibus, ibi de virginibus autem, etc.; tertio, de viduis, ibi mulier alligata est, etc..

Circa primum duo facit.

Primo instruit eos qui non sunt matrimonio iuncti, utrum scilicet debeant matrimonium contrahere; secundo manifestat quod dixerat, ibi hoc autem dico, etc..

Circa primum duo facit.

Primo manifestat quid circa hoc sit per se bonum; secundo, quid necessarium, ibi propter fornicationem autem, etc..

Circa primum considerandum quod in detestationem fornicationis, contra quam locutus iam fuerat, aliqui non habentes zelum Dei secundum scientiam, intantum procedebant, quod etiam matrimonium condemnabant, secundum illud I Tim. IV, 2 s.: in hypocrisi loquentium mendacium, prohibentium nubere. Et quia hoc durum Corinthiis videbatur fidelibus, super hoc apostolo scripserunt, eius sententiam requirentes, et ideo apostolus eis respondet: ita reprehendi ea quae facitis. De quibus autem scripsistis mihi, respondeo, quantum ad matrimonium, bonum est homini mulierem non tangere.

Circa quod notandum quod mulier data est viro ad adiutorium generationis: et in hoc differt vis generativa a nutritiva, quia vis nutritiva deservit homini ad conservationem individui; unde bonum est homini nutrimento uti, quia per hoc eius vita conservatur; generativa autem non deservit homini ad conservationem individui, sed ad conservationem speciei. Unde non potest dici quod bonum est homini, ad suum individuum, mulierem tangere, primo quidem quantum ad animam, quia, ut Augustinus dicit in soliloquiis, nihil sic deicit animam ab arce virtutis suae, sicut contactus ille corporum, sine quo uxor haberi non potest; et ideo Ex. XIX, 15 dicitur populo accepturo legem Dei: estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxoris vestris.

I Reg. XXI, 4 dixit Abimelech ad David: si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus, manducant panem sanctum.

Secundo quantum ad corpus, quod vir subiicit per matrimonium potestati uxoris, se ex libero servum constituens. Servitus autem haec prae omnibus aliis est amara. Unde et Eccle. VII, 27 dicitur: inveni amariorem morte mulierem.

Tertio quantum ad res exteriores, quarum occupatione necesse est hominem implicari, qui habet uxorem et filios nutriendos, cum tamen dicatur II Tim. II, 4: nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus, ut ei placeat cui se probavit.

Deinde cum dicit propter fornicationem, etc., ostendit quid circa hoc sit necessarium.

Primo quantum ad contractum matrimonii; secundo quantum ad actum matrimonii iam contracti, ibi uxori vir debitum, etc..

Circa primum considerandum est, quod actus generativae virtutis ordinatur ad conservationem speciei per generationem filiorum, et quia mulier data est viro in adiutorium generationis, prima necessitas tangendi mulierem est propter procreationem filiorum.

Unde Gen. I, 27 s. Dicitur: masculum et foeminam creavit eos, et benedixit eis Deus, et ait: crescite et multiplicamini, et replete terram. Sed haec necessitas fuit circa institutionem humani generis, quamdiu oportuit multiplicari populum Dei per successionem carnis.

Sed apostolus, considerans humanum genus iam multiplicatum et populum Dei iam esse augmentatum, non propagatione carnis, sed generatione quae est ex aqua et spiritu sancto, ut dicitur Io. III, 5, praetermisit hanc necessitatem, qua scilicet primitus institutum fuerat matrimonium in officium naturae, et proponit secundam necessitatem secundum quam institutum est in remedium culpae.

Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post baptismum in fidelibus remanet, licet non dominetur, instigat homines maxime ad actus venereos propter vehementiam delectationis.

Et quia maioris virtutis est totaliter hanc concupiscentiam superare, quam possit hominibus convenire, secundum illud Matth. XIX, 11: non omnes capiunt verbum hoc, necessarium est quod in parte concupiscentiae cedatur, et

in parte superetur; quod quidem fit dum actus generationis ratione ordinatur, et non totaliter homo concupiscentia ducitur, sed magis concupiscentia subditur rationi.

Habet autem hoc ratio naturalis, quod homo utatur generationis actu, secundum quod convenit generationi et educationi filiorum. Hoc autem in brutis animalibus invenitur, quod in quibuscumque speciebus animalium sola foemina non sufficit ad educationem proles, masculus simul nutrit prolem cum foemina; et ad hoc exigitur, quod masculus cognoscat propriam prolem. Et ideo in omnibus talibus animalibus, ut patet in columbis, turturibus et huiusmodi, naturaliter indita est sollicitudo de educatione proles. Et propter hoc in huiusmodi non sunt vagi et indifferentes concubitus, ex quibus sequeretur incertitudo proles; sed masculus determinatus determinatae foeminae coniungitur, non indifferenter quaelibet cuilibet, sicut accidit in canibus et aliis huiusmodi animalibus, in quibus sola foemina nutrit prolem.

Maxime autem in specie humana masculus requiritur ad proles educationem, quae non solum attenditur secundum corporis nutrimentum, sed magis secundum nutrimentum animae, secundum illud Hebr. XII, 9: patres quidem carnis nostrae habuimus eruditores et reverebamur eos; et ideo ratio naturalis dictat quod in specie humana non sint vagi et incerti concubitus, quales sunt concubitus fornicarii, sed sint determinati viri ad determinatam foeminam, quae quidem determinatio fit per legem matrimonii.

Sic igitur triplex bonum habet matrimonium, primum quidem quod est in officium naturae, prout scilicet ordinatur ad generationem et educationem proles, et hoc bonum est bonum proles.

Secundum bonum habet prout est in remedium concupiscentiae, quae scilicet coarctatur ad determinatam personam, et hoc bonum dicitur fides, quam scilicet vir servat uxori suae, non accedens ad aliam, et similiter uxor viro.

Tertium bonum habet, prout in fide contrahitur Christi, quod quidem bonum dicitur sacramentum, in quantum significat coniunctionem Christi et ecclesiae, secundum illud Eph. V, 32: sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et ecclesia.

Hoc est ergo quod dicit: dictum est quod bonum est homini mulierem non tangere, sed quia ad hoc bonum non sunt omnes homines idonei, unusquisque vir, propter fornicationem, scilicet vitandam, suam uxorem habeat, id est, sibi determinatam, ut tollantur vagi et incerti concubitus, quod pertinet ad fornicationem. Unde et Prov. V, 18: laetare cum muliere adolescentiae tuae, et postea subditur: quare seduceris, fili mi, ab aliena? deinde cum dicit uxori vir debitum reddat, etc., agit de usu matrimonii contracti. Et primo agit de debito reddendo; secundo de debiti intermissione, ibi nolite fraudare, etc..

Circa primum duo facit.

Primo proponit quod intendit, dicens: dictum est quod vir habeat uxorem, et uxor virum; habendi autem haec est ratio, ut vir reddat debitum uxori, scilicet de suo corpore per carnalem commixtionem, similiter autem et uxor viro, quia quantum ad hoc ad paria iudicantur. Unde mulier non est formata de pedibus viri tamquam ancilla, nec de capite tamquam domina, sed de latere tamquam socia, ut legitur Gen. II, 21. Unde et mutuo debent sibi debitum reddere, secundum illud Rom. XIII, 7: reddite omnibus debita.

Secundo assignat debiti rationem, dicens mulier non habet potestatem sui corporis, scilicet ad actum generationis, ut scilicet possit proprio arbitrio vel continere, scilicet vel alteri se tradere; sed vir, scilicet habet potestatem sui corporis, quantum scilicet ad usum carnalis copulae, et ideo uxor debet viro proprii corporis officium offerre.

Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier, etc.. Unde et ipse debet sui corporis officium offerre uxori, legitimo impedimento cessante. Unde et gen. II, 24 dicitur: adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una.

Deinde cum dicit nolite fraudare invicem, etc., agit de intermissione debiti reddendi. Et primo ostendit qualiter intermittere debeat actus coniugalibus.

Circa quod docet unum esse cavendum, ne scilicet hoc per fraudem fiat, dicens nolite fraudare invicem, ut scilicet velit vir continere, invita uxore, aut etiam e converso.

Quod apostolus fraudem nominat, quia unus subtrahit alteri quod ei debetur, quod ad fraudem pertinet, non minus in actu matrimonii, quam in aliis rebus. Unde et prov. XII, 27 dicitur: non inveniet fraudulentus lucrum, quia scilicet ille, qui tali fraude continentiam Deo offert, non lucratur meritum vitae aeternae. Sicut enim dicit Augustinus non vult Deus tale lucrum tali damno compensari, ut dum unus coniugum continet, altero invito, ille incidat in damnabiles corruptelas.

Tria autem docet observanda in tali intermissione: quorum primum est ut fiat ex communi consensu. Unde dicit nisi forte ex consensu. Unde dicitur Eccli. XXV, 1 s.: in tribus beneplacitum est spiritui meo, quae sunt probata coram Deo et hominibus: concordia fratrum, et amor proximorum, vir et mulier bene sibi consentientes. Secundum est, ut sit ad certum tempus. Unde subdit nisi forte ad tempus, secundum illud eccle. III, 5: tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus. Tertium est, ut hoc fiat propter debitum finem, scilicet causa spiritualium actuum, ad quos continentia reddit magis aptos. Unde subdit ut vacetis orationi, secundum illud Joel. II, 14: sacrificium et libamen Domino Deo nostro, et postea subdit: egrediatur sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo.

Secundo agit de reiteratione coniugalis actus; et primo ponit documentum, dicens iterum revertimini in idipsum, ut scilicet vobis invicem debitum reddatis, finito tempore orationis. Unde et III Reg. VIII, 66 dicitur, quod celebratis dedicationis solemniis, profecti sunt in tabernacula sua laetantes.

Secundo assignat rationem documenti. Non enim hoc dicit, quasi sit necessarium ad salutem, sed ad periculum vitandum. Unde subdit ne tentet vos Satanas, id est, ne sua tentatione vos prosternat; sicut etiam dicitur I Thess. III, 5: ne forte vos tentaverit is qui tentat, et inanis sit labor noster. Tentatio autem Satanae non est fortibus timenda, de quibus dicitur I Io. II, 14: scribo vobis, iuvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum. Est autem timenda debilibus, unde subdit propter incontinentiam vestram, id est, propter pronitatem ad incontinentiam, ex quo contingit, quod diabolus hominem tentando prosternit, et provocatur ad tentandum, secundum illud I Petr. Cap. Ult.: circuit quaerens quem devoret.

Deinde cum dicit hoc autem dico, etc., manifestat quo sensu praedicta sunt accipienda, et primo facit quod dictum est; secundo, rationem assignat, ibi volo autem, etc.; tertio, exponit quod dixerat, ibi dico autem, etc..

Dicit ergo primo: dixi, quod unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque mulier virum suum, et iterum quod post continentiam determinati temporis, iterum revertamini in idipsum. Hoc autem dico secundum indulgentiam, id est, parcens infirmitati vestrae, non secundum imperium, quasi scilicet vobis necessarium ad salutem.

Subditis enim sunt quaedam eorum infirmitati indulgenda, et non ad bona imperio cogendi.

Unde contra quosdam praelatos dicitur Ez. XXXIV, 4 s.: cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia, et dispersi sunt greges mei.

Sed videtur apostolus inconvenienter loqui; indulgentia enim non est nisi de peccato. Per hoc ergo quod apostolus, secundum indulgentiam se dicit matrimonium concessisse, videtur exprimere quod matrimonium sit peccatum.

Sed ad hoc potest responderi dupliciter.

Uno modo ut indulgentia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio: una quidem de minus malo, sicut dicitur matth. XIX, 8, quod Moyses permisit Iudaeis dare libellum repudii propter duritiam cordis eorum, scilicet ad vitandum uxoricidium, ad quod erant proni. Talis enim permissio non fit in novo testamento propter sui perfectionem, secundum illud Hebr. VI, 1: ad perfectum feramur. Alia autem est permissio de minus bono, cum scilicet homo praecepto non cogitur ad maius bonum; et hoc modo apostolus hic indulget, id est, permittit matrimonium, quod est minus bonum quam virginitas, quae non praecipitur, quae est maius bonum.

Alio modo potest accipi indulgentia prout respicit culpam, secundum illud Is. XXVI, 15: indulxisti, Domine, indulxisti genti. Et secundum hoc indulgentia refertur ad actum coniugalem secundum quod habet annexam culpam venialem, tamen propter bona matrimonii sine quibus esset mortalis.

Unde considerandum est quod actus coniugalis quandoque quidem est meritorius, et absque omni culpa mortali vel veniali, puta cum ordinatur ad bonum prolis procreandae et educandae ad cultum Dei: sic enim est actus religionis; vel cum fit causa reddendi debitum: sic enim est actus iustitiae.

Omnis autem actus virtutis est meritorius, si sit cum charitate. Quandoque vero est cum culpa veniali, scilicet cum quis ad actum matrimonialem ex concupiscentia excitatur, quae tamen infra limites matrimonii sistit, ut scilicet cum sola uxore sit contentus. Quandoque vero est culpa mortalis, puta cum concupiscentia fertur extra limites matrimonii, scilicet cum aliquis accedit ad uxorem, aequae libenter vel libentius ad aliam accessurus.

Primo ergo modo actus matrimonii non requirit indulgentiam; secundo modo habet indulgentiam in quantum aliquis consentiens concupiscentiae in uxorem, non fit reus peccati mortalis; tertio modo omnino indulgentiam non habet.

Deinde cum dicit volo autem etc., assignat rationem eius quod dixerat, et primo quare non loquatur secundum imperium; secundo quare loquatur secundum indulgentiam, ibi sed unusquisque, etc..

Circa primum considerandum est quod nullus sapiens praecipit illud cuius contrarium magis vult fieri. Ideo apostolus non praecipit quod homines matrimonium contrahant, vel matrimonio contracto utantur, quia magis vult quod homines contineant. Et hoc est quod dicit volo autem omnes, homines, esse sicut meipsum, ut scilicet contineant, sicut ego contineo. Et similiter dicit Act. XXVI, 29: opto apud Deum omnes qui audiunt, fieri tales qualis ego sum.

Sed contra hoc videtur esse, quia si omnes homines continerent, sicut apostolus continebat, cessasset generatio, et sic non fuisset impletus numerus electorum, quod erat contra dispositionem divinam.

Dicunt quidam quod apostolo revelatum erat, quod si omnes homines salvarentur in continentia viventes, sicut ipse vivebat, sufficiebat ad implendum numerum electorum.

Sed hoc nulla auctoritate fulcitur; et ideo potest dici, quod apostolus volebat omnes esse continentes, quia scilicet volebat hoc de singulis, non tamen volebat quod omnes simul continerent.

Vel potest dici, et melius, quod volebat omnes homines esse continentes voluntate antecedente, sicut ipse dicit I Tim. II, 4, quod Deus vult omnes homines salvos fieri, non autem voluntate consequente, qua Deus vult quosdam salvare, scilicet praedestinos, et quosdam damnare, scilicet reprobos, secundum illud Mal. I, 2 s.: Iacob dilexi, esau autem odio habui. Est autem voluntas antecedens de eo, quod absolute consideratum est melius, sicut omnes homines esse salvos, vel continentes: voluntas autem consequens est de eo, quod est melius,

consideratis circumstantiis personarum et negotiorum, et secundum hoc Deus vult quosdam damnare, et apostolus quosdam matrimonio iungi.

Deinde cum dicit sed unusquisque, assignat rationem quare secundum indulgentiam matrimonium permiserit, quia scilicet non quilibet tantae virtutis donum accepit a Deo, ut scilicet possit totaliter continere, sicut et Dominus dixit Matth. XIX, 11: non omnes capiunt verbum hoc, sed qui capere potest, capiat. Et hoc est quod dicit: vellem quidem omnes esse continentes, sed unusquisque proprium, id est, secundum certam mensuram, habet donum ex Deo, alius quidem sic, puta ut in virginitate Deo serviat, alius vero sic, id est, ut Deo serviat in matrimonio, secundum illud Matth. XXV, 15: uni dedit quinque talenta, alii vero duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem. Et Sap. VIII, 21: scivi quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiae scire cuius esset hoc donum.

Deinde cum dicit dico autem, etc., exponit quod obscure dixerat.

Et primo quantum ad hoc quod dixerat: volo omnes homines esse sicut meipsum, quia scilicet hoc est absolute melius.

Unde dicit dico autem, scilicet exponendo, non nuptis, id est, virginibus, et viduis: bonum est illis si sic permanserint, scilicet continentes, sicut ego, secundum illud sap. IV, 1: quam pulchra est casta generatio cum claritate.

Secundo quantum ad hoc quod dixerat: sed unusquisque, etc., quasi dicat: quia non quilibet hoc donum accepit a Deo ut contineat. Unde dicit quod si non continent, id est, si donum continendi non acceperunt, nubant, id est, matrimonio iungantur, secundum illud I Tim. V, 14: volo iuvenes nubere.

Et assignat rationem, subdens melius est enim nubere, quam uri, id est, concupiscentia superari. Concupiscentia enim est calor quidam noxius; qui ergo concupiscentia impugnatur, calescit quidem, sed non uritur, nisi humorem gratiae perdat a concupiscentia superatus.

Unde iob XXXI, 12 dicitur: ignis est usque ad consummationem devorans, et universa eradicans germina.

Est autem hic attendendum quod apostolus utitur abusiva comparatione; nam nubere bonum est, licet minus, uri autem est malum.

Melius est ergo, id est magis tolerandum, quod homo minus bonum habeat, quam quod incurrat incontinentiae malum; et hoc est quod supra dixit propter fornicationem, scilicet vitandam, unusquisque suam uxorem habeat, etc., et postmodum: ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

|#2 Lectio 2

Supra apostolus posuit documenta de contractu matrimonii, hic instruit eos qui iam matrimonium contraxerunt de matrimonio non dissolvendo: et primo docet eos qui sunt in matrimonio iuncti, ut in matrimonio maneant; secundo ponit utilem doctrinam quantum ad omnes status vel condiciones hominum, ibi unumquemque sicut vocavit Deus, etc..

Circa primum duo facit: primo agit de indissolubilitate matrimonii quantum ad eos qui sunt unius cultus; secundo quantum ad eos qui sunt in dispari cultu, ibi nam caeteris ego dico, etc..

Circa primum duo facit: primo ponit praeceptum de indissolubilitate matrimonii; secundo docet quid sit servandum quando matrimonium quodammodo separatur, ibi quod si discesserit, etc..

Dicit ergo primo: dixi non nuptis, id est, virginibus et viduis, quod melius est eis si sic permanserint, his autem qui matrimonio sunt iuncti non patet eadem conditio: his enim praecipio non ego, scilicet indicta mihi auctoritate, sed Dominus, hoc praecipit.

|*I_AD_COR._11-16

SUPER I AD COR. XI - XVI

|+11 Capitulus 11

|#1 Lectio 1

Supra apostolus removet a fidelibus id quod est contrarium eucharistiae sacramento, scilicet participationem mensae idolorum, nunc autem instruit fideles de ipso eucharistiae sacramento. Et primo praemittit quamdam admonitionem generalem; secundo accedit ad propositum, ibi volo autem vos scire, etc..

Circa primum duo facit.

Primo proponit admonitionem; secundo significat quomodo Corinthii ad praedictam admonitionem se habebant, ibi laudo autem vos, fratres, etc..

Circa primum considerandum est, quod ita se habet naturalis ordo rerum, quod ea quae sunt inferiora in entibus imitantur ea quae sunt superiora secundum suum posse. Unde etiam naturale agens tamquam superius assimilatur sibi patiens.

Primordiale autem principium totius processionis rerum est filius Dei, secundum illud Io. I, 3: omnia per ipsum facta sunt.

Et ipse ideo est primordiale exemplar, quod omnes creaturae imitantur tamquam veram et perfectam imaginem patris. Unde dicitur Col. I, 15: qui est imago Dei invisibilis primogenitus omnis creaturae, quia in ipso condita sunt universa. Speciali tamen quodam modo exemplar est spiritualium gratiarum, quibus spirituales creaturae illustrantur, secundum illud quod in Ps. Cix, 3 dicitur ad filium: in splendoribus sanctorum ex utero ante Luciferum genui te, quia scilicet genitus est ante omnem creaturam per gratiam lucentem, habens exemplariter in se splendores omnium sanctorum.

Hoc autem exemplar Dei prius erat a nobis valde remotum, secundum illud Eccl. II, 12: quid est homo, ut sequi possit regem factorem suum? et ideo homo fieri voluit, ut hominibus humanum exemplar praeberet.

Unde Augustinus dicit de agone christiano: qua perversitate non careat, qui dicta et facta illius hominis intueri diligit et sectatur, in quo se nobis ad exemplum vitae praebebat filius Dei? et sicut divinitatis eius exemplar primo quidem imitantur Angeli, secundario vero reliquae creaturae, ut Dionysius dicit X cap.

Angelicae hierarchiae, ita humanitatis exemplar principaliter quidem imitandum proponitur praelatis ecclesiae tamquam superioribus.

Unde et Dominus apostolis dicit io. XIII, 15: exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis. Secundario vero ipsi praelati informati exemplo Christi, proponuntur exemplar vitae subditis, secundum illud I Petr. Cap. Ult.: forma facti gregis ex animo; et II Thess. III, 9: ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

Et ideo apostolus signanter dicit: dixi ut sine offensione omnibus sitis, et hoc quidem facere poteritis, si hoc quod dico servetis.

Imitatores mei estote, sicut et ego Christi, scilicet sum imitator. Imitabatur enim eum primo quidem in mentis devotione. Gal. II, 20: vivo ego, iam non ego, vivit vero in me Christus. Secundo in subditorum sollicitudine.

Unde dicebat Phil. II, 17: si immolor supra sacrificium et obsequium fidei vestrae, gaudeo et congratulor omnibus vobis, sicut et Christus obtulit semetipsum pro nobis, ut dicitur Eph. V, 2. Tertio quantum ad passionis tolerantiam. II Cor. IV, 10: semper mortificationem Iesu in corpore circumferentes.

Et Gal. Cap. Ult.: ego stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.

Est autem notandum, quod non simpliciter dicit, imitatores mei estote, sed addit sicut et ego Christi, quia scilicet subditi praelatos suos imitari non debent in omnibus, sed in quibus illi Christum imitantur, qui est indeficiens sanctitatis exemplar.

Deinde, cum dicit laudo autem vos, fratres, ostendit qualiter Corinthii se habebant ad admonitionem praedictam. Circa quod considerandum est, quod subditi suos praelatos sequuntur dupliciter, scilicet quantum ad facta et dicta. Quantum quidem ad facta, dum subditi praelatorum exempla imitantur, unde dicitur Iac. V, 10: exemplum accipite, fratres mei, prophetarum, qui locuti sunt in nomine Domini. Quantum vero ad dicta, dum eorum praeceptis obediunt.

Prov. IV, 4: custodi praecepta mea et vives.

In his autem Corinthii deficiebant, et maxime quantum ad maiorem multitudinem, et ideo apostolus, alloquens eos, dicit laudo autem vos, fratres, quasi dicat: super hoc laudandos vos praebere debetis, sed non facitis, quod per omnia memores estis, quasi ad imitandum mea exempla. Non enim possumus illorum exempla imitari, quorum memoriam non habemus. Unde dicitur hebr. XIII, 7: mementote praepositorum vestrorum, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.

Quantum vero ad dicta, subdit et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis, quasi dicat: eodem tenore observatis, quo ego tradidi; hoc enim dicit, quia ab observantia praeceptorum eius recesserant. Io. XV, 20: si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt.

Sed videtur hic modus loquendi non esse conveniens veritati sacrae Scripturae, quae nihil patitur falsitatis, secundum illud Prov. VIII, 8: iusti sunt omnes sermones mei, et non est in eis pravum quid, neque perversum.

Sed dicendum, quod ironica locutio est una de locutionibus figurativis, in quibus veritas non attenditur secundum sensum quem verba faciunt, sed secundum id quod loquens exprimere intendit per simile, vel contrarium, vel quocumque alio modo. Et ideo in ironica locutione veritas attenditur secundum contrarium eius quod verba sonant, sicut in metaphorica, secundum simile.

Deinde cum dicit volo autem vos scire, fratres, etc., accedit ad propositum, instruens scilicet fideles de eucharistiae sacramento.

Et circa hoc tria facit.

Primo redarguit eorum errores circa ritum huius sacramenti; secundo ostendit huius sacramenti dignitatem, ibi ego enim accepi a Domino, etc.; tertio docet convenientem ritum, ibi itaque, fratres mei.

Circa primum tria facit.

Primo redarguit eorum errorem, quo scilicet errabant in habitu, quia scilicet mulieres ad sacra mysteria conveniebant capite non velato; secundo arguit errorem in conventu, quia scilicet dum convenirent ad sacra mysteria contentionibus vacabant, ibi haec autem praecipio non laudans, etc.; tertio quantum ad certum cibum, quia scilicet pransi ad sacra mysteria sumenda accedebant, ibi: convenientibus autem vobis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo praemittit quoddam documentum, ex quo sumitur ratio subsequenter monitionis; secundo ponit monitionem, ibi omnis autem vir orans, etc..

Circa primum ponit triplicem comparationem, quarum prima est Dei ad hominem, dicens: dixi quod praecepta mea tenetis per contrarium; sed ut appareat vos irrationabiliter agere, volo vos scire, tamquam rem necessariam, secundum illud is. V, 13: captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, quod omnis viri caput Christus est, quod quidem dicitur secundum similitudinem capitis naturalis, in quo quatuor considerantur.

Primo quidem perfectio, quia cum caetera membra unum solum sensum habeant, scilicet tactum, in capite vigent omnes sensus; et similiter in aliis viris inveniuntur singulae gratiae, secundum illud quod dicitur infra XII, 8: alii datur per spiritum sermo sapientiae, alii sermo scientiae, etc.; sed in homine Christo est plenitudo omnium gratiarum.

Non enim ad mensuram dat ei Deus spiritum, ut dicitur Io. III, 34.

Secundo in capite invenitur sublimitas, quia ut, scilicet in homine, est superius omnibus membris, ita etiam Christus supereminet non solum omnibus hominibus, sed et omnibus Angelis, secundum illud ad ephesios I, 20 s.: constituens illum ad dexteram suam in caelestibus, super omnem principatum et potestatem, et infra: et ipsum dedit caput super omnem ecclesiam.

Tertio in capite invenitur influentia, quia scilicet quodam modo influit caeteris membris sensum et motum, ita a capite Christo in caetera membra ecclesiae motus et sensus spiritualis derivatur, secundum illud Col. II, 19: non tenens caput, ex quo totum corpus per nexum et coniunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei.

Quarto in capite invenitur conformitas naturae ad caetera membra, et similiter in Christo ad alios homines, secundum illud Phil. II, 7: in similitudinem hominum factus et habitu inventus, ut homo.

Secundam comparationem ponit hominis ad hominem, cum dicit caput autem mulieris vir. Quod etiam secundum praedicta quatuor verificatur. Nam primo quidem vir est perfectior muliere, non solum quantum ad corpus, quia, ut Philosophus dicit in libro de generatione animalium, foemina est masculus occasionatus, sed etiam quantum ad animae vigorem, secundum illud Eccle. VII, 29: virum ex mille reperi unum, mulierem ex omnibus non inveni.

Secundo, quia vir naturaliter supereminet foeminae, secundum illud Eph. V, 22 s.: mulieres viris suis subiectae sint sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris.

Tertio, quia vir influit gubernando mulierem, secundum illud Gen. III, 16: sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.

Quarto vir et foemina conformes sunt in natura, secundum illud Gen. II, 18: faciamus ei adiutorium simile sibi.

Tertiam comparationem ponit Dei ad Dominum, cum dicit caput vero Christi, Deus.

Est autem considerandum, quod hoc nomen Christus significat personam praedictam ratione humanae naturae: et sic hoc nomen Deus non supponit solum personam patris, sed totam trinitatem, a qua in humanitate Christi, sicut a perfectiori, omnia bona derivantur, et cui humanitas Christi subiicitur.

Alio modo potest intelligi, secundum quod hoc nomen Christus supponit dictam personam ratione divinae naturae: et sic hoc nomen Deus supponit solum personam patris, quae dicitur caput filii, non quidem secundum maiorem perfectionem, vel secundum aliquam suppositionem, sed solum originem et secundum conformitatem naturae, sicut in Ps. II, 7 dicitur: Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te.

Possunt tamen haec mystice accipi, prout in anima est quoddam spirituale coniugium.

Nam sensualitas foeminae comparatur, ratio vero viro, per quem sensualitas regi debet.

Unde et caput eius dicitur. Vel potius ratio inferior, quae inhaeret temporalibus disponendis, mulieri comparatur; viro autem ratio superior, quae vacat contemplationi aeternorum, quae caput inferioris dicitur: quia secundum rationes aeternas sunt temporalia disponenda, secundum illud Ex. XXV, 40: inspice et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est. Dicitur autem caput viri Christus, quia sola ratio secundum superiorem sui partem Deo inhaeret.

#2 Lectio 2

Praemisso documento subiungit admonitionem, cuius ratio sumitur ex documento praedicto.

Et circa hoc duo facit.

Primo ponit admonitionem ex parte viri; secundo ex parte mulieris, ibi omnis autem mulier, etc..

Dicit ergo primo: dictum est quod caput mulieris est vir, omnis autem vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. Circa quod considerandum est, quod quilibet homo iudici assistens, suam conditionem vel dignitatem debet profiteri, et praecipue assistens Deo, qui est omnium iudex; et ideo, qui Deo assistunt, ordinatissime et convenientissime se gerere debent, secundum illud Eccle. IV, 17: custodi pedem tuum ingrediens domum Dei.

Dupliciter autem homo Deo assistit. Uno modo humana in Deum referens, quod quidem fit orando, secundum illud Eccli. XXXIX, 6 s.: in conspectu altissimi deprecabitur, aperiet os suum in oratione, et pro delictis suis deprecabitur. Alio modo divina ad homines deferens, quod quidem fit prophetando, secundum illud Ioel. II, 28:

effundam spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri. Unde signanter apostolus dicit vir orans et prophetans. His enim duobus modis vir Deo tamquam iudici, vel Domino assistit.

Dicitur autem prophetans dupliciter. Uno modo in quantum homo aliis annuntiat, quae ei divinitus revelantur, secundum illud Lc. I, 67 s.: zacharias pater eius impletus est spiritu sancto, et prophetavit, dicens: benedictus Dominus Deus Israel, etc.. Alio modo dicitur homo prophetans, in quantum profert ea quae sunt aliis revelata; unde illi qui in ecclesia dicunt prophetias, vel alias sacras Scripturas legunt, dicuntur prophetantes. Et sic accipitur infra XIV, 4: qui prophetat, ecclesiam aedificat; et ita etiam hic accipitur.

Pertinet autem ad dignitatem viri (ut infra patebit) carere velamine capitis, et ideo dicit quod omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum, id est, rem inconvenientem sibi agit.

Sicut enim in corpore pulchritudo dicitur ex debita proportione membrorum in convenienti claritate vel colore, ita in actibus humanis dicitur pulchritudo ex debita proportione verborum vel factorum, in quibus lumen rationis resplendet. Unde et per oppositum turpitudine intelligitur, quando contra rationem aliquid agitur, et non observatur debita proportio in verbis et factis. Unde supra VII, 36 dictum est: si quis turpem se videri existimat, super virgine sua, quod sit superadulta.

Sed contra hoc obiicitur: nam multi velato capite in ecclesia orant absque omni turpitudine secretius orare volentes.

Dicendum est autem, quod duplex est oratio. Una privata, quam scilicet quis Deo offert in propria persona; alia publica, quam quis offert Deo in persona totius ecclesiae, ut patet in orationibus, quae in ecclesia per sacerdotes dicuntur, et de talibus orationibus apostolus hic intelligit.

Item obiicitur de hoc quod dicit Glossa, quod prophetans dicitur Scripturas reserans, et secundum hoc ille qui praedicat, prophetat. Episcopi autem praedicant capite tecto mitra.

Sed dicendum est, quod ille qui praedicat vel docet in scholis, ex propria persona loquitur.

Unde et apostolus, Rom. II, 16, nominat evangelium suum, scilicet propter industriam qua utebatur in praedicatione evangelii; sed ille, qui sacram Scripturam in ecclesia recitat, puta legendo lectionem, vel epistolam, vel evangelium, ex persona totius ecclesiae loquitur. Et de tali prophetante intelligitur, quod hic apostolus dicit.

Sed tunc remanet obiectio de his, qui cantant Psalmos in choro capite tecto.

Sed dicendum, quod Psalmi non cantantur, quasi ab uno singulariter se Deo praesentante, sed quasi a tota multitudine.

Deinde cum dicit omnis autem mulier, etc., ponit admonitionem quantum ad mulieres, dicens omnis autem mulier orans, aut prophetans, ut supra, non velato capite, quod repugnat propter conditionem eius, deturpat caput suum, id est, rem inconvenientem facit circa sui capitis detectionem.

Sed contra hoc obiicitur, quia apostolus dicit I Tim. II, 12: docere in ecclesia mulieres non permitto. Quomodo ergo competit mulieri, ut oret, aut prophetet publica oratione, aut doctrina? sed dicendum est, hoc intelligendum esse de orationibus ac lectionibus, quas mulieres in suis collegiis proferunt.

Deinde cum dicit unum est enim, etc., probat admonitionem praedictam. Et primo inducit probationem, secundo probationis iudicium auditoribus committit, ibi vos ipsi iudicate, etc..

Circa primum duo facit.

Primo inducit probationem, secundo excludit obiectionem, ibi verumtamen neque vir, etc..

Circa primum ponit triplicem probationem, quarum prima sumitur per comparisonem ad humanam naturam; secunda per comparisonem ad Deum, ibi vir quidem non debet, etc.; tertia per comparisonem ad Angelos, cum dicit et propter Angelos.

Circa primum considerandum est, quod natura, quae caeteris animalibus providit auxilia sufficientia vitae, hominibus praebuit ea imperfecta, ut per rationem, arte, usu, manu sibi ea perficerent, sicut tauris dedit cornua ad defensionem, homines autem arma defensionis sibi praeparant manuali artificio rationis. Et inde est, quod ars imitatur naturam, et perficit ea quae natura facere non potest. Sic igitur ad tegumentum capitis natura homini dedit capillos. Sed quia hoc tegumentum insufficiente est, per artem praeparat homo sibi aliud velamen.

Eadem igitur ratio est de velamine naturali capillorum, et de velamine artificiali. Naturale autem est mulieri, quod comam nutriat.

Habet enim ad hoc dispositionem naturalem, et ulterius inclinatio quaedam inest mulieribus ad comam nutriendam. In pluribus enim hoc accidit, quod mulieres magis student ad nutriendam comam, quam viri.

Videtur ergo conditioni mulierum conveniens esse, quod magis utantur artificiali velamine capitis, quam viri.

Circa hoc ergo tria facit. Primo ponit convenientiam velaminis naturalis et artificialis, dicens: dictum est mulier non velans caput, deturpat caput suum, unum est enim, scilicet unius rationis, privari scilicet velamine artificiali, ac si decalvetur, id est, ac si privetur naturali velamine capillorum, quod in poenam quibusdam praedicitur Is. III, 17: decalvabit Dominus verticem filiarum sion, et crinem earum nudabit.

Secundo ducit ad inconveniens, dicens nam et si non velatur mulier, tondeatur, quasi dicat: si abiicit velamen artificiale, abiiciat pari ratione etiam naturale, quod est inconveniens.

Sed contra hoc videtur esse, quod sanctimoniales tondentur.

Ad quod dupliciter potest responderi: primo quidem, quia ex hoc ipso quod votum viduitatis vel virginitatis assumunt, Christo desponsante, promoventur in dignitatem virilem, utpote liberatae a subiectione virorum, et immediate Christo coniunctae.

Secundo quia assumunt poenitentiae lamentum, religionem intrantes. Est autem consuetudo viris, quod tempore luctus comam nutriant, quasi hoc sit suae conditioni conveniens: mulieres autem e contrario tempore luctus comam deponunt. Unde dicitur ier. VII, 29: capillum tuum tonde, et proice, et sume indirectum planctum.

Tertio concludit propositum dicens si vero turpe, id est indecens, est mulieri tonderi aut decalvari, id est, privari naturali velamine, arte, vel natura, velet caput suum, utens scilicet velamine artificiali.

Deinde cum dicit vir quidem, etc., ponit secundam probationem, quae accipitur per comparisonem ad Deum. Et primo inducit ad probationem, secundo probat quod supposuerat, ibi non enim est vir, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit rationem eius quod est ex parte viri, secundo illud quod est ex parte mulieris, ibi mulier autem, etc..

Dicit ergo primo: dictum est quod turpe est mulieri tonderi, sicut et non velari; viro autem non est turpe, cuius ratio est haec vir quidem non debet velare caput suum, quia est imago et gloria Dei.

Per hoc autem quod dicit est imago Dei, excluditur quorundam error, dicentium quod homo solum est ad imaginem Dei, non autem est imago, cuius contrarium hic apostolus dicit. Dicebant autem, quod solus filius est imago, secundum illud col. I, 15: qui est imago invisibilis Dei.

Est ergo dicendum, quod homo imago Dei dicitur et ad imaginem. Est enim imago imperfecta: filius autem dicitur imago, non ad imaginem, quia est imago perfecta.

Ad cuius evidentiam considerandum est, quod de ratione imaginis in communi duo sunt. Primo quidem similitudo, non in quibuscumque, sed vel in ipsa specie rei, sicut homo filius assimilatur patri suo. Vel in aliquo quod sit signum speciei, sicut figura in rebus corporalibus. Unde qui figuram equi describunt, dicuntur imaginem eius depingere. Et hoc est, quod dicit Hilarius in libro de synodis, quod imago est species indifferens.

Secundo requiritur origo. Non enim duorum hominum, qui sunt similes specie, unus imago alterius dicitur, nisi ex eo oriatur, sicut filius a patre. Nam imago dicitur ab exemplari.

Tertio ad rationem perfectae imaginis requiritur aequalitas.

Quia igitur homo similatur Deo secundum memoriam, intelligentiam et voluntatem mentis, quod pertinet ad speciem intellectualis naturae, et hoc habet a Deo, dicitur esse Dei imago; quia tamen deest aequalitas, est Dei imago imperfecta. Et ideo dicitur ad imaginem, secundum illud Gen. I, 26: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Sed filius, qui est aequalis patri, est imago perfecta, non autem ad imaginem.

Considerandum est etiam, quod gloria Dei dupliciter dicitur. Uno modo qua Deus in se gloriosus est, et sic homo non est gloria Dei, sed potius Deus est gloria hominis, secundum illud Ps. III, 4: tu, Domine, susceptor meus es et gloria mea. Alio modo dicitur gloria Dei claritas eius ab eo derivata, secundum illud Ex. Cap. Ult.: gloria Domini implevit illud.

Et hoc modo hic dicitur, quod vir est gloria Dei, inquantum claritas Dei immediate super virum refulget, secundum illud Ps. IV, 7: signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.

Deinde cum dicit mulier autem, etc., ponit id quod est ex parte mulieris, dicens mulier autem est gloria viri, etc., quia claritas mulieris derivatur a viro, secundum illud Gen. II, 23: haec vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.

Sed contra hoc obiicitur, quia imago Dei attenditur in homine secundum spiritum, in quo non est differentia maris et foeminae, ut dicitur Col. III, 11. Non ergo magis debet dici, quod vir dicitur imago Dei, quam mulier.

Dicendum est autem, quod vir dicitur hic specialiter imago Dei secundum quaedam exteriora, scilicet quia vir est principium totius sui generis, sicut Deus est principium totius universi, et quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerunt sacramenta sanguinis et aquae, a quibus fabricata est ecclesia. Potest etiam quantum ad interiora dici, quod vir specialius dicitur imago Dei secundum mentem, inquantum in eo ratio magis viget.

Sed melius dicendum est quod apostolus signanter loquitur. Nam de viro dixit, quod vir imago et gloria Dei est: de muliere autem non dixit, quod esset imago et gloria viri, sed solum quod est gloria viri, ut detur intelligi quod esse imaginem Dei, commune est viro et mulieri: esse autem gloriam Dei immediate proprium est viri.

Restat autem considerandum, propter quid vir non debeat velare caput, sed mulier.

Quod quidem dupliciter accipi potest. Primo quidem quia velamen, quod capiti superponitur, designat potestatem alterius super caput existentis ordine naturae: et ideo vir sub Deo existens, non debet velamen habere, super caput, ut ostendat se immediate Deo subesse, mulier autem debet velamen habere, ut ostendat se praeter Deum alteri naturaliter subesse. Unde cessat obiectio de servo et subdito: quia haec subiectio non est naturalis.

Secundo ad ostendendum, quod gloria Dei non est occultanda, sed revelanda: gloria autem hominis est occultanda; unde in Ps. Cxiii, 9 s. Dicitur: non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

|#3 Lectio 3

Praemiserat apostolus quod mulier est gloria viri, quod hic probare intendit.

Et circa hoc tria facit.

Primo ponit probationem; secundo assignat rationem eius quod dixerat, ibi etenim non est creatus, etc.; tertio infert conclusionem intentam, ibi ideo debet, etc..

Circa primum considerandum, quod, sicut supra dictum est, mulier dicitur gloria viri per quamdam derivationem, et ideo, ad hoc probandum, subdit non enim, prima scilicet rerum conditione, vir est ex muliere, scilicet formatus, sed mulier ex viro. Dicitur enim Gen. II, 22, quod aedificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem. De viro autem dicitur formavit Dominus Deus hominem de limo terrae.

Deinde cum dicit etenim, etc., assignat rationem eius quod dixerat.

Ad cuius evidentiam considerandus est talis ordo perfecti et imperfecti, quod imperfectum in uno et eodem subiecto prius est tempore, quam perfectum. Prius enim aliquis homo est puer, quam vir; simpliciter tamen perfectum est prius imperfecto, tempore et natura. Nam puer producitur ex viro.

Haec igitur est ratio quare mulier producta est ex viro, quia perfectior est muliere, quod ex hoc probat apostolus, quia finis est perfectior eo quod est ad finem: vir autem est finis mulieris. Et hoc est quod dicit etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum, in adiutorium scilicet generationis: sicut patiens est propter agens, et materia propter formam. Unde dicitur Gen. II, 18: non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

Deinde cum dicit ideo debet, etc., infert conclusionem intentam, dicens ideo, scilicet quia vir est imago et gloria Dei, mulier autem est gloria viri, mulier debet habere velamen super caput suum, quando scilicet Deo assistit orando, vel prophetando, ut per hoc ostendatur, quod non immediate subest Deo, sed subiicitur etiam viro sub Deo; hoc enim significat velamen, quod capiti superponitur. Unde alia littera habet, quod mulier debet habere potestatem super caput suum, et idem est sensus: nam velamen est signum potestatis, secundum quod in Ps. Lxv, 12 dicitur: imposuisti homines super capita nostra.

Deinde cum dicit et propter Angelos, etc., assignat tertiam rationem, quae sumitur ex parte Angelorum, dicens et etiam mulier debet habere velamen super caput suum propter Angelos. Quod quidem dupliciter intelligi potest. Uno modo de ipsis Angelis caelestibus, qui conventus fidelium visitare creduntur, praecipue quando sacra mysteria celebrantur. Et ideo tunc tam mulieres, quam viri ad reverentiam eorum honeste et ordinate se debent habere, secundum illud Ps. Cxxxvii, 1: in conspectu Angelorum psallam tibi.

Alio modo potest intelligi, secundum quod Angeli dicuntur sacerdotes, inquantum divina populo annuntiant, secundum illud Mal. II, 7: labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.

Debet ergo mulier velamen habere semper in ecclesia propter Angelos, id est, propter sacerdotes, duplici ratione. Primo quidem propter eorum reverentiam, ad quam pertinet quod mulieres coram eis honeste se habeant.

Unde dicitur Eccli. VII, 33: honora Deum ex tota anima tua, et sacerdotes illius. Secundo propter eorum cautelam, ne scilicet ex conspectu mulierum non velatarum ad concupiscentiam provocentur. Unde dicitur eccli. IX, 5: virginem ne aspicias, ne forte scandalizeris in decore illius.

Augustinus autem aliter exponit praedicta. Ostendit enim quod tam mulier quam vir est ad imaginem Dei, per hoc quod dicitur Eph. IV, 23 s.: renovamini spiritu mentis vestrae, et induite novum hominem, qui renovatur in agnitione Dei secundum imaginem eius qui creavit eum, ubi non est masculus et foemina. Et sic patet, quod imago Dei attenditur in homine secundum spiritum, in quo non est differentia masculi et foeminae; et ideo mulier est imago Dei sicut et vir. Expresse enim dicitur Gen. I, 27, quod creavit Deus hominem ad imaginem suam, masculum et foeminam creavit eos: et ideo Augustinus dicit hoc esse intelligendum in spirituali coniugio, quod est in anima nostra, in qua (sicut supra dictum est) sensualitas, vel etiam inferior ratio se habet per modum mulieris, ratio autem superior per modum viri, in qua attenditur imago Dei.

Et secundum hoc mulier est ex viro et propter virum, quia administratio rerum temporalium, vel sensibilibus, cui intendit inferior ratio vel etiam sensualitas, debet deduci ex contemplatione aeternorum, quae pertinent ad superiorem rationem, et ad eam ordinari.

Et ideo mulier dicitur habere velamen, vel potestatem super caput suum, ad significandum quod circa temporalia dispensanda debet homo cohibitionem quamdam et refraenationem habere, ne ultra modum homo progrediatur in eis diligendis. Quae quidem cohibitio circa amorem Dei adhiberi non debet, cum praeceptum sit Deut. VI, 5: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Nam circa desiderium finis non apponitur mensura, quam necesse est apponi circa ea quae sunt ad finem. Medicus enim sanitatem inducit quanto perfectiorem potest, non tamen dat medicinam quanto maiorem potest, sed secundum determinatam mensuram. Sic vir non debet habere velamen super caput. Et hoc debet propter Angelos sanctos: quia, sicut in Glossa dicitur grata est sanctis Angelis sacrata et pia significatio.

Unde et Augustinus dicit de Civit. Dei, quod Daemones alliciuntur quibusdam sensibilibus rebus, non sicut animalia cibus, sed sicut spiritus signis.

Deinde cum dicit verumtamen neque vir, etc., excludit dubitationem quae posset ex dictis oriri. Quia enim dixerat, quod vir est gloria Dei, mulier autem est gloria viri, posset aliquis credere, vel quod mulier non esset ex Deo, vel quod non haberet potestatem in gratia.

Unde primo hoc excludit, dicens: licet mulier sit gloria viri, qui est gloria Dei, verumtamen neque vir est in Domino, id est, a Domino productus, sine muliere, neque mulier sine viro; utrumque enim Deus fecit, secundum illud Gen. I, 27: masculum et foeminam creavit eos.

Vel aliter: neque vir est sine muliere in Domino, scilicet in gratia Domini nostri Iesu Christi, neque mulier sine viro, quia uterque per gratiam Dei salvatur, secundum illud Gal. III, 27: quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et postea subdit: non est masculus, neque foemina, scilicet differens in gratia Christi.

Secundo assignat rationem, dicens: nam sicut in prima rerum institutione mulier est de viro formata, ita et in subsequentibus generationibus, vir per mulierem productus est, secundum illud iob XIV, 1: homo natus de muliere.

Nam prima productio hominis fuit sine viro et muliere, quando Deus formavit hominem de limo terrae, ut dicitur Gen..

Secunda autem fuit de viro sine muliere, quando formavit evam de costa viri, ut ibidem legitur. Tertia autem est ex viro et muliere, sicut Abel natus est ex Adam et eva, ut legitur Gen. IV, 2. Quarta autem est ex muliere sine viro, ut Christus ex virgine, secundum illud Gal. IV, 4: misit Deus filium suum factum ex muliere.

Tertio ostendit rationem esse convenientem, dicens omnia autem ex Deo, quia scilicet et hoc ipsum, quod mulier primo fuit ex viro, et hoc quod postmodum vir est ex muliere, est ex operatione divina. Unde ad Deum pertinent tam vir, quam mulier. Unde dicitur Rom. XL, 36: ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.

Deinde cum dicit vos ipsi iudicate, etc., committit iudicium eius quod dixerat auditoribus.

Et circa hoc duo facit.

Primo committit iudicium rationalibus auditoribus; secundo comprimit protervos auditores, ibi si quis autem videtur, etc..

Circa primum quatuor facit. Primo committit auditoribus iudicium eius quod dixerat, more eius qui confidit se sufficienter probasse, dicens vos ipsi iudicate, etc.. Pertinet enim ad bonum auditorem iudicare de auditis. Unde dicitur iob VI, 29: loquentes id quod iustum est iudicate. Et XII, 11: nonne auris verba diiudicat? secundo proponit sub quaestione id de quo debet esse iudicium, dicens decet mulierem non velatam orare Deum. Hoc prohibetur I Petr. III, 3, ubi dicitur: quarum sit non exterius capillatura.

Tertio ostendit unde debeant sumere suum iudicium, quia ab ipsa natura, et hoc est quod dicit nec ipsa natura docet vos. Et vocat hic naturam ipsam inclinationem naturalem, quae est mulieribus ad nutriendum comam, quae est naturale velamen, non autem viris. Quae quidem inclinatio naturalis esse ostenditur, quia in pluribus invenitur. Oportet autem ab ipsa natura doceri, quia est Dei opus: sicut in pictura instruitur aliquis artificio pictoris. Et ideo contra quosdam dicitur Is. XXIV, 5: transgressi sunt leges, mutaverunt ius, dissipaverunt foedus sempiternum, id est, ius naturale.

Quarto autem a natura sumit rationem; et primo ponit id quod est ex parte viri, dicens quod vir quidem, si comam nutriat, more mulieris, ignominia est illi, id est, ad ignominiam ei reputatur apud plures homines, quia per hoc videtur muliebris esse. Et ideo Ez. XLIV, 20 dicitur: sacerdotes comam non nutriant. Nec est instantia de quibusdam, qui in veteri lege comam nutriebant, quia hoc erat signum, quod tunc erat positum in lectione veteris testamenti, ut dicitur II Cor. III, 14.

Secundo ponit id quod est ex parte mulieris, dicens mulier et si comam nutriat, gloria est illi, quia videtur ad ornatum eius pertinere. Unde dicitur Cant. VII, 5: comae capitis eius sicut purpura regis.

Et assignat consequenter rationem, cum dicit quoniam capilli dati sunt ei, scilicet mulieri, pro velamine; et ideo eadem ratio est de capillis nutriendis, et de velamine artificiali apponendo. Cant. IV, 1: capilli tui sicut grex caprarum, etc..

Deinde cum dicit si quis autem videtur, etc., comprimit protervos auditores, dicens si quis autem videtur contentiosus esse, ut scilicet rationibus praedictis non acquiescat, sed confidentia clamoris veritatem impugnet, quod pertinet ad contentionem, ut Ambrosius dicit, contra id quod dicitur iob VI, 29: respondete, obsecro, absque contentione; et Prov. XX, 3: honor est ei, qui separat se a contentionibus.

Hoc sufficiat ad comprimendum talem, quod nos Iudaei in Christum credentes talem consuetudinem non habemus, scilicet quod mulieres orent non velato capite, neque etiam tota ecclesia Dei per gentes diffusa.

Unde si nulla esset ratio, hoc solum deberet sufficere, ne aliquis ageret contra communem ecclesiae consuetudinem. Dicitur enim in Ps. Lxvii, 7: qui habitare facit unius moris in domo. Unde Augustinus dicit in epistola ad casulanum quod omnibus, in quibus nihil certi diffinit sacra Scriptura, mos populi Dei, atque instituta maiorum pro lege habenda sunt.

#4 Lectio 4

Postquam apostolus redarguit Corinthios de eorum errore in habitu, quia scilicet mulieres ad sacra mysteria conveniebant capite non velato consequenter arguit eorum errorem de scissuris in conventu, quia scilicet dum convenirent ad sacra mysteria, contentionibus vacabant. Et primo tangit eorum defectum in generali; secundo in speciali, ibi primum quidem, etc..

Dicit ergo primo hoc autem, quod dictum est supra quod mulieres velatae sint in ecclesiis, praecipio, ut sic tripliciter eos induceret ad huiusmodi observantiam.

Primo quidem ratione, secundo consuetudine, tertio praecepto: quod solum sine aliis necessitatem induceret. Prov. IV, 4: custodi praecepta mea, et vives. Et Eccle. IV, 12 dicitur: funiculus triplex difficile rumpitur.

Non laudans, sed magis vituperans, quod convenitis, in ecclesiam, non in melius, sicut deberet esse, sed in deterius, ex culpa vestra.

Omnia enim animalia gregalia, puta columbae, grues, oves, naturali instinctu in unum conveniunt, ut sit eis corporaliter melius.

Unde et homo cum sit animal gregale vel sociale, ut Philosophus probat, I Lib. Politic., secundum rationem agere debet, ut multi in unum conveniant propter aliquod melius, sicut in rebus saecularibus multi in unitatem civitatis conveniunt, ut sit eis melius saeculariter, scilicet propter securitatem et sufficientiam vitae. Et ideo fideles in unum convenire debent propter aliquod melius spirituale, secundum illud Ps. Ci, 23: in conveniendo populos in unum, et reges ut serviant Domino.

Et alibi: in consilio iustorum et congregatione, magna opera Domini. Sed isti in deterius conveniebant propter culpas quas committebant dum convenirent. Is. I, 13: iniqui sunt caetus vestri. Eccli. XXI, 10: stupa collecta synagoga peccantium.

Deinde cum dicit primum quidem, etc., ponit in speciali quomodo in deterius convenirent.

Et primo ponit iudicium culpae, dicens primum quidem, inter caetera scilicet quod in deterius convenitis, convenientibus vobis in ecclesia, audio scissuras esse inter vos, scilicet per contentiones quas exercebant.

Quod quidem ecclesiae non convenit, quae in unitate constituitur, secundum illud eph. IV, 4: unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae.

Hoc autem praedicatur Is. XXII, 9: scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatae sunt.

Dicit autem Glossa, quod dicendo, primum, ostendit quod primum malum est dissensio, unde cetera oriuntur. Ubi enim est dissensio, nihil rectum est.

Sed contra videtur esse, quod dicitur eccli. X, 15: initium omnis peccati superbia; et I Tim. Cap. Ult.: radix omnium malorum cupiditas.

Dicendum est autem, quod hae auctoritates loquuntur quantum ad peccata personalia singularium hominum, quorum primum est superbia ex parte aversionis, et cupiditas ex parte conversionis. Sed Glossa hic loquitur de peccatis multitudinis; inter quae primum est dissensio, per quam solvitur rigor disciplinae.

Unde dicitur Iac. III, 16: ubi est zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum.

Secundo ponit credulitatem auditorum, cum dicit et ex parte credo, id est, quantum ad aliquos vestrum, qui erant ad contentionem proni, secundum illud quod dixerat supra I cap., 11 ss.: contentiones sunt inter vos. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: ego quidem sum Pauli, ego Apollo, ego vero cephae. Alii vero non erant contentiosi, ex quorum persona ibi subditur ego autem Christi. Unde et cant. II, 2 dicitur: sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, id est, boni inter malos.

Tertio assignat rationem suae credulitatis, dicens nam oportet, non solum quascumque scissuras, sed etiam haereses esse.

Ubi duo consideranda sunt. Primo quid sit haeresis, secundo quomodo oportet haereses esse.

Circa primum sciendum, quod, sicut Hieronymus dicit super epistolam ad Galatas, haeresis Graece ab electione dicitur: quia scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem: ex quo duo accipi possunt. Primo quidem quod de ratione haeresis est, quod aliquis privatam disciplinam sequatur, quasi per electionem propriam: non autem disciplinam publicam, quae divinitus traditur.

Secundo quod huic disciplinae aliquis pertinaciter inhaereat. Nam electio firmam importat inhaesionem: et ideo haereticus dicitur, qui spernens disciplinam fidei, quae divinitus traditur, pertinaciter proprium errorem sectatur.

Pertinet autem aliquid ad disciplinam fidei dupliciter. Uno modo directe, sicut articuli fidei, qui per se credendi proponuntur.

Unde error circa hos secundum se facit haereticum, si pertinacia adsit. Non possunt autem a tali errore propter simplicitatem aliquam excusari, praecipue quantum ad ea, de quibus ecclesia solemnizat, et quae communiter versantur in ore fidelium, sicut mysterium trinitatis, nativitatis Christi, et alia huiusmodi.

Quaedam vero indirecte pertinent ad fidei disciplinam, inquantum scilicet ipsa non proponuntur, ut propter se credenda, sed ex negatione eorum sequitur aliquid contrarium fidei: sicut si negetur Isaac fuisse filium Abrahae, sequitur aliquid contrarium fidei, scilicet sacram Scripturam continere aliquid falsi.

Ex talibus autem non iudicatur aliquis haereticus, nisi adeo pertinaciter perseveret, quod ab errore non recedat, etiam viso quid ex hoc sequatur. Sic igitur pertinacia qua aliquis contemnit in his quae sunt fidei directe vel indirecte subire iudicium ecclesiae, facit hominem haereticum. Talis autem pertinacia procedit ex radice superbiae, qua aliquis praefert sensum suum toti ecclesiae. Unde apostolus dicit I ad Tim. VI, 3 s.: si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, et ei quae secundum pietatem est doctrinae, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quaestiones et pugnas verborum.

Secundo considerandum est, quomodo oporteat haereses esse. Si enim opportunum est haereticos esse, videtur quod sint commendabiles, et non sint extirpandi.

Sed dicendum est quod dupliciter de aliquo dicitur quod oportet illud esse. Uno modo ex intentione illius, qui hoc agit, puta si dicamus quod oportet iudicia esse: quia scilicet iudices, iudicia exercentes, intendunt iustitiam et pacem in rebus humanis constituere.

Alio modo ex intentione Dei, qui etiam mala ordinat in bonum, sicut persecutionem tyrannorum ordinavit in gloriam martyrum.

Unde Augustinus dicit in enchiridion, quod Deus est adeo bonus, quod nullo modo permetteret fieri aliquod malum, nisi esset adeo potens quod de quolibet malo posset elicere bonum. Et secundum hoc dicitur Matth. XVIII, 7: necesse est, ut veniant scandala, verumtamen vae homini illi per quem scandalum venit. Et secundum hoc hic dicit apostolus, quod oportet haereses esse, ex eo quod Deus malitiam haereticorum ordinavit in bonum fidelium.

Et hoc dicit primo quidem ad maiorem declarationem veritatis. Unde dicit Augustinus de Civit. Dei, Lib. XVI in Glossa: ab adversario mota quaestio, discendi existit occasio: multa quippe ad fidem catholicam pertinentia, dum haereticorum callida inquietudine excogitantur, ut adversus eos defendi possint, et considerantur diligentius, et intelliguntur clarius, et praedicantur instantius. Unde et Prov. XXVII, 17: ferrum ferro acuitur, et homo exacuit faciem amici sui. Secundo ad manifestandam infirmitatem fidei in his qui recte credunt. Et hoc est quod hic subdit apostolus ut et qui probati, id est, approbati sunt a Deo, manifesti fiant in vobis, id est, inter vos. Sap. III, 6: tamquam aurum in fornace probavit illos.

Deinde cum dicit convenientibus ergo vobis, etc., redarguit eos de tertio delicto, quia scilicet peccabant in modo et ordine sumendi corpus Christi. Et potest totum quod sequitur, dupliciter exponi.

Secundum autem primam expositionem redarguuntur de hoc quod corpus Christi pransi accipiebant.

Circa hoc ergo quatuor facit.

Primo ponit detrimentum quod incurrebant; secundo ponit culpam, ibi unusquisque enim, etc.; tertio inquit de causa culpae, ibi numquid domos, etc.; quarto concludit eorum vituperationem, ibi quid dicam vobis, etc..

Dicit ergo, primo, ita: convenientibus vobis, scissurae sunt inter vos, ergo convenientibus vobis in unum, corpore, non animo, iam ad hoc advenistis, quod non est, id est, non licet vel non competit vobis, dominicam coenam manducare, id est sumere eucharistiae sacramentum, quod Dominus in coena discipulis dedit. Hoc enim sacramentum, ut Augustinus dicit super iohannem, est sacramentum unitatis et charitatis.

Et ideo non competit dissentientibus. Cant. V, 1: comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi.

Vel melius potest referri ad ea quae sequuntur, ut sit sensus: non solum convenientibus vobis scissurae sunt inter vos, sed convenit vobis convenientibus iam, id est in praesenti hoc determinatum habetis, quod non est, id est non licet vobis, dominicam coenam manducare, ad quam pransi acceditis. Quia enim Dominus discipulis suis post coenam hoc sacramentum tradidit, ut legitur Matth. XXVI, 26, volebant etiam Corinthii post communem coenam sumere corpus Christi.

Sed Dominus hoc rationabiliter fecit propter tria. Primo quidem, quia ordine congruo figura praecedat veritatem. Agnus autem paschalis erat figura, sive umbra huius sacramenti. Et ideo post coenam agni paschalis, Christus hoc sacramentum dedit. Dicitur enim Coloss. II, 17 de omnibus legalibus, quod sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Secundo ut ex hoc sacramento statim ad passionem transiret, cuius hoc sacramentum est memoriale. Et ideo dixit discipulis surgite, eamus hinc, scilicet ad passionem. Tertio ut arctius imprimeretur hoc sacramentum cordibus discipulorum, quibus ipsum tradidit in ultimo suo recessu.

Sed in reverentiam tanti sacramenti postmodum ecclesia instituit, quod non nisi a ieiunis sumatur, a quo excipiuntur infirmi, qui in necessitate, quae legem non habet, possunt non ieiuni sumere corpus Christi.

Quia vero aqua non solvit ieiunium, aestimaverunt quidam, quod post potum aquae posset aliquis sumere hoc sacramentum, praesertim quia, ut dicunt, aqua non nutrit, sicut nec aliquod aliud simplex elementum.

Quamvis autem aqua secundum se non nutriat, et ob hoc non solvat ieiunium ecclesiae, secundum quod dicuntur aliqui ieiunantes, nutrit tamen aliis admixta, et ideo solvit ieiunium naturae. Et secundum hoc dicuntur aliqui ieiuni, qui scilicet eadem die nihil sumpserunt, nec cibi, nec potus. Et quia reliquiae cibi, quae in ore remanent, sumuntur per modum salivae, hoc non impedit aliquos esse ieiunos. Similiter et non impedit aliquos esse ieiunos, si tota nocte nihil dormierint, vel si etiam non sint plene digesti, dummodo eadem die omnino cibi vel potus nihil sumpserint.

Unde quia principium diei est sumendum secundum usum ecclesiae a media nocte, ideo quicumque post mediam noctem aliquid sumpserit quantumcumque modicum cibi vel potus, non potest eadem die sumere hoc sacramentum.

Deinde, cum dicit unusquisque enim, etc., ponit culpam, et primo secundum quod peccabant in Deum; secundo prout peccabant in proximum, ibi et alius quidem, etc..

Dicit ergo primo: ideo dico quod non licet vobis dominicam coenam manducare, quia unusquisque vestrum praesumit, id est ante sumit, suam coenam, scilicet ciborum communium, ad manducandum. Quilibet enim eorum portabat ad ecclesiam fercula praeparata, et comedebat quilibet seorsum antequam sumeret sacra mysteria. Os. IV, 18: separatum est convivium eorum, nunc interibunt. Eccli. XI, 19 dicitur in persona parci: inveni requiem mihi, et comedebam de bonis meis solus.

Deinde, cum dicit et alius quidem, etc., arguit culpam eorum, in quantum erat contra proximum.

Divites enim laute comedebant in ecclesia, et bibebant usque ad ebrietatem, pauperibus autem nihil dabant, ita quod remanebant esurientes.

Et hoc est quod dicitur et alius quidem esurit, scilicet pauper, qui non habebat unde sibi praepararet, alter autem ebrius est, scilicet dives, qui superflue comedebat et bibebat, contra id quod dicitur nehem. VIII, 10: comedite pingua, et bibite mulsum, et mittite partes eis, qui non praeparaverunt sibi. Iob XXXI, 17: si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea.

Deinde, cum dicit numquid domos, etc., inquit de causa huius culpa.

Et primo excludit causam per quam poterant excusari. Non enim est licitum domum Dei, quae est deputata sacris usibus, communibus usibus applicare. Unde et Dominus Io. II, 16 eiiciens ementes et vendentes de templo, dixit domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam domum negotiationis.

Et Augustinus dicit in regula: in oratorio nemo aliquid faciat, nisi ad quod factum est, unde et nomen accepit. Tamen propter necessitatem, quando scilicet aliquis aliam domum non inveniret, licite posset ecclesia uti ad manducandum, vel ad alios huiusmodi licitos usus.

Hanc ergo excusationem excludit apostolus, dicens numquid non habetis domos, scilicet proprias, ad manducandum et bibendum? ut propter hoc excusemini, si in ecclesia convivia celebretis, quae debetis in propriis domibus facere. Unde et Lc. V, 29 dicitur quod levi fecit Christo convivium magnum in domo sua.

Secundo, cum dicit aut ecclesiam Dei, etc., asserit causam quae eos inexcusabiles reddit, quarum prima est contemptus ecclesiae Dei. Et hanc ponit dicens aut ecclesiam Dei contemnitis? et ideo in ecclesia praesumitis coenam vestram ad manducandum.

Et potest hic sumi ecclesia tam pro congregatione fidelium, quam pro domo sacra, quae non est contemnenda, secundum illud Ps. Xcii, 5: domum tuam decet sanctitudo; et Ier. VII, 11: numquid spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? isti autem utrumque contemnebant, dum, praesente conventu fidelium, in loco sacro convivia celebrabant.

Secundo ponit contemptum proximorum in hoc quod subditur et confunditis eos qui non habent. In hoc enim pauperes erubescabant, quod ipsi esuriebant in conspectu totius multitudinis, aliis laute comedentibus et bibentibus.

Dicitur autem Prov. XVII, 5: qui despicit pauperem, exprobrat factori eius. Et Eccli. IV, 2: animam esurientem ne despexeris.

Deinde, cum dicit quid dicam, etc., concludit eorum vituperationem, dicens: quid dicam vobis ex consideratione praedictorum? numquid laudo vos? et respondet: et si in aliis factis laudo vos, in hoc tamen facto non laudo.

Et est advertendum quod supra dum de habitu mulierum loqueretur, saltem ironice laudavit eos, dicens: laudo vos quod per omnia mei, etc.. Hic vero nec ironice vult eos laudare, quia in gravioribus delictis nullo modo sunt peccatores palpandi.

Unde et in Ps. IX, 3 dicitur: quoniam laudatur peccator in desideriis animae suae, et iniquus benedicitur. Exacerbavit Dominum peccator. Et Is. III, 12: popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt.

Secundum aliam vero expositionem arguuntur de alia culpa.

In primitiva enim ecclesia fideles panem et vinum offerebant, quae consecrabantur in sanguinem et corpus Christi, quibus iam consecratis, divites, qui multa obtulerant, eadem sibi repetebant, et sic ipsi abundanter sumebant, pauperibus nihil sumentibus, qui nihil obtulerant.

De hac ergo culpa apostolus eos hic reprehendit, dicens convenientibus enim vobis in unum, iam non est, id est, non contingit inter vos, dominicam coenam manducare.

Coena enim Domini est communis toti familiae; unusquisque autem vestrum sumit eam, non quasi communem, sed quasi propriam, dum sibi vult vindicare quod Deo obtulit; et hoc est quod subdit unusquisque praesumit, id est, praesumptuose attentat, ad manducandum coenam, scilicet Domini, id est panem et vinum consecratum, quasi suam, id est, quasi propriam vindicans, scilicet ea quae consecrata sunt Domino in suos usus. Et ita sequitur quod alius, scilicet pauper qui nihil obtulit, esurit, nihil scilicet sumens de consecratis, alius autem, scilicet dives qui multa obtulit, ebrius est; ad litteram, propter hoc quod nimium sumpsit de vino consecrato quod scilicet quasi proprium repoposcit.

Sed videtur hoc esse impossibile, quod de vino consecrato aliquis inebrietur, vel etiam nutriatur de pane, quoniam post consecrationem sub speciebus panis et vini nihil remanet, nisi substantia corporis Christi et sanguinis, quae non possunt converti in corpus hominis, ad hoc quod ex eis nutriatur, aut inebrietur.

Dicunt ergo quidam, quod hoc non fit per aliquam conversionem, sed per solam immutationem sensuum hominis ab accidentibus panis et vini, quae remanent post consecrationem. Consueverunt enim homines ex solo ciborum odore confortari, et ex multo odore vini stupefieri et quasi inebriari.

Sed confortatio vel stupefactio, quae provenit ex sola immutatione sensuum, parvo tempore durat, cum tamen post consecrationem panis aut vini, si vinum in magna quantitate sumeretur aut panis, diu sustentaretur homo propter panem aut stupefieret propter vinum. Et praeterea manifestum est quod panis consecratus in aliam substantiam converti potest, ex hoc quod per putrefactionem resolvitur in pulveres, aut per combustionem in cineres.

Unde nulla ratio est, quare negetur posse nutrire, cum ad nutriendum nihil aliud requiratur, quam quod cibus convertatur in substantiam nutriti.

Quidam ergo posuerunt, quod panis aut vinum consecratum possunt converti in aliud, et sic nutrire, quia remanet ibi substantia panis aut vini cum substantia corporis Christi et sanguinis.

Sed hoc repugnat verbis Scripturae. Non enim verum esset quod Dominus dicit matth. XXVI, 26: hoc est enim corpus meum, quia hoc demonstratum, est panis, sed potius esset dicendum hic, id est, in hoc loco, est corpus meum. Et praeterea corpus Christi non incipit esse in hoc sacramento per loci mutationem, quia iam desineret esse in caelo. Unde relinquitur quod ibi incipiat esse per conversionem alterius, scilicet panis, in ipsum; unde non potest esse quod remaneat substantia panis.

Et ideo alii dixerunt quod remanet ibi forma substantialis panis, ad quam pertinet operatio rei: et ideo nutrit, sicut et panis nutriret.

Sed hoc non potest esse, quia nutrire est converti in substantiam nutriti, quod non competit nutrimento ratione formae, cuius est agere, sed magis ratione materiae, cuius est pati. Unde si esset ibi forma substantialis, panis nutrire non posset.

Alii vero dixerunt quod aer circumstans convertitur vel in substantiam nutriti, vel in quodcumque aliud huiusmodi; sed hoc non posset fieri absque multa condensatione aeris, quae sensui latere non posset.

Et ideo alii dixerunt quod divina virtute ad hoc quod sacramentum non deprehendatur in huiusmodi conversionibus, redit substantia panis et vini.

Sed hoc videtur esse impossibile, quia, cum substantia panis conversa sit in corpus Christi, non videtur quod possit substantia panis redire, nisi e converso corpus Christi converteretur in panem.

Et praeterea si substantia panis redit, aut hoc est manentibus accidentibus panis: et sic simul erit ibi substantia panis et substantia corporis Christi, quod supra improbatum est; nam tamdiu est ibi substantia corporis Christi, quamdiu species remanent. Aut redit speciebus non manentibus, quod etiam est impossibile, quia sic esset substantia panis absque propriis accidentibus, nisi forte intelligatur quod Deus in termino conversionis causaret ibi quamdam materiam quae sit subiectum huius conversionis. Sed melius est ut dicatur quod sicut virtute consecrationis miraculose confertur speciebus panis et vini, ut subsistant sine subiecto ad modum substantiae, ita etiam eis miraculose confertur ex consequenti quod agant et patiantur quicquid agere aut pati posset substantia panis aut vini, si adesset. Et hac ratione species illae panis et vini possunt nutrire et inebriare, sicut si esset ibi substantia panis et vini.

Caetera non mutantur a prima expositione.

#5 Lectio 5

Postquam apostolus redarguit Corinthiorum inordinationes, quas committebant conveniendo ad eucharistiae sacramentum sumendum, hic agit de ipso sacramento. Et primo agit de dignitate huius sacramenti; secundo inducit fideles ad reverenter sumendum, ibi itaque quicumque manducaverit etc..

Circa primum duo facit.

Primo commendat auctoritatem doctrinae quam daturus est; secundo ponit doctrinam de dignitate huius sacramenti, ibi quoniam Dominus noster, etc..

Circa primum duo facit. Primo commendat auctoritatem doctrinae ex parte auctoris, qui est Christus, dicens: dixi quod iam non est vobis dominicam coenam manducare, sacramentum eucharistiae dominicam coenam vocans, ego enim accepi a Domino, scilicet Christo, qui est auctor huius doctrinae, non ab aliquo puro homine. Gal. I, 1: Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum.

Hebr. II, 3: quae cum initium accepisset enarrari per Dominum, etc..

Secundo commendat auctoritatem doctrinae ex parte ministri, qui est ipse Paulus, cum subdit quod et tradidi vobis. Is. XXI, 10: quae audivi a Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis. Sap. VII, 13: quam sine fictione didici, et sine invidia communico.

Deinde cum dicit quoniam Dominus Iesus, commendat dignitatem huius sacramenti, tradens institutionem ipsius.

Et primo ponit institutionem; secundo tempus institutionis, cum dicit in qua nocte tradebatur, etc..

Tertio modum instituendi, ibi accepit panem, etc..

Institutor autem sacramenti est ipse Christus. Unde dicit quoniam Dominus noster Iesus Christus, etc.. Dictum est enim supra cum de baptismo ageretur, quod Christus in sacramentis habet excellentiae potestatem, ad quam quatuor pertinent.

Primo quidem quod virtus et meritum eius operetur in sacramentis; secundo quod in nomine eius sanctificetur sacramentum; tertio quod effectum sacramenti sine sacramento praebere potest; quarto institutio novi sacramenti. Specialiter tamen congruebat ut hoc sacramentum ipse in sua persona institueret, in quo corpus et sanguis eius communicatur.

Unde et ipse dicit Io. VI, 52: panis quem ego dabo vobis, caro mea est pro mundi vita.

Deinde cum dicit qua nocte tradebatur, describit tempus institutionis huius sacramenti, quod quidem congruum fuit, primo quidem quantum ad qualitatem temporis.

Fuit enim in nocte. Per virtutem enim huius sacramenti anima illuminatur. Unde I Reg. XIV, 27 dicitur quod ionathas intinxit virgam in favum mellis, et convertit manum suam ad os suum, et illuminati sunt oculi eius; propter quod et in Ps. Cxxxviii, 11 dicitur: nox illuminatio mea in deliciis meis.

Secundo quantum ad negotium quod in illo tempore gerebatur, quia scilicet quando tradebatur ad passionem, per quam transivit ad patrem, hoc sacramentum, quod est memoriale passionis, instituit. Unde dicitur eccli. XXIX, 33: transi, hospes, et orna mensam, et quae in manu habes, ciba caeteros.

Deinde cum dicit accepit panem, etc., ostendit modum institutionis. Et primo ponit ea quae fecit et dixit Christus instituendo hoc sacramentum; secundo exponit, ibi quotiescumque enim, etc..

Circa primum duo facit.

Primo agit de institutione sacramenti huius quantum ad corpus Christi; secundo quantum ad eius sanguinem, ibi similiter et calicem, etc..

Circa primum ante expositionem litterae, oportet primo considerare necessitatem institutionis huius sacramenti.

Est autem sciendum quod sacramenta instituta sunt propter necessitatem vitae spiritualis.

Et quia corporalia sunt quaedam similitudines spiritualium, oportet sacramenta proportionari eis quae sunt necessaria ad vitam corporalem. In qua primo invenitur generatio, cui proportionatur baptismus, per quem regeneratur aliquis in vitam spiritualem.

Secundo ad vitam corporalem requiritur augmentum, per quod aliquis perducitur ad quantitatem et virtutem perfectam: et huic proportionatur sacramentum confirmationis, in quo spiritus sanctus datur ad robur.

Tertio ad vitam corporalem requiritur alimentum, per quod corpus hominis sustentatur, et similiter vita spiritualis per sacramentum eucharistiae reficitur, secundum illud Ps. XXII, 2: in loco pascuae ibi me collocavit, super aquam refectionis educavit me.

Est autem notandum quod generans non coniungitur genito secundum substantiam sed solum secundum virtutem, sed cibus coniungitur nutrito secundum substantiam.

Unde in sacramento baptismi, quo Christus regenerat ad salutem, non est ipse Christus secundum suam substantiam, sed solum secundum suam virtutem. Sed in sacramento eucharistiae, quod est spirituale alimentum, Christus est secundum suam substantiam.

Continetur autem sub alia specie propter tria. Primo quidem ne esset horribile fidelibus sumentibus hoc sacramentum, si in propria specie carnem hominis ederent, et sanguinem biberent; secundo ne hoc ipsum esset derisibile infidelibus; tertio ut cresceret meritum fidei, quae consistit in hoc quod creduntur ea quae non videntur. Traditur autem hoc sacramentum sub duplici specie propter tria. Primo quidem propter eius perfectionem, quia, cum sit spiritualis refectio, debet habere spiritualem cibum et spiritualem potum. Nam et corporalis refectio non perficitur sine potu et cibo.

Unde et supra X, 3 s. Dictum est quod omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt; nam et corporalis refectio non perficitur sine cibo et potu.

Secundo propter eius significationem. Est enim memoriale dominicae passionis, per quam sanguis Christi fuit separatus a corpore; et ideo in hoc sacramento seorsum offertur sanguis a corpore.

Tertio propter huius sacramenti effectum salutarem. Valet enim ad salutem corporis, et ideo offertur corpus: et valet ad salutem animae, et ideo offertur sanguis. Nam anima in sanguine est, ut dicitur Gen. IX, 4 ss..

Offertur autem specialiter hoc sacramentum sub specie panis et vini. Primo quidem, quia pane et vino communius utuntur homines ad suam refectionem. Et ideo assumuntur in sacramento haec, sicut aqua ad ablutionem in baptismo, et oleum ad unctionem.

Secundo propter virtutem huius sacramenti.

Nam panis confirmat cor hominis, vinum vero laetificat.

Tertio quia panis, qui ex multis granis fit, et vinum ex multis uvis, significant ecclesiae unitatem, quae constituitur ex multis fidelibus.

Est autem haec eucharistia specialiter sacramentum unitatis et charitatis, ut dicit Augustinus super iohannem.

His autem visis circa litterae expositionem, primo considerandum est quid Christus fecerit; secundo quid dixerit, ibi et dixit, etc..

Tria autem facit. Primum quidem designatur, cum dicit accepit panem, per quod duo significari possunt: primo quidem quod ipse voluntarie passionem accepit, cuius hoc sacramentum est memoriale, secundum illud Is. LIII, 7: oblatum est, quia ipse voluit. Secundo potest significari quod ipse accepit a patre potestatem perficiendi hoc sacramentum, secundum illud matth. XI, 27: omnia tradita sunt mihi a patre meo.

Secundum tangit, cum dicit et gratias agens. In quo datur nobis exemplum gratias agendi de omnibus quae nobis divinitus dantur, secundum illud I Thess. Cap. Ult.: in omnibus gratias agite.

Tertium tangit, cum dicit fregit. Is. LVIII, 7: frange esurienti panem tuum.

Sed videtur hoc esse contrarium usui ecclesiae, secundum quam prius consecratur corpus Christi, et postea frangitur: hic autem dicitur quod prius fregit, postea protulit verba consecrationis.

Et ideo quidam dixerunt quod Christus consecravit prius verbis aliis, et postea protulit verba quibus nos consecramus. Sed hoc non potest esse, quia sacerdos, dum consecrat, non profert ista verba quasi ex persona sua sed quasi ex persona Christi consecrantis.

Unde manifestum est quod eisdem verbis quibus nos consecramus, et Christus consecravit.

Et ideo dicendum est quod hoc quod hic dicitur et dixit, non est sumendum consequenter, quasi Christus acceperit panem, et gratias agens fregerit, et postea dixerit verba quae sequuntur, sed concomitanter, quod dum accepit per se panem, gratias agens fregit et dixit. Et ideo cum Matth. XXVI, 26 dicatur quod Iesus accepit panem, et benedixit, ac fregit, apostolus non curavit hic de benedictione facere mentionem, intelligens nihil aliud esse illam benedictionem, quam hoc quod Dominus dixit hoc est corpus meum.

Deinde cum dicit et dixit, ostendit quid Christus dixerit instituendo hoc sacramentum.

In verbis autem primo quidem iniunxit sacramenti usum; secundo expressit sacramenti veritatem; tertio docuit mysterium.

Usum quidem sacramenti iniunxit, dicens accipite. Quasi diceret: non ex potestate vel merito humano competit vobis usus huius sacramenti, sed ex eminenti Dei beneficio. Sap. XVI, 20: Angelorum esca nutriti populum tuum, Domine. Supra IV, 7: quid habes quod non accepisti? et determinat speciem usus, cum dicit et manducate. Io. VI, 54: nisi manducaveritis carnem filii hominis. Iob XXXI, 31: si non dixerunt viri tabernaculi mei: quis det de carnibus eius, ut saturemur? sciendum est tamen quod haec verba non sunt de forma consecrationis.

Est enim haec differentia inter haec et alia sacramenta, quia alia sacramenta perficiuntur non quidem in consecratione materiae, sed in usu materiae consecratae, sicut in ablutione aquae, aut in unctione olei seu chrismatis.

Et hoc ideo, quia in materiis aliorum sacramentorum non est aliqua natura rationalis, quae sit gratiae sanctificantis susceptiva; et ideo in forma aliorum sacramentorum fit mentio de usu sacramenti, sicut cum dicitur: ego te baptizo, vel confirmo te chrismate salutis, etc.. Sed hoc sacramentum perficitur in ipsa consecratione materiae, in qua continetur ipse Christus, qui est finis totius gratiae sanctificantis.

Et ideo verba quae pertinent ad usum sacramenti, non sunt de substantia formae, sed solum illa quae continent veritatem et continentiam sacramenti, quae consequenter ponit, subdens hoc est corpus meum.

Circa quae verba tria oportet considerare.

Primo quidem de re significata per haec verba, quod scilicet sit ibi corpus Christi; secundo de veritate huius locutionis, tertio utrum haec sit conveniens forma huius sacramenti.

Circa primum considerandum est, quod quidam dixerunt corpus Christi non esse in hoc sacramento secundum veritatem, sed solum sicut in signo, sic exponentes quod hic dicitur hoc est corpus meum, id est, hoc est signum et figura corporis mei, sicut et supra X, 4 dictum est: petra autem erat Christus, id est, figura Christi.

Sed hoc est haereticum, cum expresse Dominus dicat, Io. VI, 56: caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.

Unde alii dixerunt quod est ibi vere corpus Christi, sed simul cum substantia panis, quod est impossibile, ut supra ostensum est.

Unde alii dixerunt quod est ibi solum corpus Christi, substantia panis non remanente, quae annihilatur, vel in praeiacentem materiam resolvitur. Sed hoc non potest esse, quia, sicut Augustinus dicit in libro LXXXIII quaest.: Deus non est auctor tendendi in non esse. Secundo quia etiam per hanc positionem tollitur hoc quod substantia panis convertatur in corpus Christi, et sic cum corpus Christi non incipiat esse in hoc sacramento per conversionem alterius in ipsum, relinquitur quod incipiat ibi esse per motum localem, quod est impossibile, ut supra dictum est.

Oportet igitur dicere, quod corpus Christi vere sit in hoc sacramento per conversionem panis in ipsum.

Considerandum tamen quod haec conversio differt ab omnibus conversionibus quae sunt in natura.

Actio enim naturae praesupponit materiam, et ideo eius actio non se extendit, nisi ad immutandum aliquid secundum formam vel substantialem vel accidentalem. Unde omnis conversio naturalis dicitur esse formalis. Sed Deus qui facit hanc conversionem, est auctor materiae et formae, et ideo tota substantia panis, materia non remanente, potest converti in totam substantiam corporis Christi.

Et quia materia est individuationis principium, totum hoc individuum signatum, quod est substantia particularis, convertitur in aliam substantiam particularem, propter quod dicitur ista conversio substantialis seu transubstantiatio.

Contingit igitur in hac conversione contrarium eius quod accidit in conversionibus naturalibus, in quibus, manente subiecto, fit transmutatio interdum circa accidentia. Hic autem, transmutata substantia, manent accidentia sine subiecto, virtute divina, quae sicut causa prima sustentat ea sine causa materiali, quae est substantia causata ad hoc quod corpus Christi et sanguis sumatur in specie aliena rationibus supradictis. Et quia ordine quodam accidentia referuntur ad substantiam, ideo dimensiones sine subiecto remanent, et alia accidentia remanent in ipsis dimensionibus, sicut in subiecto.

Si autem sub illis dimensionibus nulla substantia remaneat, nisi corpus Christi, dubium potest esse de fractionibus hostiae consecratae, cum corpus Christi glorificatum sit, et per consequens infrangibile.

Unde non potest huic fractioni substare, sed nec etiam aliud potest fingi quod subsistat, quia sacramentum veritatis non decet aliqua fictio. Unde nihil sensu percipitur in hoc sacramento, quod non sit ibi secundum veritatem.

Sensibilia enim per se sunt qualitates, quae quidem remanent, sicut prius fuerant in hoc sacramento, ut dictum est.

Et ideo alii dixerunt quod est quaedam ibi vero fractio sine subiecto, unde nihil ibi frangitur.

Sed nec hoc dici potest, quia cum fractio sit in genere passionis, quae habet debilius esse quam qualitas, non potest esse in hoc sacramento sine subiecto, sicut nec qualitas.

Unde restat dicendum, quod fractio illa fundatur sicut in subiecto in dimensionibus panis et vini remanentibus. Corpus autem Christi non attingitur ab huiusmodi fractione, quia totum remanet sub qualibet parte dimensionum divisarum.

Quod quidem hoc modo considerari potest.

Nam corpus Christi est in hoc sacramento ex conversione substantiae panis in ipsum. Non autem fit conversio ratione dimensionum.

Nam dimensiones panis remanent, sed solum ratione substantiae. Unde et corpus Christi est ibi ratione suae substantiae, non autem ratione suarum dimensionum, licet dimensiones eius sunt ibi ex consequenti, in quantum non separantur a substantia ipsius.

Quantum autem ad naturam substantiae pertinet, tota est sub qualibet parte dimensionum.

Unde sicut ante consecrationem tota veritas substantiae et natura panis erat sub qualibet parte dimensionum: ita post consecrationem totum corpus Christi est sub qualibet parte panis divisi.

Significat autem hostiae consecratae divisio, primo quidem passionem Christi, per quam corpus eius fuit vulneribus fractum, secundum illud Ps. XXI, 17: foderunt manus meas et pedes meos.

Secundo distributionem donorum Christi ex ipso progredientium, secundum illud infra XII, 4: divisiones gratiarum sunt.

Tertio diversas partes ecclesiae. Nam eorum qui sunt membra Christi, quidam adhuc in hoc mundo peregrinantur; quidam vivunt in gloria cum Christo, et quantum ad animam et quantum ad corpus; quidam autem expectant finalem resurrectionem in fine mundi, et hoc significat divisio hostiae in tres partes.

Secundo considerandum est de veritate huius locutionis. Videtur enim haec locutio esse falsa hoc est corpus meum. Conversio enim panis in corpus Christi fit in termino prolationis horum verborum. Tunc enim completur significatio huius locutionis.

Formae enim sacramentorum significando efficiunt; et ideo sequitur quod in principio locutionis quando dicitur quod non sit ibi corpus Christi, sed sola substantia panis, quae demonstratur per hoc pronomen hoc, quando est demonstrativum substantiae. Idem est ergo, hoc, cum dicitur hoc est corpus meum, ac si diceret substantia panis est corpus meum, quod manifeste falsum est.

Dixerunt ergo quidam, quod sacerdos haec verba materialiter et recitative profert ex persona Christi, et ideo demonstratio huius pronominis non refertur ad praesentem materiam, ut ex hoc locutio falsa reddatur, secundum quod obiectio procedebat.

Sed hoc non potest stare. Primo quidem, quia si haec locutio non applicetur ad praesentem materiam, nihil faciet circa eam, quod est falsum. Dicit enim Augustinus super ioannem: accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. Unde necesse est dicere, quod verba ista formaliter accipiantur, referendo ea ad praesentem materiam. Profert autem ea sacerdos ex persona Christi, a quo virtutem sumpserunt, ad ostendendum quod eadem efficaciam nunc habent, sicut quando Christus ea protulit. Non enim virtus his verbis collata evanescit, neque temporis diversitate, neque ministrorum varietate.

Secundo, quia eadem difficultas remanet de prima prolatione qua Christus ea protulit.

Ideo alii dicunt quod sensus huius est hoc est corpus meum, id est hic panis, designat corpus meum, ut *ly hoc*, designet id quod est in principio locutionis.

Sed hoc etiam esse non potest, quia cum sacramenta efficiant quod figurant, haec verba nihil efficiunt, nisi quod significant.

Secundo, quia ex hoc sequeretur, quod per haec verba nihil efficeretur, quam quod corpus Christi esset ibi: sicut sub signo, quod supra improbatum est.

Et ideo alii dicunt quod *ly hoc*, facit demonstrationem ad intellectum, et demonstrat id quod erit in fine locutionis, scilicet corpus Christi. Sed nec hoc videtur convenienter dici, quia secundum hoc sensus esset corpus meum est corpus meum, quod non fit per haec verba, cum hoc ante verba consecrationis fuerit verum.

Et ideo aliter dicendum est, quod formae sacramentorum non solum sunt significativae, sed etiam factivae: significando enim efficiunt. In omni autem factione oportet subiici aliquid commune tamquam principium.

Commune autem in hac conversione non est aliqua substantia, sed accidentia quae et prius fuerunt, et postea manent; et ideo ex parte subiecti in hac locutione non ponitur nomen, quod significat certam speciem substantiae, sed ponitur pronomen, quod significat substantiam sine determinata specie.

Est ergo sensus hoc, id est, contentum sub his accidentibus, est corpus meum. Et hoc est quod fit per verba consecrationis.

Nam ante consecrationem id quod erat contentum sub his accidentibus non erat corpus Christi, quod tamen fit corpus Christi per consecrationem.

Tertio autem oportet considerare quomodo est haec conveniens forma huius sacramenti.

Nam hoc sacramentum, ut dictum est, non consistit in usu materiae, sed in consecratione ipsius. Consecratio autem non fit per hoc, quod materia consecrata solum suscipiat aliquam virtutem spiritualem, sed per hoc quod transubstantiatur secundum esse in corpus Christi; et ideo nullo alio verbo utendum fuit, nisi verbo substantivo, ut dicatur hoc est corpus meum. Per hoc enim significatur id quod est finis, quod significando efficitur.

Deinde cum dicit quod pro vobis tradetur, tangit mysterium huius sacramenti.

Est enim sacramentum repraesentativum divinae passionis, per quam corpus suum tradidit in mortem pro nobis, secundum illud Is. L, 6: corpus meum dedi percipientibus; et Eph. V, 2: tradidit semetipsum pro nobis.

Et ut ostendat rationem frequentandi hoc mysterium, subiungitur hoc facite in meam commemorationem, hoc recolendo scilicet tam magnum beneficium, pro quo vobis me tradidi in morte. Unde et Thren. III, 19 dicitur: recordare paupertatis meae, absinthii et fellis. Et in Ps. Cx, 4: memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, escam dedit timentibus se.

#6 Lectio 6

Postquam apostolus posuit institutionem huius sacramenti quantum ad consecrationem corporis, hic ponit institutionem eius quantum ad sanguinis consecrationem.

Et primo ponit ordinem institutionis; secundo verba, cum dicit hic calix, etc..

Ordo autem attenditur quantum ad duo.

Primo ad concomitantiam utriusque speciei, cum dicit similiter et calicem. Utrumque enim est de perfectione huius sacramenti, tum propter perfectionem refecionis, tum propter repraesentationem passionis, tum propter efficientiam salutis animae et corporis, ut supra dictum est.

Sed si prius consecratur in hoc sacramento corpus Christi, et postea sanguis, videtur sequi quod ante consecrationem sanguinis, corpus Christi in hoc sacramento sit exsanguis: quod quidam inconueniens reputantes dixerunt, quod duae formae se expectant in efficiendo, ita scilicet quod prima forma consecrationis corporis non consequitur suum effectum, antequam perficiatur forma consecrationis sanguinis; sicut etiam dictum est, quod verba quae proferuntur in consecratione corporis, non consequuntur suum effectum usque ad finem prolotionis verborum.

Sed hoc non est simile. Nam significatio verborum quibus consecratur corpus Christi, non completur nisi in termino prolotionis eorum.

Et quia verba sacramentalia significando efficiunt, ideo non possunt habere effectum ante terminum prolotionis. Tunc autem habent plenam significationem, etiam antequam proferantur verba consecrationis sanguinis, et ideo necesse est quod etiam tunc habeant suum effectum. Alioquin sacerdos peccaret statim, post verba consecrationis, proponens hostiam non consecratam populo adorandam, nisi iam esset corpus Christi, quia induceret populum ad idololatriam.

Est ergo dicendum, quod ante consecrationem sanguinis est in hoc sacramento corpus Christi, non sine sanguine. Sciendum est enim quod in hoc sacramento dupliciter aliquid est. Uno modo ex VI consecrationis, illud scilicet in quod terminatur conversio panis et vini, sicut per formam consecrationis significatur, et sic sub specie panis est corpus Christi.

Alio modo est aliquid in hoc sacramento ex reali concomitantia, sicut divinitas verbi est in hoc sacramento propter indissolubilem unionem ipsius ad corpus Christi, licet nullo modo substantia panis in divinitatem convertatur.

Et similiter est ibi anima, quae coniuncta est realiter ipsi corpori. Si vero in triduo mortis Christi, fuisset corpus Christi ab aliquo apostolorum consecratum, non fuisset ibi anima quae tunc realiter erat a corpore separata.

Et idem dicendum est de sanguine. Nam sub speciebus panis ex VI consecrationis est corpus Christi, in quod substantia panis convertitur.

Sanguis autem est ibi ex reali concomitantia, quia tunc realiter sanguis Christi non est ab eius corpore separatus. Et, eadem ratione, sub specie vini est sanguis Christi ex VI consecrationis, corpus autem ex reali concomitantia, ita quod sub utraque specie est totus Christus. Si vero tempore passionis quando sanguis Christi erat ex corpore effusus, fuisset hoc sacramentum ab aliquo apostolorum perfectum, sub panis specie fuisset solum corpus Christi exsanguis, sub speciebus autem vini fuisset solus sanguis Christi.

Secundo, attenditur ordo per comparisonem ad cibos materiales, qui praecesserant, ubi subdit postquam coenavit, quod videtur signanter addidisse.

Nam Christus corpus suum tradidit inter coenam. Unde Matth. XXVI, 26 dicitur, quod coenantibus illis accepit Iesus panem, etc..

Sed sanguinem dedit expresse post coenam.

Unde et Lc. XXII, 20 dicitur similiter et calicem postquam coenavit, dicens, etc.. Cuius ratio est, quia corpus Christi repraesentat mysterium incarnationis, quae facta est adhuc legalibus observantiis statum habentibus, inter quas praecipua erat coena agni paschalis.

Sed sanguis Christi in sacramento directe repraesentat passionem, per quam est effusus et per quam sunt terminata omnia legalia.

Unde Hebr. IX, 12 dicitur, quod per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa.

Deinde ponit verba, dicens hic calix, etc.. Et primo demonstrat veritatem huius sacramenti; secundo iniungit usum, ibi hoc facite, etc..

Quantum ergo ad primum, dicit hic calix, etc.. Quod quidem dupliciter sumi potest. Uno modo metonymice, ut scilicet ponatur continens pro contento, quasi dicat: contentum in hoc calice; quod convenientius ponitur in consecratione vini, quod ratione suae humiditatis indiget aliis terminis contineri, quam in consecratione panis, qui ratione suae siccitatis, propriis terminis continetur.

Alio modo potest accipi metaphoricè, ut sit sensus: sicut calix inebriat et perturbat, ita et passio. Unde Matth. XX, 22 dicit: potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? et Matth. XXVI, 39: transeat a me calix iste.

Est ergo sensus hic calix, id est, contentum in hoc calice, vel haec mea passio, est novum testamentum in meo sanguine.

Unde considerandum est, quod testamentum dupliciter sumitur in Scripturis.

Uno modo communiter pro quolibet pacto, quod quidem testibus confirmatur, et sic considerandum est, quod Deus dupliciter pactum iniit cum humano genere. Uno modo promittendo bona temporalia et a malis temporalibus liberando: et hoc vocatur vetus testamentum, vel pactum. Alio modo promittendo bona spiritualia et a malis oppositis liberando: et hoc vocatur testamentum novum. Unde dicitur Ier. XXXI, 31: feriam domui Israel et domui Iuda foedus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris, ut educerem eos de terra Aegypti, sed hoc erit pactum: dabo legem meam in visceribus eorum, et ero eis in Deum.

Est autem considerandum quod apud antiquos erat consuetudo ut alicuius victimae sanguinem funderent ad confirmationem pacti.

Unde Gen. XXXI, 54 legitur, quod postquam inierunt enim foedus Laban et Iacob, immolatis victimis in monte, vocavit fratres suos.

Unde et Ex. XXIV, 8 legitur, quod Moyses sumptum sanguinem respersit in populum, et ait: hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum. Sicut ergo vetus testamentum seu pactum confirmatum est sanguine figurali taurorum, ita novum testamentum seu pactum confirmatum est in sanguine Christi, qui per passionem est effusus. Et in hoc calice sacramentum taliter continetur.

Alio modo testamentum accipitur magis stricte pro dispositione haereditatis percipiendae, quam necesse est secundum leges certo numero testium confirmare. Non autem testamentum sic acceptum confirmatur nisi per mortem, quia, ut apostolus dicit Hebr. IX, 17, testamentum in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est.

Deus autem primo quidem dispositionem fecerat de aeterna haereditate percipienda, sed sub figura temporalium bonorum, quod pertinet ad vetus testamentum; sed postmodum fecit novum testamentum, expresse promittens haereditatem aeternam, quod quidem confirmatum est per sanguinem mortis Christi. Et ideo Dominus de hoc dicit hic calix novum testamentum est in meo sanguine; quasi dicat: per id quod in calice continetur commemoratur novum testamentum per Christi sanguinem confirmatum.

Est autem advertendum quod eadem verba quae hic apostolus ponit, habentur Lc. XXII, 20, nisi quod ibi additur: qui pro vobis effundetur. Lucas enim discipulus fuit Pauli et eum in conscriptione evangelii est secutus. Sed Matth. XXVI, 28 dicitur hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Eadem verba ponuntur in Mc. XIV, 24.

Dicunt ergo quidam, quod quaecumque formae horum verborum proferantur, quae sunt scripta in canone sufficere ad consecrationem.

Probabilius autem dici videtur quod illis solis verbis perficitur consecratio, quibus ecclesia utitur ex traditione apostolorum structa.

Evangelistae enim verba Domini recitare intenderunt quantum pertinet ad rationem historiae, non autem secundum quod ordinantur ad consecrationem sacramentorum, quas in occulto habebant in primitiva ecclesia, propter infideles. Unde Dionysius dicit in ultimo cap. Ecclesiasticae hierarchiae: perfectivas invocationes non est fas in Scripturis exponere, neque mysticum ipsarum ante factas in ipsis ex Deo virtutes ex occulto in communi adducere.

Sed circa ista verba quibus ecclesia utitur in consecratione sanguinis, quidam opinantur quod non omnia sint de necessitate formae sed solum quod dicitur hic est calix sanguinis mei, non autem residuum quod sequitur: novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Sed hoc non videtur convenienter dici.

Nam totum illud quod sequitur est quaedam determinatio praedicati. Unde et ad eiusdem locutionis sententiam seu significationem pertinet.

Et quia, ut saepe dictum est, formae sacramentorum significando efficiunt, totum pertinet ad vim effectivam formae.

Nec obstat ratio quam inducunt, quia in consecratione corporis sufficit quod dicitur hoc est corpus meum, quia sanguis seorsum consecratus, specialiter repraesentat passionem Christi, per quam eius sanguis separatus est a corpore.

Et ideo in consecratione sanguinis oportuit exprimere Christi passionis virtutem, quae attenditur, primo quidem, respectu nostrae culpae quam Christi passio abolet, secundum illud Apoc. I, 5: lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, et, quantum ad hoc, dicit qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Effusus est siquidem sanguis in remissionem peccatorum, non solum pro multis, sed etiam pro omnibus, secundum illud I Io. II, 2: ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Sed quia quidam se reddunt indignos ad recipiendum talem effectum, quantum ad efficaciam dicitur esse effusus pro multis, in quibus habet effectum passio Christi.

Dicit autem signanter pro vobis et pro multis, quia hoc sacramentum valet in remissionem peccatorum summentibus per modum sacramenti, quod notatur signanter, cum dicitur pro vobis, quibus dixerat accipite. Valet etiam per modum sacrificii multis non summentibus, pro quibus offertur; quod significatur cum dicitur: et pro multis.

Secundo, virtus eius consideratur per comparisonem ad vitam iustitiae, quam facit per fidem, secundum illud Rom. III, 24: iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quae est in Christo Iesu, quem proposuit propitiationem per fidem in sanguine ipsius. Et quantum ad hoc, dicit: mysterium, id est occultum fidei, quia scilicet fides passionis Christi erat occulta in omnibus sacrificiis veteris testamenti, sicut veritas in signo. Hoc autem ecclesia habet ex traditione apostolorum, cum in canone Scripturae non inveniatur.

Tertio, virtus eius attenditur quantum ad vitam gloriae, in quam per passionem Christi introducit, secundum illud Hebr. X, 19: habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Et quantum ad hoc, dicit: novi et aeterni testamenti. Aeterni siquidem, quia est dispositio de haereditate aeterna.

Novi autem, ad differentiam veteris, quia temporalia promittebat. Unde Hebr. IX, 15 dicitur: ideo novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, repromissionem accipiant, qui vocati sunt aeternae haereditatis.

Deinde cum dicit hoc facite, etc., iniungit usum huius sacramenti, dicens hoc facite, quotiescumque sumitis, in meam commemorationem, scilicet in memoriam meae passionis. Unde et thr. III, 20 dicit propheta: memoria memor ero, et tabescet in me anima mea. Et Is. Lxiii, 7: miserationum Domini recordabor.

Est autem notandum quod in calice principaliter quidem debet poni vinum, rationibus supradictis. Debet autem apponi et aqua. Probabile enim est quod Christus in coena vinum mixtum discipulis dederit, propter consuetudinem terrae illius, in qua, ut temperetur fortitudo vini, ab omnibus vinum bibitur aqua mixtum. Unde et Prov. IX, 5 sapientia dicit: bibite vinum quod miscui vobis.

Nihilominus tamen aqua vino mixta significat populum christianum Christo per passionem coniunctum, secundum illud apoc. XVII, 15: aquae, populi sunt et gentes. Et participatio sanguinis Christi a fidelibus pertinet ad usum sacramenti, qui non est de necessitate huius sacramenti.

Sed potest vinum consecrari absque aqua, licet peccet qui sic consecrat, non servans ritum ecclesiae. Et ideo si sacerdos ante consecrationem vini advertat quod aqua non fuerit apposita calici, debet apponere. Si vero post consecrationem advertat, non debet apponere, sed debet perficere sacramentum. Nihil enim post consecrationem est sanguini Christi miscendum quia talis permixtio non posset esse sine qualicumque corruptione vini consecrati, quod pertinet ad crimen sacrilegii.

Dicunt autem quidam quod cum de latere Christi pendens in cruce fluxerit sanguis et aqua, ut legitur Io. XIX, 34, sicut vinum convertitur in sanguinem, ita aqua in aquam. Sed hoc non competit, quia in illa aqua figuratur ablutio quae est per baptismum.

Et ideo alii dicunt quod, facta conversione vini in sanguinem, aqua remanet in sua substantia, et circumtegitur accidentibus vini. Sed hoc non competit, quia aqua admiscetur vino ante consecrationem, quando non differt ab alio vino. Unde non seorsum manet, sed permiscetur.

Et ideo dicendum est, quod aqua convertitur in vinum et sic totum convertitur in sanguinem Christi. Propter quod mos est modicum de aqua apponere et praecipue si sit vinum debile, quod non potest nisi modicum aquae in seipsum convertere.

Deinde cum dicit quotiescumque, etc., exponit verba Domini quae dixerat: hoc facite in meam commemorationem, dicens quotiescumque enim manducabitis panem hunc, etc..

Et dicit panem, propter species remanentes.

Dicit autem hunc, propter idem numero corpus significatum et contentum.

Et calicem, scilicet hunc, bibetis, mortem Domini annuntiabitis, repraesentando scilicet eam per hoc sacramentum.

Et hoc, donec veniat, id est, usque ad ultimum eius adventum, in quo datur intelligi, quod hic ritus ecclesiae non cessabit usque ad finem mundi, secundum illud Matth. Cap. Ult.: ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi. Et Lc. XXI, 32: non praeteribit generatio haec, scilicet ecclesiae, donec omnia fiant.

#7 Lectio 7

Postquam apostolus ostendit dignitatem huius sacramenti hic excitat fideles ad sumendum illud reverenter: et primo ponit periculum quod imminet indignis summentibus; secundo adhibet salutare remedium, ibi probet autem, etc..

Dicit ergo primo itaque, ex quo hoc quod sacramentaliter manducatur, est corpus Christi et, quod bibitur, est sanguis Christi, quicumque manducaverit hunc panem, vel biberit calicem indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini.

In quibus verbis, primo, considerandum est qualiter aliquis indigne manducat et bibit: quod quidem, secundum Glossam contingit tripliciter.

Primo quidem quantum ad celebrationem huius sacramenti, quia scilicet aliquis aliter celebrat sacramentum eucharistiae, quam a Christo traditum est: puta si offerat in hoc sacramento alium panem quam triticeum, vel alium liquorem, quam vinum de vite. Unde Lev. X, 1 s. Dicitur quod Nadab et Abiu, filii Aaron, obtulerunt coram Domino ignem alienum, quod eis praeceptum non erat: egressusque ignis a Domino, devoravit eos.

Secundo ex hoc quod aliquis non devota mente accedit ad eucharistiam. Quae quidem indevotio quandoque est veniale: puta cum aliquis, distracta mente ad saecularia negotia, accedit ad hoc sacramentum habitualiter retinens debitam reverentiam ad ipsum; et talis indevotio licet impediatur fructum huius sacramenti, qui est spiritualis effectus, non tamen facit reum corporis et sanguinis Domini, sicut hic apostolus loquitur.

Quaedam vero indevotio est peccatum mortale, quae scilicet est cum contemptu huius sacramenti, prout dicitur Malach. I, 12: vos polluistis nomen meum in eo quod dicitis: mensa Domini contaminata est, et quod supponitur contemptibile. Et de tali indevotione loquitur Glossa.

Tertio modo dicitur aliquis indignus ex eo quod cum voluntate peccandi mortaliter, accedit ad eucharistiam. Dicitur enim Levit. XXI, 23: non accedat ad altare qui maculam habet.

Intelligitur aliquis maculam peccati habere, quamdiu est in voluntate peccandi, quae tamen tollitur per poenitentiam. Per contritionem quidem, quae tollit voluntatem peccandi, cum proposito confitendi et satisfaciendi, quantum ad remissionem culpae et poenae aeternae; per confessionem autem et satisfactionem quantum ad totalem remissionem poenae et reconciliationem ad membra ecclesiae.

Et ideo in necessitate quidem, puta quando aliquis copiam confessionis habere non potest, sufficit contritio ad summptionem huius sacramenti. Regulariter autem debet confessio praecedere cum aliqua satisfactione.

Unde in libro de Eccl. Dogmatibus dicitur: communicaturus satisfaciat lacrymis et orationibus, et confidens de Domino mundus accedat ad eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico quem capitalia peccata et mortalia non gravant. Namque, quem mortalia crimina post baptismum commissa premunt, hortor prius publica poenitentia satisfacere, et ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si non vult ad condemnationem eucharistiam percipere.

Sed videtur quod peccatores non indigne accedant ad hoc sacramentum. Nam in hoc sacramento sumitur Christus, qui est spiritualis medicus, qui de se dicit matth. IX, 12: non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

Sed dicendum quod hoc sacramentum est spirituale nutrimentum, sicut baptismus est spiritualis nativitas. Nascitur autem aliquis ad hoc ut vivat, sed non nutritur nisi iam vivus. Et ideo hoc sacramentum non competit peccatoribus, qui nondum vivunt per gratiam: competit eis tamen baptismus.

Et, praeterea, eucharistia est sacramentum charitatis et ecclesiasticae unitatis, ut dicit Augustinus super iohannem. Cum igitur peccator careat charitate, et sit separatus merito ab ecclesiae unitate, si accedat ad hoc sacramentum, falsitatem committit, dum significat se habere charitatem, quam non habet.

Quia tamen peccator quandoque habet fidem huius sacramenti, licitum est ei hoc sacramentum inspicere, quod omnino infidelibus denegatur, ut Dionysius dicit III cap.

Ecclesiasticae hierarchiae.

Secundo considerandum est, quomodo ille qui indigne sumit hoc sacramentum, sit reus corporis et sanguinis Domini.

Quod quidem in Glossa tripliciter exponitur.

Uno modo materialiter: incurrit enim reatum ex peccato commisso circa corpus et sanguinem Domini, prout in hoc sacramento continetur, quod indigne sumit, et ex hoc eius culpa aggravatur. Tanto est enim eius culpa gravior, quanto maior est contra quem peccatur. Hebr. X, 29: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia eum, qui filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit? secundo exponitur per similitudinem, ut sit sensus reus erit corporis et sanguinis Domini, et mortis Domini poenas dabit, hoc est, ac si Christum occiderit, punietur, secundum illud Hebr. VI, 6: rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, et ostentui habentes.

Sed secundum hoc videtur gravissimum esse peccatum eorum qui indigne sumunt corpus Christi.

Sed dicendum quod peccatum aliquod habet gravitatem dupliciter. Uno modo ex ipsa specie peccati, quae sumitur ex obiecto, et secundum hoc gravius est peccatum quod contra divinitatem committitur, puta infidelitas, blasphemia vel aliquid huiusmodi, quam quod committitur contra humanitatem Christi.

Unde et ipse Dominus Matth. XII, 32 dicit, quod qui dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei. Et iterum, gravius est peccatum quod committitur contra humanitatem in propria specie, quam sub specie sacramenti.

Alio modo gravitas peccati attenditur ex parte peccantis. Magis autem peccat qui ex odio aut invidia vel ex quacumque malitia peccat, sicut peccaverunt illi qui Christum crucifixerunt, quam qui peccat ex infirmitate, sicut

interdum peccant illi qui indigne sumunt hoc sacramentum. Non ergo per hoc intelligitur quod peccatum indigne sumentium hoc sacramentum, comparetur peccato occidentium Christum secundum aequalitatem sed secundum similitudinem speciei: quia utrumque est circa eundem Christum.

Tertio modo exponitur reus erit corporis et sanguinis Domini, id est corpus et sanguis Domini facient eum reum. Ita enim bonum male sumptum nocet, sicut prodest malum quo quis bene utitur, sicut stimulus Satanae Paulo.

Per haec autem verba excluditur error quorundam dicentium, quod quam statim hoc sacramentum tangitur a labiis peccatoris, desinit sub eo esse corpus Christi. Contra quod est quod apostolus dicit: quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne. Secundum enim praedictam opinionem nullus indignus manducaret vel biberet.

Contrariatur autem praedicta opinio veritati huiusmodi sacramenti, secundum quam tamdiu corpus et sanguis Christi manent in sacramento, quamdiu remanent species, in quocumque loco existant.

Deinde cum dicit probet autem, etc., adhibet remedium contra praedictum periculum. Et primo ponit remedium; secundo assignat rationem, ibi qui enim manducat, etc.; tertio rationem manifestat per signum, ibi ideo inter vos, etc..

Dicit ergo primo: quia tantum reatum incurrit qui indigne sumit hoc sacramentum, ideo necesse est ut primo homo seipsum probet, id est, diligenter examinet suam conscientiam, ne sit in eo voluntas peccandi mortaliter, vel aliquod peccatum praeteritum, de quo non sufficienter poenituerit.

Et sic, post diligentem examinationem securus, de pane illo edat, et de calice bibat, quia digne sumentibus non est venenum, sed medicina. Gal. Cap. Ult.: opus autem suum probet unusquisque. II Cor. XIII, 5: si estis in fide Christi, vos probate.

Deinde cum dicit quicumque enim manducaverit, etc., assignat rationem praedicti remedii, dicens: ideo probatio praeexigitur, qui enim indigne manducat et bibit, iudicium, id est condemnationem, sibi manducat et bibit, sicut dicitur Io. V, 29: resurget qui male egerunt in resurrectionem iudicii.

Non diiudicans corpus Domini, id est ex eo quod non discernit corpus Domini ab aliis, indifferenter ipsum assumens, sicut alios cibos. Lev. XXII, 3: omnis homo qui accesserit ad ea quae consecrata sunt, in quo est immunditia, peribit coram Domino.

Sed contra videtur esse quod dicitur Io. VI, 58: qui manducat me, vivit propter me.

Sed dicendum est, quod duplex est modus manducandi hoc sacramentum, scilicet spiritualis et sacramentalis. Quidam ergo manducant sacramentaliter et spiritualiter, qui scilicet ita sumunt hoc sacramentum, quod etiam rem sacramenti participant, scilicet charitatem, per quam est ecclesiastica unitas. Et de talibus intelligitur verbum Domini inductum: qui manducat me, vivit propter me.

Quidam vero manducant sacramentaliter tantum, qui scilicet ita hoc sacramentum percipiunt, quod rem sacramenti, id est, charitatem non habent, et de talibus intelligitur quod hic dicitur: qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit.

Est autem praeter duos modos quibus sumitur sacramentum hoc, tertius modus sumendi, quo manducatur per accidens, dum scilicet sumitur non ut sacramentum, quod quidem contingit tripliciter. Uno modo sicut quando aliquis fidelis sumit hostiam consecratam, quam non credit esse consecratam; talis enim habet habitum utendi hoc sacramento, sed non utitur eo actu, ut sacramento.

Alio modo sicut quando hostiam consecratam sumit aliquis infidelis, qui nullam fidem habet huius sacramenti; talis enim non habet habitum utendi hoc sacramento, sed solum potentiam. Tertio modo sicut quando hostiam sacratam comedit mus vel quodlibet animal brutum, quod etiam non habet potentiam utendi hoc sacramento.

Ex hoc igitur quod spiritualiter sumentes hoc sacramentum acquirunt vitam, alliciuntur quidam ad hoc quod frequenter hoc sacramentum assumant. Ex hoc autem quod indigne sumentes acquirunt sibi iudicium, plures deterrentur, ut rarius sumant: et utrumque commendandum videtur.

Legimus enim Lc. XIX, 6, quod zachaeus recepit Christum gaudens in domum suam, in quo eius charitas commendatur. Legitur etiam eodem, VII, 6, quod centurio dixit Christo: non sum dignus ut intres sub tectum meum. In quo commendatur honor et reverentia eius ad Christum.

Quia tamen amor praefertur timori, per se loquendo, commendabilius esse videtur quod aliquis frequentius sumat, quam quod rarius. Quia tamen quod est in se eligibilis, potest esse minus eligibile quantum ad hunc vel illum: considerare quilibet in seipso debet, quem effectum in se habeat frequens susceptio huius sacramenti. Nam si aliquis sentiat se proficere in fervore dilectionis ad Christum et in fortitudine resistendi peccatis, quae plurimum consequuntur homines, debet frequenter sumere. Si vero ex frequenti sumptione sentiat aliquis in se minus reverentiam huius sacramenti, monendus est ut rarius sumat.

Unde et in libro de ecclesiasticis dogmatibus dicitur: quotidie eucharistiam sumere, nec laudo nec vitupero.

Deinde cum dicit ideo inter vos, etc., manifestat praedictam rationem per signum.

Et primo ponit signum; secundo assignat causam illius signi, ibi quod si nosmetipsos, etc..

Circa primum considerandum est, quod, sicut Augustinus dicit in I de civit.

Dei, cap. VIII: si omne peccatum nunc manifeste Deus plecteret poena, nihil ultimo iudicio reservari putaretur. Rursus, si nullum peccatum nunc puniret, nulla esse divina providentia crederetur. In signum ergo futuri iudicii Deus etiam in hoc mundo pro peccato quosdam temporaliter punit, quod maxime observatum videtur in principio

legislationis, tam novae quam veteris. Legimus enim ex. XXXII, 28, propter peccatum vituli aurei adorati, multa millia hominum perempta.

Rursum legitur Act. V, 1-11, propter peccatum mendacii et furti Ananiam et Saphiram interiisse. Unde et propter peccatum huius sacramenti indigne sumpti, aliqui in primitiva ecclesia puniebantur a Deo infirmitate corporali vel etiam morte.

Unde dicit ideo, scilicet in signum futuri iudicii, inter vos, multi indigne sumentes corpus Christi, sunt infirmi corporaliter. Ps. XV, 4: multiplicatae sunt infirmitates. Et imbecilles, id est longa invaletudine laborantes, et dormiunt multi, scilicet morte corporali, secundum quod sumitur dormitio I ad Thess. IV, 12: nolumus vos ignorare de dormientibus.

Deinde cum dicit quod si nosmetipsos, etc., assignat duplicem rationem praedicti signi, quarum prima sumitur ex parte nostri, secunda ex parte Dei, ibi cum iudicamur autem, etc..

Ex parte autem nostra causa divinae punitionis est a negligentia, quia in nobis ipsis peccata commissa punire negligimus.

Unde dicit quod si nosmetipsos diiudicemus, redarguendo et puniendo peccata nostra, non utique iudicemur, id est, non puniremur a Domino neque postmodum in futuro, neque etiam in praesenti.

Sed contra est quod supra IV, 3 dictum est: sed neque meipsum iudico, et Rom. XIV, 22 dicitur: beatus qui non iudicat semetipsum.

Sed dicendum est quod aliquis potest seipsum iudicare tripliciter: uno modo discutiendo, et sic aliquis debet iudicare seipsum et quantum ad opera praeterita et quantum ad futura, secundum illud Gal. Cap. Ult.: opus suum probet unusquisque.

Alio modo sententialiter seipsum absolvendo, quasi iudicando se innocentem quantum ad praeterita, et secundum hoc nullus debet iudicare seipsum, ut scilicet se innocentem iudicet, secundum illud iob IX, 20: si iustificare me voluero, os meum condemnabit me.

Si innocentem me ostendero, pravum me comprobabit.

Tertio modo reprehendendo, ut scilicet faciat aliquid quod ipse iudicat esse malum.

Et hoc modo intelligitur quod inductum est: beatus est qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. Sed quantum ad ea quae iam fecit, debet quilibet se ipsum iudicare, reprehendendo et puniendo pro maleficiis. Unde dicitur iob XIII, 15: vias meas in conspectu eius arguam, et XXIII, 4: ponam coram eo iudicium, et os meum replebo increpationibus.

Et de hoc iudicio Augustinus dicit in libro de poenitentia, et inducitur hic in Glossa: versetur ante oculos nostros imago futuri iudicii, et ascendat homo adversum se ante faciem suam, atque constituto in corde iudicio adsit accusans cogitatio, et testis conscientia, et carnifex Cor. Inde quidem sanguis animi confitentis per lacrymas profluat, postremo ab ipsa mente talis sententia proferatur, ut se indignum homo iudicet participem corporis et sanguinis Domini.

Deinde cum dicit cum iudicamur autem, etc., ponit causam quae est ex parte Dei, dicens cum iudicamur autem, a Domino, id est in hoc mundo punimur, corripimur, id est hoc fit ad correctionem nostram, ut scilicet quilibet propter poenam quam sustinuit a peccato recedat. Unde et iob V, 17 dicitur: beatus vir qui corripitur a Domino. Et Prov. III, 12: quem diligit Dominus, corripit. Vel etiam dum per poenam unius, alius peccare desistit, Prov. XIX, 25: pestilente flagellato stultus sapientior erit, et hoc ideo, ut non damnemur, aeterna damnatione in futuro, cum hoc mundo, id est cum hominibus mundanis.

Deinde cum dicit itaque, fratres mei, etc., reducit eos ad debitam observantiam: et primo ponitur id quod nunc ordinat, secundo ponitur promissio de ordinatione futura, ibi caetera autem.

Circa primum tria facit. Primo ponit ordinationem suam, dicens itaque, fratres mei, etc., ne unusquisque coenam suam praesumat ad manducandum, cum convenitis, scilicet in ecclesia, ad manducandum, scilicet corpus Christi, invicem expectate, ut scilicet simul omnes sumatis. Unde Ex. XII, 6 dicitur: immolabit haedum multitudo filiorum Israel.

Secundo excludit excusationem, dicens si quis autem esurit, etc., et non potest tantum expectare, domi manducet, scilicet communes cibos, postmodum eucharistiam non sumpturus.

Eccli. XXXVI, 20: omnem escam manducabit venter.

Tertio rationem assignat, dicens ut non conveniatis, scilicet ad sumendum corpus Christi, in iudicium, id est in vestram condemnationem.

Deinde ponitur promissio, cum dicit caetera, scilicet quae non sunt tanti periculi, cum venero, praesentialiter, disponam, qualiter scilicet ea conservare debeatis.

Ex quo patet quod ecclesia multa habet ex dispositione apostolorum, quae in sacra Scriptura non continentur. Eccli. X, 3: civitates inhabitabuntur, id est ecclesiae disponentur, per sensum prudentium, scilicet apostolorum.

|+12 Capitulus 12

|#1 Lectio 1

Postquam apostolus persecutus est de tribus sacramentis, scilicet baptismo, matrimonio et eucharistia, hic incipit determinare de his quae pertinent ad rem sacramentorum. Est autem duplex res sacramenti: una significata et contenta, scilicet gratia, quae statim cum sacramento confertur; alia significata et non contenta, scilicet gloria resurrectionis, quae in fine expectatur.

Primo ergo agit de donis gratiarum; secundo de gloria resurrectionis, XV capit., ibi notum autem vobis facio, etc..

Circa primum agit de gratis gratis datis; secundo praefert omnibus his charitatem, quae pertinet ad gratiam gratum facientem, XIII cap., ibi si linguis hominum, etc.; tertio comparat gratias datas ad invicem, XIV cap., ibi sectamini charitatem, etc..

Circa primum duo facit. Primo principaliter exponit quid intendat, dicens: dixi quod caetera, quae pertinent ad usum sacramentorum, cum venero disponam, sed quaedam statim vobis tradere oportet.

Et hoc est quod dicit de spiritualibus autem, id est de donis gratiarum quae sunt a spiritu sancto, o fratres, nolo vos ignorare.

Est enim maximum genus ingratitudinis ignorare beneficia accepta, ut Seneca dicit in libro de beneficiis; et ideo ut homo non sit Deo ingratus, non debet spirituales gratias ignorare. Supra II, 12: spiritum accepimus qui ex Deo est, ut sciamus quae a Deo donata sunt nobis. Is. V, 13: propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, scilicet spiritualium.

Secundo ibi scitis, quoniam cum gentes, etc., prosequitur suam intensionem et primo ostendit spiritualium gratiarum necessitatem; secundo ponit gratiarum distributionem, ibi divisiones vero, etc..

Necessitas autem alicuius rei maxime cognoscitur ex defectu ipsius.

Unde circa primum duo facit.

Primo ponit defectum quem patiebantur ante susceptam gratiam; secundo concludit gratiae necessitatem, ibi ideo notum vobis, etc..

Dicit ergo primo: scitis, quasi experti, quoniam cum gentes essetis, id est gentiliter viventes, nondum suscepta gratia per baptismum. Gal. II, 15: nos enim natura Iudaei, non ex gentibus peccatores. Eph. IV, 17: gentes ambulant in vanitate sensus sui. Eratis euntes quasi prompta mente et assidua, secundum illud Ier. VIII, 6: omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens in proelium; Prov. I, 16: pedes eorum ad malum currunt.

Ad simulacra muta, scilicet adoranda et colenda, secundum illud Ps. Cxiii, 5: os habent et non loquuntur. Et ponitur specialiter in eis defectus locutionis, quia locutio est proprius effectus cognitionis; unde ostenditur non intelligere simulacra, et per consequens nihil divinitatis habere si sunt muta.

Et hoc prout ducebamini, id est sine aliqua resistantia. Ducebantur autem vel allecti ex pulchritudine simulacrorum, unde dicitur in epistola Ier.: videbitis in Babylonia deos aureos et argenteos, videte ne metus vos capiat in ipsis; aut etiam ex imperio alicuius principis, sicut legitur Dan. III, 1, quod Nabuchodonosor cogebat homines adorare statuam auream. Et II Mac. VI, 7 dicitur de quibusdam quod ducebantur cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia. Vel etiam instinctu Daemonum, qui ad hoc praecipue anhelant, ut divinus cultus eis exhibeatur, secundum illud Matth. IV, 9: haec omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

Ibant ergo ad idola colenda, prout ducebantur, id est sine aliqua resistantia, sicut de iuvene etiam vecorde dicitur Prov. VII, 22: statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam.

Per hoc ergo apparet, quod homo ante susceptam gratiam prompte currit in peccatum sine resistantia.

Specialiter autem facit mentionem de peccato idololatriae propter tria. Primo quidem, quia hoc est peccatum gravissimum introducere alium Deum, sicut gravissime peccaret contra regem qui alium regem in regnum eius introduceret. Unde dicitur Iob XXXI, 26: si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare, et osculatus sum manum meam, scilicet quasi cultor solis et lunae, quae est iniquitas maxima et negatio contra Deum altissimum.

Secundo, quia a peccato idololatriae omnia alia peccata oriebantur, secundum illud Sap. XIV, 27: nefandorum idolorum cultura omnis malis causa est.

Tertio, quia hoc peccatum apud gentes commune erat et non reputabatur, unde in Ps. Xcv, 5 dicitur: omnes dii gentium Daemonia.

Est autem considerandum quod quidam dixerunt hominem in peccato mortali existentem sine gratia quadam non posse a peccato, cui subiacet, liberari, quia remissio peccatorum non fit nisi per gratiam, secundum illud Rom. III, 24: iustificati per gratiam eius; posse autem se praeservare a peccato mortali, sine gratia, per liberum arbitrium.

Sed haec positio non videtur vera. Primo quidem, quia non potest aliquis se a peccato mortali praeservare, nisi omnia legis praecepta servando, cum nullus mortaliter peccet nisi transgrediendo aliquod legis praeceptum; et ita posset aliquis observare omnia legis praecepta sine gratia, quod est haeresis pelagiana.

Secundo quia charitatem, per quam Deus diligitur super omnia, nullus potest habere sine gratia, secundum illud Rom. V, 5: charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Non potest autem esse quod homo omnia peccata declinet, nisi Deum super omnia diligit: sicut illud magis contemnitur, quod minus diligitur.

Poterit ergo esse per aliquod tempus, quod ille qui caret gratia, a peccato abstinere quousque occurrat illud, propter quod Dei praeceptum contemnet, a quo ducitur ad peccandum.

Signanter autem apostolus dicit prout ducebamini.

Deinde cum dicit ideo notum vobis facio, etc., concludit duos effectus gratiae, quorum primus est quod facit abstinere a peccato; secundus est quod facit operari bonum et hoc ponit ibi et nemo potest, etc..

Dicit ergo primo: ex quo quando sine gratia eratis, prompte ad peccandum currebatis, ideo notum vobis facio, quod si gratiam habuissetis hoc vobis non contigisset, nemo enim in spiritu Dei, etc., id est, per spiritum Dei, loquens, dicit: anathema Iesu, etc., id est blasphemiam contra Iesum secundum illud I Io. IV, 3: omnis spiritus qui solvit Iesum, ex Deo non est.

Notandum quod supra posuit gravissimum peccatum, quod est blasphemia, quod per gratiam declinatur, ut de aliis minoribus peccatis intelligatur.

Potest autem per hoc quod dicitur anathema Iesu, intelligi quodlibet peccatum mortale.

Anathema enim separationem significat.

Dicitur ab ana, quod est sursum, et thesis, quod est positio, quasi sursum positum, quia olim res, quae ab usu hominum separabantur, suspendebantur in templis vel in locis publicis. Omne autem peccatum mortale separat a Iesu, secundum illud Is. LIX, 2: iniquitates vestrae diviserunt inter vos, et Deum vestrum. Quicumque ergo mortaliter peccat, dicit corde vel ore: anathema, id est, separationem a Iesu. Nemo ergo in spiritu Dei loquens dicit: anathema Iesu, quia nullus per spiritum Dei peccat mortaliter, quia, ut dicitur Sap. I, 5: spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum.

Sed secundum hoc videtur quod quicumque habet spiritum sanctum, non possit peccare mortaliter; quia etiam dicitur I Io. III, 9: omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet.

Sed dicendum est quod quantum est ex spiritu Dei, homo non facit peccatum, sed magis a peccato retrahitur. Potest tamen peccatum facere ex defectu voluntatis humanae, quae spiritui sancto resistit, secundum illud Act. VII, 51: vos autem semper spiritui sancto resististis. Non enim per spiritum sanctum inhabitantem tollitur facultas peccandi a libero arbitrio totaliter in vita praesenti.

Et ideo signanter apostolus non dixit: nemo spiritum Dei habens, sed nemo in spiritu Dei loquens.

Deinde cum dicit et nemo potest, etc., ponit secundum effectum gratiae, scilicet quod sine ea homo non potest bonum operari. Dicit ergo et nemo potest dicere, quod Iesus est Dominus, nisi in spiritu sancto.

Contra quod videtur esse, quia per spiritum sanctum homo introducit in regnum caelorum, secundum illud Ps. Cxlii, 10: spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

Dominus autem dicit Matth. VII, 21: non omnis qui dicit: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum. Non omnis ergo qui dicit: Dominum Iesum, dicit hoc in spiritu sancto.

Dicendum est autem quod dicere aliquid in spiritu sancto, potest intelligi dupliciter. Uno modo in spiritu sancto movente, sed non habito. Movet enim spiritus sanctus corda aliquorum ad loquendum, quos non inhabitat sicut legitur Io. XI, 49 ss., quod caiphas hoc quod de utilitate mortis Christi praedixerat, a semetipso non dixit, sed per spiritum prophetiae. Balaam etiam multa vera praedixit motus a spiritu sancto, ut legitur num. XXIII et XXIV, licet eum non haberet. Secundum hoc ergo intelligendum est quod nullus potest dicere quodcumque verum, nisi a spiritu sancto motus, qui est spiritus veritatis, de quo dicitur Io. XVI, 13: cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Unde et in Glossa Ambrosius, hoc in loco dicit: omne verum a quocumque dicatur, a spiritu sancto est. Et specialiter in illis quae sunt fidei, quae per specialem revelationem spiritus sancti sunt habita, inter quae est quod Iesus sit omnium Dominus, unde Act. II, 36 dicitur: certissime sciat omnis domus Israel, quia Deus fecit hunc Dominum Iesum quem vos crucifixistis.

Alio modo loquitur aliquis in spiritu sancto movente et habito. Et secundum hoc etiam potest verificari quod hic dicitur, ita tamen quod dicere accipiatur non solum ore, sed etiam corde et opere. Dicitur enim aliquid corde, secundum illud Ps. XIII, 1: dixit insipiens in corde suo: non est Deus.

Dicitur etiam aliquid opere, inquantum exteriori opere aliquis suum conceptum manifestat.

Nemo, ergo nisi habendo spiritum sanctum, potest dicere Iesum Dominum, ita scilicet quod non solum hoc ore confiteatur, sed etiam corde reveretur ipsum ut Dominum et opere obediat ipsi quasi Domino.

Sic igitur ex verbis praemissis tria circa gratiam considerare possumus. Primo quod, sine ea, peccatum homo vitare non potest, secundum illud Ps. Xciii, 17: nisi quia Dominus adiuvit me, Paulo minus in inferno habitasset anima mea.

Secundo quod per eam vitatur peccatum, secundum illud I Io. III, 9: qui natus est ex Deo, non peccat.

Tertio quod sine ea non potest homo bonum facere, secundum illud Io. XV, 5: sine me nihil potestis facere.

Deinde cum dicit divisiones vero, etc., incipit distinguere gratis datas, et primo distinguit eas in generali; secundo manifestat in speciali, ibi unicuique autem datur, etc..

In his autem quae per gratiam spiritus sancti conferuntur, tria oportet considerare.

Primo quidem facultatem hominum ad operandum, secundo auctoritatem, tertio executionem utriusque.

Facultas quidem habetur per donum gratiae, puta per prophetiam vel potestatem faciendi miracula, aut per aliquid huiusmodi.

Auctoritas autem habetur per aliquod ministerium, puta per apostolatum vel aliquid huiusmodi. Executio autem pertinet ad operationem.

Primo ergo distinguit gratias, secundo ministeria, tertio operationes.

Quantum ergo ad primum ostendit necessitatem gratiae, quae tamen non totaliter advenit omnibus, nisi Christo, cui datus est spiritus non ad mensuram, ut dicitur Io. III, 34; sed quantum ad alios sunt divisiones gratiarum, quia quidam abundant in una, quidam in alia. Sicut enim in corpore naturali caput habet omnes sensus, non autem alia membra, ita in ecclesia solus Christus habet omnes gratias, quae in aliis membris dividuntur, quod significatur Gen. II, 12, ubi dicitur quod fluvius, scilicet gratiarum, egrediebatur ad irrigandum Paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita. Et Matth. XXV, 15 dicitur et quod uni dedit quinque talenta, alii duo, alii unum.

Et quamvis dona gratiarum sint diversa, quae a diversis habentur, non tamen procedunt a diversis auctoribus, sicut ponebant gentiles, qui sapientiam attribuebant Minervae, locutionem mercurio, et sic de aliis. Ad quod excludendum subdit idem autem spiritus, scilicet sanctus, qui est auctor omnium gratiarum. Eph. IV, 4: unum corpus, et unus spiritus, et, Sap. VII, 22: est spiritus unus et multiplex: unus in substantia, multiplex in gratiis.

Deinde ponit distinctiones ministratorum, dicens et divisiones ministratorum sunt, id est diversa ministeria et officia requiruntur ad gubernationem ecclesiae. Praelati enim ecclesiae ministri dicuntur, supra IV, 1: sic nos existimet homo ut ministros Christi. Pertinet autem ad decorem et perfectionem ecclesiae, ut in ea diversa ministeria sint, quae significantur per ordines ministrantium, quod mirabatur regina Saba in domo Salomonis, ut legitur III Reg. X, 5. Omnes tamen uni Domino serviunt. Unde subditur idem autem Dominus. Supra VIII, 6: nobis unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia.

Deinde ponit distinctionem operationum, dicens et divisiones operationum sunt, quibus aliquis in seipso bonum operatur, sicut per ministraciones ad proximum.

Ps. Ciii, 23: exhibet homo ad opus suum, scilicet sibi proprium. Eccli. XXXIII, 11: immutavit, id est distinxit, vias, id est operationes, eorum, quae tamen omnes procedunt ab uno principio. Unde subdit idem vero Deus, qui operatur omnia, sicut prima causa creans omnes operationes. Ne tamen aliae causae videantur esse superfluae subdit in omnibus, quia in causis secundariis prima causa operatur. Isa. XXVI, 12: omnia opera nostra operatus es in nobis.

Et notandum quod apostolus valde congrue gratias attribuit spiritui qui est amor, quia ex amore procedit quod aliquid gratis detur ministerii a Domino cui ministratur; operationes Deo sicut primae causae moventi.

Et quod dicit spiritus, potest referri ad personam spiritus sancti; quod dicit Dominus, ad personam filii; quod dicit Deus, ad personam patris. Vel haec tria possunt attribui spiritui sancto, qui est Dominus Deus.

|#2 Lectio 2

Posita in generali distinctione gratiarum et ministratorum, et operationum, hic manifestat ea quae dixerat in speciali. Et primo quantum ad divisionem gratiarum; secundo quantum ad divisionem ministratorum, ibi et quosdam quidem posuit Deus, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit distinctionem gratiarum in speciali; secundo adhibet similitudinem, ibi sicut enim corpus, etc..

Circa primum tria facit.

Primo ponit conditionem gratiarum gratis datarum; secundo ponit earum distinctionem, ibi alii quidem datur, etc.; tertio describit earum actionem, ibi haec autem omnia, etc..

Dicit ergo primo: dictum est, quod sunt divisiones gratiarum, unicuique autem datur: in quo designatur earum subiectum.

Sicut enim nullum membrum est in corpore quod non participet aliquo modo sensum vel motum a capite, ita nullus est in ecclesia qui non aliquid de gratiis spiritus sancti participet, secundum illud Matth. XXV, 15: dedit unicuique secundum propriam virtutem et, Eph. IV, 7: unicuique nostrum data est gratia.

Manifestatio spiritus, in quo designatur officium gratiae gratis datae. Pertinet autem ad gratiam gratum facientem, quod per eam spiritus sanctus inhabitet, quod quidem non pertinet ad gratiam gratis datam, sed solum ut per eam spiritus sanctus manifestetur, sicut interior motus cordis per vocem. Unde Io. III, 8 dicitur: vocem eius audis, et in Ps. Xcvii, 2 dicitur: notum fecit Dominus salutare suum.

Manifestatur autem, per huiusmodi gratias, spiritus sanctus dupliciter. Uno modo ut inhabitans ecclesiam et docens et sanctificans eam, puta cum aliquis peccator, quem non inhabitat spiritus sanctus, faciat miracula ad ostendendum, quod fides ecclesiae quam ipse praedicat, sit vera. Unde dicitur Hebr. II, 4: contestante Deo signis et prodigiis, et variis spiritus sancti distributionibus.

Alio modo manifestatur per huiusmodi gratias spiritus sanctus, ut inhabitans eum cui tales gratiae conceduntur. Unde dicitur Act. VI, 8, quod stephanus plenus gratia faciebat prodigia et signa multa, quem spiritu sancto plenum elegerunt; sic autem non conceduntur huiusmodi gratiae nisi sanctis.

Et ne huiusmodi manifestatio vana videatur, subdit ad utilitatem, scilicet communem. In quo designatur finis harum, et hoc vel dum probatur vera doctrina ecclesiae; et sic fideles confirmantur et infideles convertuntur; vel dum sanctitas alicuius proponitur aliis in exemplum. Unde et infra XIV, 12: ad aedificationem ecclesiae quaerite ut abundetis, et supra X, 33: non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

Deinde cum dicit alii quidem, etc., ponit distinctionem gratiarum, quae quidem, ut dictum est, dantur ad utilitatem communem.

Et ideo oportet earum distinctionem accipere secundum quod per unum potest aliorum salus procurari. Quod quidem homo non potest facere interius operando, hoc enim solius Dei est, sed solum exterius persuadendo.

Ad quod quidem tria requiruntur. Primo quidem facultas persuadendi; secundo facultas persuasionem confirmandi; tertio persuasionem intelligibiliter proponendi.

Ad facultatem autem persuadendi requiritur quod homo habeat peritiam conclusionum et certitudinem principiorum, circa ea in quibus debemus persuadere. Conclusiones autem in his quae pertinent ad salutem, quaedam sunt principales, scilicet res divinae et ad hoc pertinet sapientia, quae est cognitio divinarum rerum, ut Augustinus dicit, libro XIII de trinitate. Et quantum ad hoc dicitur alii quidem per spiritum datur, scilicet sanctum, sermo sapientiae, ut possit persuadere ea quae ad cognitionem divinarum pertinent. Lc. XXI, 15: ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri. Supra II, 6: sapientiam loquimur inter perfectos.

Secundariae conclusiones sunt quae pertinent ad notitiam creaturarum, quarum cognitio dicitur scientia, secundum Augustinum ibidem. Et quantum ad hoc subdit alii autem, scilicet datur, sermo scientiae, secundum eundem spiritum, ut scilicet per creaturas ea quae sunt Dei, manifestare possit.

Huic enim scientiae attribuitur illud quo pia fides defenditur et roboratur, non autem quidquid curiositatis in humanis scientiis invenitur, ut Augustinus ibidem dicit. Sap. X, 10: dedit illi scientiam sanctorum. Is. XXXIII, 6: divitiae salutis sapientia et scientia.

Est tamen notandum quod sapientia et scientia inter septem dona spiritus sancti computantur, sicut habetur Is. XI, 2. Unde apostolus signanter inter gratias gratis datas non ponit sapientiam et scientiam, sed sermonem sapientiae et scientiae, quae pertinent ad hoc ut homo aliis persuadere valeat per sermonem, ea quae sunt sapientiae et scientiae.

Principia autem doctrinae salutis sunt articuli fidei et ideo quantum ad hoc subditur alteri, scilicet datur, fides in eodem spiritu.

Non autem hic accipitur pro fidei virtute, quia hoc commune est omnibus membris Christi, secundum illud Hebr. XI, 6: sine fide impossibile est placere Deo. Sed accipitur pro sermone fidei, prout scilicet homo potest recte proponere ea quae fidei sunt, vel pro certitudine fidei quam aliquis habet excellenter, secundum illud Matth. XV, 28: mulier, magna est fides tua.

Ea vero quae pertinent ad salutarem doctrinam non possunt confirmari seu probari ratione, quia rationem humanam excedunt, secundum illud Eccli. III, 25: plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi.

Confirmantur seu probantur signo divino; unde et Moyses, mittendus ad populum Israel, signum accepit a Deo, per quod confirmaret ea, quae ex parte Dei dicebat, ut patet Ex. IV, 1-9, sicut et signo regio confirmatur quod aliquid sit de mandato regis.

Signum autem Dei sumitur uno quidem modo ab eo quod solus Deus facere potest, sicut sunt miracula, quae apostolus hic in duo distinguit. Nam primo dicit alii, scilicet datur, gratia sanitarum, id est per quam alicuius possit sanare infirmitatem, in uno, scilicet et eodem, spiritu. Ier. XVII, 14: sana me, Domine, et sanabor. Ex his enim persuadetur aliquis, non solum propter magnitudinem facti, sed etiam propter beneficium.

Secundo autem dicit alii datur operatio virtutum, ex quibus aliquis persuadetur solum propter magnitudinem facti, puta cum mare dividitur, ut legitur Ex. XIV, 21, vel quod sol et luna stetit in caelo, sicut legitur ios. X, 13. Gal. III, 5: quis tribuit nobis spiritum, et operatur virtutes in nobis? alio autem modo accipitur signum divinum ab eo quod solus Deus cognoscere potest.

Hoc autem est vel futurum contingens, secundum illud Is. XLI, 23: annuntiate quae ventura sunt, et sciemus quia dii estis vos.

Et quantum ad hoc dicit alii, scilicet datur, prophetia, quae est divina revelatio inter eventus immobili veritate denuntians. Ioel. II, 28: effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri.

Aliud autem est cognitio humani cordis, secundum illud Ier. XVII, 9 s.: pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscet illud? ego Dominus scrutans corda et probans renes.

Et quantum ad hoc subdit alii discretio spirituum, ut scilicet homo discernere possit, quo spiritu aliquis moveatur ad loquendum vel operandum, puta utrum spiritu charitatis vel spiritu invidiae. I Io. IV, 1: nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus si ex Deo sunt.

Facultas autem persuasionem pronuntiandi consistit in hoc quod homo possit loqui intelligibiliter aliis. Quod quidem impeditur dupliciter. Uno modo per diversitatem idiomatum. Contra quod remedium adhibetur per hoc quod dicit alii, scilicet datur, genera linguarum, ut scilicet possit loqui diversis linguis, ut intelligatur ab omnibus, sicut de apostolis legitur Act. II, 4, quod loquebantur variis linguis.

Alio modo per obscuritatem Scripturae inducendae.

Contra quod remedium datur per id quod subditur alii interpretatio sermonum, id est difficultas Scripturarum. Dan. V, 16: audivi de te quod possis obscura interpretari.

Gen. XL, 8: numquid non Dei est interpretatio? deinde cum dicit haec autem omnia, etc., determinat auctorem praedictarum gratiarum. Circa quod tres errores excludit.

Primo quidem gentilium attribuentium diversa dona diversis diis. Contra quod dicit haec autem omnia operatur unus atque idem spiritus. Eph. IV, 4: unum corpus et unus spiritus.

Secundo errorem eorum qui Deo attribuebant solum universalem providentiam rerum, ponentes quod distinctiones particularium fiunt solum per causas secundas. Contra quod subditur dividens singulis prout vult. Eccli. XXXIII, 11: in multitudine disciplinae Domini separavit eos.

Tertio excludit errorem eorum qui diversitatem gratiarum attribuebant vel fato, vel humano merito, et non solum voluntati divinae, sicut Macedonii, qui dicebant spiritum sanctum esse ministerium patris et filii.

Et hoc excludit per hoc quod subdit prout vult. Io. III, 8: spiritus ubi vult spirat.

#3 Lectio 3

Posita distinctione gratiarum, hic manifestat eam per similitudinem corporis naturalis. Et primo ponit similitudinem in generali; secundo exemplificat eam in speciali, ibi nam et corpus, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponitur similitudo; secundo similitudinis adaptatio, ibi ita et Christus, etc..

Circa primum considerandum est, quod, sicut in V metaphysicae, tripliciter dicitur aliquid unum per se. Uno modo indivisibilitate, ut unitas et punctum, secundum quem modum unitas excludit totaliter multitudinem, non solum actualem, sed etiam potentialem.

Alio modo dicitur unum continuitate, ut linea et superficies, quae quidem unitas excludit multitudinem actualem, sed non potentialem. Tertio modo integritate, quae non excludit multitudinem neque potentialem, neque actualem, sicut domus est una quae constituitur ex diversis lapidibus et lignis.

Et, eodem modo, corpus hominis aut cuiuslibet animalis est unum, quia eius perfectio integratur ex diversis membris, sicut ex diversis animae instrumentis; unde et anima dicitur esse actus corporis organici, id est, ex diversis organis constituti.

Proponit ergo primo apostolus quod unitas corporis, membrorum multitudinem non excludit, dicens quod sicut corpus unum est, et multa membra habet, unde et Rom. XII, 4 dicitur in uno corpore multa membra habemus. Item proponit quod multitudo membrorum non tollit corporis unitatem, unde subdit omnia autem membra corporis cum sint multa, nihilominus unum corpus sunt, quod ex omnibus perficitur. Unde et iob X, 11 dicitur: pelle et carne vestisti me, ossibus et nervis compegisti me.

Deinde cum dicit ita et Christus, etc., ponitur adaptatio similitudinis. Et primo adaptat similitudinem, dicens ita et Christus, scilicet est unus, secundum illud, supra VIII, 6: unus Dominus noster Iesus, per quem omnia. Et tamen multa et diversa habet membra, scilicet omnes fideles, secundum illud Rom. XII, 5: multi unum corpus sumus in Christo.

Secundo ponitur ratio adaptationis, ubi ponitur duplex ratio distinctionis.

Una quidem ratio unitatis est spiritus sanctus, secundum illud Eph. IV, 4: unum corpus et unus spiritus.

Sed per virtutem spiritus sancti duplex beneficium consequimur. Primo quidem, quia per ipsum regeneramur, secundum illud io. III, 5: nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto. Unde dicit etenim in uno spiritu, scilicet per virtutem unius spiritus sancti, omnes nos, qui sumus membra Christi, sumus baptizati in unum corpus, id est in unitatem ecclesiae, quae est corpus Christi, secundum illud Eph. I, 22: ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quae est corpus eius; et Gal. III, 27: omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Secundo, per spiritum sanctum reficimur ad salutem. Unde subdit et omnes potati sumus in uno spiritu, id est per virtutem unius spiritus sancti.

Potest autem hic potus intelligi dupliciter.

Uno modo de interno refrigerio quod spiritus sanctus cordi humano praebet, extinguendo sitim carnalium desideriorum et concupiscentiarum.

Unde Eccli. XV, 3: aqua salutaris sapientiae potavit eum, et, Io. VII, 38, flumina de ventre eius fluent aquae vivae.

Alio modo potest intelligi de potu sacramentali, qui per spiritum sacrat. Supra X, 4: omnes eundem potum spiritualem biberunt.

Interponitur autem duplex ratio diversitatis. Una ex parte ritus, cum dicit sive Iudaei, sive gentiles, etc., alia ex parte conditionis, cum dicit sive servi, sive liberi.

Nulla enim huiusmodi diversitas impedit unitatem corporis Christi. Unde Gal. III, 28 dicitur: non est Iudaeus, neque Graecus; non est servus, neque liber; unum enim estis in Christo Iesu.

Deinde cum dicit nam et corpus, explicat similitudinem in speciali. Et primo describit conditionem corporis naturalis et membrorum ipsius.

Secundo adaptat ad corpus mysticum Christi, ibi vos autem estis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo describit integritatem corporis naturalis; secundo habitudinem membrorum ad invicem, ibi non potest autem oculus dicere, etc..

Circa primum tria facit.

Primo proponit quod intendit; secundo manifestat exemplificando, ibi si dixerit pes, etc.; tertio probat ducendo ad inconveniens, ibi si totum corpus oculus, etc..

Dicit ergo primo: dictum est quod, omnes nos in unum corpus mysticum baptizati sumus, quod repraesentat similitudo corporis naturalis. Nam corpus naturale hominis non est unum membrum, sed multa.

Quia scilicet eius perfectio non salvatur in uno membro, sed integratur ex multis, quae necesse habent deservire diversis potentiis et actibus animae. Unde et Rom. XII, 4 dicitur: sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra corporis non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo.

Deinde cum dicit si dixerit pes, etc., manifestat quod dixerat exemplificando in membris quibusdam.

Et primo in membris deservientibus motui: et ponit duo membra: pedem, tamquam ignobilius membrum, eo quod calcatur terram et portat totius corporis pondus; manum autem tamquam membrum nobilius, eo quod ipsa est organum organorum. Et hoc est quod dicit si dixerit pes: non sum de corpore, quoniam non sum manus, non ideo non est de corpore? quasi dicat: perfectio corporis non tota consistit in uno membro, quamvis nobiliori sed ad eius perfectionem requiruntur etiam ignobiliora.

Per membra autem deservientia motui, designantur in ecclesia homines dediti vitae activae, ita quod pedes sunt subditi, de quibus dicitur Ez. I, 7: pedes eorum pedes recti; per manus autem figurantur praelati, per quos alii disponuntur, unde et Cant. V, 14 dicitur: manus illius tornatiles aureae, plenae hyacinthis. Sunt autem in ecclesia necessariae non solum manus, id est praelati, sed etiam pedes, id est subditi. Unde Prov. XIV, 28 dicitur: in multitudine populi dignitas regis.

Secundo exemplificat de membris servientibus virtuti apprehensivae, et ponit oculum qui deservit visui et aurem quae deservit auditui. Nam isti duo sensus praecipue deserviunt humanae sapientiae: visus quidem quantum ad inventionem, eo quod plures rerum differentias ostendit; auditus autem quantum ad disciplinam, quae fit per sermonem. Horum tamen sensuum dignior est visus quam auditus, quia et spiritualior est et plura demonstrat, ac per hoc oculus est dignior aure.

Dicit ergo et si dixerit auris, quae est ignobilius membrum, non sum de corpore, quia non sum oculus, qui est membrum nobilius, non ideo non est de corpore? etc..

Per membra ergo deservientia virtuti apprehensivae, designantur in ecclesia illi qui student vitae contemplativae, inter quos sunt, sicut oculi, doctores, qui per seipsos veritatem inspiciunt. Unde dicitur Cant. V, 12: oculi eius sicut columbae super rivus aquarum, quae resident iuxta fluentia plenissima.

Per aures autem significantur discipuli, qui a Magistris veritatem audiendo recipiunt.

Unde et Matth. XIII, 19 dicitur: qui habet aures audiendi, audiat. Sunt enim in ecclesia necessarii non solum doctores sed etiam discipuli.

Unde et iob XXIX, 11 dicitur: auris audiens beatificavit me.

Deinde cum dicit si totum corpus, etc., probat ducendo ad inconveniens duplex, quorum primum est subtractio necessariorum a corpore, secundum est remotio integritatis corporis, ibi quod si essent omnia, etc..

Circa primum duo facit. Primo ponit inconveniens quod sequitur, dicens si totum corpus esset oculus, quod est membrum nobilius, ubi esset auditus? id est instrumentum audiendi, quasi dicat: si in ecclesia omnes essent Magistri. Unde dicitur Iac. III, 1: nolite plures Magistri fieri, fratres mei.

Et, iterum: si totum corpus esset auditus, id est instrumentum audiendi, ubi esset odoratus? etc.. Per quem possunt in ecclesia intelligi illi qui, et si non sint capaces verborum sapientiae, percipiunt tamen quaedam eius indicia a remotis, quasi odorem. Unde et Cant. I, 3 dicitur in odorem unguentorum tuorum currimus.

Secundo asserit contrariam veritatem, scilicet quod nec auditus corpori debet deesse, dicens nunc autem Deus posuit, id est ordinate disposuit, membra diversa. Nam et si membrorum distinctio sit opus naturae, hoc tamen agit natura ut instrumentum divinae providentiae.

Et ideo primam causam dispositionis membrorum assignans, subdit unumquodque eorum in corpore, quasi dicat: non sic posuit membra diversa, ut unumquodque eorum secundum se separatim existeret, sed ut omnia convenirent in uno corpore. Et sicut voluit; nam prima causa institutionis rerum est voluntas divina, secundum illud Ps. Cxiii, 3: omnia quaecumque voluit fecit.

Sic autem et in ecclesia disposuit diversa officia, diversos status secundum suam voluntatem.

Unde et Eph. I, 11 dicitur: praedestinati secundum propositum eius qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae.

Deinde cum dicit quod si esset, etc., ducit ad aliud inconveniens, quod est defectus integritatis corporis.

Unde primo ponit hoc inconveniens, dicens quod si essent omnia unum membrum, ubi esset corpus? id est ubi esset integritas corporalis? quasi dicat: non esset. Ita si omnes in ecclesia unius conditionis et gradus essent, tolleretur perfectio et decor ecclesiae, quae in Ps. XLIV, 10 describitur circumamicta varietate.

Secundo asserit veritatem contrariam, dicens nunc autem multa quidem sunt membra, sed unum corpus quod ex omnibus integratur.

Sic ecclesia ex diversis ordinibus constituitur.

Unde et Cant. VI, 9 describitur: terribilis ut castrorum acies ordinata.

Deinde cum dicit non potest autem oculus, etc., ponit comparisonem membrorum ad invicem. Et primo quantum ad necessitatem; secundo quantum ad cultum membrorum adhibitorum, ibi et quae putamus, etc.; tertio quantum ad mutuam sollicitudinem, ibi sed in ipsum, etc..

Circa primum duo facit.

Primo proponit omnia membra corporis esse necessaria, quamvis quaedam sint ignobilia; secundo ponit necessitatis comparisonem, ibi sed multo magis, etc..

Ostendit autem primo rationem necessitatis membrorum secundum duplicem differentiam.

Primo quidem secundum differentiam membrorum deservientium motui, unde dicit non potest autem oculus, qui deservit cognitioni et significat contemplativos, dicere manui, quae deservit motui et significat activos opera tua non indigeo. Indigent enim contemplativi per opera activorum sustentari.

Unde et Lc. X, 39 s. Dicitur quod cum maria secus pedes Domini sederet, audiens verba eius, martha satagebat circa frequens ministerium.

Secundo ostendit idem secundum differentiam praelatorum, qui significantur per caput, et subditorum, qui significantur per pedes; et hoc est quod subdit aut iterum caput, id est praelatus, secundum illud I Reg. XV, 17: caput in tribus Israel factus es, non potest dicere pedibus, id est subditis, non estis mihi necessarii, quia, ut dicitur Prov. XIV, 28, in multitudine populi dignitas regis.

Deinde cum dicit sed multo magis, etc., comparat diversa membra ad invicem quoad necessitatem eorum, dicens quod membra corporis quae videntur esse infirmiora, sunt magis necessaria, sicut intestina.

Ita etiam in ecclesia sine officio aliquarum abiectarum personarum, puta agricultorum et aliorum huiusmodi, praesens vita transiri non posset; quae tamen posset duci sine aliquibus excellentioribus personis contemplationi et sapientiae deputatis, quae ecclesiae deserviunt ad hoc quod sit ornatior et melius se habens. Ex hoc enim aliquid dicitur necessarium, quod est utile ad finem. Illa vero quae sunt nobilissima, non se habent in ratione utilium, sed sunt per seipsa appetenda ut fines. Et ideo dicitur iob XXXI, 39: si fructus terrae comedi absque pecunia, et animam agricolarum eius afflixi.

Deinde cum dicit et quae putamus, etc., comparat membra quantum ad exteriorem cultum. Et primo ponit diversitatem quae diversis membris adhibetur; secundo causam diversitatis assignat, ibi Deus temperavit, etc..

Cultus autem exterior membrorum adhibitorum ad duo pertinet scilicet ad honorem, sicut ea quae apponuntur ad ornatum, ut monilia et inanes; et ad honestatem, sicut quae apponuntur ad tegumentum, ut brachiae et alia huiusmodi.

Quantum ergo ad primum cultum, dicit primo et quae putamus esse ignobiliora membra corporis, his circumdamus abundantiorum honorem, id est maiorem ornatum, sicut auribus alicubi suspenduntur inanes, oculis autem nihil apponitur, et pedibus apponuntur calceamenta depicta et gemmata, secundum illud Cant. VII, 1: quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis.

Manus autem nude habentur. Et, similiter in ecclesia, imperfectioribus sunt magis consolationes adhibendae, quibus perfectiores non egent. Unde dicitur Is. XL, 11: in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit, foetas ipse portabit, et, I Petr. III, 7 dicitur: viri quasi infirmiori vasculo muliebri impartiens honorem.

Secundo prosequitur quantum ad cultum honestatis, dicens et quae inhonesta sunt, abundantiorum honestatem habent, scilicet per studium humanum. Dicuntur autem membra aliqua inhonesta in sanctis, non propter aliquam peccati turpitudinem, sed propter inobedientiam membrorum genitalium subsecutam ex peccato originali. Vel etiam quia sunt ignobili usui deputata, sicut omnia membra quae deserviunt emissioni superfluitatum, quibus abundantior honestas adhibetur dum studiosius teguntur, quo non indigent membra nobilibus usibus deputata.

Unde subdit honesta autem nostra nullius egent, scilicet exterioris honestatis, unde nec faciei velamen apponitur. Et similiter in ecclesia illi qui sunt in aliquo culpabiles, sunt admonendi et custodiendi, secundum illud Eccli. XLII, 11: super filiam luxuriosam confirma custodiam. Et Gal. VI, 1 dicitur: si praeoccupatus quis fuerit in aliquo delicto vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis; illi autem qui sunt absque culpa his non egent.

Et est notandum quod triplicem defectum circa membra notavit, scilicet inhonestatis, ignobilitatis et infirmitatis. Quorum primum in membris ecclesiae pertinet ad culpam; secundum ad conditionem servilem; tertium ad statum imperfectionis.

Deinde cum dicit et Deus temperavit, etc., ponit causam praedicti cultus, et primo assignat causam efficientem primam.

Licet enim homines taliter se habeant ad cultum membrorum, hoc tamen procedit ex ordinatione divina, unde dicit sed Deus temperavit corpus, abundantiorum honorem tribuendo ei membro cui deerat. Nam homines hoc faciunt ex quodam divino instinctu, secundum illud iob XXXIII, 16: aperit aures virorum et erudiens eos instruit disciplina.

Secundo ponit causam finalem, dicens ut non sit schisma in corpore. Quod quidem sequeretur, si defectui membrorum non subveniretur. Hoc autem schisma quantum ad membra corporis mystici manifeste vitatur, dum pax ecclesiae custoditur per hoc, quod singulis ea quae sunt necessaria attribuuntur. Unde et supra dictum est cap. I, 10: idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. Sed quantum ad membra corporis naturalis, schisma esset in corpore si debita proportio membrorum tolleretur.

Deinde cum dicit sed in idipsum, etc., ponit comparationem membrorum ad invicem quantum ad mutuam sollicitudinem.

Et, primo, proponit eam, dicens: non solum praedicta membra operantur ad invicem, sed etiam per se invicem sunt sollicita in idipsum, id est in unitatem corporis conservandi.

Et hoc quidem manifeste in corpore naturali apparet. Nam quodlibet membrum naturalem quamdam inclinationem habet ad iuvamentum aliorum membrorum. Unde et naturaliter homo opponit manum ad protegendum alia membra ab ictibus. Et similiter alii fideles, qui sunt membra corporis mystici, pro se invicem sollicitudinem gerunt, secundum illud Eccli. XVII, 12: unicuique mandavit Deus de proximo suo, et, Gal. VI, 2: alter alterius onera portate.

Secundo, specificat hanc sollicitudinem; et primo in malis, in quibus magis est manifestum. Unde dicit et si quid, scilicet mali, patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Quod quidem manifestum est in corpore naturali. Nam uno membro languente, totum corpus quasi languescit, et ad locum languoris confluunt spiritus et humores quasi ad subveniendum. Et similiter debet esse in fidelibus Christi, ut unus, malo alterius compatiatur, secundum illud iob XXX, 25: flebam quondam super eo qui afflicto erat, et anima mea compatiabatur.

Secundo in bonis, unde subdit sive gloriatur, id est, quocumque modo vigoratur, unum membrum, congaudent omnia membra.

Quod etiam manifestum est in corpore naturali, in quo vigor unius membri in iuvamentum cedit aliis membris. Sic debet etiam esse in membris ecclesiae, ut unusquisque bonis alterius congaudeat. Phil. II, 17: gaudeo et congratulor omnibus vobis.

Rom. XII, 15: gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus.

Deinde cum dicit vos autem estis, etc., adaptat similitudinem ad propositum.

Et, primo, quantum ad corporis unitatem, dicens vos autem, scilicet qui estis in unitate fidei congregati, estis corpus Christi, secundum illud Eph. I, 22 s.: ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quae est corpus eius.

Secundo quantum ad membrorum distinctionem, cum subdit et estis membra de membro. Quod potest intelligi tripliciter.

Uno modo sic: estis membra dependentia de Christo membro, quod quidem dicitur membrum secundum humanitatem secundum quam, praecipue, dicitur ecclesiae caput. Nam secundum divinitatem non habet rationem membri aut partis, cum sit commune bonum totius universi. Alio modo sic: vos estis membra dependentia de membro, in quantum per me Christo acquisiti estis, secundum illud, supra IV, 15: in Christo Iesu per evangelium ego vos genui. Tertio modo posset exponi ut designaretur distinctio et series membrorum, ut sit sensus: vos estis membra de membro, id est ita distinguimini et ordinamini ad invicem, sicut unum membrum ad aliud.

Deinde cum dicit et quosdam quidem, etc., prosequitur de distinctione ministrationum.

Circa quod tria facit.

Primo assignat ordinem ministrationum; secundo manifestat earum distinctionem, ibi numquid apostoli omnes, etc.; tertio ordinat eorum affectionem circa diversas administrationes et gratias, ibi aemulamini autem, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit maiores seu principales administrationes; secundo ministrationes secundarias, ibi opitulationes, etc.. Maiores autem ministri in ecclesia sunt apostoli ad quorum officium tria pertinent, quorum primum est auctoritas gubernandi fidelem populum, quae proprie pertinet ad officium apostolatus; secundo facultas docendi; tertio potestas miracula faciendi ad confirmationem doctrinae. Et de his tribus habetur Lc. IX, 1 s., ubi dicitur: convocatis Iesus duodecim apostolis, dedit illis virtutem et potestatem super omnia Daemonia, et ut languores curarent, et misit illos praedicare regnum Dei.

In omnibus autem potestatibus seu virtutibus ordinatis, illud quod est principale reservatur supremae potestati; alia vero etiam inferioribus communicantur. Potestas autem faciendi miracula, ordinatur ad doctrinam sicut ad fidem, secundum illud Marc. Cap. Ult.: sermonem confirmante sequentibus signis. Doctrina autem ordinatur ad gubernationem populi sicut ad finem, secundum illud Ier. III, 15: dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos in scientia et doctrina. Et ideo primus gradus inter ecclesiastica ministeria est apostolorum, quibus specialiter competit ecclesiae regimen.

Et propter hoc dicit et Deus posuit, id est ordinate collocavit, in ecclesia, quosdam, scilicet in determinatis ministeriis, secundum illud Io. XV, 16: posui vos, ut eatis.

Primum quidem apostolos, quorum regimini commisit ecclesiam, secundum illud Lc. XXII, 29: ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum. Unde et Apoc. XXI, 19 s. Super duodecim fundamenta civitatis describuntur duodecim apostolorum nomina.

Propter quod et ipsi inter caeteros fideles primatum in spiritualibus gratiis obtinuerunt, secundum illud Rom. VIII, 23: nos ipsi primitias spiritus habentes.

Et quamvis ad apostolos praecipue pertineat doctrinae officium, quibus dictum est Matth. Cap. Ult.: euntes docete omnes gentes, tamen alii in communionem huius officii assumuntur, quorum quidam per seipsos revelationes a Deo accipiunt, qui dicuntur prophetae; quidam vero de his, quae sunt aliis revelata, populum instruunt, qui dicuntur doctores, unde subdit secundo prophetas, qui etiam in novo testamento fuerunt.

Quod enim dicitur Matth. XI, 13: lex et prophetae usque ad iohannem, intelligitur de prophetis qui futurum Christi adventum praenuntiaverunt. Tertio doctores, unde et Act. XIII, 1 dicitur: erant in ecclesia quae erat Antiochiae, prophetae et doctores.

Similiter etiam et gratia miraculorum fuit aliis communicata, quae primitus a Christo data fuit apostolis, unde subdit deinde virtutes, qui scilicet miracula faciunt circa ipsa elementa mundi. Gal. III, 5: operatur virtutes in nobis. Quantum autem ad miracula quae fiunt in corporibus humanis, subdit exinde gratias curationum, secundum illud Lc. IX, 1: ut languores curarent.

Deinde cum dicit opitulationes, etc., ponit minores sive secundarias administrationes, quarum quaedam ordinantur ad regimen ecclesiae, quod ad apostolatus dignitatem pertinere diximus; quaedam vero ad doctrinam.

Ad regimen ecclesiae pertinent in generali quaedam opitulationes, id est illi qui opem ferunt maioribus praelatis in universali regimine, sicut archidiaconi episcopis, secundum illud Phil. IV, 3: adiuva illas quae mecum laboraverunt in evangelio cum clemente et caeteris adiutoribus meis. In speciali autem ponit gubernationes, sicut sunt parochiales sacerdotes, quibus committitur gubernatio aliquarum particularium plebium. Prov. XI, 14: ubi non est gubernator, corruet populus.

Ad doctrinam autem pertinet secundario, quod subdit linguarum genera, quantum ad illos qui variis linguis loquuntur magnalia, ut dicitur Act. II, 4; nec scilicet propter varietatem idiomatum evangelica doctrina impediretur.

Quantum vero ad amovendum impedimentum doctrinae, quod posset provenire ex obscuritate sermonum, subdit interpretationes sermonum. Infra XIV, 13: qui loquitur lingua, oret ut interpretetur.

Deinde cum dicit numquid omnes apostoli, etc., manifestat distinctionem praedictarum ministracionum, dicens numquid omnes in ecclesia sunt apostoli? quasi dicat: non. Numquid omnes prophetae? etc..

Ex quo patet diversitas harum administrationum.

Eccli. XXXIII, 11: in multitudine disciplinae Domini separavit eos. Et XXXVII, 31: non omnia omnibus expediunt.

Deinde cum dicit aemulamini autem, etc., ordinat eorum affectum circa praedicta spiritualia dona, dicens: cum multa sint dona spiritus sancti, ut dictum est, aemulamini, id est desiderate, charismata meliora, id est gratias potiores, ut scilicet magis desideretis ea quae sunt meliora, puta prophetiam quam donum linguarum, ut infra XIII, 1 s. Dicitur. I Thess. Cap. Ult.: omnia probate, quod bonum est tenete.

Et ne in praemissis donis eorum affectus quiesceret, subdit et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro, scilicet charitatem, qua directius in Deum itur. Ps. Cxviii, 32: viam mandatorum tuorum cucurri. Is. XXX, 21: haec est via, ambulate in ea.

|+13 Capitulus 13

#1 Lectio 1

Apostolus gratiarum gratis datarum distinctionem assignavit, et ministracionum in quibus membra ecclesiae distinguuntur, hic agit de charitate, quae inseparabiliter concomitatur gratiam gratum facientem.

Et quia promiserat eis se demonstraturum viam excellentiorem, ostendit praeeminentiam charitatis ad caetera gratuita dona.

Et primo quantum ad necessitatem, quia scilicet sine charitate alia dona gratuita non sufficiunt; secundo quantum ad utilitatem, quia scilicet per charitatem omnia mala vitantur, et omnia bona aguntur, ibi charitas patiens est, etc.; tertio quantum ad permanentiam, ibi charitas numquam excidit, etc..

Omnia autem dona gratuita reducere videtur apostolus ad tria. Nam primo ostendit quod donum linguarum, quod pertinet ad locutionem, sine charitate non valet; secundo quod etiam non valent ea quae pertinent ad cognitionem, ibi et si habuero prophetiam, etc.; tertio ostendit idem de his quae pertinent ad operationem, ibi et si distribuero in cibos pauperum, etc..

Erat autem apud Corinthios multum desiderabile donum linguarum, ut infra XIV t. Patebit; et ideo, ab eo incipiens, dicit: promisi me demonstraturum excellentiorem viam, et hoc primo patet in dono linguarum, quia si linguis hominum, scilicet omnium, loquar, id est, si habuero donum gratiae, per quod loqui possim linguis omnium hominum; et ad maiorem abundantiam subdit et Angelorum: charitatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans aut cymbalum tinniens.

Recta comparatione utitur. Anima enim per charitatem vivit quae vivit Deo, qui est animae vita, secundum illud Deut. XXX, 20: ipse est vita tua. Unde et I Io. III, 14 dicitur: translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres; qui non diligit manet in morte.

Recte ergo comparat loquelam charitate carentem, sono rei mortuae, scilicet aeris aut cymbali, qui licet clarum sonum reddat, non tamen est vivus sed mortuus. Ita etiam locutio hominis charitate carentis, quantumcumque sit diserta, tamen habetur pro mortua, quia non proficit ad meritum vitae aeternae.

Est autem differentia inter aes sonans et cymbalum tinniens, quia aes, cum sit planum, ex percussione simplicem sonum emittit; cymbalum autem, cum sit concavum, ex una percussione sonum multiplicat, quod pertinet ad tinnitum. Aeri ergo comparantur qui veritatem simpliciter pronuntiant, cymbalo vero qui veritatem multiplicant

et pronuntiant, multas rationes et similitudines apponendo, et conclusiones plurimas eliciendo, quae tamen omnia sine charitate habentur ut mortua.

Considerandum est autem quae linguae Angelorum dicantur. Nam cum lingua sit membrum corporeum et ad eius usum pertineat donum linguarum, quod interdum lingua dicitur, ut patebit infra XVI, neutrum videtur Angelis competere qui membra non habent.

Potest ergo dici quod per Angelos intelliguntur homines Angelorum officium habentes, qui scilicet aliis hominibus divina annuntiant, secundum illud Mal. II, 7: labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.

Sub hoc ergo sensu dicitur si linguis hominum loquar et Angelorum, id est non solum minorum sed etiam maiorum qui alios docent.

Potest etiam intelligi de ipsis incorporeis Angelis, prout in Ps. Ciii, 4 dicitur: qui facit Angelos suos spiritus. Et quamvis non habeant linguam corpoream, per similitudinem tamen lingua in eis dici potest vis, qua manifestant aliis quod habent in mente.

Est autem sciendum quod in cognitione mentis angelicae aliquid est, de quo superiores Angeli non loquuntur inferioribus, neque e converso, scilicet ipsa divina essentia quam omnes immediate vident, Deo se omnibus monstrante, secundum illud ier. XXXI, 34: non docebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens: cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me a minimo usque ad maximum eorum.

Aliquid autem est in cognitione mentis angelicae, de quo superiores loquuntur inferioribus, sed non e converso. Et huiusmodi sunt divinae providentiae mysteria, quorum plura cognoscunt in ipso Deo superiores, qui clarius eum vident quam inferiores. Unde superiores de huiusmodi inferiores instruunt vel illuminant, quod locutio potest dici.

Aliquid vero est in cognitione mentis angelicae, de quo superiores loquuntur inferioribus et e converso; et huiusmodi sunt occulta cordium quae ex libero arbitrio dependent, quae soli Deo patent, et his quorum sunt, secundum illud supra II, 11: quae sunt hominis, nemo novit nisi spiritus hominis qui in ipso est. Quae in notitiam alterius deveniunt, eo cuius sunt manifestante, sive sit inferior, sive superior.

Fit autem huiusmodi manifestatio dum inferior Angelus superiori loquitur, non per illuminationem, sed per quemdam significationis modum. Est enim in quolibet Angelo aliquid quod naturaliter ab altero Angelo cognoscitur.

Dum ergo id quod est naturaliter notum, proponitur ut signum eius quod est ignotum, manifestatur occultum. Et talis manifestatio dicitur locutio ad similitudinem hominum, qui occulta cordium manifestant aliis per voces sensibiles, aut per quodcumque aliud corporale exterius apparens. Unde et ea, quae sunt in Angelis naturaliter nota, in quantum assumuntur ad manifestationem occultorum, dicuntur signa vel nutus. Potestas autem manifestandi conceptum suum hoc modo metaphorice lingua nominatur.

Deinde cum dicit et si habuero, etc., ostendit idem de his quae pertinent ad cognitionem.

Est autem attendendum quod supra proposuit quatuor dona gratuita ad cognitionem pertinentia, scilicet sapientiam, scientiam, fidem et prophetiam. Incipit ergo hic a prophetia, dicens et si habuero prophetiam, per quam divinitus occulta revelantur, secundum illud II Petr. I, 21: non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.

Secundo, quantum ad sapientiam, subdit et noverim omnia mysteria, id est occulta divinitatis, quod pertinet ad sapientiam, secundum illud supra II, 7: loquimur Dei sapientiam in mysterio absconditam.

Tertio, quantum ad scientiam, dicit et omnem scientiam, sive humanitus acquisitam, sicut habuerunt Philosophi, sive divinitus infusam, sicut habuerunt eam apostoli. Sap. VII, 17: dedit mihi eorum quae sunt veram scientiam.

Quarto, quantum ad fidem, subdit et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam.

Potest autem exponi id quod dicit omnem fidem, id est omnium articulorum; sed merito est ut exponatur omnem, id est perfectam fidem, propter illud quod subditur ita ut montes transferam. Dicitur enim Matth. XVII, 19: si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: transi hinc, et transibit. Et quamvis granum sinapis sit minimum quantitate, non tamen intelligitur parva, sed perfecta fides grano sinapis comparari. Dicitur enim Matth. XXI, 21: si habueritis fidem, et non haesitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed etiam si monti huic dixeritis: tolle et iacta te in mare, fiet. Fides ergo quae non haesitat, grano sinapis comparatur, quod quanto magis atteritur, tanto magis eius fortitudo sentitur.

Obiiciunt autem aliqui quod cum multi sancti perfectam fidem habuerint, nullus legitur montes transtulisse; quod quidem solvitur per id quod supra XII, 7 dictum est: unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem.

Illo nempe modo, loco et tempore miracula per gratiam spiritus sancti fiunt, quo ecclesiae requiritur utilitas. Fecerunt autem sancti multo maiora, quam translationem montium, prout erat fidelibus utile, puta suscitando mortuos, dividendo mare et alia huiusmodi opera faciendo. Et hoc etiam fecissent, si necessitas adfuisset.

Potest etiam hoc transferri ad expulsionem Daemonum de humanis corporibus, qui montes dicuntur propter superbiam. Ier. XIII, 16: antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos, ecce ego ad te, mons pestifer, qui corrumpit universam terram.

Attribuitur autem operatio miraculorum fidei non haesitanti, quia fides innitur omnipotentiae, per quam miracula fiunt.

Si, inquam, habuero omnia praedicta ad perfectionem intellectus pertinentia, charitatem autem non habuero, per quam perficitur voluntas, nihil sum, scilicet secundum esse gratiae, de quo dicitur Eph. II, 10: ipsius sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis. Unde et contra quemdam dicitur Ez. XXVII, 19: nihil factus es, et non eris in perpetuum. Quod quidem fit propter defectum charitatis, per quam homo bene utitur intellectu perfecto. Sine charitate autem eius usus bonus non est. Unde et supra VIII, 1 dicitur, quod scientia inflat, charitas aedificat.

Est autem notandum quod apostolus hic loquitur de sapientia et scientia, secundum quod pertinent ad dona gratiae gratis datae, quae sine charitate esse possunt.

Nam secundum quod computantur inter septem dona spiritus sancti, numquam sine charitate habentur. Unde et Sap. I, 4 dicitur: in malevolam animam non intrabit sapientia.

Et Sap. X, 10 dicitur: dedit illi scientiam sanctorum. De prophetia autem et fide manifestum est, quod sine charitate haberi possunt.

Sed notandum est hic quod fides firma, etiam sine charitate, miracula facit. Unde, Matth. VII, 22, dicentibus: nonne in nomine tuo prophetavimus, et multas virtutes fecimus? dicitur: numquam novi vos. Spiritus enim sanctus operatur virtutes etiam per malos, sicut et per eos loquitur veritatem.

Deinde cum dicit et si distribuero, etc., ostendit idem in his quae pertinent ad opera, quae consistunt in hoc quod homo faciat bona, secundum illud Gal. VI, 9: bonum facientes, non deficiamus; et in hoc quod patienter sustineat mala, secundum illud Ps. Xci, 15 s.: bene patientes erunt, ut annuntient.

Inter caetera vero bona opera magis commendantur opera pietatis, secundum illud I Tim. IV, 8: pietas ad omnia utilis est. Circa quod opus quatuor conditiones designat.

Quarum prima est, quod opus pietatis non totum congregetur in unum, sed dividatur in plures, secundum illud Ps. Cxi, 9: dispersit, dedit pauperibus. Et hoc designatur cum dicitur si distribuero.

Secundo ut opus pietatis fiat ad subveniendum necessitati, non ad serviendum superfluitati, secundum illud Is. LVIII, 7: frange esurienti panem tuum, et hoc designatur, cum dicitur in cibos pauperum.

Tertio ut opus pietatis exhibeatur indigentibus, secundum illud Lc. XIV, 13: cum facis convivium, voca pauperes; et hoc designatur, cum dicitur pauperum.

Quarto ad perfectionem pertinet, ut homo omnia bona sua in opera pietatis expendat, secundum illud Matth. XIX, 21: si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, et da pauperibus; et hoc designatur, cum dicitur omnes facultates meas.

Inter mala vero quae quis sustinet patienter, potissimum est martyrium. Unde dicitur Matth. V, 10: beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Quod etiam quadrupliciter commendat.

Primo quidem, quia laudabilius est quod, necessitate imminente, puta propter defensionem fidei, seipsum offerat passioni, quam si deprehensus patiat. Et ideo dicit si tradidero.

Sicut et de Christo dicitur Eph. V, 2: tradidit semetipsum pro nobis.

Secundo quia gravior est corporis humani iactura, quam rerum, de quo tamen quidam commendantur Hebr. X, 34: rapinam bonorum vestrorum cum gaudio sustinistis. Et ideo dicit corpus. Is. L, 6: dedi corpus meum percutientibus.

Tertio laudabilius est quod aliquis exponat corpus suum supplicio, quam corpus filii, vel cuiuscumque propinqui, de quo tamen commendatur quaedam mulier II Mac. VII, 20: supra modum videtur mirabilis et bonorum memoria digna, quae pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat. Et ideo dicit meum. Iudicum V, 9: qui propria voluntate obtulistis vos discrimini pro Domino.

Quarto redditur martyrium laudabilius ex acerbitate poenae, de quo subditur ita ut ardeam, sicut Laurentius. Eccli. L, 9: quasi ignis effulgens et thus ardens in igne.

Si, inquam, praedicta opera tam excellentia fecero, charitatem autem non habuero, vel quia simul cum praedictis operibus adest voluntas peccandi mortaliter, vel quia fiunt propter inanem gloriam, nihil mihi prodest, scilicet quantum ad meritum vitae aeternae, quae solis diligentibus Deum repromittitur, secundum illud iob XXXVI, 33: annuntiat de ea amico suo quod possessio eius sit.

Et notandum quod locutionem, quae est vox animalis, si sit sine charitate, comparat non existenti, opera autem quae fiunt propter fidem, si sint sine charitate, dicit esse infructuosa. Sap. III, 11: vacua est spes eorum, et labores sine fructu.

#2 Lectio 2

Postquam apostolus ostendit charitatem esse adeo necessariam, quod sine ea nullum spirituale donum sufficiat ad salutem, hic ostendit eam adeo esse utilem et efficacis virtutis, quod per eam cuncta opera virtutis implentur. Et primo praemittit duo quasi generalia; secundo subiungit in speciali virtutum opera, quae per charitatem complentur, ibi charitas non aemulatur, etc..

Circa primum duo facit. Nam omnis virtus consistit in hoc quod aliquis in operando bene se habeat in sustinendo mala, vel in operando bona.

Quantum ergo ad tolerantiam malorum, dicit charitas patiens est, id est facit patienter tolerari mala. Cum enim homo diligit aliquem propter eius amorem, de facili tolerat quaecumque difficilia; et similiter qui diligit Deum,

propter eius amorem patienter tolerat quaecumque adversa. Unde et Cant. VIII, 7 dicitur: aquae multae non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent eam.

Iac. I, 4: patientia opus perfectum habet.

Quantum autem ad operationem bonorum, subdit benigna est; benignitas autem dicitur quasi bona igeitas, ut scilicet sicut ignis liquefaciendo effluere facit, ita charitas hoc efficit, ut bona quae homo habet, non sibi soli retineat, sed ad alios derivet, secundum illud Prov. V, 16: deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide. Quod quidem charitas facit. Unde I Io. III, 17 dicitur: qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? unde et Eph. IV, 32 dicitur: estote invicem benigni et misericordes. Et Sap. I, 6 dicitur: benignus est spiritus sapientiae.

Deinde cum dicit charitas non aemulatur, etc., proponit in speciali virtutum opera, quae charitas efficit, et quia ad virtutem duo pertinent, scilicet abstinere a malo et facere bonum, secundum illud Ps. XXXIII, 15: declina a malo, et fac bonum, et is. I, 16 s.: quiescite agere perverse, discite benefacere.

Primo ostendit quomodo charitas facit omnia mala vitare; secundo quomodo facit omnia bona efficere, ibi congaudet autem veritati, etc..

Malum autem efficaciter non potest homo Deo facere, sed solum sibi et proximo, secundum illud iob XXXV, 6: si peccaveris, quid ei nocebis? et postea subditur: homini qui similis tui est, nocebit impietas tua. Primo ergo ostendit quomodo per charitatem vitantur mala, quae sunt contra proximum; secundo quomodo vitantur mala, quibus aliquis deordinatur in seipso, ibi non inflatur, etc..

Malum autem quod est contra proximum, potest esse in affectu et in effectum.

In affectu autem praecipue est, cum per invidiam quis dolet de bonis proximi, quod directe contrariatur charitati, ad quam pertinet quod homo diligat proximum sicut seipsum, ut habetur Lev. XIX, 18. Et ideo ad charitatem pertinet, ut sicut homo gaudet de bonis propriis, ita gaudeat de bonis proximi. Ex quo sequitur quod charitas excludat invidiam.

Et hoc est quod dicit charitas non aemulatur, id est non invidet, quia scilicet facit cavere invidiam. Unde et in Ps. XXXVI, 1 dicitur: noli aemulari in malignantibus. Et prov. XXIII, 17: non aemuletur cor tuum peccatores.

Quantum ad effectum, subdit non agit perperam, id est perverse contra aliquem. Nullus enim iniuste agit contra illum quem diligit sicut seipsum. Is. I, 16: quiescite agere perverse.

Deinde cum dicit non inflatur etc., ostendit quomodo charitas facit vitare mala, quibus aliquis deordinatur in seipso. Et primo quantum ad passiones, secundo quantum ad electionem, ibi non cogitat malum.

Ostendit ergo primo quod charitas repellit inordinatam passionem, quantum ad tria.

Primo quidem quantum ad superbiam, quae est inordinatus appetitus propriae excellentiae.

Tunc autem inordinate suam excellentiam quis appetit, quando non sufficit ei contineri in eo gradu, qui sibi est a Deo praestitus. Et ideo dicitur Eccli. X, 14: initium superbiae hominis, apostatare a Deo.

Quod quidem fit, dum homo non vult contineri sub regula ordinationis divinae. Et hoc repugnat charitati, quae super omnia Deum diligit. Col. II, 18 s.: inflatus sensu carnis suae, et non tenens caput, etc..

Recte autem superbia inflationi comparatur.

Nam id quod inflatur, non habet solidam magnitudinem, sed apparentem; ita superbi videntur quidem esse sibi magni, cum tamen vera magnitudine careant, quae non potest esse absque ordine divino. Sap. IV, 19: dirumpet illos inflatos sine voce.

Est autem principalis superbiae filia, ambitio, per quam aliquis quaerit praeesse; quam etiam charitas excludit, quae potius proximis eligit ministrare, secundum illud Gal. V, 13: per charitatem spiritus servite invicem. Et ideo subdit non est ambitiosa, id est, facit hominem ambitionem vitare.

Eccli. VII, 4: noli quaerere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris.

Secundo, ostendit quomodo charitas excludit inordinationem cupiditatis, cum dicit non quaerit quae sua sunt, ut intelligatur cum praecisione, id est neglectis bonis aliorum. Nam qui diligit alios sicut seipsum, bona aliorum quaerit sicut et sui ipsius. Unde et supra X, 33 apostolus dixit non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant. Contra quod de quibusdam dicitur Phil. II, 21: omnes quae sua sunt quaerunt, non quae Iesu Christi.

Potest et aliter intelligi non quaerit quae sua sunt, id est, non repetit ea quae sunt sibi ablata, scilicet in iudicio cum scandalo: quia magis amat salutem proximi, quam pecuniam, secundum illud Phil. Cap. Ult.: non quaero datum, sed requiro fructum abundantem in iustitia vestra. Quod tamen qualiter intelligendum sit, supra VI dictum est.

Tertio, ostendit quomodo charitas excludat inordinationem irae, dicens non irritatur, id est non provocatur ad iram.

Est enim ira inordinatus appetitus vindictae.

Ad charitatem autem pertinet magis remittere offensas, quam supra modum aut inordinate vindicare, secundum illud Col. III, 13: donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam; Iac. I, 20: ira viri iustitiam Dei non operatur.

Deinde cum dicit non cogitat, etc., ostendit quomodo per charitatem excluditur inordinatio electionis.

Est autem electio, ut dicitur in III ethic.

Appetitus praeconsiliati. Tunc ergo homo peccat ex electione et non ex passione, quando ex consilio rationis affectus eius provocatur ad malum.

Charitas ergo primo quidem excludit perversitatem consilii. Et ideo dicit non cogitat malum, id est non permittit excogitare quomodo aliquis perficiat malum. Mich. II, 1: vae qui cogitatis inutile, operamini malum in cubilibus vestris. Is. I, 16: auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.

Vel charitas non cogitat malum, quia non permittit hominem per varias suspiciones et temeraria iudicia cogitare malum de proximo.

Matth. IX, 4: ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? secundo, charitas excludit inordinatum affectum malorum, cum dicit non gaudet super iniquitate. Ille enim qui ex passione peccat, cum quodam remorsu et dolore peccatum committit; sed ille qui peccat ex electione, gaudet ex hoc ipso quod peccatum committit, secundum illud Prov. II, 14: qui laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. Hoc autem charitas impedit, in quantum est amor summi boni, cui repugnat omne peccatum.

Vel dicit quod charitas non gaudet super iniquitate, scilicet a proximo commissa, quinimo de ea luget, in quantum contrariatur proximorum saluti quam cupit. II Cor. XII, 21: ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex his, qui ante peccaverunt.

Deinde cum dicit congaudet autem, etc., ostendit quomodo charitas facit operari bonum. Et primo quantum ad proximum; secundo quantum ad Deum, ibi omnia credit, etc..

Quantum ad proximum autem, homo operatur bonum dupliciter. Primo quidem gaudendo de bonis eius. Et quantum ad hoc dicit congaudet autem veritati, scilicet proximi, vel vitae, vel doctrinae, vel iustitiae, ex eo quod proximum diligit sicut seipsum.

In III Io. 3: gavisus sum valde venientibus fratribus, et testimonium perhibentibus veritati tuae, sicut in charitate ambulas.

Secundo in hoc quod homo mala proximi sustinet prout decet. Et quantum ad hoc dicit omnia suffert, id est absque turbatione sustinet omnes defectus proximorum, vel quaecumque adversa. Rom. XV, 1: debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere.

Gal. VI, 2: alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi, scilicet charitatem.

Deinde cum dicit omnia credit, ostendit quomodo charitas faciat operari bonum in comparatione ad Deum. Quod quidem fit praecipue per virtutes theologicas, quae habent Deum pro objecto. Sunt autem praeter charitatem duae virtutes theologicae, ut infra dicitur, scilicet fides et spes.

Quantum ergo ad fidem dicit omnia credit, scilicet quae divinitus traduntur. Gen. XV, 6: credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam. Credere vero omnia quae ab homine dicuntur, est levitatis, secundum illud Eccli. XIX, 4: qui cito credit, levis est corde.

Quantum autem ad spem, dicit omnia sperat, quae scilicet promittuntur a Deo. Eccli. II, 9: qui timetis Deum, sperate in eum.

Et ne spes frangatur per dilationem, subdit omnia sustinet, id est patienter expectat quae promittuntur a Deo quamvis dilata, secundum illud Hab. II, 3: si moram fecerit, expecta eum; Ps. XXVI, 14: confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

#3 Lectio 3

Postquam apostolus ostendit quod charitas excellit alia dona spiritus sancti necessitate et fructuositate, hic ostendit excellentiam charitatis ad alia dona quantum ad permanentiam.

Et circa hoc tria facit.

Primo proponit differentiam charitatis ad alia dona spiritus sancti, quantum ad permanentiam; secundo probat quod dixerat, ibi ex parte enim cognoscimus, etc.; tertio infert conclusionem intentam, ibi nunc autem manent, etc..

Circa primum duo facit.

Primo proponit permanentiam charitatis; secundo cessationem aliorum donorum, ibi sive prophetiae, etc..

Dicit ergo primo charitas numquam excidit. Quod quidem male intelligentes, in errorem ceciderunt, dicentes, quod charitas semel habita, numquam potest amitti, cui videtur consonare quod dicitur I Io. III, 9: omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet.

Sed huius dicti primo quidem sententia falsa est. Potest enim aliquis charitatem habens, a charitate excidere per peccatum, secundum illud Apoc. II, 4 s.: charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris, et age poenitentiam. Et hoc ideo est, quia charitas recipitur in anima hominis secundum modum ipsius, ut scilicet possit ea uti, vel non uti. Dum vero ea utitur homo, peccare non potest: quia usus charitatis est dilectio Dei super omnia, et ideo nihil restat propter quod homo Deum offendat. Et per hunc modum intelligitur verbum iohannis inductum.

Secundo, praedicta sententia non est secundum intentionem apostoli, quia non loquitur hic de cessatione donorum spiritualium, per peccatum mortale, sed potius de cessatione donorum spiritualium, quae pertinent ad hanc vitam per gloriam supervenientem. Unde sensus apostoli est charitas numquam excidit, quia scilicet sicut

est in statu viae, ita permanebit in statu patriae et cum augmento, secundum illud Is. XXXI, 9: dixit Dominus cuius ignis est in sion, scilicet in ecclesia militante et caminus eius in ierusalem, id est in pace caelestis patriae.

Deinde cum dicit sive prophetiae, etc., proponit cessationem aliorum donorum spiritualium, et specialiter eorum quae praecipua videntur.

Primo quantum ad prophetiam, dicit sive prophetiae evacuabuntur, id est cessabunt, quia scilicet in futura gloria prophetia locum non habebit, propter duo. Primo quidem quia prophetia respicit futurum, status autem ille non expectabit aliquid in futurum, sed erit finale complementum omnium eorum quae ante fuerant prophetata. Unde in Ps. XLVII, 9 dicitur: sicut audivimus, scilicet per prophetas, ita et vidimus, praesentialiter, in civitate Domini virtutum.

Secundo quia prophetia est cum cognitione figurali et aenigmatica, quae cessabit in patria.

Unde dicitur Num. XII, 6: si quis fuerit inter vos propheta Domini, per somnium aut in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Et Osee XII, 10: in manibus prophetarum assimilatus sum.

Secundo quantum ad donum linguarum, dicit sive linguae cessabunt. Quod quidem non est intelligendum quantum ad ipsa membra corporea, quae linguae dicuntur, ut dicitur infra XV, 52: mortui resurgent incorrupti, id est, absque diminutione membrorum.

Neque autem intelligendum est quantum ad usum linguae corporeae. Est enim futura in patria laus vocalis, secundum illud Ps. Cxlix, 6: exultationes Dei in gutture eorum, ut Glossa ibidem exponit.

Est ergo intelligendum quantum ad donum linguarum, quo scilicet aliqui in primitiva ecclesia linguis variis loquebantur, ut dicitur Act. II, 4. In futura enim gloria, quilibet quamlibet linguam intelliget. Unde non erit necessarium variis linguis loqui. Nam etiam a primordio generis humani, ut dicitur gen. XI, 1: unus erat sermo, et unum labium omnibus, quod multo magis erit in ultimo statu, in quo erit unitas consummata.

Tertio quantum ad scientiam, subdit: sive scientia destruetur. Ex quo quidam accipere voluerunt quod scientia acquisita totaliter perditur cum corpore.

Ad cuius veritatis inquisitionem considerare oportet, quod duplex est vis cognitiva, scilicet vis sensitiva et vis intellectiva. Inter quas est differentia, quia vis sensitiva est actus organi corporalis, et ideo necesse est quod desinat corpore corrupto; vis autem intellectiva non est actus alicuius organi corporei, ut probatur in III de anima, et ideo necesse est quod maneat corpore corrupto. Si ergo aliquid scientiae acquisitae conservetur in parte animae intellectivae, necesse est quod id permaneat post mortem.

Quidam ergo posuerunt quod species intelligibiles non conservantur in intellectu possibili, nisi quamdiu intelligit. Conservantur autem species phantasmatum in potentiis animae sensitivae, puta in memorativa et imaginativa; ita scilicet quod semper intellectus possibilis quando de novo vult intelligere, etiam quae prius intellexit, indiget abstrahere a phantasmatibus per lumen intellectus agentis, et secundum hoc consequens est quod scientia hic acquisita non remaneat post mortem.

Sed haec positio est primo quidem contra rationem. Manifestum est enim quod species intelligibiles in intellectu possibili recipiuntur ad minus dum actu intelligit. Quod autem recipitur in aliquo, est in eo per modum recipientis.

Cum ergo substantia intellectus possibilis sit immutabilis et fixa, consequens est, quod species intelligibiles remaneant in eo immobiliter.

Secundo est contra auctoritatem Aristotelis in III de anima, qui dicit quod cum intellectus possibilis est sciens unumquodque, tunc etiam est intelligens in potentia. Et sic patet quod habet species intelligibiles per quas dicitur sciens, et tamen adhuc est in potentia ad intelligendum in actu, et ita species intelligibiles sunt in intellectu possibili, etiam quando non intelligit actu. Unde etiam, ibidem, Philosophus dicit, quod anima intellectiva est locus specierum, quia scilicet in ea conservantur species intelligibiles.

Indiget tamen in hac vita convertere se ad phantasmata, ad hoc quod actu intelligat, non solum ut abstrahat species a phantasmatibus, sed etiam ut species habitas phantasmatibus applicet: cuius signum est quod laeso organo virtutis imaginativae, vel etiam memorativae, non solum impeditur homo ab acquisitione novae scientiae, sed etiam ab usu scientiae prius habitae.

Sic ergo remanet scientia in anima post corporis mortem, quantum ad species intelligibiles, non autem quantum ad inspectionem phantasmatum, quibus anima separata non indigebit, habens esse et operationem absque corporis communi.

Et secundum hoc apostolus hic dicit, quod scientia destruetur, scilicet secundum conversionem ad phantasmata. Unde et Is. XXIX, 14 dicitur: peribit sapientia a sapientibus, et intellectus prudentium eius abscondetur.

Deinde cum dicit ex parte enim cognoscimus, probat quod dixerat: et primo inducit probationem; secundo manifestat ea, quae in probatione continentur, ibi cum essem parvulus, etc..

Inducit ergo primo ad probandum propositum talem rationem: adveniente perfecto cessat imperfectum; sed dona alia praeter charitatem habent imperfectionem; ergo cessabunt superveniente perfectione gloriae.

Primo ergo proponit minorem propositionem quo ad imperfectionem scientiae, cum dicit ex parte enim cognoscimus, id est imperfecte.

Nam pars habet rationem imperfecti.

Et hoc praecipue verificatur quantum ad cognitionem Dei, secundum illud iob XXXVI, 26: ecce Deus magnus vincens scientiam nostram; et XXVI, 14: ecce haec ex parte dicta sunt viarum eius.

Proponit etiam imperfectionem prophetiae, cum subdit et ex parte id est imperfecte, prophetamus. Est enim prophetia cognitio cum imperfectione, ut dictum est. Tacet autem de dono linguarum, quod est imperfectius his duobus, ut infra XIV, 2 patebit.

Secundo ponit maiorem, dicens cum autem venerit quod perfectum est, id est, perfectio gloriae, evacuabitur quod ex parte est, id est, omnis imperfectio tolletur.

De qua perfectione dicitur I Petr. Cap. Ult.: modicum passos ipse perficiet.

Sed secundum hoc videtur, quod etiam charitas evacuatur per futuram gloriam, quia ipsa est imperfecta in statu viae per comparisonem ad statum patriae.

Dicendum ergo, quod imperfectio dupliciter se habet ad id quod dicitur imperfectum.

Quandoque enim est de ratione eius, quandoque vero non, sed accidit ei; sicut imperfectio est de ratione pueri, non autem de ratione hominis, et ideo, adveniente perfecta aetate, cessat quidem pueritia: sed humanitas fit perfecta. Imperfectio est ergo de ratione scientiae, prout hic de Deo habetur, in quantum scilicet cognoscitur ex sensibilibus; et similiter de ratione prophetiae, in quantum est cognitio figuralis et in futurum tendens.

Non est autem de ratione charitatis ad quam cognitum bonum diligere pertinet. Et ideo superveniente perfectione gloriae, cessat prophetia et scientia; charitas autem non cessat, sed magis perficitur, quia quanto perfectius cognoscetur Deus, tanto etiam perfectius amabitur.

Deinde cum dicit cum essem parvulus, etc., manifestat ea quae praemissa sunt.

Et primo manifestat maiorem, scilicet quod veniente perfecto cessat imperfectum; secundo manifestat minorem, scilicet quod scientia, et prophetia sint imperfecta, ibi videmus nunc, etc..

Ostendit autem primum per similitudinem perfecti et imperfecti, quod invenitur in aetate corporali.

Unde et primo describit imperfectum aetatis corporalis, dicens cum essem parvulus, scilicet aetate, loquebar ut parvulus, id est prout congruit parvulo, scilicet balbutiendo.

Unde propter naturalem defectum locutionis, qui est in parvulis, commendatur sapientia quod linguas infantium facit disertas, Sap. X, 21; et ut parvulus loquitur, qui vana loquitur.

Ps. XI, 3: vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum.

Quantum vero ad iudicium subdit sapiebam ut parvulus, id est, approbabam vel reprobabam aliqua stulte, ut faciunt parvuli, qui quandoque pretiosa contemnunt, et vilia appetunt, ut dicitur Prov. I, 22: usquequo, parvuli, diligitis infantiam, et stulti ea quae sunt sibi noxia cupient? sapiunt ergo ut parvuli, qui, spiritualibus contemptis, terrenis inhaerent; de quibus dicitur Phil. III, 19: gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt.

Quantum autem ad rationis discursum, dicit cogitabam ut parvulus, id est aliqua vana.

Unde et in Ps. Xciii, 11 dicitur: Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt.

Et videtur apostolus ordine praepostero haec tria ponere. Nam locutio praeefficit iudicium sapientiae: iudicium vero praesupponit cogitationes rationis. Et hoc satis congruit imperfectioni puerili, in qua est locutio sine iudicio, et iudicium sine deliberatione.

Potest autem referri, quod dicit loquebar ut parvulus, ad donum linguarum; cum dicit sapiebam ut parvulus, ad donum prophetiae; quod autem subdit cogitabam ut parvulus, ad donum scientiae.

Secundo ponit id quod pertinet ad perfectionem aetatis, dicens quando autem factus sum vir, id est quando perveni ad perfectam et virilem aetatem, evacuavi, id est abieci, quae erant parvuli; quia, ut dicitur Is. Lxv, 20, puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit.

Et est attendendum, quod apostolus hic comparat statum praesentem pueritiae propter imperfectionem; statum autem futurae gloriae propter perfectionem, virili aetati.

#4 Lectio 4

Hic loquitur de visione, quae est cognitio Dei. Unde omnia praecedentia dona evacuanda, sunt intelligenda secundum quod ordinantur ad cognitionem Dei.

Circa hoc duo facit.

Primo enim probat id quod intendit in generali; secundo in speciali de seipso, ibi nunc cognosco, etc..

Dicit ergo: dixi quod ex parte cognoscimus, quia nunc videmus per speculum in aenigmate, sed tunc, scilicet in patria videbimus facie ad faciem.

Ubi primo considerandum est, quid sit videre per speculum in aenigmate; secundo quid sit videre facie ad faciem.

Sciendum est ergo, quod sensibile aliquid potest tripliciter videri, scilicet aut per sui praesentiam in re vidente, sicut ipsa lux, quae praesens est oculo; aut per praesentiam suae similitudinis in sensu immediate derivatam ab ipsa re, sicut albedo quae est in pariete videtur, non existente ipsa albedine praesentialiter in oculo, sed eius similitudine, licet ipsa similitudo non videatur ab eo; aut per praesentiam similitudinis non immediate derivatae ab ipsa re, sed derivatae a similitudine rei in aliquid aliud, sicut cum videtur aliquis homo per speculum. Non enim similitudo hominis immediate est in oculo, sed similitudo hominis resultantis in speculo.

Per hunc ergo modum loquendo de visione Dei, dico quod naturali cognitione solus Deus videt seipsum: quia in Deo idem est sua essentia et suus intellectus. Et ideo sua essentia est praesens suo intellectui. Sed secundo modo forte Angeli naturali cognitione Deum vident, in quantum similitudo divinae essentiae relucet immediate in eos. Tertio vero modo cognoscimus nos Deum in vita ista, in quantum invisibilia Dei per creaturas cognoscimus, ut dicitur Rom. I, 20. Et ita tota creatura est nobis sicut speculum quoddam: quia ex ordine, et bonitate, et magnitudine, quae in rebus a Deo causata sunt, venimus in cognitionem sapientiae, bonitatis et eminentiae divinae. Et haec cognitio dicitur visio in speculo.

Ulterius autem sciendum est, quod huiusmodi similitudo, quae est similitudinis in alio relucentis, est duplex: quia aliquando est clara et aperta, sicut illa quae est in speculo; aliquando obscura et occulta, et tunc illa visio dicitur aenigmatica, sicut cum dico: me mater genuit, et eadem gignitur ex me. Istud est per simile occultum.

Et dicitur de glacie, quae gignitur ex aqua congelata, et aqua gignitur ex glacie resoluta.

Sic ergo patet, quod visio per similitudinem similitudinis est in speculo per simile occultum in aenigmate, sed per simile clarum et apertum facit aliam speciem allegoricae visionis.

In quantum ergo invisibilia Dei per creaturas cognoscimus, dicimur videre per speculum.

In quantum vero illa invisibilia sunt nobis occulta, videmus in aenigmate.

Vel aliter, videmus nunc per speculum, id est per rationem nostram, et tunc ly per, designat virtutem tantum.

Quasi dicat videmus per speculum, id est virtute animae nostrae.

Circa secundum vero sciendum est, quod Deus, secundum quod Deus, non habet faciem, et ideo hoc, quod dicit, facie ad faciem, metaphorice dicitur. Cum enim videmus aliquid in speculo, non videmus ipsam rem, sed similitudinem eius; sed quando videmus aliquid secundum faciem, tunc videmus ipsam rem sicut est. Ideo nihil aliud vult dicere apostolus, cum dicit: videbimus in patria facie ad faciem, quam quod videbimus ipsam Dei essentiam. I Io. III, 2: videbimus eum sicuti est, etc..

Sed contra est, quia Gen. XXXII, 30 dicitur: vidi Dominum facie ad faciem, etc.. Sed constat, quod tunc non vidit essentiam Dei; ergo videre facie ad faciem, non est videre essentiam Dei.

Responsio. Dicendum est quod illa visio fuit imaginaria; visio autem imaginaria est quidam gradus altior, scilicet videre illud quod apparet: in ipsa imagine in qua apparet et alius gradus infimus scilicet audire tantum verba. Unde Iacob, ut insinuaret excellentiam visionis imaginariae sibi ostensae, dicit vidi Dominum facie ad faciem, id est vidi Dominum imaginarie apparentem in sua imagine et non per essentiam suam. Sic enim non fuisset visio imaginaria.

Sed tamen quidam dicunt, quod in patria ipsa divina essentia videbitur per similitudinem creatam.

Sed hoc est omnino falsum et impossibile, quia numquam potest aliquid per essentiam cognosci per similitudinem, quae non conveniat cum re illa in specie. Lapis enim non potest cognosci secundum illud quod est, nisi per speciem lapidis, quae est in anima.

Nulla enim similitudo ducit in cognitionem essentiae alicuius rei, si differat a re illa secundum speciem, et multo minus si differt secundum genus. Non enim per speciem equi, vel albedinis potest cognosci essentia hominis, et multo minus essentia Angeli. Multo ergo minus per aliquam speciem creatam, quaecumque sit illa, potest videri divina essentia, cum ab essentia divina plus distet quaecumque species creata in anima, quam species equi, vel albedinis ab essentia Angeli.

Unde ponere quod Deus videatur solum per similitudinem, seu per quamdam refulgentiam claritatis suae, est ponere divinam essentiam non videri.

Et, praeterea, cum anima sit quaedam similitudo Dei, visio illa non magis esset specularis et aenigmatica, quae est in via, quam visio clara et aperta, quae repromittitur sanctis in gloria, et in qua erit beatitudo nostra.

Unde Augustinus dicit hic in Glossa, quod visio Dei, quae est per similitudinem, pertinet ad visionem speculi et aenigmatis.

Sequeretur etiam quod beatitudo hominis ultima esset in alio, quam in ipso Deo, quod est alienum a fide. Naturale etiam hominis desiderium, quod est perveniendi ad primam rerum causam, et cognoscendi ipsam per seipsam, esset inane.

Sequitur nunc cognosco ex parte, etc.. Hic, illud quod probavit in generali, probat in speciali de cognitione sui ipsius, dicens nunc, id est in praesenti vita, ego Paulus cognosco ex parte, id est obscure et imperfecte; tunc autem, scilicet in patria, cognoscam sicut et cognitus sum, id est: sicut Deus cognovit essentiam meam, ita Deum cognoscam per essentiam; ita quod ly sicut, non importat hic aequalitatem cognitionis, sed similitudinem tantum. Consequenter infert principalem conclusionem cum dicit nunc autem manent, etc..

Causa autem quare non facit mentionem de omnibus donis, sed de istis tribus tantum est quia haec tria coniungunt Deo, alia autem non coniungunt Deo, nisi mediantibus istis; alia etiam dona sunt quaedam disponentia ad gignendum ista tria in cordibus hominum. Unde et solum ista tria, scilicet fides, spes et charitas, dicuntur virtutes theologicae, quia habent immediate Deum pro obiecto.

Sed cum dona sint ad perficiendum vel affectum vel intellectum, et charitas perficiat affectum, fides intellectum: non videtur quod spes sit necessaria, sed superflua.

Ad hoc sciendum, quod amor est quaedam vis unitiva, et omnis amor in unione quadam consistit. Unde et secundum diversas uniones, diversae species amicitiae a Philosopho distinguuntur.

Nos autem habemus duplicem coniunctionem cum Deo. Una est quantum ad bona naturae, quae hic participamus ab ipso; alia quantum ad beatitudinem, in quantum nos hic sumus participes per gratiam supernae felicitatis, secundum quod hic est possibile, speramus etiam ad perfectam consecutionem illius aeternae beatitudinis pervenire et fieri cives caelestis ierusalem. Et secundum primam communicationem ad Deum, est amicitia naturalis secundum quam unumquodque, secundum quod est, Deum ut causam primam et summum bonum appetit et desiderat, ut finem suum. Secundum vero communicationem secundam est amor charitatis, qua solum creatura intellectualis Deum diligit.

Quia vero nihil potest amari nisi sit cognitum, ideo ad amorem charitatis exigitur primo cognitio Dei. Et quia hoc est supra naturam, primo exigitur fides, quae est non apparentium. Secundo ne homo deficiat, vel aberret, exigitur spes, per quam tendat in illum finem, sicut ad se pertinentem. Et de his tribus dicitur Eccli. II, 8: qui timetis Deum, credite in illum, quantum ad fidem; qui timetis Deum, sperate in illum, quantum ad spem; qui timetis Deum, diligite eum, quantum ad charitatem.

Ista ergo tria manent nunc, sed charitas maior est omnibus, propter ea quae dicta sunt supra.

|+14 Capitulus 14

|#1 Lectio 1

Posita excellentia charitatis ad alia dona, hic consequenter apostolus comparat alia dona ad invicem, ostendens excellentiam prophetiae ad donum linguarum.

Et circa hoc duo facit.

Primo ostendit excellentiam prophetiae ad donum linguarum; secundo quomodo sit utendum dono linguarum, et prophetiae, ibi quid ergo est, fratres, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ostendit, quod donum prophetiae est excellentius, quam donum linguarum, rationibus sumptis ex parte infidelium, secundo ex parte fidelium, ibi fratres mei, etc..

Prima pars dividitur in duas.

Primo ostendit, quod donum prophetiae est excellentius dono linguarum, quantum ad usum eorum in exhortationibus seu praedicationibus; secundo quantum ad usum linguarum, qui est in orando. Ad haec enim duo est usus linguae, ibi et ideo loquitur, etc..

Circa primum duo facit. Primo enim praemittit unum, per quod continuat se ad sequentia, et hoc est quod dicit: dictum est, quod charitas omnia dona excellit, si ergo ita est, sectamini, scilicet viribus, charitatem, quae est dulce et salubre vinculum mentium. I Petr. IV, 8: ante omnia charitatem, etc.. Col. III, 14: super omnia autem charitatem habete, etc..

Secundo subdit illud per quod continuat se ad sequentia. Et hoc est quod dicit aemulamini, etc.. Quasi dicat: licet charitas sit maior omnibus donis, tamen alia non sunt contemnenda. Sed aemulamini, id est ferventer ametis, spiritualia dona spiritus sancti. I Petr. III, 13: quid est, quod vobis noceat, etc..

Licet autem aemulatio quandoque sumatur pro ferventi dilectione, quandoque pro invidia, tamen non est aequivocatio; imo unum procedit ab alio; zelari enim et aemulari designat ferventem amorem alicuius rei.

Contingit autem quod res amata ita diligatur ferventer ab aliquo, quod non patitur sibi consortem, sed ipse vult eam solus et singulariter. Et iste est zelus, qui secundum quosdam est amor intensus, non patiens consortium in amato. Hoc tamen contingit in spiritualibus, quae possunt perfectissime a multis participari, sed solum in illis quae non possunt a multis participari. Unde in charitate non est huiusmodi zelus non patiens consortium in amato, sed tantum in corporalibus, in quibus provenit, quod si aliquis habet illud quod ipse zelat, doleat: et ex hoc consurgit aemulatio, quae est invidia. Sicut si ego amo dignitatem seu divitias, doleo quod aliquis habet eas, unde et ei invideo.

Et sic patet, quod ex zelo surgit invidia.

Cum ergo dicitur aemulamini spiritualia, non intelligitur de invidia, quia spiritualia possunt a multis haberi, sed dicit, aemulamini, ut inducat ad ferventer amandum Deum.

Et quia inter spiritualia est gradus quidam, quia prophetia excedit donum linguarum, ideo dicit magis autem, ut prophetetis, quasi dicat: inter spiritualia magis aemulamini donum prophetiae. I Thess. V, 19 s.: spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere.

Ad explanationem autem totius capitis praenotanda sunt tria, scilicet quid sit prophetia, quot modis dicatur in Scriptura sancta prophetia et quid sit loqui linguis.

Circa primum sciendum est, quod propheta dicitur, quasi procul videns, et secundum quosdam dicitur a for faris, sed melius dicitur a pharos, quod est videre. Unde I reg. IX, 9 dicitur, quod qui nunc dicitur propheta, olim videns dicebatur. Unde visio eorum quae sunt procul, sive sint futura contingentia, sive supra rationem nostram, dicitur prophetia. Est igitur prophetia visio seu manifestatio futurorum contingentium, seu intellectum humanum excedentium.

Ad huiusmodi autem visionem quatuor requiruntur.

Cum enim cognitio nostra sit per corporalia et per phantasmata a sensibilibus accepta, primo exigitur quod in imaginatione formentur similitudines corporales eorum quae ostenduntur, ut Dionysius dicit quod impossibile est aliter lucere nobis divinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumvelatum.

Secundum quod exigitur est lumen intellectuale illuminans intellectum ad ea quae supra naturalem cognitionem nostram ostenduntur cognoscenda. Nisi enim ad similitudines sensibiles in imaginatione formatas intelligendas adsit lumen intellectuale, ille cui similitudines huiusmodi ostenduntur, non dicitur propheta, sed potius somniator. Sicut Pharaon, qui licet viderit spicas et vaccas, quae erant indicativa futurorum quorundam, quia tamen non intellexit quod vidit, non dicitur propheta, sed potius ille, scilicet ioseph, qui interpretatus est. Et similiter est de Nabuchodonosor, qui vidit statuam, et non intellexit, unde nec propheta dicitur, sed Daniel.

Et propter hoc dicitur, Dan. X, 1: intelligentia opus est in visione.

Tertium quod exigitur, est audacia ad annuntiandum ea quae revelantur. Ad hoc enim Deus revelat, ut aliis denuntientur. Ier. I, 9: ecce dedi verba mea in ore.

Quartum est operatio miraculorum, quae sunt ad certitudinem prophetiae. Nisi enim facerent aliqua, quae excedunt operationem naturae, non crederetur eis in his, quae naturalem cognitionem transcendunt.

Secundum ergo hos modos prophetiae, dicuntur aliqui diversis modis prophetae.

Aliquando enim aliquis dicitur propheta, qui habet omnia ista quatuor, scilicet quod videt imaginarias visiones, et habet intelligentiam de eis, et audacter annuntiat aliis, et operatur miracula, et de hoc dicitur Num. XII, 6: si quis fuerit inter vos propheta, etc..

Aliquando autem dicitur propheta ille, qui habet solas imaginarias visiones, sed tamen improprie et valde remote. Aliquando etiam dicitur propheta, qui habet intellectuale lumen ad explanandum etiam visiones imaginarias, sive sibi, sive alteri factas, vel ad exponendum dicta prophetarum, vel Scripturas apostolorum. Et sic dicitur propheta omnis qui discernit doctorum Scripturas, quia eodem spiritu interpretatae sunt quo editae sunt. Et sic Salomon et David possunt dici prophetae, in quantum habuerunt lumen intellectuale, ad clare et subtiliter intuendum; nam visio David intellectualis tantum fuit.

Dicitur etiam propheta aliquis solum ex hoc quod prophetarum dicta denuntiat, seu exponit, seu cantat in ecclesia, et hoc modo dicitur I Reg. XIX, 24 quod Saul erat inter prophetas, id est, inter canentes dicta prophetarum.

Dicitur etiam aliquis propheta ex miraculorum operatione, secundum illud eccli. XLVIII, 14, quod corpus elisei mortuum prophetavit, id est, miraculum fecit.

Quod ergo dicit hic apostolus per totum caput de prophetis, intelligendum est de secundo modo, scilicet quod ille dicitur prophetare, qui per lumen intellectuale divinum, visiones sibi et aliis factas exponit. Et secundum hoc planum erit, quod hic dicitur de prophetis.

Circa secundum sciendum est, quod quia in ecclesia primitiva pauci erant quibus imminabat fidem Christi praedicare per mundum, ideo Dominus, ut commodius et pluribus verbum Dei annuntiarent, dedit eis donum linguarum, quibus omnibus praedicarent.

Non quod una lingua loquentes ab omnibus intelligerentur, ut quidam dicunt, sed, ad litteram, quod linguis diversarum gentium, imo omnium loquerentur. Unde dicit apostolus gratias ago Deo, quod omnium vestrum lingua loquor. Et Act. II, 4 dicitur: loquebantur variis linguis, etc.. Et hoc donum multi adepti sunt a Deo in ecclesia primitiva.

Corinthii autem, quia curiosi erant, ideo libentius volebant illud donum, quam donum prophetiae.

Quod ergo dicitur hic loqui lingua, vult apostolus intelligi lingua ignota, et non explanata, sicut si lingua theutonica loquatur quis alicui Gallico, et non exponat, hic loquitur lingua. Vel etiam si loquatur visiones tantum, et non exponat, loquitur lingua. Unde omnis locutio non intellecta, nec explanata, quaecumque sit illa, est proprie loqui lingua.

His ergo visis ad expositionem litterae accedamus, quae plana est.

Circa hoc ergo duo facit.

Primo probat, quod donum prophetiae excellentius est dono linguarum; secundo excludit quamdam obiectionem, ibi volo autem vos, etc..

Quod autem donum prophetiae excedat donum linguarum, probat duabus rationibus, quarum prima sumitur ex comparatione Dei ad ecclesiam; secunda ratio sumitur ex comparatione hominum ad ecclesiam.

Prima autem ratio talis est: illud per quod facit homo ea non solum quae sunt ad honorem Dei sed etiam ad utilitatem proximorum est melius, quam illud quod fit tantum ad honorem Dei; sed prophetia est non tantum ad honorem Dei sed etiam ad proximi utilitatem, per donum vero linguarum solum illud fit quod est ad honorem Dei; ergo, etc..

Huius autem rationis ponit medium, et primo quantum ad hoc quod dicit, quod qui loquitur lingua, honorat tantum Deum. Et hoc est quod dicit qui loquitur lingua, scilicet ignota, non loquitur hominibus, id est, ad intellectum hominum, sed Deo, id est, ad honorem Dei tantum. Vel Deo, quia ipse Deus solus intelligit. Sap. I, 10: auris zeli Dei audit omnia, etc..

Et quod non loquatur homini, subdit nemo enim audit, id est intelligit. Sic enim frequenter accipitur, non audire, pro non intelligere.

Matth. XIII, 9: qui habet aures audiendi, audiat.

Quare autem soli Deo loquatur, subdit quod ipse Deus loquitur. Unde dicit spiritus autem Dei loquitur mysteria, id est occulta.

Matth. X, 20: non enim vos estis, qui loquimini, etc.. Supra II, 11: nemo novit quae sunt spiritus Dei, etc..

Secundo probat id quod dicit, quod prophetia est ad honorem Dei et utilitatem proximorum. Unde dicit nam qui prophetat, etc., id est explanat visiones seu Scripturas, loquitur hominibus, id est ad intellectum hominum, et hoc ad aedificationem incipientium, et ad exhortationem proficientium.

I Thess. V, 14: consolamini, pusillanimes.

Tit. II, 15: loquere et exhortare, et ad consolationem desolatorum.

Vel aedificatio pertinet ad spiritualem affectionem, quia ibi primo incipit aedificium spirituale. Eph. II, 22: in quo et vos coaedificamini, etc.. Exhortatio vero ad inductionem ad bonos actus, quia si affectus est bonus, tunc actus est bonus. Tit. II, 15: haec loquere et exhortare. Consolatio vero inducit ad tolerantiam malorum. Rom. XV, 4: quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.

Ad haec enim tria inducunt praedicantes divinam Scripturam.

Secunda ratio talis est: illud quod est utile soli facienti est minus quam illud quod prodest etiam aliis; loqui autem linguis est utile soli ei qui loquitur, prophetare vero aliis prodest; igitur, etc..

Huius autem rationis ponit medium, et primo quantum ad primam partem medii, et hoc est quod dicit qui loquitur lingua, semetipsum, etc.. Ps. XXXVIII, 4: concaluit cor meum intra me, etc.. Secundo quantum ad secundam partem, et hoc est quod dicit qui autem prophetat, ecclesiam, id est fideles, aedificat instruendo. Eph. II, 20: superaedificati supra fundamentum apostolorum et prophetarum.

#2 Lectio 2

Hic apostolus excludit objectionem seu falsum intellectum, qui posset esse circa praemissa. Possent enim aliqui credere, quod ex quo apostolus praefert prophetiam dono linguarum, quod donum linguarum esset contemnendum. Unde, ut hoc excludat, dicit volo autem vos, etc.. Ubi primo ostendit, quid intenderit insinuare; secundo rationem horum assignat, ibi nam maior, etc..

Dicit ergo: licet haec, quae dicta sunt supra, dixerim, non tamen volo vos donum linguarum spernere, sed volo vos omnes loqui linguis, tamen magis volo ut prophetetis. Num. XI, 29: quis tribuat ut omnis populus, etc..

Cuius rationem assignat, cum dicit nam maior, etc., quasi dicat: ideo volo ut magis prophetetis, quia maior est, etc..

Et huius ratio est, quia aliquando aliqui moventur a spiritu sancto loqui aliquid mysticum, quod ipsi non intelligunt; unde isti habent donum linguarum. Aliquando autem non solum loquuntur linguis, sed etiam ea, quae dicunt, interpretantur. Et ideo dicit nisi forte interpretetur.

Nam donum linguarum cum interpretatione est melius quam prophetia; quia, sicut dictum est, interpretatio cuiuscumque ardui pertinet ad prophetiam. Unde qui loquitur et qui interpretatur propheta est et donum linguarum habet, et interpretatur, ut ecclesiam Dei aedificet; ideo dicit ut ecclesia, etc., id est non solum intelligat se, sed etiam ut ecclesia aedificetur. Rom. XIV, 19: quae aedificationis sunt invicem custodiamus. Et Rom. XV, 2: unusquisque proximo suo placeat in bonum ad aedificationem.

Nunc autem, fratres, etc.. Hic probat donum prophetiae esse excellentius quam donum linguarum, per exempla, et hoc tripliciter.

Primo per exemplum a seipso sumptum; secundo per exemplum sumptum a rebus inanimatis, ibi tamen quae sine anima, etc.; tertio per exemplum sumptum ab hominibus diversimode loquentibus, ibi tam multa, etc..

Ex seipso autem argumentatur sic: constat ergo quod ego non minus habeo donum linguarum quam vos; sed si loquerer vobis solum linguis, et non interpretarer, nihil vobis prodessem. Ergo nec vos ab invicem.

Et hoc est quod dicit nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens. Hoc dupliciter potest intelligi, scilicet vel linguis ignotis, vel, ad litteram, quibuscumque signis non intellectis.

Quid vobis prodero, nisi loquar vobis aut in revelatione, etc..

Ubi notandum quod ista quatuor, scilicet aut in revelatione, etc., possunt dupliciter distingui.

Uno modo penes ea de quibus sunt. Et sic sciendum est, quod illustratio mentis ad cognoscendum, est de quatuor, quia vel est de divinis, et haec illustratio pertinet ad donum sapientiae. Divinorum enim, ut supra dictum est II, 11 est revelatio, quia, quae sunt Dei, nemo novit, etc.. Et ideo dicit in revelatione, qua scilicet illuminatur mens ad cognoscendum divina.

Vel est de terrenis, et non de quibuscumque, sed de illis tantum, quae sunt ad aedificationem fidei, et hoc pertinet ad donum scientiae, et ideo dicit in scientia, non geometriae, nec astrologiae, quia haec non pertinent ad aedificationem fidei, sed in scientia quae est sanctorum. Sap. X, 10: dedit illi scientiam sanctorum, etc..

Vel est de eventibus futurorum, et hoc pertinet ad donum prophetiae; et ideo dicit aut in prophetia. Sap. VIII, 8: signa et monstra scit antequam fiant, et eventus temporum et saeculorum.

Notandum autem quod prophetia non accipitur hic communiter, scilicet secundum quod supra dictum est, sed accipitur hic particulariter prout est manifestatio futurorum tantum. Et secundum hoc diffinitur a cassiodoro:

prophetia est divina inspiratio rerum futura immobili veritate denuntians. Eccli. XXIV, 46: adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, etc..

Vel est de agendis moralibus, et hoc pertinet ad doctrinam; et ideo dicit aut in doctrina.

Rom. XII, 7: qui docet in doctrina.

Prov. XIII, 15: doctrina bona dabit gratiam.

Alio modo possunt haec distingui penes diversos modos acquirendi cognitionem.

Et sic sciendum est quod omnis cognitio aut est a supernaturali principio, scilicet Deo, aut naturali, scilicet lumine naturali intellectus nostri.

Si autem a supernaturali principio, scilicet lumine divino infuso, hoc potest esse dupliciter, quia aut infunditur subito cognitio, et sic est revelatio; aut infunditur successive, et sic est prophetia, quam non subito habuerunt prophetae, sed successive et per partes, ut eorum prophetiae ostendunt.

Si vero cognitio acquiratur a naturali principio, hoc est aut per studium proprium, et sic pertinet ad scientiam; aut traditur ab alio, et sic pertinet ad doctrinam.

Tamen quae sine anima, etc.. Hic ostendit idem per exempla sumpta ex rebus inanimatis, scilicet per instrumenta quae videntur vocem habere. Et primo per instrumenta gaudii; secundo per instrumenta pugnae, ibi etenim si incertam, etc..

Dicit ergo: hoc non solum patet per ea quae supra dicta sunt, sed etiam quantum ad ea, quae sine anima vocem dant, quod loqui linguis non solum non prodest aliis. Et quae sine anima sunt vocem dantia.

Contra. Vox est sonus ab ore animalis prolatus, naturalibus instrumentis formatus.

Non ergo ea quae sunt sine anima dant vocem.

Dicendum est quod licet vox non sit nisi animalium, tamen potest dici per quamdam similitudinem, scilicet secundum quod quaedam, sicuti instrumenta, habent quamdam consonantiam et melodiam, et ideo de illis facit mentionem, scilicet de cithara, quae dat vocem tactu, et tibia, quae flatu.

Si ergo haec dant vocem sine distinctione, quomodo scietur, etc.. Cum enim homo per instrumenta aliquid intendat exprimere, scilicet aliquos cantus, qui ordinantur vel ad fletum, vel ad gaudium, Is. XXX, 29: canticum erit vobis sicut vox sanctificatae solemnitatis et laetitia cordis, sicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini, vel etiam ad lasciviam, non poterit diiudicari ad quid canitur tibia, aut ad quid cithara, si sonus sit confusus et indistinctus. Ita si homo loquitur linguis, et non interpretatur, non poterit sciri quid velit dicere.

Etenim si incertam vocem dederit, etc.. Hic ostendit idem per exempla inanimatorum, scilicet per instrumenta ad pugnam ordinata.

Et sumitur haec similitudo ex Lib. Num. X, 1-10. Ibi enim legitur quod Dominus praecepit Moysi ut faceret duas tubas argenteas, quae essent ad conveniendum populum, ad movendum castra et ad pugandum. Et pro quolibet istorum habebant certum modum tubandi, quia aliter dabant vocem quando debebant convenire ad Concilium, aliter quando movebant castra, et aliter quando pugnant.

Et ideo arguit apostolus quod sicut si tuba det incertam vocem, id est indistinctam, nescitur utrum se debeant parare ad bellum; et ita vos, si loquimini tantum linguis, nisi distinctum sermonem dicatis interpretando, vel exponendo, non poterit quis scire quid loquamini. Per tubam potest intelligi praedicator. Is. LVIII, 1: quasi tuba exalta vocem tuam, etc..

Ratio autem quare non potest sciri quid loquamini est quia eritis in aera loquentes, id est, inutiliter. Supra IX, 26: sic pugno non quasi aera verberans, etc..

Tam multa, etc.. Hic sumit exemplum a diversis linguis loquentium.

Et circa hoc tria facit.

Primo ostendit diversitatem linguarum; secundo inutilitatem loquentium sibi ad invicem in linguis extraneis, ibi si ergo nesciero, etc.; tertio concludit quod intendit ibi sic et vos quoniam aemulatores, etc..

Dicit ergo primo. Multae et diversae linguae in mundo sunt, et quilibet potest loqui quacumque vult; si tamen non loquatur determinate, non intelligitur. Et hoc est quod dicit tam multa, etc..

Hoc potest dupliciter exponi, quia potest continuari cum praecedentibus, ut dicatur: eritis in aera loquentes, et tam multa, ut puta, etc., quasi dicat: ideo in aera, id est, inutiliter loquimini omnibus linguis, quia loquimini sine intellectu, quae tamen proprias significationes vocum ad hoc habent, ut intelligantur.

Nihil enim sine voce est.

Vel potest sic punctuari: eritis in aera loquentes.

Tam multa, ut puta, sunt genera linguarum, id est singulis linguis.

Si ergo nesciero, etc.. Hic ostendit horum inutilitatem. Et hoc est quod dicit: si loquar omnibus linguis, sed si nesciero virtutem vocis, id est significationem vocis, ero cui loquar barbarus. Ier. V, 15: adducam super te gentem de longinquo, gentem cuius ignoras linguam.

Nota quod barbari, secundum quosdam, dicuntur illi, quorum idioma discordat omnino a Latino. Alii vero dicunt quod quilibet extraneus est barbarus omni alii extraneo, quando scilicet non intelligitur ab eo.

Sed hoc non est verum, quia, secundum Isidorum, barbaria est specialis natio. Col. III, 11: in Christo Iesu non est barbarus et Scythia, etc.. Sed secundum quod verius dicitur, barbari proprie dicuntur illi, qui in virtute corporis

vigent, in virtute rationis deficiunt et sunt quasi extra leges et sine regimine iuris. Et huic videtur consonare Aristoteles in politicis suis.

Consequenter, cum dicit sicut, etc., concludit quod intendit, et hoc potest dupliciter construi.

Primo ut punctetur hoc modo, quasi dicat: sic ego ero barbarus vobis, si loquar sine significatione et interpretatione, sicut et vos eritis barbari ad invicem; et ideo quaerite, ut abundetis, etc., et hoc quoniam estis aemulatores, etc..

Vel, alio modo, ut totum ponatur sub distinctione; quasi diceret: ne ergo sitis barbari, sic scilicet sicut ego facio, quoniam estis aemulatores spirituum, id est, donorum spiritus sancti, quaerite a Deo, ut abundetis.

Prov. XV, 5: in abundanti iustitia virtus maxima est. Quae quidem iustitia est aedificare alios. Matth. VII, 7: petite, et dabitur vobis; quaerite et invenietis; pulsate, et aperietur vobis.

#3 Lectio 3

Supra ostendit apostolus excellentiam doni prophetiae ad donum linguarum, rationibus sumptis ex parte exhortationis, hic vero ostendit idem rationibus sumptis ex parte orationis: haec enim duo per linguam exercemus, orationem scilicet et exhortationem.

Et circa hoc duo facit.

Primo enim probat excellentiam prophetiae ad donum linguarum rationibus; secundo exemplis, ibi gratias ago Deo meo, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit necessitatem orationis; secundo ostendit quomodo in oratione plus valet donum prophetiae quam donum linguarum nam si orem lingua, etc..

Dicit ergo primo: dixi quod donum linguarum sine dono prophetiae non valet, et ideo, quia interpretari est actus prophetiae, quae est excellentior illi, qui loquitur lingua, ignota vel extranea vel aliqua mysteria occulta, oret, scilicet Deum, ut interpretetur, id est, ut interpretandi gratia detur sibi. Col. IV, 3: orantes ut Deus aperiat Ostium.

Glossa aliter exponit oret. Orare enim dicitur dupliciter, scilicet vel deprecari Deum vel persuadere, quasi dicat qui loquitur lingua, oret, id est ita persuadeat ut interpretetur.

Et sic accipit orare hic Glossa per totum capitulum. Sed non est haec intentio apostoli, sed pro deprecatione ad Deum.

Nam si orem, etc.. Hic ostendit quod in orando plus valet prophetia, quam donum linguarum, et hoc dupliciter.

Primo, ratione sumpta ex parte ipsius orantis; secundo, ratione sumpta ex parte audientis, ibi caeterum, si benedixeris, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit rationem ad propositum ostendendum; secundo removet objectionem, ibi quid ergo, etc..

Circa primum sciendum est quod duplex est oratio. Una est privata, quando scilicet quis orat in seipso et pro se; alia publica, quando quis orat coram populo et pro aliis: et in utraque contingit uti et dono linguarum et dono prophetiae. Et ideo vult ostendere quod in utraque plus valet donum prophetiae, quam donum linguarum.

Et primo in oratione privata, dicens, quod si sit aliquis idiota, qui faciat orationem suam, dicens Psalmum, vel pater noster, et non intelligat ea quae dicit, iste orat lingua, et non refert utrum oret verbis sibi a spiritu sancto concessis, sive verbis aliorum; et si sit alius qui orat, et intelligit quae dicit, hic quidem orat et prophetat. Constat quod plus lucratur qui orat et intelligit, quam qui tantum lingua orat, qui scilicet non intelligit quae dicit. Nam ille qui intelligit, reficitur et quantum ad intellectum et quantum ad affectum; sed mens eius, qui non intelligit, est sine fructu refecionis. Unde et cum melius sit refici quantum ad affectum et intellectum, quam quantum ad affectum solum, constat quod in oratione plus valet prophetiae donum quam solum donum linguarum.

Et hoc est quod dicit: dico quod oret, ut interpretetur, nam si orem lingua, id est orando utro dono linguarum, ita quod proferam aliqua quae non intelligo; tunc spiritus meus, id est spiritus sanctus mihi datus, orat, qui inclinatur et movet me ad orandum. Et nihilominus mereor in ipsa oratione, quia hoc ipsum, quod moveor a spiritu sancto, est mihi meritum. Rom. VIII, 26: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus sanctus postulare nos facit.

Vel spiritus meus, id est ratio mea, orat, id est dictat mihi quod ego loquar ea quae ad bonum sunt, sive verbis propriis sive aliorum sanctorum.

Vel spiritus meus, id est virtus imaginativa, orat, in quantum voces seu similitudines corporalium sunt tantum in imaginatione absque hoc quod intelligantur ab intellectu; et ideo subdit: mens autem mea, id est intellectus meus, sine fructu est, quia non intelligit.

Et ideo melius est in oratione prophetia seu interpretatio, quam donum linguarum.

Sed numquid quaecumque quis orat, et non intelligit quae dicit, sit sine fructu orationis? dicendum quod duplex est fructus orationis.

Unus fructus est meritum quod homini provenit; alius fructus est spiritualis consolatio et devotio concepta ex oratione. Et quantum ad fructum devotionis spiritualis privatur qui non attendit ad ea quae orat, seu non

intelligit; sed quantum ad fructum meriti, non est dicendum quod privetur: quia sic multae orationes essent sine merito, cum vix unum pater noster potest homo dicere, quin mens ad alia feratur.

Et ideo dicendum est quod quando orans aliquando divertit ab his quae dicit, seu quando quis in uno opere meritorio non continue cogitat in quolibet actu, quod facit hoc propter Deum, non perdit rationem meriti.

Cuius ratio est, quia in omnibus actibus meritoriis, qui ordinantur ad finem rectum, non requiritur quod intentio agentis coniungatur fini, secundum quemlibet actum: sed vis prima, quae movet intentionem, manet in toto opere, etiam si aliquando in aliquo particulari divertat; et hic prima vis facit totum opus meritorium, nisi interrumpatur per contrariam affectionem, quae divertat a fine praedicto ad finem contrarium.

Sed sciendum est quod triplex est attentio. Una est ad verba quae homo dicit: et haec aliquando nocet, inquantum impedit devotionem; alia est ad sensum verborum, et haec nocet, non tamen est multum nociva; tertia est ad finem, et haec est melior et quasi necessaria.

Tamen id quod dicit apostolus mens est sine fructu, intelligitur de fructu refectionis.

Quid ergo est, etc.. Quia posset aliquis dicere: ex quo orare lingua est sine fructu mentis, sed tamen spiritus orat, numquid ergo non est orandum spiritu? ideo apostolus hoc removet dicens, quod utroque modo orandum est, et spiritu et mente: quia homo debet servire Deo de omnibus quae habet a Deo; sed a Deo habet spiritum et mentem, et ideo debet de utroque orare. Eccli. XLVII, 10: de omni corde suo laudabit Dominum, etc.. Et ideo dicit orabo spiritu, orabo et mente: psallam spiritu, etc..

Et sic dicit orabo et psallam; quia oratio, vel est ad deprecandum Deum et sic dicit orabo, vel laudandum et sic dicit psallam.

De istis duobus Iac. V, 13: tristatur quis in vobis? oret aequo animo, et psallat. Ps. IX, 12: psallite Domino, etc..

Orabo ergo spiritu, id est imaginatione, et mente, id est voluntate.

Caeterum si benedixeris, etc.. Hic secundo ostendit quod donum prophetiae plus valet quam donum linguarum, etiam in oratione publica, quae est quando sacerdos publice orat, ubi aliquando dicit quaedam quae non intelligit, aliquando aliqua quae intelligit.

Et circa hoc tria facit.

Primo ponit rationem; secundo exponit eam, ibi quomodo dicit, etc.; tertio probat quod supposuerat, ibi quoniam quid, etc..

Dicit ergo: dixi quod donum prophetiae in oratione privata plus valet, caeterum, pro sed, et in publica, quia si benedixeris, id est si benedictionem dederis, spiritu, id est in lingua quae non intelligatur, seu imaginatione, et motus a spiritu sancto, quis supplet locum idiotae? idiota proprie dicitur qui scit tantum linguam in qua natus est; quasi diceret: quis dicet illud quod debet dicere ibi idiota? quod est, dicere: amen.

Et ideo dicit quomodo dicet super tuam benedictionem? ubi Glossa exponit, id est: quomodo consentiet benedictioni a te factae in persona ecclesiae? Is. Lxv, 16: qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo, amen. Amen idem est quod fiat, vel verum est; quasi dicat: si non intelligit quae dicis, quomodo conformabit se dictis tuis? potest quidem se conformare, etiam si non intelligat, sed in generali tantum, non in speciali, quia non potest intelligere quid boni dicas, nisi quod benedicas tantum.

Sed quare non dantur benedictiones in vulgari, ut intelligantur a populo, et conforment se magis eis? dicendum est quod hoc forte fuit in ecclesia primitiva, sed postquam fideles instructi sunt et sciunt quae audiunt in communi officio, fiunt benedictiones in Latino.

Consequenter probat, quare non potest dicere amen, cum dicit nam tu quidem, id est: licet tu gratias agas bene Deo, inquantum intelligis, sed alter, qui audit et non intelligit, non aedificatur, inquantum non intelligit in speciali, etsi in generali intelligat et aedificetur. Eph. IV, 29: omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus est ad aedificationem fidei.

Et ideo melius est ut non solum lingua benedicat, sed etiam, ut interpretetur et exponat, licet tu qui gratias agis, bene agas.

#4 Lectio 4

Hic ostendit apostolus excellentiam doni prophetiae ad donum linguarum per rationes sumptas ex parte sui ipsius.

Et circa hoc duo facit.

Primo agit gratias de dono linguarum sibi a Deo dato; secundo se eis in exemplum proponit, ibi sed in ecclesia volo, etc..

Dicit ergo gratias ago, etc., quasi dicat: non ideo vilipendo donum linguarum, quia ego dico quod donum prophetiae sit excellentius, sed debet charum haberi. Unde et ego gratias ago, etc.. Est ergo de omnibus gratias agendum. I Thess. V, 18: in omnibus gratias agite, etc..

Vel gratias ago, quasi dicat: non ideo vilipendo donum linguarum, quasi eo carens, immo etiam ego habeo; et ideo dicit gratias ago, etc..

Et ne intelligatur quod omnes loquerentur una lingua, dicit quod omnium vestrum lingua loquor, Act. II, 4: loquebantur variis linguis apostoli, etc..

Sed in ecclesia. Hic ponit se in exemplum, quasi dicat: si ego habeo donum linguarum sicut et vos, debetis facere illud quod facio. Sed ego volo, id est magis volo, loqui in ecclesia quinque, id est pauca, verba sensu meo, id est intellectu, ut scilicet ego intelligam et intelligar, et ex hoc instruam alios, quam decem millia, id est quamcumque multitudinem, verborum in lingua; quod est loqui non ad intellectum quocumque modo fiat, ut supra expositum est.

Dicunt quidam quod ideo dicit quinque, quia apostolus videtur velle, quod magis velit dicere solum unam orationem ad intellectum, quam multas sine intellectu. Oratio autem, secundum grammaticos, ad hoc quod debeat facere perfectum sensum, debet habere quinque, scilicet subiectum, praedicatum, copulam verbalem, determinationem subiecti, et determinationem praedicati.

Aliis videtur melius quod quia ad hoc loquendum est cum intellectu, ut alii doceantur, ideo ponit quinque, quia doctor debet quinque, scilicet: credenda, Tit. II, 11: haec loquere et exhortare, etc.; agenda, Mc. XVI, 15: euntes in mundum, etc.; vitanda, scilicet peccata Eccli. XXI, 2: quasi a facie colubri fuge, etc.; Is. LVIII, 1: annuntia populo meo scelera, etc.; speranda scilicet mercedem aeternam, I Petr. I, 10: de qua salute exquisierunt, etc.; timenda, scilicet poenas aeternas, Matth. XXV, 21: ite, maledicti, in ignem aeternum, etc..

Fratres mei, nolite, etc.. Hic ostendit excellentiam doni prophetiae ad donum linguarum, rationibus sumptis ex parte infidelium.

Et circa hoc duo facit.

Primo excitat attentionem, et reddit attentos; secundo arguit ad propositum, ibi in lege quid scriptum est? circa primum videtur apostolus excludere pallium excusationis aliquorum qui ideo docent quaedam rudia et superficialia, quasi ostendant se volentes vivere in simplicitate, et ideo non curantes de subtilitatibus ad quas secundum rei veritatem non attingunt, habentes verbum Domini ad hoc matthaei XVIII, 3: nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, etc..

Sed hoc apostolus excludit, cum dicit nolite pueri effici sensu, id est nolite puerilia et inutilia et stulta loqui et docere. Supra XIII, 11: cum essem parvulus, etc..

Sed quomodo debetis effici pueri? affectu, non intellectu. Et ideo dicit sed malitia. Ubi sciendum est quod parvuli deficiunt in cogitando mala, et sic debemus effici parvuli, et ideo dicit sed malitia parvuli estote, et deficiunt in cogitando bona, et sic non debemus esse parvuli, immo viri perfecti, et ideo dicit sensibus autem perfecti, etc., id est ad discretionem boni et mali perfecti sitis. Unde Hebr. V, 14: perfectorum est solidus cibus, etc..

Non ergo laudatur in vobis simplicitas quae opponitur prudentiae, sed simplicitas, quae astutiae. Et ideo Dominus dicit matth. X, 16: estote prudentes sicut serpentes.

Rom. XVI, 19: volo vos sapientes esse in bono, simplices in malo.

Consequenter cum dicit in lege quid scriptum est? arguit ad propositum.

Ubi sciendum est quod hoc argumentum, sicut patet per Glossam, distinguitur per multa; sed secundum intentionem apostoli non videtur quod attendatur in loco hoc nisi una ratio. Et ratio sua ad probandum quod donum prophetiae est excellentius, quam donum linguarum, est talis: omne quod plus valet ad illud ad quod alterum principaliter ordinatur, est melius illo altero ordinato ad hoc; sed tam donum prophetiae, quam donum linguarum, ordinatur ad conversionem infidelium; sed prophetiae plus valet ad hoc, quam donum linguarum; ergo prophetia est melior.

Circa hanc ergo rationem duo facit.

Primo ostendit ad quid ordinatur donum linguarum, et ad quid ordinatur donum prophetiae; secundo quod plus valet donum prophetiae, ibi si ergo conveniat universa, etc..

Circa primum duo facit.

Primo inducit auctoritatem; secundo ex auctoritate arguit ad propositum, ibi itaque linguae, etc..

Circa primum sciendum est, quod hoc quod dicit in lege quid scriptum est? potest legi vel interrogative, quasi dicat: non debetis effici pueri sensibus, sed perfecti, et hoc est videre et scire legem. Unde si estis perfecti sensibus, sciatis scilicet legem, et in lege quid scriptum est de linguis? quae sunt inutiles aliquando ad id ad quod ordinatae sunt, quia licet in diversis linguis loquar, scilicet populo Iudaeorum, tamen homo non exaudit, etc..

Potest etiam legi remissive in lege quid scriptum est. Quasi dicat: nolite moveri sicut pueri ad aliquid appetendum, non discernentes utrum bonum vel minus bonum sit quod affectatis, et praeponatis meliori bono, sed estote perfecti sensibus, id est discernatis inter bona et magis bona, et sic affectetis. Et hoc fit si cogitatis quid scriptum est in lege quoniam in aliis, etc., Sap. VI, 16: cogitare ergo de illa, sensus est consummatus.

Et dicit in lege, non accipiendo legem stricte pro quinque libris Moysi tantum, sicut accipitur Lc. Cap. Ult.: necesse est impleri omnia quae scripta sunt de me in lege, etc.; sed pro toto veteri testamento, sicut accipitur Io. XV, 25: ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: quia odio habuerunt me gratis, quod tamen in Ps. XXIV, 19 scriptum est.

Accipitur tamen haec auctoritas ex is. XXVIII, 11, ubi littera nostra habet: in loquela labii et lingua altera loquetur ad populum istum.

Hoc igitur scriptum est quoniam in aliis linguis, id est in diversis generibus linguarum, et labiis, id est in diversis idiomatibus et modis pronuntiandi, loquar populo huic, scilicet Iudaico, quia hoc signum specialiter fuit datum ad conversionem populi Iudaeorum.

Nec sic exaudient, quia scilicet signis visis non crediderunt. Is. VI, 10: excaeca cor populi huius, etc..

Sed quare Deus dedit eis signa, si non debebant converti? ad hoc sunt duae rationes. Una ratio est, quia licet non omnes conversi fuerint, tamen aliqui sunt conversi, eo quod non repellit Dominus plebem suam, etc.. Alia ratio est, ut iustior appareat eorum damnatio, dum manifestius apparet eorum nequitia. Io. XV, 22: si non venissem, et locutus eis non fuisset, etc..

Consequenter, cum dicit itaque linguae, etc., ex inducta auctoritate argumentatur ad propositum, quasi dicat: ex hoc manifeste apparet, quod donum linguarum datum est non fidelibus ad credendum, quia iam credunt, Io. IV, 42: non propter tuam loquelam, etc., sed infidelibus, ut convertantur.

In Glossa autem ponuntur duae expositiones Ambrosii hoc in loco, quae non sunt litterales; quarum una est ut dicatur: sicut in veteri testamento locutus sum populo Iudaeorum per linguas, id est per figuras, et per labia, id est promittendo bona temporalia, sic, adhuc in novo testamento, loquar huic populo in aliis linguis, id est aperte et clare, et aliis labiis, id est spiritualibus, nec tamen sic exaudient me, scilicet quantum ad eorum multitudinem. Itaque linguae datae sunt non fidelibus, sed infidelibus, ad manifestandum scilicet eorum infidelitatem.

Alia est in aliis linguis, id est obscure et parabolice, loquar, ut quia sunt indigni.

Non exaudient, id est non intelligent. Consequenter ostendit ad quid ordinatur prophetia, scilicet ad instructionem fidelium, qui iam credunt. Et ideo quod prophetiae datae sunt non infidelibus, qui non credunt, Is. LIII, 1: Domine, quis creditit auditui nostro? sed fidelibus, ut credant et instruantur.

Ez. III, 17: fili hominis, speculatorem dedi te, etc.. Prov. XXIX, 18: cum defecerit prophetia, etc., dissipabitur populus.

#5 Lectio 5

Glossa vult quod hic incipiat alia ratio ad propositum ostendendum. Sed secundum quod dictum est, non est nisi unum posita ratione, et est quasi manifestatio mediae ipsius rationis, scilicet quod prophetia plus valet ad illud, ad quod specialiter ordinatur donum linguarum.

Unde circa hoc duo facit.

Primo ostendit inconveniens quod sequitur quantum ad infideles ex dono linguarum, ibi si autem omnes linguis.

Secundo ostendit bonum quod sequitur ex dono prophetiae etiam ad infideles, ibi si autem omnes.

Inconveniens, quod sequitur ex dono linguarum sine prophetia, etiam quantum ad infideles, est quia reputantur insani qui sic loquuntur solis linguis, cum tamen donum linguarum ordinetur ad conversionem infidelium, ut iam patet. Et hoc est quod dicit si autem omnes, etc., quasi dicat: ex hoc patet quod linguae non sunt praeferendae prophetiis, quia, si convenient, scilicet omnes fideles, in unum, non solum corpore, sed etiam mente, Act. IV, 32: multitudinis credentium erat cor, etc., et omnes, qui iam convenerunt, loquantur linguis, ad litteram extraneis, vel loquantur ignota et obscura, et, dum sic confuse loquuntur, intret aliquis idiota, id est qui non intelligit nisi linguam suam, vel infidelis, propter quem datae sunt linguae, nonne dicent his, qui sic loquuntur, quid insanitis? quod enim non intelligitur, reputatur insanitio. Quod si intelligatur lingua, nihilominus quae loquuntur sunt occulta, tamen malum est si non exponatur, quia poterunt credere de vobis, si occulta loquimini, quae creduntur de gentilibus, qui occultabant ea quae faciebant in ritu eorum, propter eorum turpitudinem. Et haec etiam insanitio quaedam est.

Contra. Idem est loqui linguis et loqui litteraliter quantum ad idiotas; cum ergo omnes loquantur litteraliter in ecclesia, quia omnia dicuntur in Latino, videtur quod similiter sit insania.

Dicendum est ad hoc, quod ideo erat insania in primitiva ecclesia, quia erant rudes in ritu ecclesiastico, unde nesciebant quae fiebant ibi, nisi exponeretur eis. Modo vero omnes sunt instructi; unde licet in Latino omnia dicantur, sciunt tamen illud quod fit in ecclesia.

Consequenter autem cum dicit si autem omnes prophetent, ostendit quod bonum sequitur ex dono prophetiae.

Et circa hoc tria facit.

Primo ostendit quid per bonum prophetiae sequatur, quantum ad infideles; secundo ostendit quomodo hoc sequatur, ibi occulta enim, etc.; tertio, subinfert quis effectus inde proveniat, ibi et ita cadens in faciem, etc..

Dicit ergo: constat quod ex dono linguarum non convincuntur infideles; si autem, pro sed; si hi, qui convenient, prophetent, id est omnes ad intellectum loquantur, vel exponant Scripturas vel etiam revelationes eis factas interpretentur. Omnes dico non simul, sed unus post alium sic prophetent.

Intret autem, scilicet ecclesiam, idiota aliquis, scilicet non habens nisi linguam maternam, hoc est bonum quod inde sequitur, quia convincitur de aliquo errore, qui ostenditur sibi. Ier. XXXI, 19: postquam ostendisti mihi, confusus sum. Ab omnibus, qui prophetant, diiudicatur. Quasi dicat: damnabilis ostenditur de malis moribus et vitiis suis. I Cor. II, 15: spiritualis, id est doctor, omnia diiudicat, etc..

Ad haec enim duo valet prophetia, scilicet ad confirmationem fidei, et instructionem morum.

Quomodo autem hoc bonum sequatur ex prophetiae dono, subdit cum dicit occulta enim cordis. Quod potest intelligi tripliciter.

Uno modo, et hoc ad litteram, quod aliqui in primitiva ecclesia gratiam habuerunt, ut secreta cordium et peccata hominum scirent.

Unde legitur de Petro, Act. V, 1 ss., quod damnavit Ananiam de fraudato pretio agri.

Et secundum hoc legitur occulta enim, etc., quasi dicat: ideo convincitur, quia occulta, id est secreta peccata sua, manifesta fiunt ab illis qui ea revelant.

Alio modo, ex hoc quod aliquando quis in praedicatione tangit multa, quae homines gerunt in corde, sicut patet in libris beati Gregorii, ubi quilibet invenire potest fere omnes motus cordis sui. Et secundum hoc legitur occulta cordis, quasi dicat: ideo convincuntur, quia occulta cordis sui, id est ea quae gerunt in corde, Prov. XXVII, 19: quomodo in aquis resplendet vultus aspicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus, manifestantur, id est tanguntur ab eis.

Alio modo, quia aliquando occultum cordis dicitur illud quod est alicui dubium et non potest per se certificari. Et secundum hoc legitur occulta cordis sui, id est ea de quibus in corde suo dubitabat et quae non credebat, manifestantur, dum scilicet vadens ad ecclesiam frequenter fiunt sibi manifesta, sicut de seipso dicit Augustinus quod ipse ibat ad ecclesiam solum pro cantu et tamen ibi multa de quibus dubitabat et propter quae non iverat, manifestabantur sibi. Ex hoc enim sequebatur reverentia, quia convictus reverebatur Deum.

Et hoc est, quod dicit et ita cadens, id est ex quo ita convincebatur et manifestabantur occulta cordis sui, cadens in faciem adorabit Deum, Matth. II, 11: procidentes adoraverunt eum, quod signum est reverentiae.

De reprobis autem legitur, quod cadunt retrorsum. Prov. IV, 19: via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruent. Electus vero in faciem cadit, quia videt ubi prosternitur, quod signum est reverentiae. Matth. II, 11, et lev. IX, 24: laudaverunt Deum ruentes in facies suas. Ps. Lxxi, 9: coram illo procident Aethiopes.

Et non solum exhibebit reverentiam Deo sed etiam ecclesiae, quia pronuntians dicit quod vere Deus est in vobis, qui prophetatis in ecclesia. Zac. VIII, 23: ibimus vobiscum, audivimus enim quod Deus est vobiscum.

Apparet igitur quod donum prophetiae est utilius quantum ad infideles.

Quid ergo est, fratres? hic ordinat eos ad usum donorum dictorum.

Et circa hoc duo facit.

Primo ostendit qualiter se debeant habere ad usum horum donorum; secundo concludit principale intentum, ibi itaque, fratres, aemulamini prophetare, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ostendit quomodo ordinate se debeant habere in usu dictorum donorum; secundo exprimit eorum praesumptionem, ibi an a vobis sermo, etc..

Circa primum tria facit.

Primo ostendit in generali quomodo se debent habere in omnibus donis; secundo quomodo se habeant quantum ad donum linguarum, ibi sive lingua quis loquatur, etc.; tertio ostendit quomodo se habeant quantum ad donum prophetiae, ibi prophetent duo aut tres, etc..

Dicit ergo: prophetare est melius quam loqui linguis. Quid ergo, fratres, agendum est? hoc scilicet agendum est: nam, cum convenitis, constat quod unus non habet omnia dona, et ideo non debet uti aliquis vestrum omnibus donis, sed eo dono quod specialius accepit a Deo et quod melius sit ad aedificationem.

Nam unusquisque vestrum habet aliquod donum speciale, alius habet Psalmum, id est canticum ad laudandum nomen Dei, vel Psalmos exponit. Abac. III, 19: super excelsa mea deducet me, etc.. Alius vero doctrinam, id est habet praedicationem ad instructionem morum, vel expositionem et spiritualem sensum. Prov. XII, 8: doctrina sua cognoscitur vir. Alius Apocalypsim habet, id est revelationem, vel in somniis, vel in visione aliqua. Dan. II, 28: est Deus in caelo revelans mysteria, etc.. Alius linguam habet, id est donum linguarum, vel legendi prophetias. Act. II, 4: et coeperunt loqui variis linguis, etc.. Alius interpretationem, supra XII, 10: alii interpretatio sermonum, etc..

Haec autem sic ordinantur, quia vel sunt ex ingenio naturali, vel ex solo Deo.

Si sunt ex solo ingenio naturali vel sunt ad laudem Dei, et sic dicit Psalmum habet, vel ad instructionem proximi, et sic dicit doctrinam habet.

Si sunt a solo Deo, sic dupliciter: vel sunt aliqua occulta interius et sic dicit Apocalypsim habet, vel occulta exterius et sic dicit linguam habet. Et ad horum manifestationem est tertium, scilicet interpretatio.

Et debet fieri, ut omnia ad aedificationem fiant. Rom. XV, 2: unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem.

#6 Lectio 6

Hic apostolus ordinat eos quomodo se habeant ad usum doni linguarum, et circa hoc duo facit.

Primo ostendit qualiter debent uti dono linguarum; secundo quando debent cessare ab usu, ibi si autem non fuerit, etc..

Dicit ergo, primo, quod modus utendi dono linguarum talis sit inter vos, ut sive quis, id est si aliquis, loquatur lingua, id est dicat visiones vel somnia, huiusmodi locutio non fiat a multis propter occupationem temporis in linguis et non restet locus prophetiis et confusionem generet, sed secundum duos, id est duobus, et, si necesse fuerit, secundum multum tres, ut sit satis a tribus.

Deut. XVII, 6: in ore duorum vel trium, etc..

Sed notandum quod haec consuetudo adhuc partim servatur in ecclesia. Nam lectiones et epistolas ac evangelia habemus loco linguarum, et ideo in Missa secundum duos servatur, quia solum duo dicuntur, quae pertinent ad donum linguarum, scilicet epistola et evangelium. In matutinis secundum multa fit, scilicet tribus lectionibus dictis in uno nocturno. Antiquitus enim dicebantur nocturna divisim secundum tres vigiliis noctis, nunc vero dicuntur simul.

Non solum autem debet servari ordo quantum ad numerum loquentium, sed etiam quantum ad modum, et hoc est quod dicit et per partes, id est ut illi qui loquuntur succedant sibi ad invicem, scilicet quod unus post alium loquatur. Vel per partes, id est intercise, ut scilicet loquatur unam partem visionis, seu instructionis et eam exponat, et post aliam et ipsam exponat, et sic deinceps; quem modum consueverunt servare praedicatores, quando praedicant per interpretationem hominibus ignotae linguae, et ideo dicit et unus interpretetur.

Consequenter cum dicit si autem non fuerit, etc., ostendit quando non est utendum linguis, dicens quod loquendum est per partes et unus debet interpretari. Sed si non fuerit aliquis interpretes, id est qui interpretetur, ille, qui donum habet linguarum, taceat in ecclesia, id est non loquatur seu praedicet multitudini in lingua ignota, quia non intelligitur ab eis, sed sibi loquatur, quia ipse se intelligit, et hoc tacite, orando vel meditando. Iob X, 1: loquar in amaritudine animae meae, dicam Deo, etc..

Prophetae autem duo, etc.. Hic apostolus ordinat eos, quomodo se habeant ad usum prophetiae.

Et circa hoc duo facit.

Primo ostendit qualiter utendum est dono prophetiae, et quantum ad numerum et ad ordinem; secundo ostendit, quibus usus prophetiae interdicitur, ibi mulieres in ecclesia, etc..

Circa primum tria facit.

Primo docet ordinem utendi dono prophetiae; secundo huius rationem assignat, ibi potestis enim omnes, etc.; tertio obiectionem excludit, ibi spiritus prophetarum, etc..

Circa primum duo facit.

Primo determinat ad numerum utentium dono dicto; secundo, docet modum seu ordinem utendi, ibi quod si alii, etc..

Circa primum sciendum est quod usus prophetiae secundum quod hic videtur accipere apostolus, est proponere verbum exhortationis ad plebem, exponendo Scripturas sacras. Et quia erant in primitiva ecclesia plures qui a Deo hoc donum habebant, et fideles non erant adhuc multiplicati, ideo, ne esset confusio et taedium, vult apostolus, quod non omnes qui sciunt exponere prophetias et sacram Scripturam, prophetent, sed aliqui et determinati. Et hoc est quod dicit prophetae, etc., quasi dicat: nolo quod omnes qui conveniunt, sed duo tantum, aut, ad plus, tres, prout hoc loquendi necessitas exigit, dicant, id est exhortentur.

Et hoc etiam consonat Scripturae. Supra XVII, 6 et Matth. XVIII, 16: in ore duorum, vel trium, etc..

Caeteri vero, scilicet illi qui non debent, diiudicent ea quae ab his proponuntur, utrum scilicet bene vel male dicta sint: bene dicta approbando, et male dicta retractari faciendo. Supra II, 15: spiritualis homo omnia diiudicat.

Est etiam servandus ordo in utendo dicto dono, ut si alteri illorum, qui sedebant et tacebant et diiudicabant, fuit aliquid melius revelatum, quam illi qui exhortatur et stat prior, tunc iste, qui stat, debet sedere, et ille, cui melius revelatum est, debet surgere et exhortari. Et hoc est quod dicit quod si alii, sedenti, revelatum fuerit, scilicet per spiritum sanctum, prior stans taceat et cedat ei, Rom. XII, 10: honore invicem praevenientes.

Et ratio huius est, quia secundum hunc modum potestis, successive, prophetare per singulos, id est omnes scilicet, ut sic omnes, id est maiores, discant, et omnes, id est minores, exhortentur, Prov. I, 5: audiens sapiens, etc..

Et si aliquis dicat: o apostole, ego non possum tacere dum alius prophetat, vel cedere sedenti, ex quo incepti, quia non possum retinere spiritum, qui in me loquitur, secundum illud iob IV, 2: conceptum sermonem tenere quis potest? ideo apostolus hoc removet cum dicit et spiritus prophetarum, etc., quasi dicat: immo bene potest tacere vel sedere, quia spiritus prophetarum, id est spiritus qui dat prophetias, et ponit in plurali numero propter multas revelationes eis instinctas, prophetis subiecti sunt, quidem quantum ad cognitionem, quia, sicut dicit Gregorius quod non semper spiritus prophetiae adest prophetis.

Unde non est habitus, sicut scientia.

Sic enim sequeretur, quod etiam quantum ad cognitionem eis subiectus esset, et possent uti eo quando vellent, et non uti: sed est quaedam vis aut impressio a Deo, illuminans et tangens corda prophetarum, et tunc solum quando sic tanguntur, cognoscunt. Unde non est sic eis subiectus.

Nec secundum hoc intelligitur verbum apostoli, sed spiritus prophetarum sunt subiecti prophetis quantum ad pronuntiationem, quia scilicet in eorum potestate est pronuntiare ea quae revelantur eis quando volunt, et non pronuntiare. Et sic nihil valet excusatio, quia non cogit te spiritus quin tacere possis.

Et quod hoc sit verum, probat cum dicit non enim est dissensionis, etc.. Et facit talem rationem. Deus numquam cogit ad id unde oriatur rixa vel dissensio, quia Deus non est dissensionis sed pacis; sed si cogeret homines spiritus prophetiae ad loquendum, tunc esset causa dissensionis, quia sic vellet semper loqui vel docere vel non tacere alio loquente, de quo alii turbarentur.

Ergo spiritus sanctus non cogit homines ad loquendum. II Cor. Cap. Ult.: Deus pacis et dilectionis erit vobiscum, etc..

Verumtamen, quia adhuc posset obiicere, quod hoc non faceret, quia solum eis ista mandabat, et non aliis ecclesiis, unde et in gravamen posset videri, ideo apostolus subdit, hoc non solum in eis, sed etiam in omnibus ecclesiis docere. Et hoc est quod dicit sicut in omnibus ecclesiis sanctorum doceo, scilicet de usu linguarum et prophetiae. Supra I, 10: idipsum dicatis omnes.

#7 Lectio 7

Hic apostolus ponit personas quibus interdicit usum prophetiae.

Et circa hoc duo facit.

Primo, ostendit quibus prophetiae usus interdicitur; secundo, removet obiectionem, ibi si quid autem volunt, etc..

Circa primum duo facit.

Primo, ponit mandatum de interdicto; secundo huius rationem assignat, ibi non enim permittitur, etc..

Dicit ergo: volo ut viri hoc modo utantur dono prophetiae, sed mulieres, in ecclesia, nolo loqui; sed taceant in ecclesiis, I Tim. II, 12: mulierem docere in ecclesia non permitto. Et rationem huius assignat chrysostomus, dicens, quod semel est locuta mulier et totum mundum subvertit.

Sed contra hoc videtur quia de multis mulieribus legitur quod prophetarunt, sicut de Samaritana, Io. IV, 39, et de Anna uxore Phanuel, Lc. II, 36, et de Debora, Iud. IV, 4, et de Holdama propheta, de uxore sellum, IV Reg. XXII, 14, et de filiabus Philippi, act. XXI, 9. Supra etiam dicitur omnis mulier orans vel prophetans, etc..

Responsio. Dicendum quod in prophetia sunt duo, scilicet revelatio et manifestatio revelationis, sed a revelatione non excluduntur mulieres sed multa revelantur eis sicut et viris.

Sed Annuntiatio est duplex. Una publica, et ab hac excluduntur; alia est privata, et haec permittitur eis, quia non est praedicatio, sed Annuntiatio.

Huius autem rationem assignat, dicens non enim permittitur eis loqui, scilicet ab ecclesiae auctoritate, sed hoc est officium earum, ut sint subditae viris. Unde cum docere dicat praelationem et praesidentiam, non decet eas quae subditae sunt.

Ratio autem quare subditae sunt et non praesunt est quia deficiunt ratione, quae est maxime necessaria praesidenti. Et ideo dicit Philosophus, in politica sua, quod corruptio regiminis est quando regimen pervenit ad mulieres.

Consequenter cum dicit si quid volunt, etc., quia possent aliqui dicere quod ad minus de dubiis possunt quaerere in ecclesia, ideo apostolus hoc excludit, et circa hoc duo facit. Primo enim removet obiectionem, secundo rationem assignat, ibi turpe est, etc..

Dicit ergo: dico quod mulieres taceant in ecclesia, sed si aliqua, de quibus dubitant, addiscere volunt, interrogent viros suos domi.

I Tim. II, 11: mulier in silentio discat cum omni, etc..

Huius autem ratio est quia turpe est, non solum indecens: in mulieribus enim commendatur verecundia. Eccli. XXVI, 19: gratia super gratiam, etc.. Si ergo in publico quaereret et disputaret, signum esset inverecundiae, et hoc est ei turpe. Et inde est etiam quod in iure interdicitur mulieribus officium advocandi.

Consequenter cum dicit an a vobis sermo, etc., confutat contradicentes. Et quia possent omnes simul contradicere, vel ad minus sapientes inter eos, ideo circa hoc duo facit.

Primo enim confutat eos quantum ad totam eorum ecclesiam; secundo quantum ad sapientes tantum, ibi si quis autem videtur, etc..

Circa primum sciendum est quod causa quare populus consuevit contradicere Domino, vel rectori, est singularitas. Singularitas enim potest causari vel ex prioritatem in aliquo bono, vel excellentia. Et ideo apostolus, volens contradicentes Corinthios confutare, excludit primo ab eis prioritatem, cum dicit an a vobis sermo Dei processit? quasi dicat: non, sed a Iudaeis. Is. II, 3: de sion exhibit lex, etc.. Quasi dicat: si in ecclesia Iudaeorum facerem aliquas ordinationes contra ordinationes suas, possent contradicere, quia ipsi prius habuerunt verbum Dei, sed vos non, quia non processit a vobis sermo Dei.

Secundo excludit ab eis excellentiam an in vos solos, etc., quasi dicat: non solum vos credidistis, sed etiam alii. Unde vos non excellitis eos, Ps. XVIII, 5: in omnem terram exivit sonus eorum, et ideo debetis facere, ut alii faciant.

Consequenter cum dicit si quis autem videtur, etc., in speciali confutat maiores.

Et circa hoc duo facit.

Primo confutat eos; secundo respondet cuidam tacitae obiectioni, ibi si quis autem ignorat, etc..

Dicit ergo: esto quod tota ecclesia non contradicat, sed aliquis, qui videtur esse propheta, etc..

Et dicit videtur, quia si contradicit non vere est propheta vel sapiens seu spiritualis, quia non contradiceret.

Dicit etiam, propheta, et spiritualis, quia multi sunt spirituales qui non sunt prophetae, licet omnes prophetae sint spirituales.

Iste, inquam, qui sic videtur propheta et spiritualis, non contradicat, sed cognoscat, id est sciat quia ea, quae scribo vobis, sunt mandata Dei et non tantum mea. Quasi dicat: ex quo nullus ausus est mandatis Domini contradicere, et ea quae scribo sunt mandata Dei, non audeat aliquis contradicere.

II Cor. Cap. Ultimo: an experimentum quaeritis, etc..

Et ex hoc possumus colligere, quod verba apostolorum sunt ex familiari revelatione spiritus sancti et Christi et ideo servanda sunt sicut praecepta Christi. Unde et signanter apostolus distinguit illa, quae ex se mandat, cum dicit de virginibus autem mandatum Domini non habeo.

Sed posset dicere: o apostole, quomodo ego cognoscam quod haec sint mandata Dei? non possum hoc scire. Hoc apostolus excludit, dicens: non valet tibi hoc, quia non debes ignorare. Quare? quia omnis ignorans, etc.. Matth. XXV, 12: amen dico vobis: nescio vos. Ex quo patet quod omnes tenentur scire ea quae sunt de necessitate salutis, quae ipse prius mandat et apostoli et prophetae.

Vel aliter: si quis videtur, etc., ut sit confirmatio praecedentium, quasi dicat: ita scribo, sed vos non potestis ea agnoscere propter eorum difficultatem, et quia simplices estis, sed ut sciatis quod ea, quae scribo, iusta sunt et honesta, volo adducere testimonium prophetarum et spiritualium virorum, qui sunt inter vos. Et ideo dicit si quis autem, etc.. Supra II, 15: spiritualis iudicat omnia.

Et ne aliquis dicat: non curamus scire ista, subdit quod tenentur scire quia omnis ignorans, etc.. Is. V, 13: propterea captivus ductus, etc.. Ps. Lxxxix, 5: nescierunt neque intellexerunt, etc..

Itaque, fratres mei, etc.. Apostolus hic concludit generalem admonitionem.

Et circa hoc tria facit. Primo monet eos ad appetitum omnium donorum, dicens: itaque et loqui linguis et prophetare est bonum.

Aemulamini, id est desideretis, prophetare.

Cuius causa est, quia, sicut dicitur prov. XXIX, 18, deficiente prophetia, dissipabitur populus. Et accipitur prophetare hic, secundum quod totum capitulum expositum est.

Et tamen, licet desideretis prophetare, nolite prohibere loqui linguis, ne fiat dissensio.

Secundo inducit ad modum debitum, cum dicit omnia autem honeste, ut scilicet uno loquente, alii taceant, et mulieres in ecclesia non loquantur, et similia. Rom. XIII, 13: sicut in die honeste ambulemus, etc..

Tertio inducit eos ad congruum ordinem, cum dicit et secundum ordinem, ut scilicet primo unus, et postea alius loquatur, et per partes et similia, quae dicta sunt. Iudic. V, 20: stellae manentes in ordine et cursu suo, adversus sisaram pugnaverunt.

|+15 Capitulus 15

|#1 Lectio 1

Postquam apostolus instruxit Corinthios de ipsis sacramentis et de re contenta et significata in sacramentis, scilicet de gratia et eius effectibus hic consequenter instruit eos de re non contenta sed significata in sacramentis, scilicet de gloria resurrectionis, quae non est contenta in sacramento, cum non statim habeat eam qui suscipit sacramenta, sed significatur gloria resurrectionis in ipsis, in quantum confertur in eis gratia per quam ad beatitudinem pervenitur.

Circa hoc autem duo facit.

Primo praemittit tractatum de resurrectione; secundo per hoc probat resurrectionem communem omnium hominum, ibi si autem Christus praedicatur, etc..

Circa primum duo facit.

Primo commendat evangelicam doctrinam; secundo annuntiat quae oportet scire circa resurrectionem Christi, ibi tradidi enim vobis, etc..

Commendat enim eminentiam evangelicae doctrinae quantum ad quatuor.

Primo quantum ad praedicantium auctoritatem, quia ipsi apostoli. Et hoc est quod dicit o fratres, continuando se ad praecedentia, facio vobis notum evangelium, quod idem est quod bona Annuntiatio, quae incipit a Christo; unde, quidquid pertinet ad Christum vel est de ipso Christo, dicitur evangelium. Quod praedico vobis, quasi dicat: illud quod praedicavi vobis de Christo, notum facio vobis, id est reduco vobis ad memoriam, quasi non sint nova ea quae scribo. Phil. III, 1: eadem scribere vobis, etc..

Praedicavi ego, scilicet vobis, et alii apostoli, aliis.

Et in hoc apparet auctoritas huius doctrinae, quia a Christo, a Paulo, et ab aliis apostolis.

Hebr. II, 3: quae cum initium accepisset enarrandi.

Secundo quantum ad communem fidem omnium populorum, et ideo dicit quod et accepistis, omnes.

Sed hoc Augustinus dicit pertinere ad eminentiam huius fidei, faciens tale argumentum: ad credenda ea quae sunt fidei, aut sunt miracula facta, aut non. Si sunt facta miracula, habeo propositum quod dignissima et certissima est. Si non sunt facta, hoc est maximum omnium miraculorum, quod per quosdam paucos conversi sunt ad fidem infinita multitudo hominum; per pauperes, praedicantes paupertatem, divites; per idiotas, praedicantes ea quae rationem excedunt, conversi sunt sapientes et Philosophi. Ps. XVIII, 5: in omnem terram exivit sonus eorum, etc..

Sed si obiiciatur, quod etiam lex mahometi recepta est a multis, dicendum quod non est simile, quia ille opprimendo et VI armorum subiugavit eos; sed isti apostoli moriendo, ipsi alios ad fidem duxerunt, et faciendo signa et prodigia. Ille enim proponebat quaedam quae ad delicias et lascivias pertinent, sed Christus et apostoli terrenorum contemptum.

I Thess. II, 13: cum accepistis a nobis verbum Dei, etc..

Tertio quantum ad virtutem, quia confirmat et elevat ad caelestia. Ideo dicit in quo statis, scilicet elevati ad caelestia. Ille enim dicitur stare qui rectus est, et hoc sola lex Christi facit. Rom. V, 1: iustificati per fidem, etc.. Lex enim vetus non faciebat stare, sed curvabat ad terrena. Deut. XXXIII, 28: oculus Iacob in terra frumenti et vini.

Quarto quantum ad utilitatem, quia sola nova lex perducit ad finem salutis; vetus autem non. Hebr. VII, 19: neminem ad perfectum adduxit lex. Et ideo dicit per quod et salvamini. Hic iam ex certitudine spei per inchoationem, quae est per fidem, salvamini, et in futuro in veritate rei et spei. Iac. I, 21: in mansuetudine suscipite insitum verbum, etc.. Io. XX, 31: haec autem scripta sunt, ut credatis, et ut credentes, etc..

Et apponit hic duas conditiones. Primam cum dicit si tenetis, etc.. Glossa sic exponit: si tenetis qua ratione praedicavi vobis, id est resurrectionem mortuorum, ea ratione, qua confirmavi vobis, id est per resurrectionem Christi.

Vel aliter: salvamini, ita tamen si tenetis, id est, si servatis ea ratione qua praedicavi vobis evangelium Christi.

Secunda conditionem ponit cum dicit nisi frustra credidistis. Quasi dicat: salvamini per fidem, si non frustra credidistis, id est si fidei adduntur bona opera, quia fides sine operibus mortua est, Iac. II, 26. Illud enim dicitur esse frustra, quod est ad finem quem non consequitur. Finis autem fidei est visio Dei. Unde si non salvamini, frustra credidistis, non simpliciter, sed in quantum non pervenit ad finem. Vel aliter: si tenetis, quasi dicat, teneatis, nisi frustra, etc..

Tradidi enim. Hic ostendit propositum, etc..

Circa hoc tria facit.

Primo ostendit originem doctrinae de resurrectione Christi; secundo ostendit ea quae in doctrina huiusmodi continentur, ibi quoniam Christus mortuus; tertio consonantiam seu convenientiam praedicantium ad hanc doctrinam, ibi sive enim ego, etc..

Dicit ergo primo: istud debetis tenere, id est memoria habere, quod tradidi vobis in primis, et adhuc trado.

Et dicit in primis, id est inter prima credenda.

Credenda enim vel pertinent ad trinitatem, vel fidem incarnationis. Et primo debet homo credere ea quae ad fidem incarnationis pertinent, et postea quae ad trinitatem pertinent.

Unde quod tradidi vobis in primis, scilicet de incarnatione, et non a me, vel ex mea auctoritate tradidi, sed quod accepi a Christo vel a spiritu sancto. Gal. I, 1: Paulus apostolus, etc., supra XI, 23: ego accepi a Domino, etc.. Is. XXI, 10: quae audivi a Domino exercituum, etc..

Ea autem quae accepit et tradidit, sunt quatuor, scilicet: mors, sepultura, resurrectio, apparitio Christi.

Dicit ergo primo: tradidi vobis, primo, mortem Christi. Et ideo dicit quoniam Christus mortuus est. In quo removet duplicem suspicionem, quae suboriri posset circa mortem Christi. Prima est quod mortuus esset pro peccatis suis actualibus, vel originali. Et hoc excludit, cum dicit pro peccatis nostris, non suis. Is. LIII, 8: propter scelus populi mei percussi eum. I Petr. III, 18: Christus semel pro peccatis nostris, etc..

Alia suspicio est quod mors Christi esset casualis, vel violentia Iudaeorum. Et hoc excludit cum dicit secundum Scripturas, scilicet veteris et novi testamenti; et ideo signanter specialiter dicit secundum Scripturas.

Is. LIII, 7: sicut ovis ad occisionem ductus est. Ier. XI, 19: ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, etc.. Matth. XX, 18: ecce ascendimus ierosolymam, etc..

Tradidi enim vobis, secundo, sepulturam Christi, et ideo dicit et quia sepultus est.

Sed numquid sepultura est articulus fidei specialiter, quia facit hic mentionem specialiter de ea? dicendum quod secundum illos, qui numerant articulos secundum credenda, non est specialis articulus fidei, sed includitur cum articulo passionis et mortis Christi. Cuius ratio est quia fides est eorum quae sunt supra rationem.

Unde ibi incipit articulus fidei, ubi deficit ratio. Hoc autem primum est, quod Dominus sit conceptus, et ideo conceptio est articulus fidei; secundum, quod Deus est natus de virgine, et ideo hic est alius; tertium, quod impassibilis Deus patitur et moriatur, et hic est alius, et cum hoc intelligitur etiam de sepultura. Unde non est specialis articulus.

Facit autem apostolus hic mentionem de sepultura propter tria. Primo ut ostendat veritatem mortis Christi. Evidens enim mortis signum alicuius est, quod sepeliatur. Secundo ad ostendendum veritatem resurrectionis, quia si non fuisset sepultus, nec custodes fuissent iuxta sepulchrum illis diebus, possent dicere, quod discipuli fuissent eum furati. Tertio quia apostolus vult eos inducere ad fidem resurrectionis, et hoc videtur magis difficile, quod sepultus resurgat. Et de hoc dicitur is. XI, 10: et erit sepulchrum eius gloriosum.

Is. LIII, 9: dabit impios, etc..

Tradidi etiam vobis resurrectionem, quia resurrexit tertia die. Os. VI, 3: vivificabit nos post, etc.. Et etiam dicit tertia die, non quod fuerint tres dies integri, sed duae noctes, et una dies per synecdochen. Et huius causa fuit,

sicut dicit Augustinus, quia Deus per suum simplum, id est per malum poenae, quod significatur per unum diem, destruxit nostrum duplum, id est poenam et culpam, quod significatur per duas noctes.

Tradidi etiam vobis, quarto, Christi apparitiones, quia visus est cephae. Et ponit primo apparitiones factas aliis, secundo apparitiones factas sibi soli, ibi novissime.

Sciendum est autem, circa primum, quod apparitiones Christi non sunt factae omnibus communiter, sed aliquibus specialibus personis. Act. X, 40: dedit eum manifestum fieri, etc.. Et huius ratio fuit, ut servaretur ordo in ecclesia, ut, per quosdam speciales, fides resurrectionis deveniret ad alios.

Notandum autem est quod apparitiones Christi non ponuntur hic omnes, nec illae quae factae sunt mulieribus. Ponuntur autem hic quaedam quae non leguntur in evangeliiis.

Et horum ratio fuit, quia apostolus vult ex ratione confutare infideles, et ideo noluit ponere testimonia nisi authentica; et ideo tacuit apparitiones mulieribus factas, et posuit quasdam quae non inveniuntur, ut ostendat quod etiam aliis pluribus apparuit. Sed facit mentionem specialem de Petro et Iacobo, quia erant quasi columnae, ut dicitur gal. II, 9.

Dicit ergo: tradidi vobis, quia visus est cephae, id est Petro, Lc. Cap. Ult.: surrexit Dominus vere, etc.. Et creditur quod inter viros primo apparuit Petro, quia erat in maxima tristitia. Unde et Angelus dixit Mc. Cap. Ult.: ite, dicite discipulis eius et Petro, etc..

Postea, id est in alia vice, visus est undecim apostolis. Semel quidem visus est decem tantum, quando thomas erat absens, et post octo dies undecim, quando thomas erat cum eis. Augustinus dicit quod debet dicere duodecim, sed corruptum est vitio scriptorum, et dicit quod non refert quod iam obierat, et mathias nondum erat electus, quia consuetum est quod quando maior pars collegii facit aliquid, dicitur quod totum collegium hoc facit. Unde quia Dominus elegerat duodecim, ideo potest dici quod visus est duodecim, id est, toti collegio apostolorum; sed non est vitium, sive dicatur duodecim, sive undecim.

Deinde, iterum, visus est plus quam quingentis fratribus. Sed de hoc nihil legimus in sacra Scriptura, nisi hoc quod hic dicitur.

Potest tamen dici quod haec apparitio fuit de qua loquitur Dionysius in III de divinis nominibus, quando omnes discipuli convenerunt ad videndum corpus, quod ferebat principem vitae.

Sed contra hoc videtur esse quia hoc fuit ante ascensionem, quando scilicet Christus apparuit Iacobo. Sed congregatio discipulorum ad videndum beatam virginem, de qua videtur loqui Dionysius, fuit multum post.

Et ideo melius videtur dicendum quod apparuit quingentis fratribus simul ante ascensionem suam; et non refert quod dicitur discipuli erant centum viginti, quia licet illi, qui erant in ierusalem, essent centum viginti, tamen in Galilaea multi erant discipuli, et forte omnes congregati sunt simul cum apparuit.

Et, ut huius testimonium sit magis certum, dicit quod ex eis adhuc multi manent, id est vivunt, quidam autem ex eis dormierunt, id est mortui sunt in spe resurrectionis. Et vocat sanctorum mortem dormitionem quia moriuntur carne corruptibili, ut resurgant incorruptibiles.

Rom. VI, 9: Christus resurgens, etc..

Deinde, id est post, visus est Iacobo, scilicet Alphaei. Et ratio huius potest assignari, quia, ut legitur, Iacobus vovit se non sumpturum cibum, nisi prius videret Christum.

Sed secundum hoc non servaretur ordo apparitionis, quia, si post omnes numeratas apparitiones apparisset Iacobo, nimis fuisset sine cibo: et hoc est difficile.

Et ideo dicendum est quod ideo singulariter Christus apparuit Iacobo, quia specialem devotionem Iacobus ad Christum habuit. Et de ista etiam apparitione nihil habetur in evangelio.

Deinde, post hoc scilicet, visus est omnibus apostolis in ascensione, ut legitur Matth. Cap. Ult.

Et Act. I, 3 ss..

Novissime autem omnium, etc..

Hic apostolus commemorat apparitionem factam sibi soli.

Et circa hoc duo facit.

Primo ostendit ordinem apparitionis; secundo rationem eius assignat, ibi ego enim sum, etc..

Dicit ergo ita: dixi quod omnibus manifestatus est Christus, novissime, id est ultimo et post ascensionem, visus est et mihi tamquam abortivo, et ideo novissime.

Dicit autem tamquam abortivo, propter tria. Abortivus dicitur aliquis foetus vel quia nascitur extra tempus debitum, vel cum violentia educitur, vel quia non perducitur ad debitam quantitatem; et quia haec tria videbat in se apostolus, ideo dicit tamquam abortivo.

Primo enim ipse extra tempus aliorum apostolorum renatus est Christo. Nam alii apostoli renati sunt Christo ante adventum spiritus sancti, Paulus vero post.

Secundo quia alii apostoli spontanee conversi sunt ad Christum, sed Paulus coactus.

Act. IX, 4: prostravit eum ad terram, etc..

Et hoc multum valet contra haereticos, qui dicunt quod nullus debet cogi ad fidem, quia Paulus coactus fuit. Et sicut dicit Augustinus, plus profecit in fide Paulus cum coacte conversus est, quam multi qui spontanee venerunt. Tertio quia reputat se aliis minorem, et non pervenisse ad virtutem aliorum apostolorum.

Et ideo, quasi rationem assignans, dicit ego enim sum minimus, etc..

Circa hoc duo facit.

Primo enim ostendit suam parvitatem; secundo rationem huius exponit, ibi quoniam persecutus sum, etc..

Parvitatem autem suam manifestat, primo, in comparatione ad apostolos cum dicit ego enim sum minimus. Is. LX, 22: minimus erit in mille, et parvulus in gentem fortissimam, Eccli. III, 20: quanto magnus es, etc..

Et licet sit minimus in comparatione ad apostolos, posset tamen dici quod est magnus in comparatione ad alios, quia est apostolus; et ideo, secundo, ostendit suam parvitatem in comparatione ad alios, cum dicit qui non sum dignus, non solum esse sed vocari apostolus, licet vocer, II Cor. III, 5: non quod sufficientes, etc..

Sed posses dicere: o apostole, propter humilitatem nullus debet dicere falsum; cum ergo tu sis magnus, quare vocas te minimum? et ideo cum dicit quoniam persecutus, etc., ostendit quomodo sit minimus, et quomodo non minimus. Minimum autem dicit se, considerando praeterita facta sua. Et dicit non sum dignus, etc.. Quare? quia persecutus sum ecclesiam Dei, quod alii apostoli non fecerunt. Gal. I, 13: supra modum persequebar, etc.. I Tim. I, 13: qui fui blasphemus et persecutor, etc..

Et licet ex me sim minimus, tamen ex Deo non sum minimus; et ideo dicit gratia Dei sum id quod sum.

Et circa hoc duo facit.

Primo commendat conditionem suam quantum ad statum; secundo quantum ad executionem status, ibi et gratia eius, etc..

Dicit ergo primo: ex me nihil sum, sed id quod sum, gratia Dei sum, id est ex Deo, non ex me. Eph. III, 7: cuius factus sum minister, etc.. Et dicit id quod sum, quia homo sine gratia nihil est. Supra XIII, 2: si habuero omnem prophetiam, etc..

Sed qualiter usus sit et executus statum suum, ostendit, dicens et gratia eius, etc.. Ubi primo ostendit quomodo usus sit gratia ista, quia ad bonum, et ideo dicit in me vacua non fuit, id est otiosa, quia ea usus est ad id ad quod data est sibi. Gal. II, 2: non in vacuum cucurri, etc..

Secundo manifestat quomodo alios excessit, et ideo subdit sed abundantius illis omnibus, id est apostolis sigillatim, laboravi, praedicando, quia nullus per tot loca praedicavit et annuntiavit Christum, unde dicit Rom. XV, 19: ita quod a ierusalem usque ad illyricum, etc., et etiam usque ad Hispaniam; operando, quia licet ipse, sicut alii apostoli, posset exigere sumptus sibi necessarios, tamen specialiter voluit de labore manuum quaerere sumptus suos, ut ipse dicit II Thess. III, 8: nocte et die manibus nostris, etc.; tribulationes sustinendo; nullus enim apostolorum tot persecutiones et tribulationes sustinuit, ut ipse enumerat II Cor. XI, 23: in laboribus plurimis et carceribus, etc..

Tertio ostendit usus efficaciam, quia hoc non a se solo sed ex instinctu et adiutorio spiritus sancti. Et ideo dicit non autem ego, solus operor, sed gratia Dei mecum, quae movet voluntatem ad hoc. Is. XXVI, 12: omnia opera nostra, etc.. Phil. II, 13: qui operatur in nobis velle, etc.. Deus enim non solum infundit gratiam, qua nostra opera grata fiunt et meritoria, sed etiam movet ad bene utendum gratia infusa, et haec vocatur gratia cooperans.

Sive ego enim, etc.. Hic ostendit concordiam praedicantium; et hoc potest dupliciter legi.

Primo ut sit confirmatio dictorum, quasi dicat aliquis: tu ita praedicas sed tamen non credimus tibi soli, quia minimus es inter apostolos. Ideo respondens apostolus ait: immo debetis mihi credere, quia ego non praedico alia; sive ego, sive alii apostoli sic praedicamus, scilicet Christum resurrexisse et visum fuisse, etc.. Et vos etiam credidistis sicut ego et illi praedicaverunt, scilicet quod Christus resurrexit, et visus est, etc.. II Cor. IV, 13: habentes eundem spiritum, etc..

Secundo potest legi ut efficacia praedicationis sit omnibus apostolis ex uno, id est a gratia Dei, quasi dicat: sive ego praedicem, sive illi, id est apostoli, sicut praedicamus, hoc fecimus adiuti et firmati per gratiam Dei; et etiam vos ipsi credidistis, scilicet inspirati spiritu sancto et gratia Dei, sine qua nihil facere possumus. Io. XV, 5: sine me nihil potestis facere.

|#2 Lectio 2

Supra apostolus astruxit fidem per resurrectionem Christi, hic vero probat per resurrectionem Christi, resurrectionem mortuorum futuram. Et primo probat futuram resurrectionem; secundo ostendit qualitatem resurgentium, ibi sed licet aliquis, etc.; tertio vero describit ordinem resurrectionis, ibi ecce mysterium vobis dico, etc..

Circa primum duo facit.

Primo probat resurrectionem mortuorum futuram, ratione sumpta ex resurrectione Christi; secundo ratione sumpta ex vita sanctorum, ibi alioquin quid facient, etc..

Probat autem mortuorum resurrectionem ex resurrectione Christi, tali ratione: si Christus resurrexit, ergo et mortui resurgent.

Circa ergo hanc rationem tria facit.

Primo ponit conditionale, scilicet si Christus resurrexit, et mortui resurgent; secundo vero probat antecedens ipsius conditionalis, ibi si autem resurrectio mortuorum, etc.; tertio probat conditionalem esse veram, ibi nunc autem Christus resurrexit, etc..

Dicit ergo primo: dixi, quod sive ego praedicaverim, sive illi, scilicet alii apostoli, sic credidistis. Sed si praedicatur a nobis, quod Christus resurrexit a mortuis, quomodo quidam in vobis, id est, inter vos, dicunt, etc.;

quasi dicat: si Christus resurrexit a mortuis, secundum quod nos praedicamus I Thess. IV, 13: si credimus quod Christus, etc., nullus debet dubitare resurrectionem mortuorum futuram. Unde rom. VIII, 11: qui suscitavit Iesum, etc..

Sed videtur quod haec argumentatio non valeat, cum sit locus a maiori affirmando.

Quia, licet Christus resurrexit specialiter ex virtute divinitatis suae, non sequitur quod alii homines resurgant.

Sed ad hoc dicunt aliqui quod non est locus a maiori, sed a simili. Mori enim et resurgere competit Christo secundum humanam naturam, et dicunt, quod est simile argumentum, sicut si dicerem: anima socratis est immortalis, ergo omnes, scilicet animae hominum, sunt immortales.

Videtur autem quod sit melius dicendum quod sit locus a causa, quia resurrectio Christi est causa resurrectionis nostrae. Et ideo, secundum Glossam dicendum est: si Christus, qui est causa efficiens nostrae resurrectionis, resurrexit, quomodo dicunt, etc..

Sed tamen non est dicendum quod sit causa efficiens tantum per modum meriti, quia resurgendo non meruit eam, cum iam esset comprehensor et viveret vita gloriosa, nisi forte meritum resurrectionis mortuorum referatur ad passionem Christi. Nec est causa exemplaris tantum, ut quidam dicunt, sed est causa efficiens et exemplaris. Unde Augustinus dicit super iohannem, quod verbum caro factum vivificat animas, et resuscitat mortuos. Sic ergo patet quod si Christus resurrexit, et mortui resurgent.

Sed contra: resurgere a mortuis est supra naturam, hoc autem non est nisi virtutis infinitae, qui Deus est; non ergo resurrectio corporis Christi est causa efficiens resurrectionis mortuorum, cum humanitas Christi, seu corpus, sit creatura: licet de Christo vel de homine, non possit dici quod est creatura.

Responsio. Dicendum quod in quantum Deus, sive in quantum divinitas est in Christo, Christus est et exemplar et causa efficiens resurrectionis mortuorum per humanitatem suam, sicut per instrumentum divinitatis suae.

Ad illud quod obiicitur, dicendum quod caro Christi seu humanitas non dicitur facere effectum virtutis infinitae, in quantum caro vel humanitas, sed in quantum caro Christi vel humanitas Christi.

Sed quaeritur adhuc: nam, posita causa sufficienti, statim ponitur effectus; si ergo resurrectio Christi est sufficiens causa resurrectionis mortuorum, statim deberent mortui resurgere et non tantum differre.

Responsio. Dicendum, quod effectus sequitur ex causis instrumentalibus secundum conditionem causae principalis. Et ideo cum Deus sit principalis causa nostrae resurrectionis, resurrectio vero Christi sit instrumentalis, resurrectio nostra sequitur resurrectionem Christi secundum dispositionem divinam, quae ordinavit ut tali tempore fieret.

Sed numquid si Deus non fuisset incarnatus, homines resurrexissent? dicendum videtur quod non, quia Christus non fuisset passus, nec resurrexisset.

Dicendum est autem ad hoc quod haec obiectio nulla est, quia quando aliquid ordinatur ab aliqua causa, debet argumentari ad illud, servato ordine illius causae. Et ideo dicendum est quod Deus ordinavit resurrectionem mortuorum fore per istum modum; potuisset tamen et alius modus adhuc inveniri a Deo si voluisset.

Deinde cum dicit si autem resurrectio mortuorum non est, etc., probat antecedens, scilicet quod Christus resurrexit, et hoc ducendo ad inconvenientia.

Et circa hoc duo facit.

Primo ducit ad inconvenientia; secundo ostendit illa esse inconvenientia, ibi invenimur autem et falsi testes, etc..

Circa primum facit deductionem suam supponendo quod si Christus non resurrexit, neque mortui resurgent: quod, si ita est, sequuntur duo inconvenientia: unum est quod inanis est praedicatio apostoli et inutilis; aliud est quod inanis est fides Corinthiorum.

Unde dicit si autem Christus non resurrexit, inanis est, etc.. Et hoc est quod dicit: ex hoc quod sive ego, sive illi, si sic praedicant, etc.. Dicit ergo si autem Christus non resurrexit, inanis est, id est falsa, praedicatio nostra, quia sic credidistis; et hoc magnum est inconveniens, quod praedicationem eorum non suffulserit veritas, cum apostolus dicat Phil. II, 16: non in vacuum cucurri neque laboravi.

Invenimur autem, etc.. Hic ostendit illa duo esse inconvenientia. Et primo ostendit quod sit inconveniens, si praedicatio apostolorum esset inanis seu falsa; secundo ostendit quod sit inconveniens, si fides illorum esset inanis, ibi quod si Christus non resurrexit, etc..

Ostenditur autem primum esse inconveniens, quia essent falsi testes, non solum dicendo aliqua vana vel aliqua contra aliquem hominem false, quod est mortale peccatum, sed falsi testes adversus Deum, quod est sacrilegium. Quia si Deus non suscitavit Christum a mortuis, secundum quod nos praedicamus, invenimur falsi testes; et si mortui non resurgunt, Deus non resuscitavit Christum a mortuis. Iob XIII, 7: numquid Deus indiget vestro mendacio? etc..

Et hoc est pessimum, scilicet quod aliquid attribuitur Deo quod non facit et laudare in eo quod non est. Unde dicit Augustinus: non minori, sed maiori fortasse scelere in Deo laudatur falsitas, quam vituperetur veritas. Cuius ratio est quia intellectus noster numquam potest tantum laudare Deum, quin deficiat a perfectione eius; et ideo si non totaliter intellectus omnem veritatem possit de Deo intelligere, hoc est, ad excellentiam Dei; sed si attribuitur aliquid Deo quod non habet, vel non facit, videtur quod intellectus noster est maior Deo, et intelligat aliquid maius eo quod sibi false attribuit. Et hoc contra illud I Io. III, 20: Deus maior est corde nostro.

Quod si Christus. Hic ostendit quod inconueniens sit, si fides illorum esset inanis. Et hoc ostendit per tria inconuenientia, quae sequuntur inde.

Primum est, quia constat quod falsitas non habet virtutem purgandi, sed constat quod fides purgat peccata. Act. XV, 9: fide purificans, etc.. Si ergo fides nostra sit inanis, quod esset si Christus non resurrexit, quia sic credidistis, scilicet quod resurrexit, peccata vestra non sunt vobis dimissa. Et hoc est quod dicit adhuc estis in peccatis vestris.

Sed quia posset aliquis dicere: licet fides non purget peccata, possunt tamen purgari ab eis per bona opera; ideo addit secundum inconueniens, scilicet quod mortui, qui non possunt purgari in alia vita, perierunt absque spe salutis. Et ideo, quasi concludens, dicit ergo qui in Christo, id est in fide Christi, dormierunt, id est mortui sunt in spe salutis, perierunt, quia in alia vita nulla sunt opera meritoria.

Sed quia posset adhuc dicere: non curo de peccatis, non curo de mortuis, dummodo habeam in vita ista quietem et tranquillitatem, ideo addit tertium inconueniens cum dicit si in hac tantum vita, etc..

Et innititur tali argumento: si resurrectio mortuorum non est, sequitur quod nihil boni habeatur ab hominibus, nisi solum in vita ista; et si hoc est, tunc illi sunt miserabiliores, qui in vita ista multa mala et tribulationes patiuntur. Cum ergo plures tribulationes apostoli et christiani patiantur, sequitur quod sint miserabiliores caeteris hominibus, qui ad minus perfruuntur huius mundi bonis.

Sed circa hanc rationem videntur duo dubitanda.

Unum quia non videtur quod sit verum universaliter quod apostolus dicit, scilicet quod christiani sunt confidentes in hac vita tantum, quia possent dicere illi, quod licet corpora non habeant bona nisi in vita ista, quae est mortalis, tamen secundum animam habent multa bona in alia vita.

Ad hoc obuiatur dupliciter. Uno modo, quia si negetur resurrectio corporis, non de facili, imo difficile est sustinere immortalitatem animae. Constat enim quod anima naturaliter unitur corpori, separatur autem ab eo contra suam naturam, et per accidens. Unde anima exuta a corpore, quamdiu est sine corpore, est imperfecta. Impossibile autem est quod illud quod est naturale et per se, sit finitum et quasi nihil; et illud quod est contra naturam et per accidens, sit infinitum, si anima semper duret sine corpore. Et ideo Platonici ponentes immortalitatem, posuerunt reincorporationem, licet hoc sit haeticum: et ideo si mortui non resurgunt, solum in hac vita confidentes erimus.

Alio modo quia constat quod homo naturaliter desiderat salutem sui ipsius, anima autem cum sit pars corporis hominis, non est totus homo, et anima mea non est ego; unde licet anima consequatur salutem in alia vita, non tamen ego vel quilibet homo. Et praeterea cum homo naturaliter desideret salutem, etiam corporis, frustraretur naturale desiderium.

Secundum dubium est quia videtur quod, dato quod corpora non resurgant, non essemus nos christiani miserabiliores caeteris hominibus, quia illi qui sunt in peccatis, sustinent maximos labores. Ier. IX, 5: ut inique agerent, laborauerunt, et Sap. V, 7: dicunt impii: ambulavimus vias difficiles.

At vero de bonis et iustis dicitur gal. V, 22: fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, etc..

Ad hoc dicendum quod mala quae sunt in hoc mundo, non sunt secundum se appetenda, sed secundum quod ordinantur ad aliquod bonum. Apostoli autem et christiani multa mala passi sunt in hoc mundo. Nisi ergo ordinarentur ad aliquod bonum, essent miserabiliores caeteris hominibus. Aut ergo ordinantur ad bonum futurum, aut ad bonum praesens; sed ad bonum futurum non ordinantur, si non est resurrectio mortuorum.

Si autem ordinantur ad bonum praesens, hoc vel est bonum intellectus, sicut Philosophi naturales paupertates et alia multa mala passi sunt, ut pervenirent ad veram veritatem.

Sed ad hoc non possunt ordinari, si non est resurrectio mortuorum: quia sic fides eorum esset falsa, quia ipsi praedicaverunt resurrectionem futuram; falsitas autem non est bonum intellectus. Vel est bonum moris, sicut morales Philosophi multa mala passi sunt, ut pervenirent ad virtutes et famam. Sed nec ad hoc ordinari possunt, quia si resurrectio mortuorum non sit, non reputatur virtus et gloria velle omnia delectabilia dimittere, et sustinere poenas mortis et contemptus, sed potius reputatur stultitia. Et sic patet quod miserabiliores essent caeteris hominibus.

#3 Lectio 3

Hic probat positam superius conditionalem esse veram, scilicet si Christus resurrexit, mortui resurgunt.

Et circa hoc tria facit.

Primo ostendit quomodo se habeat resurrectio Christi ad resurrectionem aliorum; secundo ostendit ordinem resurrectionis, ibi unusquisque autem in suo ordine, etc.; tertio ostendit finem resurrectionis, ibi deinde finis, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ostendit habitudinem resurrectionis Christi ad resurrectionem aliorum, per conditionalem praedictam, probans hoc; secundo probat ipsam habitudinem, ibi quoniam quidem, etc..

Dicit ergo nunc, id est ex quo dicta inconuenientia sequuntur si Christus non resurrexit, ideo ad ipsa vitanda dicamus, quod Christus resurrexit. Hoc autem verum est, secundum quod Matth. Cap. Ult. Dicitur, et aliis locis evangeliorum.

Sed resurrectionis Christi habitudo ita se habet ad resurrectionem aliorum, sicut primitiae fructuum ad sequentes fructus, quae excedunt alios fructus tempore et melioritate, seu dignitate; et ideo dicit quod resurrexit, non sicut alii, sed primitiae, id est primo tempore et dignitate. Apoc. I, 5: primogenitus mortuorum.

Primitiae, dico, dormientium, id est, mortuorum qui in spe resurrectionis quiescunt.

Ex hoc potest inferri conditionalis posita, quia, sicut dicimus et verum est, si Christus, qui est primitiae dormientium, resurrexit, ergo et alii dormientes.

Sed contrarium videtur, scilicet quod Christus non resurrexit primitiae dormientium, quia Lazarus fuit resuscitatus a Christo nondum passo, et aliqui prophetae suscitaverunt alios a mortuis, ut habetur in veteri testamento.

Ad hoc dicendum quod duplex est resurrectio.

Una est ad vitam mortalem, et ad istam Lazarus et alii, qui suscitati fuerunt, resurrexerunt ante Christum. Alia ad vitam immortalem, et de hac loquitur hic apostolus.

Sed contra Matth. XXVII, 52 dicitur, quod multa corpora sanctorum surrexerunt.

Cum ergo hoc legatur ante Christi resurrectionem, et constet quod non resurrexerunt ad vitam immortalem, videtur quod adhuc restet quaestio prima.

Responsio. Dicendum est, quod hoc quod matthaeus dicit de resurrectione illorum, dicit per anticipationem, quia licet dicatur in tractatu de passione, non tunc resurrexerunt, sed postquam Christus resurrexit.

Quoniam quidem, etc.. Hic probat habitudinem positam, scilicet quod Christus sit primitiae dormientium. Et primo probat in generali, secundo in speciali, ibi et sicut in Adam, etc..

Probat in generali tali ratione: Deus voluit reintegrare humanam naturam, sed humana natura corrupta est per hominem, quia mors intravit per hominem. Pertinebat ergo ad dignitatem humanae naturae, ut reintegraretur per hominem, hoc autem est ut reducat ad vitam. Conveniens ergo fuit, sicut mors intravit per hominem, scilicet per Adam, ita resurrectio mortuorum fieret per hominem, scilicet per Christum. Rom. V, 17: si enim unius delicto, etc..

Et sicut in Adam. Hic probat idem in speciali, dicens quod sicut in Adam omnes morimur morte corporali, ita et omnes vivificamur in Christo. Rom. V, 12: per unum hominem, etc..

Et non dicit per evam, quod videtur contra illud Eccli. XXV, 33: per illam omnes morimur.

Dicendum quod hoc est per illam evam, scilicet suggerentem, sed per Adam sicut causantem. Nam si solum eva peccasset, peccatum originale non fuisset traductum in posteros.

Vivificabuntur, inquam, in Christo, scilicet boni et mali vita naturae, sed vita gratiae non nisi boni; sed tamen apostolus loquitur hic de resurrectione ad vitam naturae, ad quam omnes vivificabuntur. Io. V, 26: sicut pater habet vitam in semetipso, ita et filio dedit vitam habere, id est vivificandi virtutem.

Io. V, 28: omnes qui in monumentis sunt, etc..

Unusquisque autem in suo ordine, etc.. Hic ostendit ordinem resurrectionis.

Et primo insinuat ipsum ordinem; secundo manifestat id quod dixerat, ibi primitiae Christus, etc..

Dicit ergo quod verum est quod omnes in Christo vivificabuntur, sed tamen differenter, quia differentia erit inter caput et membra, et differentia quantum ad bonos et malos. Et ideo dicit quod unusquisque resurget in suo ordine, scilicet dignitatis.

Rom. XIII, 1: quae autem sunt, a Deo ordinata sunt.

Sed hunc ordinem consequenter manifestat, quia primitiae Christus, quia ipse est prior tempore et dignitate, quia plus de gloria. Io. I, 14: vidimus eum quasi unigenitum, etc..

Deinde resurgent omnes qui sunt Christi, posteriores tempore et dignitate. Isti sunt qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis, etc..

Gal. IV, 4: at ubi venit plenitudo. I Tim. VI, 14: serves mandatum sine macula irreprehensibile usque in adventum Domini nostri.

Qui autem sint Christi exponit, dicens qui crediderunt per fidem, per dilectionem operantem.

Hebr. XI, 6: accedentem ad Deum oportet credere, etc.. In adventu eius, primo et secundo.

Sed sciendum quod inter alios sanctos non erit ordo temporis, quia omnes resurgent in ictu oculi, sed bene secundum dignitates, quia martyr resurget ut martyr, apostolus ut apostolus, et sic de aliis.

Deinde finis. Hic ostendit finem resurrectionis, et hunc duplicem. Unum quantum ad adeptionem boni, alium quantum ad remotionem mali, ibi oportet illum regnare, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ostendit quod adeptio ipsius boni consistit in inhaerentia ad Deum; secundo ostendit, quod in immediata inhaerentia, ibi cum evacuaverit, etc..

Dicit ergo, quod deinde, id est post hoc, erit finis resurrectionis. Et finis huiusmodi non erit, ut vivant vita corporis et voluptatibus, ut Iudaei et saraceni fingunt; sed quod inhaereant Deo per immediatam visionem et beatam fruitionem: et hoc est tradere regnum Deo et patri.

Et ideo dicit cum tradiderit, id est, perduxerit, regnum, id est fideles suos quos proprio sanguine acquisivit, Apoc. V, 9: redemisti nos Deo in sanguine tuo, Deo et patri, id est ante conspectum Dei, id est creatoris sui, in quantum est homo, et patris, in quantum est Deus. Et hoc est, quod petebat Philippus, Io. XIV, 8: Domine,

ostende nobis patrem, etc.. Sed sic tradet, ut sibi non adimat, imo ipse unus Deus cum patre et sancto spiritu regnabit.

Vel cum tradiderit regnum Deo et patri, id est cum ostendet Deum patrem regnare.

In Scriptura enim tunc dicuntur aliqua fieri, quando primo innotescunt, et huiusmodi innotescencia fit per Christum. Matth. XI, 27: nemo novit patrem, nisi filius, et cui, etc..

Cum evacuaverit. Hic ostendit immediationem dictae inhaerentiae. Sicut enim dicitur Gal. IV, 1 s., quanto tempore haeres parvulus est, est sub tutoribus, etc..

Sed quando iam est magnus et perfectus, tunc immediate absque paedagogo et tutore sub patre est in domo.

Status autem huius vitae praesentis assimilatur pueritiae, et ideo in vita ista sumus sub Angelis, sicut sub tutoribus, in quantum praesunt nobis et dirigunt nos; sed quando tradetur regnum Deo et patri, tunc immediate erimus sub Deo, et cessabunt omnia alia dominia. Et hoc est quod dicit et cum evacuaverit omnem principatum et potestatem et virtutem, id est cum cessaverit omne dominium, tam humanum quam angelicum, tunc immediate erimus sub Deo. Is. II, 12: exaltabitur Dominus solus in die illa. Ier. XXXI, 34: non docebit ultra vir proximum suum, etc..

Sed numquid non remanebunt ordines Angelorum distincti? dicendum quod sic, quantum ad eminentiam gloriae, qua unus alteri praeeminet, sed non quantum ad efficaciam executionis ad nos. Et ideo illos dicit evacuari, quorum nomina pertinent ad executionem, scilicet principatus, potestates et virtutes. Illos autem qui sunt de superiori hierarchia non nominat, quia non sunt exequentes; nec Angelos, quia est nomen commune. Dominationes autem non dixit evacuari, quia licet sint de exequentibus, non tamen ipsi exequuntur, sed dirigunt et imperant. Dominorum enim est dirigere et imperare, non exequi; Archangeli vero intelliguntur cum principatibus; archos enim idem est quod princeps. Hi tres ordines secundum Gregorium leguntur descendendo, quia secundum ipsum principatus sunt super potestates, et potestates super virtutes; sed secundum Dionysium, ascendendo, quia vult quod virtutes sint super potestates, et potestates super principatus.

Vel aliter cum evacuaverit, etc., id est tunc erit notum, quod principatus, et potestates, et dominationes nihil potestatis habuerunt ex seipsis, sed a Deo, ex quo sunt omnia.

Deinde cum dicit oportet illum, etc., ostendit apostolus finem resurrectionis quoad remotionem mali. Quod quidem ostendit per destructionem omnium inimicorum ad Christum. Et primo ponit ipsorum destructionem; secundo subiectionis perfectionem, ibi novissime autem, etc.; tertio subiectionis finem, ibi cum autem subiecta fuerint.

Dicit ergo primo: dixi quod finis erit, cum tradiderit regnum Deo et patri; sed numquid Christus habet regnum ita quod oportet illum regnare? sic enim dicitur Matth. Cap. Ult.: data est mihi, etc.

Lc. I, 32: et regnabit in domo Iacob. Oportet, inquam, donec ponat inimicos suos sub pedibus eius.

Sed numquid modo non sunt inimici eius sub pedibus eius, id est, sub potestate Christi? dicendum quod modo inimici Christi sunt sub potestate eius, sed dupliciter. Vel in quantum per ipsum convertuntur sicut Paulus, quem prostravit Act. IX, 3 s.; vel in quantum Christus facit voluntatem suam, etiam de his qui faciunt hic contra voluntatem Christi.

Sic ponit inimicos suos sub pedibus suis, puniendo eos; sed in futuro ponet sub pedibus, id est sub humanitate Christi. Sicut enim per caput deitas Christi intelligitur, quia caput Christi Deus, I Cor. XI, 3, ita per pedem, humanitas.

Ps. Cxxxii, 7: adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius, etc.. Sic ergo inimici erunt non solum sub deitate, sed etiam sub humanitate Christi. Phil. II, 10: in nomine Iesu omne genu, etc..

Sed quid est quod dicit donec ponat? etc.. Numquid non regnabit, priusquam posuerit inimicos sub pedibus? dicendum quod hoc potest intelligi dupliciter, nam ly donec quandoque determinat tempus, et ponitur pro finito, sicut si dicerem: non videbo Deum donec moriar, quia usque tunc non videbo, sed postea videbo.

Quandoque ponitur pro infinito, sicut cum dicitur: non cognovit eam donec peperit filium suum. Non quod velit dicere, quod non cognovit eam solum usque ad partum filii, sed nec etiam postea unquam cognovit, sicut dicit Hieronymus.

Iste modus servatur quando aliqui intendunt excludere illa solum de quibus est dubium.

Unde evangelium exclusit illud solum, quod videtur esse dubium, scilicet quod ioseph cognovisset beatam virginem ante partum. Hoc vero quod post partum non cognovit eam, nulli est dubium, cum tot mysteria pueri viderit et toties ab Angelis monitus sit, et adoratus etiam a magis Iesus fuisset; unde poterat eam iam Dei matrem cognoscere, et ideo non curavit hoc excludere: sic etiam loquitur hic apostolus.

Quod enim aliquis regnet, adhuc inimicis non subiugatis, videtur esse dubium; sed quod regnet postquam inimici subiugati sunt, nulli est dubium. Et ideo illud excludit principaliter dicens donec ponat, etc., quasi dicat: verum est, quod Christus habet regnum, et licet sint aliqui inimici, dum non faciunt voluntatem suam, tamen regnat donec ponat, etc..

Potest etiam alio modo intelligi donec ponat, etc., ut ly donec determinet tempus, et ponatur pro futuro, ut dicatur sic oportet illum regnare, sed quando? donec ponat, etc.. Quasi dicat: usque tunc regnabit, quousque ponat inimicos sub pedibus, postea vero non regnabit.

Sed secundum hanc expositionem, regnare non importat regnum habere, sed in regnando proficere et regnum augeri, et hoc quantum ad manifestationem perfectam regni Christi. Quasi dicat: regnum Christi paulatim proficit, in quantum scilicet manifestatur et innotescit, donec ponat inimicos sub pedibus, id est quousque omnes inimici regnare eum fateantur: boni quidem cum gaudio beatitudinis, mali vero cum confusione; et postea non regnat, id est regnum suum non proficit, et non amplius manifestatur, quia iam plene manifestum erit.

Sic ergo patet omnium adversantium subiectio, quae quidem subiectio perfectissima erit, quia etiam illud quod maxime inimicatur, subiicietur sibi. Hoc autem est mors, quae maxime contrariatur vitae; et ideo dicit novissime autem, etc.; ubi tria facit.

Primo ponit subiectionem mortis; secundo probat hoc per auctoritatem, ibi omnia enim subiecit, etc.; tertio ex ipsa auctoritate arguit, ibi cum autem dicat, etc..

Dicit ergo: dixi quod omnes inimicos subiecit sub pedibus eius. Sed qualiter? perfectissime, inquam, quia novissime inimica mors destruetur, scilicet in fine, quia non poterit esse cum vita, ubi omnes per resurrectionem vivent. Os. XIII, 14: ero mors tua, o mors. Is. XXV, 8: praecipitabit mortem in sempiternum.

Sciendum est autem, quod Origenes ex hoc verbo sumpsit occasionem erroris sui, quem ponit in periarchon.

Ipse enim voluit quod poenae damnatorum essent purgatoriae et non aeternae, et voluit quod omnes, qui sunt in inferno, quandoque converterentur ad Christum et salvarentur, et etiam diabolus. Et hoc confirmat per ista verba donec ponam inimicos, etc.. Et intelligit quod hoc quod dicitur inimicos sub pedibus, solum intelligitur de subiectione, quae fit per conversionem peccatorum ad Deum, non de subiectione qua sunt subiecti Christo etiam illi, qui numquam convertuntur ad Christum, in quantum punit eos in inferno. Et ideo dicit oportet illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus, quia tunc omnes damnati et qui sunt in inferno salvabuntur, in quantum scilicet convertentur ad ipsum, et servient ei, et non solum ipsi homines damnati; autem, pro sed, novissime ipsa mors, id est diabolus, destruetur, non quod non sit omnino, sed quod non sit mors, quia etiam ipse diabolus in fine salvabitur.

Sed hoc est haeticum et damnatum in Concilio.

Iterum sciendum est quod apostolus signanter posuit hoc quod dicitur novissime autem, etc., ad removendum duas quaestiones, quae possunt fieri circa praedicta de resurrectione, scilicet utrum Christus posset vivificare mortuos. Et hoc solvitur, quia omnes inimicos posuit sub pedibus eius, et etiam ipsam mortem.

Et quare non statim omnes resuscitavit? ad quod respondetur, quod oportet quod primo subiiciat inimicos sub pedibus, et novissime cum destruetur ipsa mors, tunc resurgent omnes ad vitam. Non ergo differt, quia non potest, sed ut servet ordinem, quia quae a Deo sunt, ordinata sunt.

Quod autem ipsa mors subiiciatur Christo, probat per auctoritatem Ps. VIII, 8: omnia subiecasti sub pedibus eius, id est, sub humanitate eius, scilicet Christi. Phil. II, 11: omnis lingua, etc.. Is. XLV, 24: mihi curvabitur omne genu, etc..

Ex hac autem auctoritate argumentatur, dicens cum autem dicat, etc..

Et est ratio sua talis: propheta dicit omnia subiecasti, etc., sed dicendo omnia, constat quod nihil exclusit, nisi illum qui subiecit; ergo subiecta sunt Christo omnia et ipsa mors.

Dicit ergo: cum autem dicat, Psalmista scilicet, omnia subiecta sunt ei, scilicet Christo, in quantum homini, praeter eum, scilicet patrem, qui subiecit ei omnia. Hebr. II, 8: in eo qui omnia sibi subiecit, etc..

Matth. Cap. Ult.: data est mihi omnis potestas, etc..

Sed contra. Si pater subiecit omnia filio, ergo filius est minor patre.

Responsio. Dicendum est, quod pater subiecit omnia filio, in quantum est homo, ut dictum est, et sic pater est maior filio. Est enim minor patre secundum humanitatem, aequalis vero secundum divinitatem. Vel dicendum, quod etiam ipse filius, in quantum Deus, subiecit sibi omnia, quia sic potest omnia quae pater potest, Phil. III, 20: salvatorem expectamus, etc., secundum operationem qua potens est subiecere omnia.

Consequenter cum dicit cum autem subiecta fuerint illi omnia, etc., ostendit finem huius resurrectionis non esse in humanitate Christi, sed ulterius perducetur rationalis creatura ad contemplationem divinitatis, et in ea est beatitudo nostra, et finis noster ipse Deus est.

Et ideo dicit cum autem subiecta, etc., quasi dicat: nondum Deus subiecit omnia Christo, sed cum omnia fuerint ei subiecta, scilicet Christo, tunc ipse filius secundum humanitatem subiectus erit illi, scilicet patri, Io. XIV, 28: pater maior me est; et subiectus est nunc etiam Christus secundum quod homo patri, sed hoc tunc manifestus erit.

Et ratio huius subiectionis est ut sit Deus omnia in omnibus, id est ut anima hominis totaliter requiescat in Deo, et solus Deus sit beatitudo. Modo enim in uno est vita et virtus in alio et gloria in alio, sed tunc Deus erit vita et salus et virtus, et gloria et omnia.

Vel aliter ita, ut sit Deus omnia in omnibus, quia tunc manifestabitur quod quidquid boni habemus est a Deo.

|#4 Lectio 4

Ostensa resurrectione mortuorum ex resurrectione Christi, hic consequenter ostendit resurrectionem mortuorum ex vita sanctorum. Et circa hoc duo facit.

Primo probat propositum; secundo subiungit admonitionem, ibi nolite seduci, etc..

Probat autem propositum, ducendo ad tria inconvenientia.

Primum inconveniens est quod frustraretur devotio hominum ad baptismum; secundum est quod frustraretur labor sanctorum, et hoc ponit ibi ut quid et nos periclitamur, etc.; tertium est quod daretur occasio fruendi voluptatibus. Et hoc ponit, ibi manducemus et bibamus, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit primum inconveniens; secundo explicat illud, ibi si omnino mortui, etc..

Dicit ergo primo: dixi quod mortui resurgunt, alioquin, scilicet si non est resurrectio mortuorum futura, ut nos praedicamus, quid facient qui, etc.. Hoc potest dupliciter intelligi.

Uno modo, ut per hoc quod dicit mortui, intelligantur opera peccati, quae sunt mortua, quia carent vita gratiae, et ducunt ad mortem. Hebr. IX, 14: sanguis Christi emundabit, etc.. Et secundum hoc plana est littera.

Quid, scilicet facient illi, qui baptizantur pro mortuis, id est pro peccatis abluendis, si non sint vitam gratiae habituri? alio modo, quia quidam tunc temporis volebant, quod homines possent primo baptizari, ut sibi ipsis remissionem peccatorum consequerentur; et iterum baptizabantur pro aliquo consanguineo suo defuncto, ut etiam post mortem dimitterentur ei peccata. Et secundum hoc sit littera: quid facient qui baptizantur pro mortuis, scilicet consanguineis, pro quorum salute baptizantur, si non sit resurrectio mortuorum? sed isti in aliquo commendari possunt, scilicet in hoc quod fidem resurrectionis videbantur habere. Sed in aliquo possunt reprehendi, in hoc scilicet quod unum credebant posse pro alio baptizari.

Sed tunc est quaestio: si oratio unius prodest alteri, quare non etiam baptismus? ad hoc est duplex responsio. Una est, quod opera quae faciunt vivi, prosunt mortuis propter unionem charitatis et fidei. Et ideo non prosunt nisi illis qui decedunt cum charitate et fide. Unde infidelibus nec oratio, nec baptismus vivorum prosunt; tamen oratio prodest illis qui sunt in Purgatorio.

Alia responsio, et melior, quia bona opera valent mortuis, non solum ex VI charitatis, sed etiam ex intentione facientis. Sicut si ego dicerem Psalterium pro aliquo qui est in Purgatorio, qui tenebatur dicere, ut satisfaciam pro eo, valet quidem quantum ad satisfactionem solum illi pro quo dico.

Dicendum est ergo secundum hoc, quod baptismus non habet virtutem ex intentione nostra, sed ex intentione Christi. Intentio autem Christi est ut baptismus illis proficiat, qui in Christi fide baptizantur.

Consequenter istud inconveniens explicat, dicens si omnino, etc.. Et ista explicatio videtur magis convenire secundae expositioni supra positae, quasi dicat: ut quid baptizantur pro illis, id est, pro mortuis, si non resurgunt? sed si secundum primam expositionem exponatur, tunc sic potest dici si omnino mortui non resurgunt, ut quid etiam baptizantur pro illis, id est pro peccatis, cum ipsa non dimittantur? ut quid periclitamur, etc.. Hic ponit secundum inconveniens, et circa hoc duo facit.

Primo ponit inconveniens in communi; secundo in speciali, ibi quotidie, etc..

Dicit ergo: non solum frustra baptizantur aliqui pro remissione peccatorum, sed nos etiam frustra affligimur, si resurrectio mortuorum non est. Et hoc est quod dicit ut quid et nos, sancti apostoli, periclitamur, id est pericula patimur, omni hora? II Cor. XI, 26: periculis fluminum, periculis, etc..

Constat enim, quod sancti exponunt se tribulationibus, et affligunt seipsos propter spem vitae aeternae, secundum illud Rom. V, 11: non solum autem, sed et gloriamur, etc..

Spes autem non confundit, etc.. Si ergo resurrectio mortuorum non sit, totaliter spes perit. Frustra ergo affligerent se, si mortui non resurgunt.

Nec obstat, si dicatur quod anima separata praemiatur, quia, ut probatum est supra, non posset probari quod anima esset immortalis.

Consequenter cum dicit quotidie, etc., enumerat pericula in speciali, et primo quantum ad personam; secundo quantum ad locum, ibi si, secundum hominem, ad bestias, etc..

Manifestat ergo in speciali pericula quantum ad personam suam; unde dicit quotidie morior, etc., quasi dicat: non quaecumque pericula patimur, sed etiam mortis, quia quotidie morior, id est sum in periculis mortis. Ps. XLIII, 22: propter te mortificamur tota die. Et hoc ostendit apostolus Roman. 8 in persona apostolorum esse dictum, II Cor. IV, 10: semper mortificationem, etc..

Propter gloriam vestram, id est ut ego acquiram gloriam, quam expecto ex vestra conversione ad fidem. II Thess. II, 20: vos estis gloria mea et gaudium, quam habeo, id est, spero me habiturum, in Christo Iesu Domino nostro, id est per charitatem Christi.

Alia littera habet per gloriam, etc., et tunc ly per gloriam, est verbum iurantis; quasi dicat: per gloriam vestram, quam scilicet expectatis, quae est Deus. Ac si diceret: iuro per Deum, quem habeo in spe in Christo Iesu, id est per passionem, etc.. Ex quo apparet, quod etiam apostolus iuravit, et quod in viris perfectis iurare non est peccatum.

Si secundum hominem, etc.. Hic specificat pericula quantum ad locum.

Ubi sciendum est, quod hoc legitur act. XIX, ubi dicitur quod, cum Paulus apud ephesum multos convertisset ad fidem, quidam concitaverunt contra eum populum, intantum quod non esset ausus exire in theatrum, et quod multa pericula sit ibi passus.

Ergo forte facit hic de hoc mentionem, quia e vicino passus hoc fuerat.

Dicit ergo: si secundum hominem, id est secundum rationem ex qua homo est, hoc disputando de resurrectione, concludens quod homo non moritur sicut bestia. Pugnavi ad bestias, id est ad homines bestialiter viventes apud ephesum.

Vel si pugnavi ad bestias ephesi, et hoc dico non ex revelatione divina, sed secundum hominem, id est ex instinctu humano, si tot pericula passus sum, etc..

Deinde cum dicit manducemus, etc., ponit tertium inconueniens, quod est: si resurrectio mortuorum non esset, daretur occasio fruendi voluptatibus. Quasi dicat: si non est alia vita, stulti sumus si affligimus nos, sed manducemus et bibamus, id est utamur deliciis et fruamur voluptatibus. Sap. II, 1: non est, qui sit agnitus, etc.: venite, fruamur, etc.. Cras enim, id est, in proximo, moriemur; totaliter enim deficiemus in anima et corpore, si mortui non resurgunt.

Deinde cum dicit nolite seduci, ex praedictis concludit admonitionem, et primo quantum ad infirmos; secundo vero quantum ad perfectos et iustos, ibi vigilate, iusti, etc..

Circa primum duo facit. Primo reddit eos attentos, dicens nolite seduci, quasi dicat: dictum est, quod si resurrectio mortuorum non sit, stultum esset non uti lasciviis et voluptatibus. Ne ergo ad lascivias inducamini, nolite seduci ab his qui negant resurrectionem. Col. II, 18: videte ne quis vos seducat, etc..

Secundo rationem attentionis assignat, dicens corrumpunt, etc., quasi dicat: ideo nolite seduci, quia colloquia mala, illorum scilicet qui negant resurrectionem, corrumpunt bonos mores, II Tim. II, 17: sermo eorum serpit ut cancer.

Hieronymus dicit quod hoc est sumptum ex dictis gentilium, et est versus cuiusdam menandri.

Et ex hoc, ut ipse dicit, argumentum habemus, quod licet nobis quandoque in sacra Scriptura uti auctoritatibus gentilium.

Deinde cum dicit vigilate, etc., ponit admonitionem quantum ad perfectos.

Posset enim dicere, quod a colloquiis illorum debent cavere infirmi qui de facili seducuntur; perfecti autem non sic seduci possunt.

Apostolus autem vult, quod etiam perfecti sint cauti.

Unde circa hoc duo facit. Primo reddit eos attentos, dicens vigilate, iusti, id est vos, qui reputamini iusti, vigilate, id est, solliciti sitis. Matth. XXIV, 42: vigilate, quia nescitis, etc.. Apoc. XVI, 15: beatus qui vigilat, etc..

Secundo rationem assignat, dicens nolite, etc., et hanc duplicem, quarum unam propter seipsos. Nullus enim est adeo perfectus, quin debeat sibi cavere a peccatis. Inertia autem et torpor frequenter inducit ad peccatum, unde ne peccent inducit eos ad vigiliam, et ideo dicit et nolite peccare, id est ne peccetis, Tob. IV, 6: in mente habeto Deum, et cave ne aliquando peccato consentias.

Aliam rationem inducit propter alios, quia non solum propter seipsos sint solliciti, sed et propter alios, ne illi seducantur. Et hoc est quod dicit quidam enim habent ignorantiam Dei, id est non rectam fidem. Rom. X, 3: ignorantes Dei iustitiam, etc..

Et hoc loquor vobis ad reverentiam vestram, ut sitis cauti. Vel ad verecundiam vestram, quia verecundum est vobis, qui reputamini sapientes, et instructi in fide, quod sint aliqui inter vos ignorantiam Dei habentes, id est non rectam fidem.

#5 Lectio 5

Superius apostolus probavit resurrectionem mortuorum, hic ostendit qualitatem et modum resurgentium.

Et circa hoc duo facit.

Primo movet quaestionem circa qualitatem resurgentium; secundo solvit, ibi insipiens tu, etc..

Circa resurrectionem fuerunt duo errores. Quidam enim totaliter negabant resurrectionem mortuorum futuram. Cum enim non considerarent nisi principia naturae et posse, et viderent quod secundum principia naturae et posse nullus de morte potest redire ad vitam, nec caecus potest recuperare visum, ideo totaliter negaverunt resurrectionem, ex quorum persona dicitur Sap. II, 5: umbrae transitus est tempus nostrum, etc.. Et ibidem: de nihilo nati sumus, etc.. Iob XIV, 14: putasne mortuus homo rursus vivet, etc..

Alii autem dixerunt resurrectionem mortuorum futuram esse, sed dicebant quod resurgebant ad eundem modum vivendi, et ad eosdem actus. Et hoc etiam posuerunt quidam Philosophi qui dicunt: post multa annorum curricula Plato adhuc resurget, et habebit eosdem scholares Athenis, quos aliquando habuit. Hoc etiam asserunt Pharisaei, Matth. XXII, 28, de muliere septem virorum, unde dicebant: in resurrectione cuius erit? saraceni etiam fingunt quod habebunt post resurrectionem uxores, et voluptates, et delicias corporales. Iob XX, 17: non videat rivulos fluminis torrentis mellis et butyri. Contra quos dicitur Matth. XXII, 30, quod erunt sicut Angeli Dei in caelo.

Has ergo duas quaestiones movet hic apostolus.

Primam cum dicit quomodo resurgunt mortui? quomodo est possibile quod mortui qui sunt cinis possint resurgere? secundam, cum dicit quali autem corpore venient? quasi dicat: numquid cum tali corpore resurgent cum quali sumus modo? has duas quaestiones solvit cum dicit insipiens, etc.. Primo solvit secundam, secundo vero solvit primam, ibi ecce mysterium vobis dico, etc..

Ad intellectum autem eorum quae apostolus ponit in prima parte, oportet investigare quid apostolus intendat. Intendit autem in ista parte apostolus ostendere quod mortui resurgunt, et quod erit eadem substantia. Ubi primo

ponit similitudines; secundo adaptat, ibi sic etiam resurrectio mortuorum, etc.; tertio probat, ibi si est corpus animale, etc..

Circa primum duo facit.

Primo proponit similitudines in una specie, secundo in diversis speciebus, ibi non omnis caro, eadem caro, etc..

Circa primum sciendum est quod videmus in una et eadem specie quod una res in via generationis habet diversas qualitates et formas; sicut granum aliam formam et qualitatem habet quando seminatur, aliam quando pullulat, aliam quando iam est in herba. Et ideo ex hac similitudine apostolus intendit ostendere qualitatem resurgentium.

Unde circa hoc tria facit.

Primo comparat ordinem seminationis ad pullulationem; secundo differentiam qualitatis in semine et in pullulatione, ibi tu quod seminas, etc.; tertio causam qualitatis in pullulatione, ibi Deus autem, etc..

Dicit ergo insipiens, etc.. Sed contra Matth. V, 22: qui dixerit fratri suo: racha, etc..

Dicendum quod Dominus prohibet dici fratri racha seu fatue, ex ira non ex correctione.

Causa autem quare dicit insipiens, est quia haec obiectio contra resurrectionem procedit ex principiis humanae sapientiae, quae tamdiu est sapientia, quamdiu est subiecta sapientiae divinae; sed quando recedit a Deo, tunc vertitur in insipientiam; unde cum contradicat sapientiae divinae, vocat eam insipientem.

Quasi dicat: insipiens, nonne quotidie experiris, tu, quia quod seminas, in terra, non vivificatur, id est vegetatur, nisi prius moriatur, id est putrescat? Io. XII, 24: nisi granum frumenti, etc..

Ex hoc videtur apostolus facere comparisonem, quod quando corpus hominis ponitur in sepulchro in terra, tunc est quaedam seminatio; quando vero resurgit, tunc est quaedam vivificatio.

Unde ex hoc opinantur aliqui, resurrectionem mortuorum esse naturalem, propter hoc quod apostolus hic resurrectionem comparat pullulationi seminis quae est naturalis. Opinantur enim in pulveribus resolutis, in quos resolvuntur humana corpora, esse quasdam virtutes seminales activas ad corporum resurrectionem.

Sed istud non videtur esse verum. Fit enim resolutio corporis humani in elementa, sicut et aliorum mixtorum corporum, unde pulveres in quos humana corpora resolvuntur, nullam aliam habent virtutem activam quam alii pulveres, in quibus constat non esse aliam virtutem activam ad corporis humani constitutionem, sed solum in semine hominis; differunt autem pulveres in quos humana corpora resolvuntur, ab aliis pulveribus solum secundum ordinationem divinam, prout huiusmodi pulveres sunt ex divina sapientia ordinati, ut iterum ex eis humana corpora reintegrentur.

Unde resurrectionis activa causa solus Deus erit, etsi ad hoc utatur ministerio Angelorum, quantum ad pulverum collectionem.

Propter quod apostolus infra modum resurrectionis exponens, attribuit sono tubae, et supra attribuit Christo resurgenti, non autem alicui virtuti activae in pulveribus.

Non ergo intendit hic probare apostolus quod resurrectio sit naturalis, per hoc quod semen naturaliter pullulat, sed intendit hic manifestare per exempla quaedam, quod non sit eadem qualitas corporum resurgentium et corporum morientium, et primo per hoc quod non est eadem qualitas seminis et pullulationis, ut ex sequentibus manifeste ostendetur.

Nam consequenter cum dicit et quod seminas, etc., ostendit qualitatem seminis differentem esse a qualitate pullulationis, cum dicit et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, id est non quale futurum est seminas. Quod exponens subdit sed nudum granum, puta tritici vel alicuius caeterorum, scilicet seminum, quia seminatur nudum semen, pullulat autem ornatum herba, et aristis, et huiusmodi. Et similiter corpus humanum aliam qualitatem habebit in resurrectione quam nunc habet, ut infra exponetur.

Est tamen differentia inter resurrectionem humani corporis, et pullulationem seminis; nam surget idem corpus numero, sed habebit aliam qualitatem, sicut infra dicit apostolus, quod oportet corruptibile hoc induere incorruptionem; et iob XIX, 27 dicitur quem visurus sum ego ipse, et non alius. Sed in pullulatione nec est eadem qualitas, nec idem corpus numero, sed solum idem specie.

Et ideo signanter apostolus de pullulatione loquens, dixit non corpus, quod futurum est, seminas, dans intelligere quod non sit idem numero.

Et in hoc opus naturae deficit ab opere Dei. Nam virtus naturae reparat idem specie, sed non idem numero: virtus autem Dei reparare potest etiam idem numero.

Et sic etiam ex hoc quod hic dicitur potest sumi probatio ad hoc quod resurrectionem futuram fieri non est impossibile, sicut insipiens obiiciebat. Quia si natura ex eo quod mortuum est, potest reparare idem specie, multo magis Deus potest reparare idem numero; quia et hoc ipsum quod natura facit, opus Dei est. Habet enim hoc natura a Deo, quod hoc facere possit.

Et ideo consequenter describens qualitatem pullulationis, attribuit eam primum quidem Deo, secundo proportioni naturae.

Dicit autem primo Deus autem dat illi corpus sicut vult, quia scilicet ex ordinatione divinae voluntatis procedit, quod ex tali semine talis planta producat, quae quidem planta est quasi corpus seminis. Ultimus enim fructus plantae est semen. Et hoc ideo attribuit operationi divinae, quia omnis operatio naturae est operatio Dei, secundum illud supra XII, 6: idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Et hoc sic potest considerari.

Manifestum est enim quod res naturales absque cognitione operantur ad finem determinatum, alioquin non semper, vel in maiori parte, eundem finem consequerentur. Manifestum est etiam, quod nulla res cognitione carens in certum finem tendit, nisi directa ab aliquo cognoscente, sicut sagitta tendit ad certum signum ex directione sagittantis. Sicut ergo si aliquis videret sagittam directe tendere ad certum signum, quamvis sagittantem non videretur, cognosceret statim quod dirigeretur a sagittante. Ita cum videamus res naturales absque cognitione tendere ad certos fines, possumus pro certo cognoscere quod operantur ex voluntate alicuius dirigentis, quem dicimus Deum. Et sic dicit apostolus quod Deus dat, semini, corpus, id est, ex semine producit plantam, sicut vult.

Sed rursus, ne aliquis crederet huiusmodi naturales effectus ex sola Dei voluntate provenire, absque operatione et proportione naturae, subiungit et unicuique seminum proprium corpus, puta ex semine olivae generatur oliva, et ex semine tritici generatur triticum. Unde et Gen. I, 11: germinet terra herbam virentem et facientem semen iuxta genus suum.

Sic ergo et in resurrectione erit alia qualitas corporis resurgentis, quae tamen proportionabitur meritis morientis.

#6 Lectio 6

Hic apostolus ponit exemplum de diversitate qualitatis corporis resurgentis in diversis speciebus. Et primo comparando caelestia ad terrestria; secundo terrestria ad caelestia, ibi sunt corpora caelestia, etc.; tertio corpora caelestia ad invicem, ibi alia claritas, etc..

Quia posset aliquis dicere: quomodo est possibile quod mortui resumant corpus et carnem, si non sint habituri eandem corporis qualitatem? ideo ad hoc excludendum introducit diversas qualitates corporis et carnis, ut sic manifestum sit quod non oportet, si non erit eadem qualitas, quod non resumatur idem corpus, vel eadem caro.

Dicit ergo primo quod non omnis caro est eadem caro, secundum formam, sed alia est caro hominum, alia piscium, alia pecorum, alia volucrum, etc.. Et similiter est alia morientis, et alia resurgentis.

Sicut autem exemplum superius inductum de semine et pullulatione deficiebat in hoc quod in seminatione et pullulatione non est idem numero, nec eadem qualitates, ita haec exempla deficiunt, quia in his exemplis nec est eadem species, nec eadem qualitas.

Sed caro hominis resurgentis est eadem secundum speciem cum carne morientis, sed tamen erit alia secundum qualitatem. Erit enim eiusdem naturae, sed alterius gloriae, ut Gregorius de corpore Christi dicit.

Si quis autem haec quae dicta sunt, ad diversum statum resurgentium referre vellet, posset dici quod per homines intelliguntur boni secundum rationem viventes, secundum illud Ez. XXXIV, 31: vos autem greges mei, greges pascuae meae, homines estis. Per pecora vero intelliguntur luxuriosi, secundum illud II Petr. II, 12: hi vero velut irrationabilia pecora, etc.. Per volucres, superbi, per pisces, cupidi, secundum illud Ps. VIII, 9: volucres caeli et pisces maris, etc..

Ad idem autem introducit diversitatem caelestium et terrestrium corporum, cum subdit: sunt corpora caelestia, ut sol et luna et huiusmodi, et sunt corpora terrestria, ut ignis, aqua, etc.; sed alia quidem est gloria, id est pulchritudo et decor, caelestium corporum, alia autem terrestrium, Eccli. XLIII, 10: species caeli gloria stellarum.

Et possunt per caelestia corpora intelligi contemplativi. Phil. III, 20: nostra conversatio in caelis est. Per terrestria activi, qui circa terrena occupantur; unde marthae dictum est, Lc. X, 41: turbaris erga plurima.

Et ad idem ulterius introducit diversam qualitatem caelestium corporum, cum dicit alia claritas solis, etc.. Similiter inter stellas est differentia, stella enim differt, etc..

Et potest intelligi per solem Christus, Mal. Cap. Ult.: orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiae, etc.. Per lunam beata virgo, de qua Cant. VI, 9: pulchra ut luna. Per stellas ad invicem ordinatas, caeteri sancti. Iudic. V, 20: stellae manentes in ordine suo, etc..

Consequenter cum dicit sic erit resurrectio mortuorum, adaptat praedicta exempla ad resurrectionem mortuorum. Nec intelligendum est, quantum ad litteralem expositionem, quod apostolus hoc dicat ad designandum in resurgentibus generis diversitatem, propter id quod praemiserat stella differt, etc.. Sed hoc refert ad omnia praecedentia, ut ostendatur ex omnibus praemissis, quod sicut in rebus inveniuntur diversae qualitates corporum, ita erit diversa qualitas resurgentium a qualitate morientium. Unde sequitur seminatur corpus, etc.. Ubi apostolus maxime ostendit aliam esse qualitatem corporis morientis, et corporis resurgentis.

Et agit hic de corpore resurgente glorioso, cuius propriae qualitates dotes corporis gloriosi dicuntur. Quae quidem sunt quatuor, quas hic apostolus tangit.

Primo enim tangit dotem impassibilitatis, cum dicit seminatur in corruptione, etc.. Et quamvis seminatio accipi posset pro prima corporis origine, secundum quod generatur ex semine, tamen convenientius est, secundum intellectum apostoli, ut seminatio referatur ad mortem et sepulturam, ut respondeat ei quod supra dictum est: quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur.

Dicitur autem mors et resolutio, seminatio, non quod in corpore mortuo, vel in cineribus ex eo resolutis sit aliqua virtus ad resurrectionem, sicut est virtus activa in semine ad generationem; sed quia a Deo talis ordinatio est deputata, ut ex eo iterato reformetur corpus humanum. Sic igitur corpus humanum, quando seminatur, id est,

quando moritur, est in corruptione, id est secundum suam proprietatem est corruptioni subiectum, secundum illud Rom. VIII, 10: corpus quidem mortuum est propter peccatum.

Sed resurget in incorruptione. Dicitur autem hic incorruptio, non solum ad excludendum separationem animae a corpore, quia hanc incorruptionem et corpora damnatorum habebunt, sed ad excludendum tam mortem quam quamlibet noxiam passionem, sive ab interiori, sive ab exteriori. Et quantum ad hoc intelligitur impassibilitas corporis gloriosi, secundum illud Apoc. VII, 16: non esurient, neque sitient amplius, etc..

Secundo tangit dotem claritatis, cum dicit seminatur in ignobilitate, id est corpus quod ante mortem, et in morte est deformitatis et miseriis multis subiectum, secundum illud iob XIV, 1: homo natus de muliere, etc.. Sed resurget in gloria, quae claritatem significat, ut Augustinus dicit super iohannem. Erunt enim corpora sanctorum clara et fulgentia, secundum illud Matth. XIII, 43: fulgebunt iusti, sicut sol, etc..

Tertio tangit dotem agilitatis, cum dicit seminatur in infirmitate, id est, corpus animale, quod ante mortem est infirmum et tardum, et ab anima non facile mobile, secundum illud Sap. IX, 15: corpus quod corrumpitur aggravat animam. Sed surget in virtute, quia scilicet fiet ut ex tanta virtute ab anima moveri possit, ut in nullo difficultatem ad motum exhibeat, quod ad dotem agilitatis pertinet. Tanta enim erit ibi facilitas, quanta felicitas, ut Augustinus dicit.

Unde dicitur Sap. III, 7 de iustis: fulgebunt iusti, et tamquam scintillae in arundinetis discurrent.

Et Is. XL, 31: qui sperant in Domino habebunt fortitudinem, assument pennas, etc..

Quarto tangit dotem subtilitatis, cum dicit seminatur corpus animale, etc..

Quam quidam ad hoc referre volunt quod corpori glorioso secundum hanc dotem competat ut possit simul esse cum corpore non glorioso in eodem loco.

Quod quidem sustineri posset, si corpori secundum statum praesentem competeret, quod non posset simul cum alio corpore esse in eodem loco secundum aliquid quod a corpore removeri posset.

Nunc autem si diligenter consideretur, quod secundum hoc nihil aliud corpori competit nisi secundum quod habet dimensiones corporales.

Unde videmus corpora quantumcumque subtilia, non compati secum alia corpora, ut patet in aere et in igne; et, ulterius, si essent corpora separata omnino absque materia, sicut quidam posuerunt, non possent simul cum corporibus naturalibus esse in eisdem locis, ut Philosophus dicit. Remanentibus igitur dimensionibus in quocumque corpore, est contra suam naturam quod sit cum alio corpore in eodem loco. Unde si hoc aliquando contingit, erit ex miraculo. Propter quod Gregorius et Augustinus miraculo adscribunt quod corpus Christi ad discipulos ianuis clausis intravit. Nulla enim virtus terminata potest facere miraculum, hoc enim solius Dei est. Relinquitur ergo quod esse simul cum alio corpore in eodem loco, non possit esse ex dote seu ex qualitate corporis gloriosi.

Non tamen negandum est quin corpus gloriosum possit esse simul cum alio corpore in eodem loco, quia corpus Christi post resurrectionem intravit ad discipulos ianuis clausis, cui corpus nostrum in resurrectione conformandum speramus; sed sicut corpus Christi hoc habuit non ex proprietate corporis, sed ex virtute divinitatis unitae, ita corpus cuiuslibet alterius sancti hoc habebit non ex dote, sed ex virtute divinitatis existentis in eo. Per quem modum corpus Petri habuit quod ad umbram eius sanarentur infirmi, non per aliquam proprietatem ipsius.

Est ergo dicendum quod ad dotem subtilitatis pertinet quod hic apostolus tangit dicens seminatur corpus animale, surget spirituale. Quod quidam male intelligentes, dixerunt quod corpus in resurrectione vertetur in spiritum, et erit simile aeri aut vento, qui spiritus dicitur. Quod maxime excluditur per illud quod ad apostolos dicitur Lc. Cap. Ult.: palpite et videte, quia spiritus, etc.. Unde et hic apostolus non dicit quod resurgat spiritus, sed spirituale corpus.

Ergo in resurrectione spirituale erit, non spiritus, sicut nunc est animale, non anima.

Ad horum autem differentiam cognoscendam considerandum est, quod unum et idem in nobis est quod dicitur et anima et spiritus; sed anima dicitur secundum quod perficit corpus, spiritus autem proprie secundum mentem, secundum quam spiritualibus substantiis assimilamur, secundum illud eph. IV, 23: renovamini spiritu mentis vestrae.

Item considerandum est, quod triplex est differentia potentiarum in anima; quaedam enim potentiae sunt quarum operationes ad bonum corporis ordinantur, sicut generativa, nutritiva, et augmentativa. Quaedam vero sunt, quae quidem corporeis organis utuntur, ut omnes potentiae sensitivae partis; sed earum actus ad corpus non ordinantur directe, sed magis ad perfectionem animae. Quaedam vero sunt potentiae quae neque utuntur corporeis organis, neque directe ad bonum corporis ordinantur, sed magis ad bonum animae, sicut quae pertinent ad intellectivam partem.

Primae ergo potentiae pertinent ad animam, in quantum animat corpus; secundae vero maxime pertinent ad animam, in quantum est spiritus; tertiae vero medio modo se habent inter utrasque: quia tamen iudicium de potentia aliqua magis debet sumi ex obiecto et fine, quam ex instrumento, ideo secundae potentiae magis se tenent cum tertiis, quam cum primis.

Item considerandum est quod cum unaquaeque res sit propter suam operationem, corpus ad hoc perficitur ab anima, ut sit subiectum operationibus animae. Nunc autem in statu isto corpus nostrum est subiectum

operationibus, quae pertinent ad animam, in quantum est anima, prout generatur et generat, nutritur, crescit et decrescit.

Quantum autem ad spirituales animae operationes, corpus, licet aliquo modo subserviat, tamen multum impedimentum affert, quia corpus quod corrumpitur aggravat animam, ut dicitur Sap. IX, 5. Sed in statu resurrectionis cessabunt operationes animales a corpore, quia non erit generatio, nec augmentum aut nutrimentum, sed corpus absque aliquo impedimento et fatigatione incessanter serviet animae ad spirituales operationes eius, secundum illud Ps. Lxxxiii, 5: beati qui habitant in domo tua, Domine, etc.. Sicut ergo nunc est corpus nostrum animale, tunc vero erit spirituale.

Causam autem harum proprietatum quidam attribuunt luci, quam dicunt esse de natura quintae essentiae, et venire in compositionem humani corporis, quod quia frivolum est et fabulosum, sequentes Augustinum, dicimus quod procedunt ex virtute animae glorificatae. Dicit enim Augustinus in epistola ad dioscorum: tam potenti natura Deus fecit animam, ut eius plenissima beatitudo, quae in fine temporum promittitur sanctis, redundet etiam in inferiorem naturam, quae est corpus; non beatitudo, quae fruentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor.

Videmus autem ex anima quatuor corpori provenire, et tanto perfectius, quanto anima fuerit virtuosior. Primo quidem dat esse; unde quando erit in summo perfectionis, dabit esse spirituale. Secundo conservat a corruptione; unde videmus homines quanto sunt fortioris naturae, minus a calore et frigore pati. Cum ergo anima fuerit perfectissima, conservabit corpus omnino impassibile. Tertio dat pulchritudinem et claritatem; infirmi enim et mortui propter debilitatem operationis animae in corpus, efficiuntur discolorati, et quando erit in summa perfectione, faciet corpus clarum et fulgidum. Quarto dat motum, et tanto facilius, quanto virtus animae fuerit fortior supra corpus. Et ideo quando erit in ultimo suae perfectionis, dabit corpori agilitatem.

#7 Lectio 7

Hic apostolus differentiam qualitatis corporum morientium ad corpora resurgentium supra exemplis ostensam, ostendit ratione.

Circa autem hoc duo facit.

Primo enim praemittit quod probare intendit; secundo praemissum probat, ibi sicut scriptum est, etc..

Dicit ergo primo: dixi quod id quod seminatur animale, surget spirituale, et, quod hoc sit verum, scilicet quod sit aliquod corpus spirituale, ostendo, quia si est corpus animale, est et spirituale. Et non intendit apostolus ex hoc arguere ad propositum sed hoc supponit, intendens probare ipsum quod dicit si est corpus, etc.. Eccli. XXXIII, 15: intueri in omnia opera altissimi, duo contra duo, et unum contra unum.

Sicut scriptum est, etc.. Hic probat propositum. Est autem sua probatio talis: duo sunt principia humani generis; unum secundum vitam naturae, scilicet Adam, aliud secundum vitam gratiae, scilicet Christus; sed animalitas est derivativa in omnes homines a primo principio, scilicet Adam; ergo constat quod multo amplius a secundo principio, scilicet Christo, spiritualitas derivabitur in omnes homines.

Huius rationis, primo, probat primam diversitatem principiorum, secundo mediam, scilicet determinationem similitudinis ex utroque principiorum, ibi qualis terrenus, etc..

Circa primum tria facit.

Primo ostendit principiorum differentiam; secundo principiorum ordinem ad invicem, ibi sed non prius quod spirituale, etc.; tertio rationis ordinem assignat, ibi primus, etc..

Ponit ergo, primo, conditionem primi principii secundum vitam naturae, sumens auctoritatem Gen. II, 7. Unde dicit sicut scriptum est: factus est, a Deo, primus homo Adam in animam viventem, vita scilicet animali, qualem anima potest dare, cum scilicet spiravit Dominus in faciem eius spiraculum vitae, Gen. II, 7. Forma enim humana et anima dicitur et spiritus. In quantum enim intendit curae corporis, scilicet vegetando, nutriendo et generando, sic dicitur anima; in quantum autem intendit cognitioni, scilicet intelligendo, volendo et huiusmodi, sic dicitur spiritus. Unde cum dicit factus est primus homo Adam in animam viventem, intendit hic apostolus de vita qua anima deservit circa corpus, non de spiritu sancto, sicut quidam fingunt, propter hoc quod praecedit et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae, dicentes hoc esse spiritum sanctum.

Secundo ponit conditionem secundi principii, dicens novissimus vero Adam, id est Christus. Et dicitur novissimus, quia Adam induxit unum statum, scilicet culpae, Christus vero gloriae et vitae. Unde cum post statum istum nullus alius sequatur in vita ista, ideo dicitur novissimus. Is. LIII, 2 s.: desideravimus eum despectum et novissimum virorum.

Et alibi scilicet Apoc. I, 17: ego primus et novissimus. Et alibi: ego sum alpha et omega, etc..

Dicit autem Adam, quia de natura Adae factus in spiritum viventem.

Et ex hoc, conditionibus principiorum visis, apparet eorum diversitas, quia primus homo factus est in animam, novissimus in spiritum. Ille autem in animam viventem solum, iste vero in spiritum viventem et vivificantem.

Cuius ratio est: quia, sicut Adam consecutus est perfectionem sui esse per animam, ita et Christus perfectionem sui esse, in quantum homo, per spiritum sanctum. Et ideo cum anima non possit nisi proprium corpus vivificare, ideo Adam factus est in animam, non vivificantem, sed viventem tantum; sed Christus factus est in spiritum

viventem et vivificantem, et ideo Christus habuit potestatem vivificandi. Io. I, 16: de plenitudine eius, etc., et Io. X, 10: veni ut vitam habeant et abundantius habeant. Et in symbolo: et in spiritum sanctum vivificantem.

Sed ne aliquis diceret: si Christus factus est in spiritum vivificantem, quare dicitur novissimus? ideo, consequenter, cum dicit sed non prius, etc., ostendit ordinem principiorum.

Videmus enim in natura quod in uno et eodem, prius est imperfectum quam perfectum.

Unde cum spiritualitas se habeat ad animalitatem, sicut perfectum ad imperfectum, ideo in humana natura non prius debet esse spirituale, quod est perfectum, sed, ut servetur ordo, prius debet esse imperfectum, scilicet quod animale est, deinde perfectum, scilicet quod spirituale est. Supra XIII, 10: cum venerit quod perfectum est, etc..

Sicut dicit Augustinus, huius signum est, quod primogeniti antiquitus consueverunt esse animales, sicut cain ante Abel natus, Ismael ante Isaac, et esau ante Iacob.

Rationem autem dictae diversitatis assignat dicens primus homo, etc., quasi dicat: vere primus homo factus est in animam viventem, quia de terra, Gen. II, 7: formavit Dominus hominem de limo terrae, et ideo dicitur esse terrenus, id est animalis; secundus homo, scilicet Christus, factus est in spiritum vivificantem, quia de caelo; quia divina natura quae fuit huic naturae unita, de caelo est. Et ideo debet esse caelestis, id est, talem perfectionem debet habere, qualem decet de caelo venire, scilicet perfectionem spiritualem. Io. III, 31: qui de caelo venit, super omnes est.

Dicit autem primum hominem de terra, secundum modum loquendi, quo res de illo esse dicuntur quia prima pars est in eorum fieri, sicut cultellus dicitur de ferro quia prima pars, unde est cultellus, est ferrum. Et quia prima pars unde Adam factus est, terra est, ideo, dicitur de terra. Secundus homo dicitur de caelo, non quod attulerit corpus de caelo, cum de terra assumpserit, scilicet de corpore beatae virginis, sed quia divinitas (quae naturae humanae unita est) de caelo venit, quae fuit prior quam corpus Christi.

Sic ergo patet principiorum diversitas, quod erat maior propositio rationis principalis.

Consequenter cum dicit qualis terrenus, etc., ostendit derivationem similitudinis horum principiorum ex utroque, et primo in communi, secundo dividit eam per partes, ibi igitur sicut portavimus, etc..

Dicit ergo qualis terrenus, etc., quasi dicat: primus homo, quia terrenus fuit et mortalis, ideo derivatum est ut omnes essent et terreni et mortales. Supra eodem 22: et sicut in Adam omnes moriuntur.

Zach. XIII, 5: Adam exemplum meum, etc..

Quia vero fuit secundus homo caelestis, id est spiritualis et immortalis, ideo omnes et immortales et spirituales erimus. Rom. VI, 5: sed complantati facti sumus similitudini, etc..

Igitur sicut portavimus, etc.. Hic concludit qualiter in speciali debeamus conformari homini, scilicet caelesti.

Possumus autem dupliciter conformari caelesti in vita scilicet gratiae et gloriae, et una est via ad aliam: quia sine vita gratiae non pervenitur ad vitam gloriae. Et ideo dicit sicut portavimus, etc., id est quamdiu peccatores fuimus, in nobis fuit similitudo Adae.

II Reg. VII, 19: ista est lex Adam, Domine Deus, etc.. Ut ergo possimus esse caelestes, id est pervenire ad vitam gloriae, portemus imaginem caelestis, per vitam gratiae. Col. III, 9 s.: exuentes veterem hominem, induite novum hominem, scilicet Christum.

Rom. VIII, 29: quos praescivit et praedestinavit conformes, etc.. Sic ergo debemus conformari caelesti in vita gratiae, quia alias non perveniemus ad vitam gloriae.

Et hoc est quod dicit hoc autem dico, fratres, quasi dicat: nisi vivatis, scilicet vita gratiae, non poteritis pervenire ad regnum Dei, scilicet ad vitam gloriae, quia caro et sanguis regnum Dei non possidebunt.

Quod quidem non est intelligendum, sicut quidam haeretici dicunt, quod non resurget caro et sanguis secundum substantiam, sed quod totum corpus vel vertetur in spiritum, vel in aerem: quod est haeticum et falsum; nam apostolus dicit quod conformabit corpus nostrum corpori claritatis suae. Unde cum Christus post resurrectionem habuerit carnem et sanguinem, sicut dicitur Lc. Cap. Ult.: palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, etc., constat quod et nos in resurrectione carnem et sanguinem habebimus.

Non est intelligendum caro et sanguis, id est substantia carnis et sanguinis, regnum Dei non possidebunt, sed caro et sanguis, id est, carni et sanguini operam dantes, scilicet homines dediti vitiiis et voluptatibus, regnum Dei non possidebunt. Et sic accipitur caro, id est, homo carnaliter vivens, Rom. VIII, 9: vos autem non in carne, etc..

Vel: caro et sanguis, id est, opera carnis et sanguinis regnum Dei non possidebunt, quod est contra Iudaeos et saracenos, qui fingunt se habituros post resurrectionem uxores, fluvios mellis et lactis.

Vel: caro et sanguis, id est corruptio carnis et sanguinis, regnum Dei non possidebunt, id est post resurrectionem, corpus non subiicietur corruptioni carnis et sanguinis, secundum quam vivit homo.

Unde, et secundum hoc, subdit neque corruptio incorruptionem possidebit, id est neque corruptio mortalitatis, quae nomine carnis hic exprimitur, possidebit incorruptionem, id est, incorruptibile regnum Dei, quia resurgemus in gloria. Rom. VIII, 21: ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, etc..

|#8 Lectio 8

Hic apostolus postquam respondit quaestioni de qualitate resurgentium, respondet consequenter quaestioni qua quaerebatur de modo et ordine resurgendi.

Et circa hoc duo facit.

Primo ostendit modum et ordinem resurrectionis; secundo confirmat per auctoritatem, ibi cum autem mortale hoc, etc..

Circa primum duo facit.

Primo enim proponit intentum; secundo ostendit quo ordine fiat, ibi in momento, in ictu oculi, etc..

Primo igitur reddit eos attentos, ostendens id quod proponit esse arduum et occultum, dicens ecce mysterium, id est occultum quoddam, dico vobis, id est aperio vobis, fratres, quod debet vobis aperiri et omnibus credentibus. Lc. VIII, 10: vobis datum est nosse, etc.. Supra, II, 6: sapientiam loquimur inter perfectos, et, post: sed loquimur Dei sapientiam quae abscondita est, etc..

Quid autem sit istud mysterium, subdit omnes quidem, etc..

Circa primum sciendum est, quod sicut Hieronymus dicit, in quadam epistola ad minervium et Alexandrum monachos, hoc quod hic dicitur omnes quidem resurgemus, etc., in nullo libro Graecorum habetur; sed in quibusdam habetur omnes quidem dormiemus, id est omnes moriemur. Et dicitur mors somnus, propter spem resurrectionis. Unde idem est ac si diceret omnes quidem resurgemus, quia nullus resurget nisi moriatur.

Sed non omnes immutabimur. Hoc non mutatur in libris Graecis. Et hoc est verum, quia ista mutatio, de qua hic loquitur, non erit nisi secundum corpora beatorum, quia immutabuntur ad illa quatuor quae supra posita sunt, quae dicuntur dotes corporum gloriosorum.

Et hanc desiderabat Iob. XIV, 14: cunctis diebus quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea.

In quibusdam vero libris invenitur: non omnes quidem dormiemus, id est, moriemur, sed omnes immutabimur. Et hoc intelligitur dupliciter.

Primo ad litteram, quia quorundam opinio fuit quod non omnes homines morientur, sed quod aliqui in adventu Christi ad iudicium venient vivi, et isti non morientur sed isti mutabuntur in statum incorruptionis, et, propter hoc dicunt non omnes quidem dormiemus, id est moriemur, sed omnes immutabimur, tam boni quam mali et tam vivi quam mortui. Unde secundum hos immutatio non intelligitur de statu animalitatis ad statum spiritualitatis, quia, secundum hanc, soli boni immutabuntur, sed de statu corruptionis ad statum incorruptionis.

Alio modo exponitur mystice ab Origene, et dicit quod hoc non dicitur de somno mortis, quia omnes morientur, Ps. Lxxxviii, 49: quis est homo qui vivet, etc., sed de somno peccati, de quo in Ps. XII, 4: illumina oculos meos ne unquam obdormiam, ut sic dicatur: non omnes moriemur, id est non omnes peccabimus mortaliter, sed omnes immutabimur, sicut supra de statu corruptionis ad incorruptionem.

Et licet haec littera, scilicet non omnes moriemur, etc., non sit contra fidem, tamen ecclesia magis acceptat primam, scilicet quod omnes moriemur sive resurgemus, etc.; quia omnes morientur etiam si sint tunc aliqui vivi. Ordinem autem et modum resurrectionis manifestat consequenter cum dicit in momento, in ictu oculi, etc.. Et hoc quantum ad tria.

Primo enim manifestat ordinem quantum ad tempus; secundo quantum ad causam resurrectionis, ibi in novissima tuba; tertio quantum ad progressum effectus a causa, ibi canet enim tuba, etc..

Dicit ergo quod omnes resurgemus, sed quomodo? in momento.

Per quod excludit errorem dicentium resurrectionem non esse futuram omnium simul, sed dicunt quod martyres resurgent ante alios per mille annos, et tunc Christus descendet cum illis, et possidebit regnum corporale ierusalem mille annis cum eis. Et haec fuit opinio Lactantii. Sed hoc patet esse falsum, quia omnes in momento resurgemus et in ictu oculi.

Excluditur etiam per hoc alius error eiusdem qui dicebat quod iudicium duraturum erat per spatium mille annorum. Sed hoc est falsum, quia non erit ibi aliquod perceptibile tempus, sed in momento, etc..

Sciendum est autem quod momentum potest accipi vel pro ipso instanti temporis, quod dicitur nunc, vel pro aliquo tempore imperceptibili; tamen utroque modo potest accipi hoc, referendo illud ad diversa.

Quia si nos referamus hoc ad collectionem pulverum (quae fiet ministerio Angelorum), tunc momentum accipitur pro tempore imperceptibili.

Cum enim in collectione illorum pulverum sit mutatio de loco ad locum, oportet quod sit ibi tempus aliquod. Si autem referamus ad reunionem corporum et pro unione animae, quae omnia fient a Deo, tunc momentum accipitur pro instanti temporis, quia Deus in instanti unit animam corpori et vivificat corpus.

Potest etiam hoc quod dicit in ictu oculi, ad utrumque referri, quasi si in ictu oculi intelligitur tantum apertio palpebrarum (quae fit in tempore perceptibili), tunc refertur ad collectionem pulverum. Si vero in ictu oculi intelligitur ipse subitus contuitus oculi, et qui fit in instanti, tunc refertur ad unionem animae ad corpus.

Consequenter cum dicit in novissima tuba, ostendit ordinem resurrectionis, quantum ad causam immediatam.

Et ista tuba est vox illa Christi, de qua Matth. XXVI, 6 dicitur: media nocte clamor factus est; Io. V, 25: audient vocem filii Dei, et qui audierint, etc..

Vel ipsa praesentia Christi manifesta mundo, secundum quod dicit Gregorius: tuba nihil aliud esse designat, quam praesentiam Christi mundo manifestatam, quae dicitur tuba propter manifestationem, quia omnibus erit manifesta. Et hoc modo accipitur tuba Matth. VI, 2: cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te.

Item dicitur tuba propter officium tubae, quod erat ad quatuor, ut dicitur Num. X, 1-10, scilicet ad vocandum consilium, et hoc erit in resurrectione, quia tunc convocabit ad consilium, id est ad iudicium. Is. III, 14: Dominus ad iudicium veniet, etc..

Ad solemnizandum festum. Ps. Lxxx, 4: buccinate in Neomenia tuba. Sic et in resurrectione. Is. XXXIII, 20: respice sion civitatem solemnitatis nostrae. Ad pugnam, et hoc in resurrectione. Sap. V, 21: pugnabit pro illo, etc.. Is. XXX, 32: in cytharis et tympanis, etc.. Ad movendum castra, sic et in resurrectione: quidam eundo ad Paradisum, quidam eundo ad infernum. Matth. XXV, 46: ibunt qui bona fecerunt in vitam aeternam, qui vero mala in ignem aeternum.

Consequenter cum dicit canet enim tuba, etc., ponit progressum effectus a causa praedicta. Et circa hoc duo facit.

Primo enim ponit progressum effectus; secundo necessitatem huius assignat, ibi oportet enim mortale, etc.. Progressus effectus est quia statim ad sonitum tubae sequetur effectus, quia mortui, etc., Ps. Lxvii, 34: dabit voci suae vocem virtutis, etc..

Ponit autem duplicem effectum. Unus est communis, quia mortui resurgent incorrupti, id est integri, sine aliqua diminutione membrorum.

Quod quidem est commune omnibus, quia in resurrectione est commune omne quod pertinet ad reparationem naturae, quia omnes habent communionem cum Christo in natura. Et licet Augustinus relinquat sub dubio, utrum deformitates remaneant in damnatis, ego tamen credo quod quidquid pertinet ad reparationem naturae, totum confertur eis: sed quod pertinet ad gratiam, solum electis confertur. Et ideo omnes resurgent incorrupti, id est, integri, etiam damnati.

Hieronymus autem exponit incorrupti, id est in statu incorruptionis, ut scilicet ulterius post resurrectionem non corrumpantur, quia isti ad beatitudinem aeternam ibunt, mali vero ad poenam aeternam. Dan. XII, 2: multi de terrae pulvere evigilabunt.

Alius effectus est proprius, id est apostolorum tantum, quia nos immutabimur, scilicet apostoli, et non solum erimus incorrupti, sed etiam immutabimur, scilicet de statu miseriae ad statum gloriae, quia seminatur animale surget autem spirituale.

Et secundum hunc modum exponendi apparet, quod melior est littera illa quae dicit omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, quam illa quae habet omnes immutabimur, quia licet omnes resurgant, tamen soli sancti et electi immutabuntur.

Posset tamen etiam secundum illos qui habent non omnes quidem morimur, sed omnes immutabimur, legi sic: mortui resurgent incorrupti, id est ad statum incorruptionis, et nos qui vivimus, licet non resurgamus, quia non morimur, tamen immutabimur de statu corruptionis ad incorruptionem. Et videtur consonare iis quae dicit I Thess. IV, 16: nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis, etc.; ut sicut et ibi, et hic connumeret se vivis.

#9 Lectio 9

Hic apostolus ponit necessitatem effectus resurrectionis ab ipsa causa progredientis. Et circa hoc duo ponit correspondentia duobus quae posuerat in progressu effectuum ab ipsa causa. Primum fuit generale omnium, scilicet quod mortui resurgent incorrupti. Et ideo, primo, quantum ad hoc dicit oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.

Secundum fuit speciale apostolis et bonis, scilicet et nos immutabimur, et ideo, secundo, quantum ad hoc dicit et mortale hoc induere immortalitatem.

Quia enim corruptibile opponitur incorruptibili, et in statu praesentis vitae subiicimur corruptioni, ideo dicit quod cum resurgemus, oportet hoc corruptibile, etc., necessitate scilicet congruentiae. Et hoc propter tria.

Primo propter completionem humanae naturae.

Nam, sicut etiam dicit Augustinus, anima quamdiu est separata a corpore est imperfecta, non habens perfectionem suae naturae, et ideo non est in tanta beatitudine separata existens, in quanta erit corpori unita in resurrectione.

Ut ergo perfruatur beatitudine perfecta, oportet corruptibile hoc, id est corpus, induere, ut ornamentum, incorruptionem, ut ulterius aliquatenus non laedatur mortale.

Secundo propter exigentiam divinae iustitiae, ut scilicet illi qui bona fecerunt seu mala in corpore, praemientur vel puniantur etiam in ipsis corporibus.

Tertio propter conformitatem membrorum ad caput; ut sicut Christus resurrexit a mortuis per gloriam patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus, Rom. VI, 4.

Notandum autem quod ipsam incorruptionem seu immortalitatem assimilat vestimento, cum dicit induere. Vestimentum enim adest vestito et abest, manente eadem numero substantia vestiti, ut per hoc ostendat quod corpora eadem numero resurgant et iidem homines iidem numero erunt in statu incorruptionis et immortalitatis, in quo sunt modo.

Unde ex hoc excluditur error dicentium quod corpora non resurgent eadem numero.

Unde signanter dicit oportet corruptibile hoc, scilicet corpus, nam anima non est corruptibilis.

Excluditur etiam error dicentium quod corpora glorificata non erunt eadem cum istis, sed caelestia, et de isto modo simile habetur II Cor. V, 2: nam in hoc ingemiscimus, etc.; Is. LII, 1: induere vestimentis gloriae tuae; iob XL, 5: circumda tibi decorem, etc..

Sed contra hoc est, quia videtur impossibile quod corruptibile hoc induat incorruptionem, id est, quod corpora resurgant eadem numero, quia impossibile est ea, quae differunt genere vel specie, esse eadem numero; sed corruptibile et incorruptibile non solum differunt specie, sed genere; ergo impossibile est quod corpora resurgentium sint incorruptibilia, et remaneant eadem numero.

Praeterea, Philosophus dicit, quod impossibile est quod illa quorum substantia corruptibilis mota est, reintegrentur eadem numero, sed eadem specie; substantia autem corporum humanorum est corruptibilis, ergo impossibile est reintegrari eadem numero.

Respondeo. Dicendum est, ad primum, quod unumquodque consequitur genus et speciem ex sua natura et non ex aliquo extrinseco suae naturae, et ideo dico, quod si resurrectio corporum futura esset ex principiis naturae corporum, impossibile esset quod corpora resurgerent eadem numero. Sed dico quod incorruptio corporum resurgentium dabitur ab alio principio, quam a natura ipsorum corporum, scilicet a gloria animae, ex cuius beatitudine et incorruptione, tota beatitudo et incorruptio corporum derivabitur.

Sicut ergo eiusdem naturae et idem numero est liberum arbitrium, modo dum est volubile ad utramque partem et cum erit firmatum in fine ultimo, ita et eiusdem naturae et idem numero erit corpus, quod modo est corruptibile et tunc, quando per liberum arbitrium firmatum erit per gloriam animae, erit incorruptibile.

Ad secundum dicendum, quod ratio Philosophi procedit contra illos, qui ponebant omnia, in istis inferioribus, causari ex motu corporum caelestium, et quod revolutis eisdem revolutionibus corporum superiorum, sequebantur iidem effectus numero, qui aliquando fuerant. Unde dicebant quod adhuc Plato idem numero leget Athenis et quod habebit easdem scholas, et eosdem auditores quos habuit. Et ideo Philosophus contra eosdem arguit, quod licet idem caelum numero, et idem sol sit in eisdem revolutionibus, tamen effectus, qui inde proveniunt non consequuntur identitatem numero, sed specie, et hoc secundum viam naturae.

Similiter dico, quod si corpora induerent incorruptionem, et surgerent secundum viam naturae, quod non resurgerent eadem numero, sed eadem specie. Sed cum reintegratio et resurrectio, sicut dictum est, fiant virtute divina, dicimus quod corpora erunt eadem numero, cum neque principia individuantia huius hominis sint aliud, quam haec anima, et hoc corpus. In resurrectione autem redibit et anima eadem numero, cum sit incorruptibilis, et hoc corpus idem numero ex eisdem pulveribus, in quibus resolutum fuit, ex virtute divina reparatum, sic erit idem homo numero resurgens.

Nec facio vim in formis intermediis, quia non pono esse aliquam aliam formam substantialem in homine, nisi animam rationalem, a qua habet corpus humanum quod sit animatum natura sensibili et vegetabili et quod sit rationale. Formae vero accidentales nihil impediunt identitatem numeralem quam ponimus.

Consequenter cum dicit cum autem corruptibile, etc., confirmat quod dixerat per auctoritatem.

Et circa hoc duo facit.

Primo ponit auctoritatem; secundo ex ea concludit tria, ibi ubi enim est, mors, etc..

Dicit ergo primo: dixi quod oportet corruptibile hoc induere, etc., sed cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc, scilicet in futuro, quod est contra illos qui dicunt iam resurrectionem factam, fiet sermo qui scriptus, scilicet, absorpta est, etc..

Hoc secundum translationem nostram non invenitur in aliquo libro bibliae; si tamen inveniatur in translatione LXX, non est certum unde sumptum sit. Potest tamen dici hoc esse sumptum ex Is. XXVI, 19: vivent mortui, etc., et XXV, 8: praecipitabit mortem in sempiternum. Osee XIII, 14, ubi nos habemus: ero mors tua, o mors, LXX habent: absorpta est mors in victoria, id est propter victoriam Christi.

Et ponit praeteritum pro futuro, propter certitudinem prophetiae. I Petr. III, 22: deglutiens mortem, etc..

Consequenter cum dicit ubi est, mors, victoria tua? etc., concludit tria ex praemissa auctoritate; insultationem sanctorum contra mortem, gratiarum actiones ad Deum, ibi Deo autem gratias, et admonitionem suam Corinthiis, ibi itaque, fratres mei, etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit insultationem, secundo exponit, ibi stimulus autem, etc..

Loquens ergo apostolus de victoria Christi contra mortem, quasi in quodam speciali gaudio positus, assumit personam virorum resurgentium, dicens ubi est, mors, victoria tua? hoc non invenitur in aliquo loco sacrae Scripturae; utrum autem ex se, vel aliunde habuerit hoc apostolus, incertum est. Si tamen aliunde accepisset, videtur accepisse de Is. XIV, 4: quomodo cessavit exactor, quievit tributum, etc..

Dicit ergo ubi est, mors, victoria tua? etc., scilicet corruptionis victoria tua, id est potentia qua totum humanum genus prosternebas, de omnibus triumphabas. II reg. XIV, 14: omnes morimur, etc., iob XVIII, 14: calcet super eum quasi rex interitus, etc.. Ubi est, mors, stimulus tuus? quid autem sit stimulus consequenter exponit dicens stimulus autem, etc..

Unde duo ponit: unum per quod exponit quod dixit; aliud per quod obiectionem excludit, ibi virtus peccati, etc..

Sciendum est autem quod stimulus mortis potest dici vel stimulans ad mortem, vel quo utitur seu quem facit mors; sed literalis sensus est stimulus mortis, id est stimulans ad mortem, quia homo per peccatum est impulsus et deiectus ad mortem. Rom. V, 23: stipendia peccati mors, etc..

Sed quia aliquis posset obiicere, quod iste stimulus est remotus per legem, ideo consequenter hoc apostolus excludit, subdens virtus vero, id est augmentum, peccati lex, quasi dicat: non est remotum peccatum per legem,

imo virtus peccati lex, id est augmentum occasionaliter, scilicet non quod induceret ad peccatum sed in quantum dabat occasionem peccati et non conferebat gratiam; ex qua magis accedebatur concupiscentia ad peccandum. Rom. V, 20: lex subintravit, ut abundaret delictum. Rom. VII, 8: occasione accepta, peccatum per mandatum, etc..

Est autem alius sensus, sed non litteralis, ut stimulus mortis dicatur quo utitur mors. Et sic per mortem intelligitur diabolus.

Apoc. VI, 8: nomen illi mors. Et sic stimulus mortis est tentatio diaboli. Et sic totum quod dicitur de morte, exponitur de diabolo, ut in Glossa habetur.

Vel stimulus mortis, id est a morte factus, id est a carnali concupiscentia. Iac. I, 15: concupiscentia cum conceperit, etc.. Concupiscentia enim primo volentes allicit, sicut in intemperatis; secundo repugnantes trahit, ut in incontinentibus; postea contendit, sed non vincit, ut in continentibus; postea debilitatur eius contentio, sicut in temperatis, et ultimo totaliter deficit, sicut in beatis, quibus dicere competit: ubi est, mors, contentio vel victoria tua? quia ergo stimulus mortis destructus est non per legem, sed per victoriam Christi, ideo Deo sunt reddendae gratiarum actiones. Et hoc est quod dicit Deo autem gratias, scilicet ago, seu agamus, qui dedit nobis victoriam, mortis et peccati, per Iesum Christum, non per legem. I Io. V, 4: haec est victoria, etc.. Rom. VII, 24: quis me liberabit, etc.. Gratia Dei, etc..

Nam quod impossibile, etc..

Consequenter cum dicit itaque, fratres mei, etc., subdit admonitionem. Sicut enim dictum est, pseudo-apostoli corrumpebant Corinthios negando resurrectionem, et ideo, postquam iam astruxit fidem resurrectionis, et per exempla ostendit, admonet eos quod bene se habeant, ne seducantur a pseudo-apostolis.

Et circa hoc tria facit. Primo enim eos in fide confirmat, dicens itaque, scilicet iam ostensa resurrectione, fratres mei, per fidem, per quam omnes sumus filii Dei Io. I, 12: dedit eis potestatem, etc., dilectissimi, per charitatem qua debemus nos invicem diligere I Io. IV, 21: hoc mandatum habemus a Deo, etc., stabiles estote, scilicet in fide resurrectionis, ne recedatis a fide Eph. IV, 14: non simus sicut parvuli fluctuantes, etc., et immobiles, ne scilicet ab aliis seducamini Col. I, 23: in fide fundati, stabiles, et immobiles, etc..

Secundo inducit ad bona opera, dicens abundantes in omni opere bono semper Gal. Cap. Ult.: dum tempus habemus, etc.. Prov. XV, 5: in abundanti iustitia.

Tertio roborat eos per spem, dicens scientes quod labor vester, etc., Sap. III, 15: bonorum enim laborum gloriosus est fructus.

|+16 Capitulum 16

|#1 Lectio 1

Supra per totam seriem epistolae proposuit apostolus Corinthiis quamdam doctrinam generalem, in hoc ultimo capite proponit eis quaedam specialia et familiaria.

Et circa hoc duo facit.

Primo monet eos quid ipsi debeant aliis facere; secundo ostendit quid alii faciant ipsis, ibi salutat vos ecclesia, etc..

Circa primum duo facit.

Primo instruit eos de his quae debent facere ad absentes; secundo vero de his quae debent facere ad praesentes, ibi vigilate et state in fide, etc..

Circa primum tria facit.

Primo instruit eos de his quae pertinent ad absentes pauperes sanctos, qui sunt in ierusalem; secundo de his quae pertinent ad apostolum, ibi veniam ad vos, etc.; tertio de his quae pertinent ad discipulos, ibi si autem venerit, etc..

Circa ea quae debent fieri sanctis, qui erant in ierusalem, de tribus instruit eos apostolus.

Primo qualiter eleemosyna sanctis facienda sit colligenda; secundo qualiter sit conservanda, ibi unusquisque autem vestrum, etc.; tertio qualiter sit in ierusalem transmittenda, ibi cum autem praesens fuero, etc..

Circa primum sciendum est, quod, sicut legitur Act. IV, 34 s., mos erat in primitiva ecclesia, ut conversi ad fidem venderent possessiones et omnia quae habebant, et pretium ponerent ad pedes apostolorum, et de eis unicuique (prout erat opus) provideretur, ut sic nullus haberet proprium, sed essent illis omnia communia. Et, sicut dicitur in collationibus patrum, omnis religio ab illa sancta societate sumpsit exordium.

Contigit autem ut fame pervalida exorta, pauperes sancti, qui erant in ierusalem, inopia maxima laborarent. Unde factum est, ut apostoli ordinarerent ad ipsorum subventionem, quod per alias ecclesias Christi collectae fierent, et haec commissio facta est Paulo et barnabae, Gal. II, 9: dederunt mihi et barnabae, etc.. Et quia apostolus super hoc sollicitus erat, monebat illos, quos converterat, ut eis subvenirent, quia, sicut ipse ad Romanos dicit, iustum est, ut a quibus spiritualia receperant, temporalia ministrent.

Et hoc est quod dicit de collectis autem quae fiunt per ecclesias in sanctos, id est in usum sanctorum, et non quorumlibet. Eccle. XII, 5: da iusto, et ne recipias peccatorem.

Non quod peccatoribus non sit aliquid dandum, sed quia magis debet quis dare eleemosynam iusto indigenti quam peccatori.

Sicut ordinavi in ecclesia Galatiae, ita et vos facite, id est colligite, per unam, scilicet diem, sabbati, id est, septimanae. Et hoc ideo ordinatum est, ut paulatim qualibet hebdomada aliquid parvum solverent, ne si simul totum solvissent, gravarentur. Et licet eis paululum videretur, et quasi insensibile, paulatim dare, tamen, completo anno, eleemosynae in simul collectae, magnae erant.

Vel per unam sabbati intelligitur prima dies post sabbatum, scilicet dies dominicus.

Et hoc ideo illo die fieri voluit apostolus, quia iam inoleverat consuetudo, ut populus in dominicis diebus ad ecclesiam conveniret.

Lev. XXIII, 35: dies primus celeberrimus erit atque sanctissimus, etc.. Et post: est enim coetus atque collectae, etc.. De huiusmodi eleemosyna dicitur Dan. IV, 24: peccata tua eleemosynis redime; et Eccli. XXIX, 15: eleemosyna viri quasi sacculus, etc..

Quia vero non solum debet apponi modus in colligendo, sed etiam in conservando, ideo consequenter instruit qualiter collectae conserventur, cum dicit unusquisque autem vestrum, etc.. In quo ostenditur maxima industria apostoli, ne aliqui crederent quod apostolus faceret collectas istas magis causa quaestus proprii, quam propter necessitatem sanctorum. Ideo suspicionem hanc vitans, et quantum ad se et quantum ad suos ministros, noluit dictam pecuniam a se, seu a suis ministris custodiri, sed ordinavit quod quilibet illud quod sibi placebat elargiri, reportaret domi et conservaret seorsum, faciens sic per totum annum. Et huius ratio erat, quia apostolus nolebat, quod quando veniret Corinthum, vacarent collectis, sed doctrinae et rebus spiritualibus. Et ideo dicit ut non cum venero, etc.. Act. VI, 2: non est aequum nos relinquere, etc..

Notandum est ergo quod quilibet debet cavere sibi, ne videatur aliquid spirituale facere propter quaestum, et inde est quod Dominus, Matth. X, 9 voluit praedicatoribus nihil habere. Romanis etiam mos erat, ut nullus assumeretur ad senatus officium, nisi prius probatus fuisset in officio quaestoris, quia virtutis est magnae res temporales custodire.

Qualiter autem debeant mitti in ierusalem, subdit, dicens cum autem praesens fuero, etc., quasi dicat: nec in hoc volo aliquos specialiter onerare, cum praesens fuero, scilicet ad portandum pecuniam, sed mittam illos quos probaveritis, id est approbaveritis mittendos, mittam, inquam, per epistolas, id est cum epistolis Missis a vobis et a nobis, laudatoriis et commendatoriis, scilicet in quibus contineatur quantitas pecuniae, commendatum studium nostrum et charitas.

Mittam, inquam, perferre gratiam vestram, id est quod gratis dabitis sanctis pauperibus, in ierusalem. II Cor. VIII, 1: notam facimus vobis gratiam Dei, etc.. In ierusalem, id est sanctis qui sunt in ierusalem.

Et non solum mittam illos quos probaveritis, sed si dignum fuerit, etc., id est si magna quantitas fuerit, mecum ibunt, in quo inducit eos ad bene et liberaliter solvendum.

Rom. XV, 25: nunc igitur proficiscar ierusalem ministrare sanctis, etc..

Consequenter apostolus instruit eos de his quae pertinent ad seipsum. Et circa hoc tria facit. Primo promittit eis suam praesentiam, dicens veniam ad vos, cum Macedoniam pertransiero, etc.; secundo dicit se facturum apud eos diutinam moram; tertio excusat suae praesentiae dilationem.

Circa primum sciendum est, quod, sicut dicitur Act. XVI, 9, vir Macedo apparuit apostolo cum esset in troade, deprecans eum, et dicens ei: transiens in Macedoniam libera nos. Ut ergo apostolus iussa impleret, disposuit se Macedoniam iturum.

Et quia Macedonia erat media inter Asiam et aethiopiis, in qua est Corinthus, ideo dicit cum pertransiero in Macedoniam, veniam ad vos, imo veniam ad vos inde, scilicet quia tunc ero vobis propior.

Secundo promittit se facturum apud eos diutinam moram, dicens apud vos forsitan manebo, id est moram contraham, vel etiam hyemabo, id est per totam hyemem permanebo vobiscum, quia multa corrigenda sunt in vobis.

Vel, causam quare ad eos vadit, subdit, cum dicit ut vos me deducatis quocumque iero. Et dicit quocumque, quia nesciebat determinare quo iret, nisi secundum quod spiritus sanctus inspirabat sibi. Deducatis, inquam, non defendatis me, sed ut doceatis vias.

Tertio cum dicit nolo enim vos, etc., excusat dilationem suae praesentiae dupliciter.

Uno modo, quia Corinthii possent dicere: non est necesse quod tantum differas venire et quod primo vadas in Macedoniam, quia tu potes venire in aethiopiis et permanere, ita quod non transeas per Macedoniam. Et ad hoc dicit: licet sic possem venire ad vos, tamen non diu possem manere vobiscum, quia statim oportet me ire in Macedoniam, vel redire in Asiam. Unde quia nolo vos modo in transitu videre, ideo modo non venio primo ad vos: nam ego spero aliquam moram contrahere vobiscum, si Dominus permiserit.

Dicit si Dominus permiserit, quia forte vel antequam esset ibi, vel postquam iam esset ibi, Dominus inspiraret ei quod iret ad alium locum, ubi faceret maius bonum.

Alio modo excusat se, et hoc videtur magis litterale, quia oportebat eum diu manere apud ephesum, quae est in Asia.

Et ideo dicit permanebo autem ephesi usque ad Pentecosten, etc.. Forte haec epistola Missa fuit in hyeme, seu in vere, et tunc post Pentecosten debebat ire in Macedoniam et morari ibi usque ad hyemem, et tunc ire Corinthum et hyemare.

Rationem autem quare volebat morari ephesi usque ad Pentecosten, subdit, cum dicit Ostium autem, etc., id est, magnum fructum facio in epheso. Et dicit Ostium esse apertum magnum, id est multa corda hominum ad credendum parata, et evidens, quia sine contradictione. Col. IV, 3: orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis Ostium, etc..

Sed quia sunt multi adversarii, qui conantur impedire vel subintrare, si ergo absentarem me, tantus fructus posset de facili impediri, ideo nolo recedere quousque sitis bene firmati. Apoc. III, 8: ecce dedi coram te Ostium apertum.

#2 Lectio 2

Hic instruit eos de his quae pertinent ad discipulos suos. Et primo de his quae pertinent ad timotheum, secundo de his quae pertinent ad Apollo, ibi de Apollo, etc..

De timotheo tria mandat. Primo ut secure custodiatur, unde dicit si autem venerit ad vos timotheus, videte, studeatis, ut sine timore sit apud vos. Forte aliqua commotio fuerat ibi propter pseudo-apostolos.

II Cor. VII, 5: foris pugnae, intus timores, etc.. Et hoc debetis facere, quia opus Domini operatur, sicut et ego praedicando.

II Tim. IV, 5: tu vero vigila, in omnibus labora.

Secundo ut in honore habeatur, et ideo dicit ne quis ergo illum spernat. Et ratio huius est forte, quia iuvenis erat. I Tim. IV, 12: nemo adolescentiam tuam spernat. Lc. X, 16: qui vos spernit, me spernit.

Tertio ut pacifice deducatur, et hoc est quod dicit deducite autem illum, etc.. Et ratio huius est quia expecto illum cum fratribus, qui sunt cum eo.

De Apollo, etc.. Iste est ille Apollo, de quo habetur Act. XVIII, 24, quod Iudaeus quidam, etc., et iste ivit in achaiam, et fuit quasi specialis doctor eorum post apostolum, I Cor. III, 6: ego plantavi, Apollo rigavit, etc. Et, ut Glossa dicit, episcopus erat. Et quia Corinthii male se habuerant, recesserat ab eis, et iverat ad apostolum.

Postmodum vero Corinthii rogaverunt apostolum, ut remitteret illuc ipsum, ad quod respondet eis, dicens de Apollo autem fratre, quem rogastis remitti ad vos, notum vobis facio, tria.

Primo, preces meas sibi factas, quoniam multum rogavi eum, ut veniret ad vos cum fratribus. Et dicit: rogavi eum, licet possit praecipere, quia magnis viris non de facili debet fieri praeceptum. I Tim. V, 1: senioem obsecra, etc.. Eccl. XXXII, 1: rectorem te posuerunt, etc..

Sed numquid licuit sibi relinquere populum suum? ad hoc dicendum quod, sicut Gregorius dicit, quando omnes subditi male se habent et nolunt corrigi, licet episcopo recedere ab eis. Unde quia isti erant tales, licuit ei. Vel dicendum est, quod forte non erat episcopus eorum, sed specialiter praedicaverat eis.

Secundo, responsum Apollinis, quia renuit venire ad eos, ibi et utique non fuit voluntas eius ut nunc, etc.. Et ratio huius est quia forte nondum erant bene correcti, vel quia ipse erat in aliis arduis occupatus.

Tertio, promittit eum aliquando ad eos iturum.

Unde dicit veniet autem cum ei vacuum, id est opportunum, fuerit, scilicet quando vos eritis correcti.

Consequenter, postquam instruxit eos quid debeant facere absentibus hic instruit eos qualiter se habeant ad praesentes.

Circa hoc duo facit.

Primo ostendit qualiter se habeant quantum ad omnes in communi; secundo quantum ad quosdam in speciali, ibi obsecro autem vos, fratres.

Instruit autem eos apostolus in communi de tribus, scilicet de fide, de bona operatione et de modo bene operandi. Sed tamen istis tribus praemittit unum quod est omnibus necessarium, id est, sollicitudo. Unde dicit vigilate et orate. Lc. XII, 43: beati servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes, etc., et, Matth. XXVI, 41: vigilate et orate, etc..

De fide ergo instruit, cum dicit state, scilicet in fide, Eph. VI, 14: state succincti, etc..

De bona operatione, cum dicit viriliter, id est fortiter, agite, quia fides sine operibus mortua est, Iac. II, 26.

Sed quia bona operatio non est attribuenda nobis sed Deo, ideo subdit et confortamini in Domino. Ps. XXX, 25: viriliter agite, et confortetur cor vestrum, etc..

De modo agendi, cum dicit omnia vestra in charitate fiant, id est, omnia debent referri ad finem charitatis, scilicet ut fiant propter Deum et proximum, Col. III, 14: super omnia charitatem, etc..

Consequenter cum dicit obsecro autem, etc., instruit eos quomodo se habeant ad quosdam in speciali. Et primo quantum ad illos qui videntur habere aliquam praerogativam in spiritualibus; secundo quantum ad illos qui in corporalibus operibus, ibi gaudeo autem, etc..

Dicit ergo obsecro autem vos, fratres: nostis, id est approbastis, domum stephanae, et fortunati, et achaici. Approbastis, inquam, propter duo, et quia sunt primitiae, id est primo conversi, quia ab ipso apostolo in primis baptizati, supra I, 16: baptizavi autem, etc., et quia magis devoti et prompti ad ministeria sanctorum, unde dicit et in ministerio sanctorum ordinaverunt seipsos. Rom. XII, 13: necessitatibus sanctorum, etc.. Et ideo obsecro, ut et

vos subditi, etc., Hebr. XIII, 17: obedite praepositis, etc.. Et omni cooperanti, Phil. IV, 3: adiuva eos qui mecum laboraverunt.

Sap. III, 15: bonorum laborum gloriosus, etc..

Hic instruit eos quantum ad illos, qui praeeminent in ministeriis et potest dupliciter exponi. Uno modo ut dicatur gaudeo autem in praesentia stephanae, fortunati, et achaici, qui sunt praesentes vobis, quorum praesentia est vobis proficua. Quoniam ipsi id quod vobis deerat, suppleverunt, docendo vos. Et in hoc quidem refecerunt spiritum meum, in quantum gaudeo de bono vestro, et spiritum vestrum, in quantum instructi estis. Phil. IV, 5: gavisus sum valde, quia inveni, etc.. Et ideo, quia sic se habuerunt, ergo agnoscite, id est, honorate eos, etc..

Alio modo, ut dicatur: gaudeo in praesentia stephanae, fortunati, et achaici, quia scilicet personaliter mecum sunt, et serviunt mihi, in quo supplent quod deerat vobis, id est, quod vos non poteratis mihi corporaliter exhibere. In quo quidem refecerunt spiritum meum, in quantum mihi servierunt, et paverunt me, et vestrum, in quantum de bono meo gaudetis, et ideo cognoscite, etc..

Salutant vos, etc.. Hic apostolus insinuat quid alii faciant Corinthiis.

Et circa hoc duo facit.

Primo insinuat quomodo salutentur ab aliis; secundo subdit suam salutationem, ibi salutio mea, etc..

Circa primum tria facit. Primo insinuat quomodo salutatur eos tota ecclesia Asiae in communi. Unde dicit salutant vos omnes ecclesiae Asiae. Rom. Cap. Ult.: salutant vos omnes ecclesiae Christi.

Secundo quomodo salutant eos specialiter hospites Pauli. Unde dicit salutant vos in Domino multum, aquila, etc..

Isti erant hospites apostoli, et de his habetur Rom. XVI, 3 et Act. XVIII, 2 s..

Tertio quomodo salutant eos apostoli et familiares sui. Unde dicit salutant vos omnes fratres, qui scilicet mecum sunt, phil.

Ult.: salutant vos qui mecum sunt fratres.

Ex quo ergo omnes salutant vos, et vos etiam salutate invicem in osculo sancto, non libidinoso, quo mulier apprehensum deosculatur iuvenem, Prov. VII, 13, non fraudulentum, quo Iudas osculatus est Christum, matth. XXVI, 49.

Salutio, etc.. Hic suam salutationem subdit, et circa hoc duo facit. Primo ponit titulum salutationis, dicens salutio mea, scilicet scripta est, manu mea Pauli. Et hoc faciebat in epistolis suis propter quosdam, qui sub specie apostoli scribebant falsas litteras. Unde ut non deciperentur, postquam scripta erat epistola per aliquem, in fine consequenter scribebat apostolus manu sua.

Secundo ponit ipsam salutationem, in qua, primo, male dicit malis, dicens si quis non amat, etc., anathema sit, id est separatus vel excommunicatus; maranatha, id est Dominus veniet; quasi dicat: qui non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema in adventu Domini.

Sed numquid sunt excommunicandi omnes qui non sunt in charitate? respondeo. Dicendum, quod hoc intelligitur, si quis non amat Dominum Iesum Christum, id est fidem Christi, et isti sunt haeretici et sunt excommunicati. Vel si quis usque ad finem mortis non perseverat in amore Domini Iesu Christi, in adventu erit separatus a bonis.

Secundo, benedicit bonis, bene optans eis, scilicet gratiam Christi, cum dicit gratia Domini nostri Iesu Christi. Et hoc optans, optat eis omne bonum, quia in gratia Domini nostri Iesu Christi continetur omne bonum.

Optat etiam eis charitatem suam, dicens charitas mea, etc., ut vos invicem et Deum diligatis ea charitate qua ego vos diligo, et non propter aliquod aliud nisi in Christo Iesu, id est propter amorem Christi.

Amen, id est fiat.